T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİ MODERN ENDÜSTRİ YERLEŞKELERİ VE LOJMAN YAPILARI TİPOLOJİ ÇALIŞMASI

Ece LAÇİNKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selin ARABULAN

EDİRNE-[2021]

Ece LAÇİNKAYA'ın hazırladığı "**Cumhuriyet Dönemi Modern Endüstri Yerleşkeleri ve Lojman Yapıları Tipoloji Çalışması**" başlıklı bu tez, tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından Mimarlık Anabilim Dalında bir Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Ünvan, Ad, Soyad):	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Selin ARABULAN	……
Doç. Dr. Timur KAPROL	……
Doç. Dr. Pınar KISA OVALI	……

Tez Savunma Tarihi: 03/06/2021

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Selin ARABULAN
Tez Danışmanı ……

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü onayı

……

Prof. Dr. Hüseyin Rıza Ferhat KARABULUT
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

T.Ü.FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

.... / .... / ....
Ece LAÇİNKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Cumhuriyet Dönemi Modern Endüstri Yerleşkeleri ve Lojman Yapıları Tipoloji Çalışması

T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

ÖZET

Endüstri devriminin sonucu fabrikalara çalışmaya gelen yoğun işçi göçü ile konut alanları yetersiz gelmeye başlamıştır. Çözüm olarak ütopyalar, fikirler, sistemler geliştirilmiştir. İşletmeler kendi çalışanları için konut ve sosyal mekanlar inşa etmiştir. Lojman adı verilen bu konutlar sanayi çalışanlarına konforlu, hijyenik yaşam koşulları sunmuştur. Çalışmanın ilk bölümlerinde Endüstri devriminin etkilerinin en çok hissedildiği ve lojman çözümlerinin geliştirildiği İngiltere, Amerika, Fransa ve Almanya'daki örnekler incelenmiştir.

Ülkemizde cumhuriyetin ilanı ile endüstri devrimi etkileri hissedilmeye başlanmıştır. Modernleşmenin gereği olarak görülen fabrikalar, lojmanları, sosyal alanları, spor alanları ile yerleşke şeklinde kurulmuştur. Toplumsal bellekte önemli bir yere sahip olan dönemin simgesi haline gelmiş bu yerleşkeler vaziyet planı, yerleşim işlev ilişkisi, lojman yaşantısı bakımından dönemin yapılarını, hedeflerini, mimari tavrını anlamak açısından tez kapsamında incelenmiştir. Elde edilen veriler ile ilk olarak ülkemizde incelenen lojmanlar, yurtdışı örnekleriyle ardından beyaz yakalı, mavi yakalı çalışan lojmanları birbiriyle kıyaslanarak olumlu özellikler değerlendirilmiştir.

Yıl : 2021

Sayfa Sayısı : 217

Anahtar Kelimeler : Endüstri Devrimi, Sanayi Kenti, Lojman, Modernizm, Endüstri Yerleşkeleri, Tipoloji Çalışması.

Master Thesis
Typology Study of Republican Period Modern Industrial Campuses and Lodging Buildings
Trakya University Institute of Natural Sciences
Department of Architecture

ABSTRACT

As a result of the industrial revolution, with the intense migration of workers to work in the factories, housing areas began to be insufficient. Utopias, ideas, systems have been developed as solutions. Businesses have built housing and social spaces for their employees. These residences, called lodgings, offered comfortable and hygienic living conditions to industrial workers. In the first part of the study, examples in England, America, France and Germany, where the effects of the Industrial Revolution were felt the most and housing solutions were developed, were examined.

With the proclamation of the republic in our country, the effects of the industrial revolution began to be felt. Factories, which are seen as a necessity of modernization, were established as a campus with their lodgings, social areas and sports fields. These settlements, which have become the symbols of the period, which have an important place in social memory, have been examined within the scope of the thesis in terms of understanding the structures, objectives and architectural attitudes of the period in terms of site plan, settlement-function relationship, lodging life. With the data obtained, the positive features were evaluated by comparing the lodgings examined in our country first, and the samples abroad, then the white-collar and blue-collar employee lodgings.

Year : 2021
Number of Pages : 217
Keywords : The Industrial Revolution, Industrial City, Housing, Modernism, Industry Campuses, Typology Study.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince bana destek olan, yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Selin Arabulan' a, tezime değerli yorumları ve eklemeleri ile katkı sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Timur Kaprol ve Doç. Dr. Pınar Kısa Ovalı' ya çok teşekkür ederim. Elindeki verileri paylaşarak çalışmama katkıda bulunan değerli lisans hocam Doç. Dr. Ayşe Kopuz'a ve yüksek lisans öğrenimimde bana destek olan Dr. Öğr. Üyesi Hatice Kıran Çakır hocama çok teşekkür ederim.

Hayatım boyunca yanımda olan ve her zaman bana güç veren canlarım sevgili annem Günnur Laçinkaya, babam İsmail Laçinkaya ve kardeşim Eda Laçinkaya' ya çok teşekkür ederim. Tanıştığımızdan beri elimi bırakmayan ve her zaman destek olan hayat arkadaşım, canım eşim Engin Kabataş'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET iv
ABSTRACT v
TEŞEKKÜR vi
İÇİNDEKİLER vii
ÇİZELGELER DİZİNİ ix
ŞEKİLLER DİZİNİ xi
EKLER DİZİNİ xvi
BÖLÜM 1: GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 2
1.2. Çalışmanın Yöntemi 3
BÖLÜM 2: ENDÜSTRİ DEVRİMİ 6
2.1. Endüstri Devrimi Tanımı 6
2.2. Endüstri Devriminin Etkileri 7
2.2.1. Endüstri Devriminin Toplumsal Etkileri 8
2.2.2. Endüstri Devriminin Mimariye Etkileri 9
2.2.3. Sanayi Kentinin Oluşumu 10
BÖLÜM 3: KONUT SORUNU VE ÖNERİ ÇÖZÜMLER 12
3.1. Konut Sorunu 12
3.2. Çözüm Önerileri 13
3.2.1. Endüstri Kenti – Tony Garnier 13
3.2.2. Bahçekent Ebenezer Howard 15
3.2.3. Çözüm Olarak Lojman Yapıları 16
BÖLÜM 4: YURTDIŞINDA İLK LOJMAN ÖRNEKLERİ 18
4.1. İngiltere'de Lojman Gelişimi 18
4.2. Amerika'da Lojman Gelişimi 23
4.3. Fransa'da Lojman Gelişimi 28
4.4. Almanya'da Lojman Gelişimi 33

BÖLÜM 5: TÜRKİYE'DE ENDÜSTRİLEŞME SÜRECİ 41
5.1. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Ekonomik Gelişmeler 42
5.1.1. İzmir İktisat Kongresi (1923) 42
5.1.2. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934-1938) 43
5.1.3. İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı (1936) 44
5.1.4. Sümerbank'ın Kurulması ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler 46
BÖLÜM 6: FABRİKALAR 50
6.1. Alpullu Şeker Fabrikası 50
6.1.1. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tipleri 53
6.1.2. Alpullu Şeker Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz 73
6.2. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası 79
6.2.1. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tipleri 85
6.2.2. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz 92
6.3. Nazilli Basma Fabrikası 96
6.3.1. Nazilli Basma Fabrikası Lojman Tipleri 104
6.3.2. Nazilli Basma Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz 108
6.4. Karabük Demir Çelik Fabrikaları ve Yerleşimi 113
6.4.1. Karabük Demir Çelik Fabrikası Lojman Tipleri 118
6.4.2. Karabük Demir Çelik Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz 125
BÖLÜM 7: SONUÇ 128
KAYNAKLAR 154
EKLER 165
ÖZGEÇMİŞ 200

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No:

Çizelge 5.1. Sümerbank Yatırımları (1934-1939)....46
Çizelge 6.1. Alpullu Şeker Fabrikası 52
Çizelge 6.2. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 1 54
Çizelge 6.3. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 2 55
Çizelge 6.4. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 3 56
Çizelge 6.5. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 4 57
Çizelge 6.6. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 5 58
Çizelge 6.7. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 6 59
Çizelge 6.8. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 7 60
Çizelge 6.9. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 8 61
Çizelge 6.10. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 9 62
Çizelge 6.11. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 10 63
Çizelge 6.12. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 11 64
Çizelge 6.13. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 12 65
Çizelge 6.14. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 13 66
Çizelge 6.15. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 14 67
Çizelge 6.16. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 15 68
Çizelge 6.17. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 16 69
Çizelge 6.18. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 17 70
Çizelge 6.19. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 18 71
Çizelge 6.20. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 19 72
Çizelge 6.21. Alpullu Şeker Fabrikası Beyaz Yakalı Fabrika Çalışanları Lojmanları ...73
Çizelge 6.22. Alpullu Şeker Fabrikası Mavi Yakalı Fabrika Çalışanları Lojmanları....74
Çizelge 6.23. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası....84
Çizelge 6.24. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 1 86
Çizelge 6.25. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 2 87
Çizelge 6.26. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 3 88
Çizelge 6.27. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 4 89

Çizelge 6.28. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 5 90
Çizelge 6.29. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 6 91
Çizelge 6.30. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Beyaz Yakalı Lojman Tipleri 93
Çizelge 6.31. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Mavi Yakalı Lojman Tipleri 93
Çizelge 6.32. Nazilli Basma Fabrikası 103
Çizelge 6.33. Nazilli Basma Fabrikası Tip 1 105
Çizelge 6.34. Nazilli Basma Fabrikası Tip 2 106
Çizelge 6.35. Nazilli Basma Fabrikası Tip 3 107
Çizelge 6.36. Nazilli Basma Fabrikası Beyaz Yakalı Lojman Tipolojileri 110
Çizelge 6.37. Nazilli Basma Fabrikası Mavi Yakalı Çalışanların Lojman Tipolojileri 110
Çizelge 6.38. Karabük Demir Çelik Fabrikası 114
Çizelge 6.39. Yıllara göre inşa edilen konut sayısı 117
Çizelge 6.40. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 1 120
Çizelge 6.41. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 2 121
Çizelge 6.42. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 3 122
Çizelge 6.43. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 4 123
Çizelge 6.44. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 5 124
Çizelge 6.45. Karabük Demir Çelik Fabrikası Beyaz Yakalı Lojman Tipolojileri 125
Çizelge 6.46. Karabük Demir Çelik Fabrikası Mavi Yakalı Lojman Tipolojileri 125
Çizelge 7.1. Endüstri Yerleşkeleri 129
Çizelge 7.2. Fabrikaların Özellikleri 134
Çizelge 7.3. Yurtdışı Yerleşkeleri Lojmanları 135
Çizelge 7.4. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları 136
Çizelge 7.5. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları 138
Çizelge 7.6. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanlarının Kat Sayısı Dağılımları 143
Çizelge 7.7. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanlarının Kat Sayısı Dağılımları 144

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No:

Şekil 1.1. Çalışmanın Yöntem Diyagramı 5
Şekil 2.1. Endüstri Devrimi Dinamikleri 7
Şekil 2.2. Sanayi Kenti 10
Şekil 3.1. Fabrikada Çalışan Çocuk İşçiler 11
Şekil 3.2. Sanayi Kenti 13
Şekil 3.3. Endüstri Kenti Vaziyet Planı 14
Şekil 3.4. İşçi Evleri 14
Şekil 3.5. Kuşbakışı Endüstri Kenti 14
Şekil 3.6. Bahçekent Planı 16
Şekil 3.7. Bahçekent Modellemesi 16
Şekil 3.8. Letchworth Bahçe Kent 16
Şekil 4.1. Saltaire Yerleşkesi 19
Şekil 4.2. Saltaire Yerleşkesi 19
Şekil 4.3. Saltaire Vaziyet Planı 20
Şekil 4.4. Saltaire Yerleşkesi Leke Diyagramı 20
Şekil 4.5. Saltaire Yerleşkesi Lojmanlar 21
Şekil 4.6. Saltaire Yerleşkesi Fabrika ve Lojmanlar 21
Şekil 4.7. Lojman Görünüşü 21
Şekil 4.8. İşçi Lojman Planları, Saltaire 22
Şekil 4.9. Günümüz Lojman İç Mekanı 22
Şekil 4.10. Pullman Fabrikası Arcade Park 23
Şekil 4.11. Pullman Yerleşkesi Yeşil Alanlar 23
Şekil 4.12. Pullman Kasabası Yerleşim Planı 23
Şekil 4.13. Pullman Yerleşkesi Vaziyet Planı, 1885 24
Şekil 4.14. Pullman Yerleşkesi Leke Diyagramı 24
Şekil 4.15. Pullman Yerleşkesi Yönetici Lojmanları 25
Şekil 4.16. Pullman Yerleşkesi İşçi Lojmanları 25
Şekil 4.17. Pullman Yerleşkesi Lojman Tipleri 25

Şekil 4.18. Pullman Yerleşkesi Lojmanları 1 26
Şekil 4.19. Pullman Yerleşkesi Lojmanları 2 26
Şekil 4.20. Pullman Yerleşkesi İşçi Lojmanları 1890-1900 yılları 27
Şekil 4.21. Pullman Yerleşkesi İşçi Lojmanları Günümüz 27
Şekil 4.22. Mulhouse Yerleşkesi Vaziyet Planı 28
Şekil 4.23. Mulhouse Yerleşkesi Leke Diyagramı 28
Şekil 4.24. Mulhouse Yerleşkesi Lojman Tipleri 29
Şekil 4.25. Lojman Tip Diyagramları 29
Şekil 4.26. Mulhouse Çift Cepheli Sıraev Lojman Tipi Plan ve Kesiti. 30
Şekil 4.27. Mulhouse Tek Cepheli Sıraev Lojman Tipi Planları 30
Şekil 4.28. Mulhouse Tek Cepheli Sıraev Lojman Tipi Kesit ve Görünüşü. 31
Şekil 4.29. Mulhouse Bahçeli Lojman Tipi Plan, Kesit ve Görünüşü 31
Şekil 4.30. Mulhouse Yerleşkesi 32
Şekil 4.31. Mulhouse Lojmanları 1871 32
Şekil 4.32. Mulhouse Lojmanları Günümüz 32
Şekil 4.33. Siemensstdat Vaziyet Planı 34
Şekil 4.34. Siemensstdat Leke Diyagramı 34
Şekil 4.35. Siemensstdat Konut 35
Şekil 4.36. Siemensstdat Girişi 35
Şekil 4.37. Mimarların Tasarladıkları Lojman Dağılımı 35
Şekil 4.38. Hans Scharoun Lojman Tasarım Planı 36
Şekil 4.39. Hans Scharoun Tasarımı Lojman Fotoğrafı 36
Şekil 4.40. Otto Bartning Lojman Tasarım Planı 37
Şekil 4.41. Otto Bartning Tasarımı Lojman Fotoğrafı 37
Şekil 4.42. Hugo Häring Lojman Tasarım Planı 37
Şekil 4.43. Hugo Häring Tasarımı Lojman Fotoğrafı 37
Şekil 4.44. Yurtdışı Yerleşke Leke Diyagramları 39
Şekil 4.45. İşçi Mahallesi Yerleşimleri 40
Şekil 6.1. Alpullu Fabrikası ve Lojmanları 51
Şekil 6.2. Alpullu Fabrikası ve Lojmanları 51
Şekil 6.3. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Eski Vaziyet Planı 80
Şekil 6.4. AGÜ Sümer Kampüsü Master Planı 80

Şekil 6.5. AGÜ Büyük Ambar Binası 82
Şekil 6.6. Buhar Santrali Binası 82
Şekil 6.7. Elektrik Santrali Binası 82
Şekil 6.8. Giriş Binaları 82
Şekil 6.9. AGÜ 83
Şekil 6.10. AGÜ 83
Şekil 6.11. AGÜ Öğrenci Köyü Tip 4 Lojman ve Tek Katlı Depoları 83
Şekil 6.12. Kayseri Bez Fabrikası Lojman Tip 1 85
Şekil 6.13. Kayseri Bez Fabrikası Lojman Tip 2 85
Şekil 6.14. Kayseri Bez Fabrikası Lojman Tip 3 85
Şekil 6.15. Kayseri Bez Fabrikası Tip 4 Lojman 85
Şekil 6.16. Kayseri Bez Fabrikası Tip 5 Lojman 85
Şekil 6.17. Kayseri Bez Fabrikası Tip 6 Lojman 85
Şekil 6.18. Atatürk Fabrika Açılışında 97
Şekil 6.19. 9 Ekim 1937 Tarihli Ulus Gazetesi Nazilli Basma Fabrikası Açılış Haber 97
Şekil 6.20. İnşaat Aşaması 95
Şekil 6.21. 1936 Yılı Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın İnşaatı 97
Şekil 6.22. Yerleşkede Sosyal Hayat 98
Şekil 6.23. Yerleşkede Sosyal Hayat 98
Şekil 6.24. Piyano Çalan İşçi Kızı 98
Şekil 6.25. Sinema Salonu 98
Şekil 6.26. Spor Etkinlikleri 99
Şekil 6.27. Spor Etkinlikleri 99
Şekil 6.28. Fabrika Hastanesi 99
Şekil 6.29. Fabrika Hastanesi 99
Şekil 6.30. Gıdı Gıdı 100
Şekil 6.31. Gıdı Gıdı 100
Şekil 6.32. Gıdı Gıdı Gazetesi 100
Şekil 6.33. Gıdı Gıdı Gazetesi 100
Şekil 6.34. Nazilli Basma Fabrikası İşlev Değişikliği Diyagramı 101
Şekil 6.35. Günümüzde Binaların Var Olma ve Kullanım Durumları 101
Şekil 6.36. Sümer Park 102

Şekil 6.37. Sümer Park 102
Şekil 6.38. Adnan Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü 102
Şekil 6.39. Adnan Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü 102
Şekil 6.40. Adnan Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü 102
Şekil 6.41. Gıdı Gıdı Yıpranmış Hali 102
Şekil 6.42. Gıdı Gıdı Restore Edilmiş Son Hali 102
Şekil 6.43. Nazilli Basma Fabrikası Tip 1 Lojman 104
Şekil 6.44. Nazilli Basma Fabrikası Tip 2 Lojman 104
Şekil 6.45. Nazilli Basma Fabrikası Tip 3 Lojman 104
Şekil 6.46. Parselasyon Planı 23.12.1953 Sümerbank Genel Müdürlüğü Arşivi 111
Şekil 6.47. Karabük Demir Çelik Fabrikası 113
Şekil 6.48. 03 Nisan 1937 Tarihli Akşam Gazetesi 116
Şekil 6.49. Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda İlk Üretilen Demir 116
Şekil 6.50. Çamlık Evleri Tip 2-Tip 3 119
Şekil 6.51. Tip 4 Memur Apartmanları 119
Şekil 6.52. Tip 1 Kübana Apartmanları 119
Şekil 6.53. Vaziyet Planı 119
Şekil 7.1. Karabük Vaziyet Planı 132
Şekil 7.2. Nazilli Basma Fabrikası Lojmanı Tip 1 Odandan Odaya Geçiş 140
Şekil 7.3. Alpullu Şeker Fabrikası Ergene Köşkü Salon 140
Şekil 7.4. Siemensstad Yerleşkesi Lojman Tipi 141
Şekil 7.5. Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 4 141
Şekil 7.6. Kübana Apartmanları 144
Şekil 7.7. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Bahçe Çıkış Oranı 143
Şekil 7.8. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Bahçe Çıkış Oranı 145
Şekil 7.9. Alpullu Şeker Fabrikası İşçi Pavyonu 146
Şekil 7.10. Nazilli Basma Tip 1 Geçiş 145
Şekil 7.11. Karabük Tip 4 Geçiş 147
Şekil 7.12. Ergene Köşkü Geçişli Salon 147
Şekil 7.13. Kalamış'ta Kira Evi 147
Şekil 7.14. Kalamış'ta Kira Evi 147
Şekil 7.15. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Gece Holü Bulunma Oranı 148

Şekil 7.16. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Gece Holü Bulunma Oranı.....148
Şekil 7.17. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Destek Mekan Bulunma Oranı 147
Şekil 7.18. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Destek Mekan Bulunma Oranı.....149
Şekil 7.19. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Kiler Bulunma Durumu.....147
Şekil 7.20. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Kiler Bulunma Durumu 149
Şekil 7.21. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Gömme Dolap Bulunma Durumu 150
Şekil 7.22. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Gömme Dolap Bulunma Durumu.....150
Şekil 7.23. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Yüklük- Depo Bulunma Durumu 150
Şekil 7.24. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Yüklük- Depo Bulunma Durumu.....150
Şekil 7.25. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Rüzgarlık Bulunma Durumu 151
Şekil 7.26. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Rüzgarlık Bulunma Durumu.....151

EKLER DİZİNİ

Sayfa No:

EK 1 1923-1950 Yılları Arasında İşletilen Fabrikalar 165
EK 2 1950-1980 Yılları Arasında İşletilen Fabrikalar 166
EK 3 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 1 168
EK 4 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 2 169
EK 5 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 3 170
EK 6 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 4 171
EK 7 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 5 172
EK 8 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 6 173
EK 9 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 7 174
EK 10 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 8 175
EK 11 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 9 176
EK 12 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 10 177
EK 13 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 11 178
EK 14 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 12 179
EK 15 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 13 180
EK 16 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 14 181
EK 17 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 15 182
EK 18 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 16 183
EK 19 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 17 184
EK 20 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 18 185
EK 21 Alpullu Şeker Fabrikası Tip 19 186
EK 22 Kayseri Bez Fabrikası Tip 1- Tip 2 187
EK 23 Kayseri Bez Fabrikası Tip 3 188
EK 24 Kayseri Bez Fabrikası Tip 4 189
EK 25 Kayseri Bez Fabrikası Tip 5 190
EK 26 Kayseri Bez Fabrikası Tip 6 191
EK 27 Nazilli Basma Fabrikası Tip 1 192

EK 28 Nazilli Basma Fabrikası Tip 2 193
EK 29 Nazilli Basma Fabrikası Tip 3 194
EK 30 Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 1 195
EK 31 Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 2 196
EK 32 Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 3 197
EK 33 Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 4 198
EK 34 Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 5 199

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Endüstri devrimi sadece üretim açısından değil aynı zamanda toplumsal, sosyolojik ve mimari yapı teknikleri gibi birçok değişimi de beraberinde getirmiştir. Endüstri devrimi, Avrupa'da 18. ve 19. yüzyıllarda üretimde makine kullanımının yaygınlaşmasıyla hızlı üretime geçilmesidir. İnsanlık tarihinin en büyük değişim noktalarından biridir. Bu hızlı üretim için daha fazla fabrika, daha fazla fabrika da yoğun işçi göçü sebebiyle daha fazla konut ihtiyacına yol açmıştır. Bunun sonucunda işçilerin yeni çalışma mekanları fabrikalar ve evleri de fabrika alanı olmuştur. Fabrikaların yoğunlaştığı alanlar sanayi kentleri olarak ortaya çıkmıştır. Sanayi kentlerindeki ani nüfus artışı işçilerin kötü koşullarda yaşamasına neden olmuştur. Yetersiz altyapı, küçük mekanlar, temiz olmayan sıkışık bu kentler Endüstri Devrimi'nin olumsuz bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanayi kentleri, mimarları, şehir plancılarını ve düşünürleri daha yaşanılabilir kent tasarımları üzerinde düşünmeye itmiştir. Bunun sonucunda, ütopik kent tasarımları, kira sistemleri gibi çözümler ve farklı devlet politikaları öne sürülmüştür. Bunlardan biri de tezin ana konusunu oluşturan "Lojman" yapılarıdır. Lojman yapıları fabrika çalışanlarının konut ihtiyacına çözüm olarak sunulmuştur. İhtiyaç üzerine geliştirilen bu konut modeli bazı değişimler geçirerek günümüze kadar gelmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak konu için önemli kavramlar ele alınmıştır. Sanayi kenti problemlerine getirilen çözümler irdelenerek lojman yapılarının yapımına kadar geçen süreçteki fikirler, öneriler incelenmektedir. Ardından lojman yapılarının ilk örneklerinin görüldüğü ülkeler ve işletmeler hem mimari hem de toplumsal anlamda irdelenmektedir. Türkiye'de ise cumhuriyetin ilanı ile, modernleşme hareketi başlamış ve sanayi ülkeye getirilmiştir. Tarım toplumu olan ülke sanayiye adapte edilmeye çalışılmıştır. Yeni üretim ve hayat tarzı işçilere ve ailelerine aşılanmaya çalışılmıştır. Tezin bir sonraki kısmında Türkiye'de Birinci Sanayi Planı sonrasında kurulan fabrika

kompleksleri irdelenmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi olarak adlandırılan bu dönemde oluşturulan fabrika yerleşkelerin tüm yapıları incelenerek, tipolojik değerlendirmeleri yapılmaktadır. Erken Cumhuriyet döneminde kurulan bütün fabrikalar Ek.1. de verilmiştir. Bu çalışma kapsamında lojmanları ve sosyal donatıları ile yerleşke niteliğindeki; Alpullu Şeker Fabrikası, Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, Nazilli Basma Fabrikası ve Karabük Demir Çelik Fabrikaları incelenmiştir. Barındırdığı sosyal, kültürel olanaklar, mimari plan tipolojileri gibi ölçütler her fabrika için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. İncelenen lojmanlar yurtdışı örnekleri ile kıyaslanmaktadır. Fabrikalarda hiyerarşik lojman tasarımları mevcuttur. Fabrikada yöneticiler, memurlar kısacası beyaz yaka olarak adladırılan çalışanların ve mavi yaka olarak adlandırılan işçilerin lojman tasarımları da karşılaştırılmaktadır. Sonuç kısmında ise elde edilen bilgiler (tablo ve veriler) karşılaştırılarak sonuca varılmıştır. Olumlu özellikler değerlendirilerek günümüz konutları irdelenmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu tezin yazılmasındaki amaç insanlık için önemli bir değişim olan Endüstri devriminin tüm dünyada ve Türkiye'deki insanlar için toplumsal ve mimari anlamda etkisini irdelemektir. Endüstri devriminin insanların çalışma ve yaşam koşullarını değiştirmesi yeni ihtiyaçlara neden olmuştur. Aynı yerde, aynı işi, aynı şekilde belirli sürelerde yapan insanların yaşam biçimi oldukça değişmiştir. Fabrikada barınması gereken çalışanların yaşayacağı lojmanlar bu ihtiyaçlara göre tasarlanmış ve Endüstri Devrimi'nin sunduğu kolaylıklar sayesinde eskiye göre farklı malzeme ve yöntemlerle yapılmıştır. Dünyadaki endüstri yerleşkelerinin incelenmesinin amacı Türkiye'ye adapte ediliş biçiminin anlaşılabilmesidir. Türkiye'de cumhuriyetin ilanı ile fabrika kurulmasının modernleşmenin gereği olarak görülmesi bununla birlikte tarım toplumundan sanayi toplumuna evrilen modern insan oluşturma çabasının da incelenmesidir. Farklı coğrafyalarda yapılan incelemeler kıyas imkânı da sunmaktadır. Çalışmanın asıl amacı, bir devrin izi niteliğinde olan ve devlet eliyle kurulmuş sanayi komplekslerinin, detaylı incelemelerinin yapılarak, ortak yönleri tespit edilerek bu amaç doğrultusunda kurulduklarındaki durumları ve hedefleri, sahip oldukları olanaklar, plan tipolojileri, çeşitlilikleri, koruma durumları, kullanıcılarının yaşam tarzları, günümüzdeki işlevleri gibi birçok kriterin incelenerek karşılaştırılmasıdır. Cumhuriyet

sonrası “modern hayata geçiş” sürecinde bugünkü toplumun, çalışma ve yaşama alışkanlıklarının temelini oluşturan bu önemli yapıları anlamak günümüzü anlamaya da yardımcı olacaktır. Ayrıca modern insanı oluşturmaya çalışan, onları yönlendirerek çalışma, barınma ve sosyal aktivitelerini gerçekleştirebilecekleri kısacası tüm hayatlarını geçirebilecekleri bu kompleks yapılar incelenerek dönemin sosyal yapısı hakkında fikir edinilmektedir. Birkaç kompleksin karşılaştırılmasıyla elde edilen bulgular günümüz yaşam ve barınma tarzı ile kıyaslanabilir. Yerleşimler iyi özellikleriyle günümüze ve geleceğe ışık tutabilecek örnekler olabilir. Aynı zamanda dönemin yapılarının planlarının çizilip bir araya getirilmesi nitelikli bir kaynak oluşmasını da sağlayacaktır.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

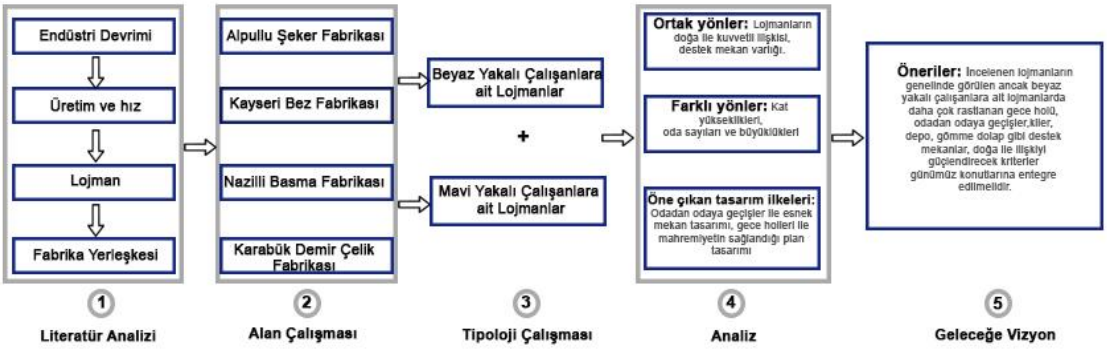
Çalışma için konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Tez konusu ile ilgili bilimsel çalışmaların yanı sıra birçok kişinin hayatına dokunan bu fabrikalarda yaşamış kişilerin bloglarından kişisel izlenim ve bilgilerine de ulaşılmıştır. Çalışmanın sonunda bütün bilgiler analiz edilerek sonuca varılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde Endüstri devrimi kavramı, nedenleri ve sonuçları incelenmiştir. Bir ihtiyaç sonucu ortaya çıkan lojmanları inceleyebilmek için neden olan olayları bilmek oldukça önemlidir. Endüstri devriminin topluma ve mimariye olan etkileri incelenmiştir. Endüstri Devrimi sonucu fabrika ve yakınlarında gelişen aşırı nüfus artışı ile oluşan ilk sanayi kentlerinden bahsedilmektedir. Sanayi kentlerinin olumsuz koşulları belirtilerek, mimar, şehir plancı, düşünürlerden gelen çözüm önerileri örneklendirilmektedir.

Çözümlerden biri olan ve tez konusunun kapsamında olan lojman yapılarıdır. Lojman kelimesi tanımlanarak ortaya çıkışı temellendirilmiştir. İlk görüldüğü ve Endüstri Devriminin en çok etkilerinin hissedildiği ülkeler ele alınmıştır. Ayrı başlıklar halinde o ülkelerdeki lojman gelişimleri incelenmiştir. Yurtdışında Endüstri Devriminin doğduğu yerlerdeki örnekleri incelemek ülkemize nasıl adapte edildiğini görmek ve kıyas yapabilmek için önemlidir.

Sonraki bölümde Erken Cumhuriyet Döneminde ülkemizdeki endüstrileşme süreci ele alınarak bu konudaki gelişmelere değinilmiştir. Birinci Sanayi Planı'nda alınan kararlar ve bu karar doğrultusunda açılan fabrikalar hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışma kapsamında Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı sonucu kurulan fabrikalar ele alınmıştır. Alanlarının ilk örnekleri olması nedeniyle seçilen sırasıyla ilk şeker fabrikası Alpullu Şeker Fabrikası, ilk bez fabrikası Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, ilk basma fabrikası Nazilli Basma Fabrikası ve ilk demir çelik Karabük Demir Çelik Fabrikaları detaylı olarak incelenmiştir. Lojman planları ile yapılan bu çalışmada yerleşkeler seçilirken lojman planlarına ulaşma olanağı da göz önünde bulundurulmuş ve en uygun dört yerleşkeye karar verilmiştir. Fabrika yapıları tipolojik olarak incelenmiştir. Önce fabrika yerleşkesi ada pafta parsel bilgisi, tarihi ve günümüz görselleri, koruma durumları açısından incelenmiş ve tablolaştırılmıştır. Lojman tipleri plan şemalarına bakılarak oluşturulmuştur. Tüm tipler için yerleşkedeki konumları, kat sayıları, oda sayıları, koruma dereceleri, bahçe çıkış, odadan odaya geçiş, gece holü, destek mekanlar, mutfak, banyo, wc gibi mahalleri bulundurma bilgilerini içeren tablolar hazırlanmıştır. Ardından her fabrika hakkında genel bilgiler, içerdiği yapılar, o komplekstekі yaşam tarzına da değinilmiştir. Fabrikanın içerdiği lojman tipleri belirlenmiştir. Lojman yapılarının çizimleri düzenlenerek tipolojik değerlendirme fırsatı bulunmuştur. Fabrikanın beyaz yaka çalışanlar ve mavi yaka çalışanlar için tasarlanan lojmanlar ayrı tablolarda incelenmiştir. Her fabrikanın lojman tipleri kendi aralarında bölüm sonlarında değerlendirilmiştir (Şekil 1.1). Ortak özellikleri farklılıkları belirlenmiştir.

Sonuç kısmında bütün lojman tipleri beyaz yaka ve mavi yaka çalışanların lojmanları ayrı tablolar halinde birleştirilip, önce yurtdışı lojmanları ile sonra kendi aralarında karşılaştırma yapılmıştır. Bunun sonucunda toplumun belleğinde önemli bir yer tutan bu yapıların benzerlikleri, farklılıkları, ortak amaçları hiyerarşik olarak ne farklar olduğu değerlendirilmektedir. Elde edilen sonuçlar, günümüz yaşam biçimi ve konutları kıyaslanmaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde tasarlanan bu komplekslerin olumlu özellikleri günümüze ışık tutması ve örnek oluşturması açısından değerlendirilmektedir. Aynı zamanda dönemin yapılarının planlarının çizilip bir araya getirilmesi, bilgilerinin derlenmesi, tablolaştırılarak karşılaştırmalar yapılması nedeniyle bundan sonra yapılacak çalışmalar için bir kaynak oluşturması yararlı olacaktır.

Şekil 1.1. Çalışmanın Yöntem Diyagramı

BÖLÜM 2

ENDÜSTRİ DEVRİMİ

2.1. Endüstri Devrimi Tanımı

"Devrim" kelimesinin birçok dilde karşılığı olan kelime (Revolution, Revolugion, Rivoluzione vs.), gök cisimlerinin dönüş hareketlerini ifade eden bir terimdir. Bu kavram Kopernikus'un eseri "de Revolutionibus Orbium Coelesetium"dan sonra bilim dilinde yaygınlaşmıştır. 17. Yüzyıldan sonra politik ve sosyal alanda da kullanılmıştır (Küçükkalay, 1997).

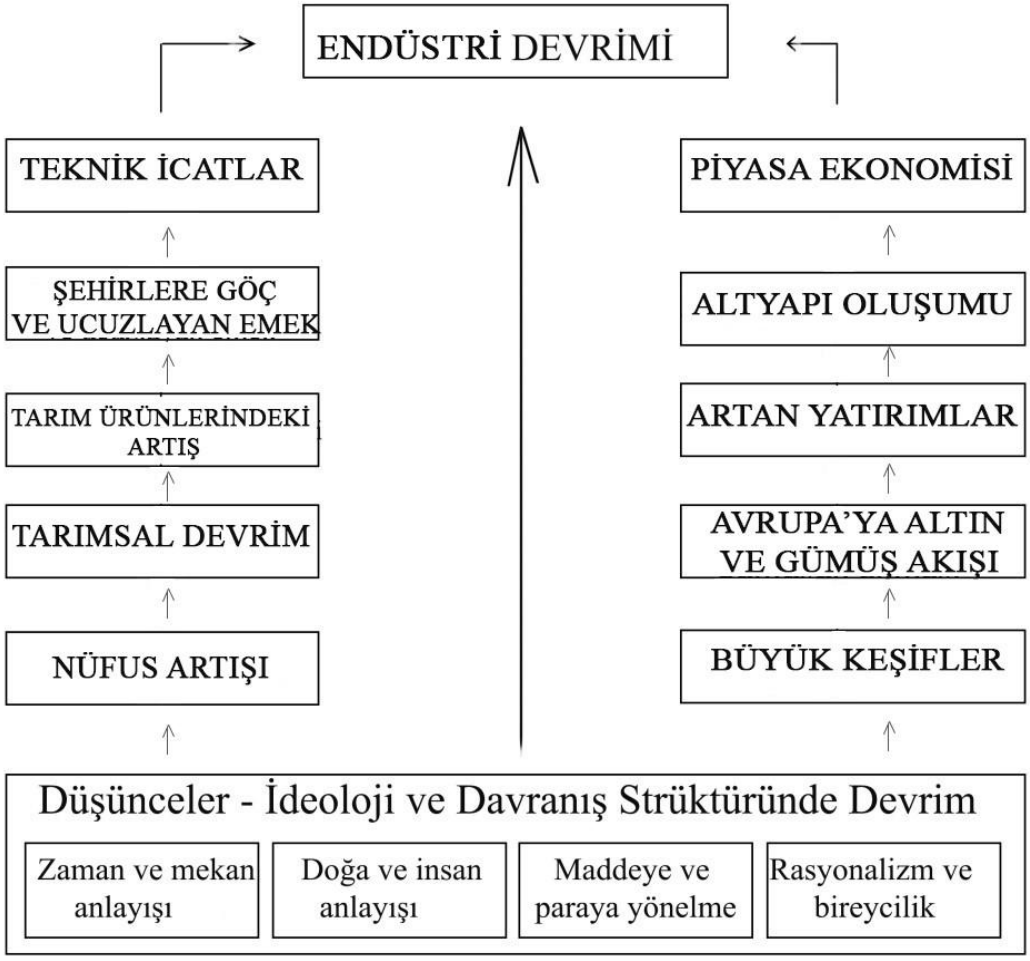
Endüstri devrimi ilkel üretim tekniklerinin yerine makineleşmenin yaşandığı yeni bir süreçtir. (Altınöz, 2020; Bilgin E. A., 2018). Teknolojik gelişim ve üretimin dönüşüm sürecini ifade eden Endüstri devrimi kelimesini ilk kez İngiliz ekonomisti Arnold Toynbee kullanmıştır (Güran, 2013; Köksal, 2005). 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan Endüstri Devrimi, 19. yüzyıl başlarından itibaren diğer Avrupa ülkelerine ve Amerika' ya yayılmıştır. 20. yüzyıl başlarında da Rusya ve Japonya endüstri devrimlerini yaşamaya başlamıştır (Köksal, 2005).

İnsan ve hayvan gücüne dayalı üretimden makine üretimine geçiştir. 18. yüzyılda makine üretimine geçişi ifade eden Endüstri Devrimi İngiltere'de, dokuma sektöründe ortaya çıkmıştır. Sonra diğer alanlar da bu üretim şekline geçmiştir.

Endüstri Devrimi insanlık tarihi için önemli bir dönüm noktasıdır. Devrim ile birlikte insanların yaşam biçimi köklü biçimde değişmiştir. Kentlerdeki nüfus yoğun bir şekilde artarken üretim kolaylığı hayat standartlarını kolaylaştırmıştır. Endüstri devrimi sadece ekonomik bir devrim değil, toplum yapısının, çalışma ve barınma yerlerinin, yapı tasarımlarının, sosyal aktivitelerinin ve daha bir çok kavramın değişimini getiren bir dönüm noktasıdır. Dünya genelinde gerçekleşen bu devrim her ülke için aynı zamanda yaşanmasa bile küresel bir dünya sisteminin başlangıcıdır ve Endüstri Devrimi ile üretimde hız ve artış görülmüştür.

2.2. Endüstri Devriminin Etkileri

Endüstri Devriminin birçok konuda etkisi vardır. Yaşam biçimleri, alışkanlıkları, barınma ve sosyal ihtiyaçları değişen insanlar yeni toplumu oluşturmuştur. Endüstri devrimi birçok etkenin ortaya koyduğu ve yine birçok alanda etkileri yaşanan bir devrimdir. İnsanların alışık olduğu üretim şeklinin değişmesi, yaşam biçimleri, yaşadıkları yapılar, çalışma şekilleri ve saatleri gibi değişikliklere sebep olmuştur. Bu şekilde birbirini etkileyen etkenler insanların düşüncelerinde ve davranışlarında da değişime sebep olmuştur. Doğaya bakış açısı, toplumda birey olarak var olma çabası, madde ve paranın önem kazanması bu değişimlerden bazılarıdır (Şekil 2.1.).

Şekil 2.1. Endüstri Devrimi Dinamikleri (Hamitoğulları, 1986' dan düzenlenmiştir.)

2.2.1. Endüstri Devriminin Toplumsal Etkileri

Endüstri Devriminden önce toplumların genellikle tarım ile uğraştığı görülmektedir. Nüfusun çoğunluğu kırsal kesimde yaşamakta ve ömrünü orada geçirmektedir. Kent nüfusu oldukça azdır. Endüstri Devriminden sonra bu durum oldukça değişmiş ve sanayinin kentlerde olması nedeniyle kent nüfusu hızla ve büyük ölçüde artmıştır. 19. yüzyılda kentler önemli bir çekim merkezi olmuştur. 1801 yılında Londra'da 1.000.000 olan nüfus 1901 yılına gelindiğinde 6.500.000'e, New York'ta ise 33.000'den 3.500.000'e çıkmıştır (Hollingsworth, 2009). Le Corbusier topluma etkisini anlamak amacıyla sanayi devrimi öncesi ve sonrası insan yaşamının farkını şu şekilde belirtmiştir (Öktem , 2004) ;

"Endüstri öncesi toplumlarda insanlar doğdukları yerde yaşamlarını sürdürürlerdi. Güneşin doğuşu ile kalkıp, karanlık bastığında yatarlardı. Aileleri ile birlikte çalışır, kazancı ailenin kazancı olurdu. Ailede baba çocuklarını önce ev içerisinde ardından işlerinde denetlerdi. Endüstri devrimine kadar toplum şekillenişi böyle devam etmiştir. Endüstri devrimi sonrasında üretim sanayi seri üretimine yöneliktir. Bu üretim şeklinde her işçi kendi işini en iyi şekilde yapmalıdır ki sonraki aşamada da iş doğru bir şekilde ilerlesin. Üretim bir takım işi haline gelmiştir. Artık aile babası denetmen değildir. Yaşadıkları yerden sanayinin olduğu yere göçen işçinin yaptığı iş, artık yabancı bir usta tarafından ciddi bir şekilde denetlenmektedir" (Corbusier, 2017).

Le Corbusier'in karşılaştırmasından sanayileşmenin toplum yaşantısını ne kadar çok etkilediği görülmektedir. İnsanlar fabrikaların olduğu yere göç etmişlerdir. Bu hızlı ve yoğun göç kötü yaşam koşullarına neden olmuştur. Fabrikada barınmak toplum alışkanlıklarının değişmesine neden olmuştur. Üretimin ve hayatın hız kazanması toplumda hızlı değişim yaratmıştır. Bu dönemde sanayi sektörünün en kalabalık sınıfı olan mavi yakalı çalışanlar kol/kas gücünü kullanan ve özellikle ABD'de çoğunluğu oluşturan çalışanlar olarak ifade edilmiştir. Endüstri Devrimi ile birlikte ortaya çıkan "mavi yakalılar" iş yaparken kas gücünü kullanan genel olarak üretim sektöründe çalışan, bu nedenle de az kir, leke, ter gösteren mavi iş kıyafeti giyen, saatlik ücret alan çalışan grubu olarak sınıflandırılmıştır. Beyaz yaka çalışanlar; genellikle büro

çalışanları veya yönetici olarak anılan maaşlı profesyonellerdir (Eriş, E., Özmen, Ö., Bayam, B., 2020).

2.2.2. Endüstri Devriminin Mimariye Etkileri

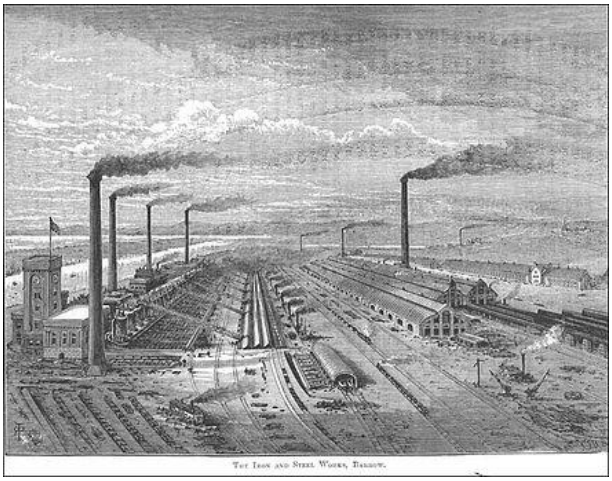
Endüstri Devrimi sonrasında yaşanan ani nüfus artışı ve endüstri devriminin getirdiği yeni yapı malzemeleri mimariyi oldukça etkilemiştir. Kırsal alandan kente hızlı ve yoğun göç kentlerin olumsuz ve düzensiz şekilde büyümelerine sebep olmuştur. Kent genelinin olumsuz gelişiminin yanı sıra fabrika işçilerinin kötü çalışma koşulları ve yaşamları önemli bir sorun olmuştur. Fabrika, demiryolu, plansız ve olumsuz yaşam koşulları sunan kentler, endüstri kentinin üç temel unsuru haline gelmiştir. Endüstri Devrimi yapım imkanları ile bina yapımı da önceki yıllara oranla artmıştır. Kentlerde oluşan kötü yaşam koşulları şehir planlamanın önemini arttırmıştır. Kötü yaşam ve barınma koşulları mimariye büyük bir yük yüklemiş ve çözüm yolları aranmıştır. Kentlerdeki olumsuzlukların çözümüne yönelik olarak 19. yüzyılın sonlarında Ebenezer Howard'ın Bahçe Şehir, 20. yüzyılın başlarında da Tony Garnier'nin Endüstri Kenti yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Hızla artan kentsel nüfusun barınma sorunu, apartman tipinde işçi konutları inşa ederek çözülmeye çalışılmıştır (Birol, 2006).

Bu dönemde mimaride teknoloji temelli biçim arayışları, alışılmış yaşam düzeninin bozulması ile sanat ve mimarlık alanlarında bazı yeni akımlar ortaya çıkmıştır. Yüz yılın ikinci yarısında ortaya çıkan Arts and Crafts (Sanatlar ve Zanaatlar) ve Art Nouveau (Yeni Sanat) yaklaşımları, sanat ve mimariyi klasik üsluplardan, süs ve detaylardan arındırmayı amaçlayan bir mimari anlayışın ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Özellikle Art Nouveau, endüstri devriminin yaşandığı dönemde teknolojik gelişmelere ayak uyduramayarak ve yeniden diriltmeci (revivalist) yaklaşımlarla klasik üsluplara atıfta bulunularak üretilen yapıların yerini giderek daha yalın ve doğadaki biçimlerden esinlenilerek tasarlanmış yapılara bırakmasına neden olmuştur. 20. yüzyılda mimarlık alanında tarihsel biçimlerin egemenliğinden sıyrılarak, yeni yapı malzemeleri ve yapım yöntemleri ile modern, yalın yeni bir mimari anlayış ortaya çıkmıştır. Yeni mimari anlayış, çağdaşlık ve yalınlığın temel ilkesi olan modern mimarlık anlayışıdır (Birol, 2006).

2.2.3. Sanayi Kentinin Oluşumu

Dünyada büyük kentlerin tarihine bakıldığında bir milyon nüfusu geçen kent görülmemektedir. Endüstri devriminin bir sonucu olan nüfus artışı ile dünya tarihinde ilk kez Londra'nın nüfusu bir milyonu geçmiştir (Jones'tan aktaran Çabuk & Demir, 2010). 1853 yılında Paris, 1857 yılında New York, 1870 yılında Viyana milyon nüfuslu kentler haline gelmişlerdir. Moskova, Berlin, Tokyo, Şikago kentlerinin nüfusu da 20. yüzyıl başlarında bir milyonu geçmiştir. Bir milyondan fazla nüfusa sahip kentler 1940 yılında 51, 1961'de 80, 1980'lerde 126'dır. 1980-2000 döneminde hızlı bir artış göstererek 388 olmuştur. BM'in 2005 yılı verilerine göre, dünyada bir milyondan fazla nüfusa sahip 430 metropoliten kent bulunmaktadır. 430 metropolde toplam 1,2 milyar kişi yaşamaktadır (Çabuk & Demir, 2010).

Kapitalizm; ticaretten sanayi kapitalizmine evrilmiştir. Sanayi kapitalizmi özellikle 19. yüzyılda hız kazanarak üretimi, mekanı, kentleri oldukça etkilemiştir. Hızlı üretim fabrikalar yakınlarına çok fazla ve ani nüfus çekmiştir (Şekil 2. 2.). Bu durum fabrika yakınlarında sanayi kentlerinin doğmasına neden olmuştur (Altınöz, 2020).

Şekil 2.2. Sanayi Kenti (wikiwand, 2019)

Endüstri devrimi ile birlikte köyden kente hızlı göç, plansız yerleşme ve gecekondulaşmaya neden olmuştur. Avrupa'da işçi mahalleleri kurulmuştur. Kentlerde oluşan işçi mahalleleri burjuva kesim ile yakın ama iletişimleri olmadan yaşamışlardır. Kentlerdeki sınıf ayrımı ilk olarak Eflatun'un eseri olan Devlet'de (M.Ö. 3. yüzyılda) dile getirilmiştir. Eflatun'a göre "Fakir'in Kenti ve Zengin'in Kenti" olarak kent ikiye

bölünmüştür (Platon, 2006). Sürekli artan nüfus, toplumsal adaptasyon sorunu, konut ihtiyacı gibi problemlere yol açmıştır. Yaşanan bu toplumsal sorun Avrupa'da "sanayi kenti" kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni şehircilik ve mimarlık yaklaşımlarının geliştirilmesini zorunlu kılmıştır (Altınöz, 2020).

BÖLÜM 3

KONUT SORUNU VE ÖNERİ ÇÖZÜMLER

3.1. Konut Sorunu

Endüstri devrimi ile birlikte sanayi kentleri oluşmuştur. İşçiler için sanayiye ve kentlere adapte olmak oldukça zor olmuştur. Bunun en önemli sebebi fabrikanın olduğu yere ani ve yoğun nüfus göçüdür. Kırsaldan kente göç eden işçiler kentin çeperlerinde inşa edilen yeni evlere ya da kentteki boş evlere yerleşmişlerdir. Bu durumlar bazı olumsuzlukları meydana getirmiştir. Hem fiziksel hem psikolojik olarak insanlar çok zor durumda kalmışlardır. Küçük daireler ve sağlıksız yaşam koşulları bu kentlerin özellikleridir. Fabrikalarda çalışma hayatında da kötü koşullar hâkimdir. Çocuk işçiler (Şekil 3.1.), yoğun çalışma saatleri bu kötü koşullardan bazılarıdır. Nüfus artışı sonucu oluşan kalabalık nedeniyle sokaklar çöplerle dolmuştur. Altyapı yetersizliği nedeniyle sanayi kentleri oldukça kötü hijyen koşullarına sahiptir. İşçiler fabrikaya yakın olması nedeniyle sanayi kentlerinde yaşamayı avantajlı görseler de fabrikanın çevrede neden olduğu kirlilik, yakınlarında yerleşmiş olan işçileri oldukça kötü etkilemiştir (Şekil 3. 2.). 19. yüzyıl Avrupa şehirlerinin konut profili genel olarak doğal ışıksız, havasız, güneşsiz, sağlıksız, servis ve altyapı imkânlarından yoksun kötü barınma koşullarının görüldüğü örneklerdir (Öktem, 2004). Sanayi kentinin olumsuzlukları mimarları, şehir plancılarını ve düşünürleri çözüm üretmeye yöneltmiştir. Çünkü devam eden işçi göçü ve onunla orantılı olarak da kötü yaşam koşulları artmaktadır.

Şekil 3.1. Fabrikada Çalışan Çocuk İşçiler (tarihiolaylar, 2019)

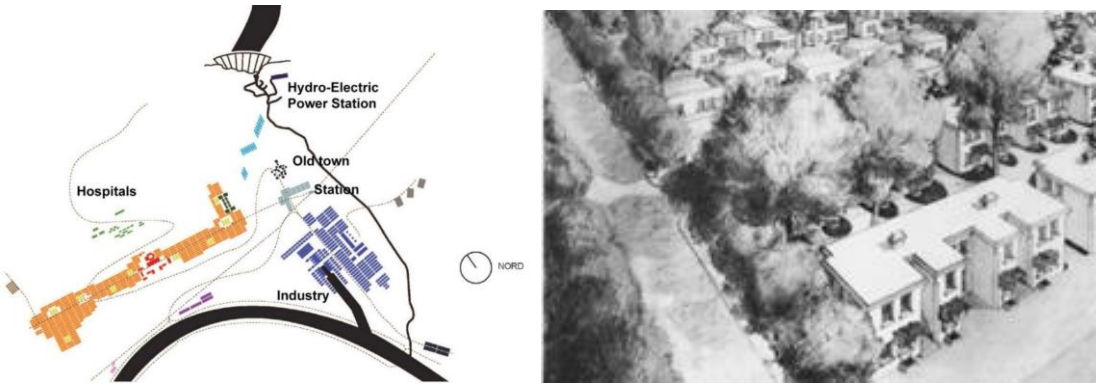
Şekil 3.2. Sanayi Kenti (thinglink, 2020)

3.2. Çözüm Önerileri

Endüstri devrimi ile kentlerde görülen en büyük sorun konut alanları olmuştur. Planlanmadan kendiliğinden oluşan sanayi kentleri insan sağlığı için adeta tehdit olmuştur. Bu probleme çözüm üretenler ilk başlarda altyapı oluşturmayı ve toplumsal bir problem olduğundan dolayı toplumun hayatını da kent planlamalarıyla çözüme ulaştırmayı ve planlamayı amaç edinmişlerdir. Bunlar "ütopik" de olsa yapılacak işçi kentleri için birer kriter ve ihtiyaçların tespit edilmesi için örnek olarak sunulmuşlardır.

3.2.1. Endüstri Kenti – Tony Garnier

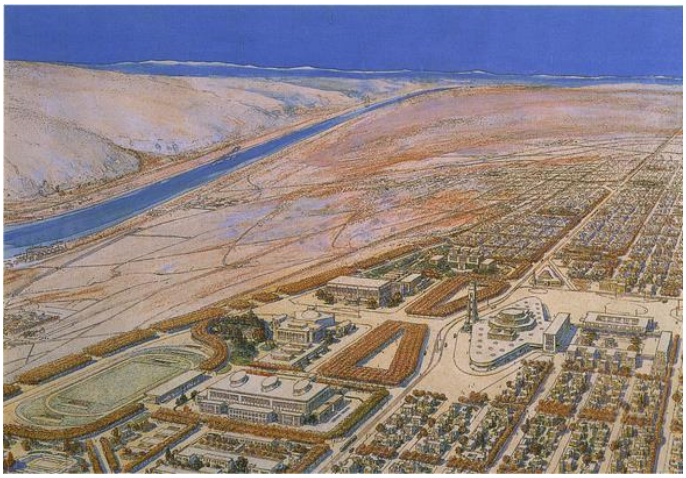
Fabrikaların olduğu alanlar göç almaya devam etmişlerdir. Bu durum konut sorunun devam edeceğinin bir göstergesiydi. Bunun üzerine Fransız mimar ve şehir planlamacısı Tony Garnier ideal bir sanayi kenti tasarlamıştır (Şekil 3.3). Temel fikri, mekânların işlevle birkaç kategoriye ayrılmasını içermektedir. 35.000 kişiyi barındıracak olan kent, Tony Garnier tarafından 1899-1904 yılları arasında tasarlanmıştır (Arkitera, 2002). Kompleks; evler (Şekil 3.4), endüstri yapıları, tren istasyonu ve gerekli kamusal yapıları içermektedir. Kışla, hapishane, polis istasyonu, kilise içermeyen kent, "sosyalist kent" olarak tasarlanmıştır. Tony Garnier Endüstri Kenti'ni 164 paftada yapısal detaylarına kadar çizmiştir.

Şekil 3.3. Endüstri Kenti Vaziyet Planı (Researchgate, 2020)

Şekil 3.4. İşçi Evleri (Çatal, 2016)

Mimarlık, tasarım, tasarlanan yapılar ve kent insanların yaşamını da düzenleyecek önemli bir faktördür. Böylece endüstri devriminin kentsel yerleşim modelini ve hatta toplumsal yaşam biçimini ilk kez tasarlayan Tony Garnier'dir. Zamanın gereksinimlerine geçmişin yöntemleri artık cevap verememektedir ve endüstri devrimi toplumsal yaşama, bu düzeni bütün kurumlarıyla değiştirecek yeni bir güç olarak girmiştir. Endüstri devrimi yapım tekniklerini, mimarlık ile ilgili istekleri ve üretimi alışılmadık ölçüde geliştirmiştir. Yapısal ve şehirsel sorunları arttırmış, bir yandan da kentsel ve kırsal peyzajların hızla değişimlere uğramasına sebep olmuştur. Bütünüyle tasarlanan "Endüstri Kenti" (Şekil 3.5) bu yeni ölçeğiyle kentin ötesinde yeni bir yaşam modeli önermektedir (Eşkinat, 2018).

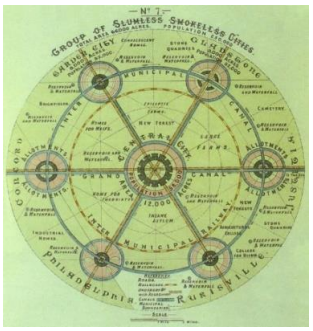
Şekil 3.5. Kuşbakışı Endüstri Kenti (Çatal, 2016)

3.2.2. Bahçekent Ebenezer Howard

Sanayi kentlerine çözüm olarak üretilen bir başka ütopik yaklaşım ise Bahçe kenttir. 1902 yılında Ebenezer Howard, "Garden Cities of Tomorrow" kitabında bahçe kent fikrinden bahsetmektedir (Howard, 1981). Ebenezer Howard'a göre; "Gerçekte sanıldığının aksine yalnızca iki seçenekle karşı karşıya değiliz. Kent yaşamı ile kır yaşamı yanında bir de üçüncü seçenek vardır ki burada enerji ve canlılık dolu kent yaşamının bütün iyi yanlarıyla, kırın güzellik ve tatları eksiksiz bir kaynaşma içindedir." Bu kentlerin en önemli özelliği, problemin kaynağı olan plansız büyüme ve nüfusun denetim altına alınamamasına karşın kentler belli bir kapasitede tasarlanmış ve tarıma ayrılmış sürekli bir yeşil kuşak ile sınırlandırılmıştır. Bu yaklaşım lojman örneklerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu kuşak izole bir alan sağlamaktadır. Kent toprakları tüm toplumun sahipliğinde ve denetimi altında bulunacak ancak kiralama yoluyla özel girişimcilere devredilebileceklerdir. Kent nüfusunun belirlenen sınırı aşmaması, kazancın herkesin yararına olacak şekilde yeni sanayilere yatırılması, merkez kent yaratılması, nüfusun hepsinin hem sanayide hem de tarım alanında çalışması gibi kararlar uygulanmıştır (Akçadoğan M. , 2014).

Bahçe Kent modelinin uygulandığı varsayıldığında, Ebenezer Howard, bahçe kentin nasıl büyüyeceğini ve şehirlerin nasıl birbirinin parçası haline geleceğini tasarlamıştır. Bir şehrin nüfusunun en üst kapasitesine ulaştığında tarımsal kuşağın dışında yeni bir kent kurulması gerekmektedir. Merkez şehir (58.000 nüfuslu), kanal altyapısı ve demiryolu ile bağlantılı uydu kentleri etrafında yer alacaktır (İkiz, 2018) (Şekil 3.6- 3.7).

Howard'ın amacı sanayi kentlerinin kötü koşullarının düzeltilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. "Bahçe Kent" kent yaşamının ve kır yaşamının olumlu öğelerinin bileşimi olarak tasarlanmıştır. Howard kurduğu Bahçe Kentler Derneği aracılığıyla projesini hayata geçirmeye çalışmıştır. İleriki yıllarda Howard'ın projesi işlevsizleştirilerek büyük metropoller çevresinde genelde orta sınıfın tercih ettiği banliyö yerleşimleri şeklinde hayata geçmiştir. En bilinenleri Letchworth, Hampstead, Welwyn ve Milton Keynes yerleşimleridir (Ersoy, 2016) (Şekil 3.8).

Şekil 3.6. Bahçekent Planı (Arkitektuel, 2020)

Şekil 3.7. Bahçekent Modellemesi (Topografya, 2020)

Şekil 3.8. Letchworth Bahçe Kent (Edgar, 2015)

Endüstri devrimi toplumun yaşam biçimini, düzeni ve sistemi değiştirerek yeni bir yapılanma gereğini peşinde getirmiştir. Ütopik fikirler geliştirip örnekteki gibi yeni bir yaşam biçimi geliştiren planlamalar vardır. Bu gereği hissettiren en büyük etken konut sorunudur. Bu ütopik fikirler işçiler için sadece bir sanayi kenti tasarlamamıştır. Aynı zamanda onların sosyal yaşantısını, yaşam biçimini de tasarlamıştır.

3.2.3. Çözüm Olarak Lojman Yapıları

Endüstri Devrimi ile beliren konut sorununa Dünyada ve Türkiye'de devlet tarafından çözüm yolları aranmıştır. Çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir. Lojman modeli de bu uygulamalardan biridir. Fransızca kökenli "lojman" (*logement*)" kelimesi işçilerin oturması için kimi kuruluşların yaptırdıkları düşük kiralı ya da kira karşılığı olmayan konut" olarak tanımlanmaktadır (Uzungüngör, 2008). Lojman yapılarının temelini oluşturan konut sorunu çözümünü Engels şu şekilde ele almıştır:

Engels konut sorununa gerçekçi yaklaşarak, ütopik sistemler tasarlanmasının yerine büyük kentlerde konut darlığını giderecek konutun zaten var olduğunu

belirtmektedir. Mevcut sahipler mülksüzleştirilerek, bu konutlara kalabalık yaşayan işçilerin yerleştirilmesi ile sorunun çözüleceğini ve kamu çıkarları için böyle bir uygulamanın yararlı olacağını savunmuştur (Engels, 1992/2013). Friedrich Engels'in belirttiği bu fikir lojman olarak nitelendirdiğimiz yapıların temellerini oluşturmaktadır. Endüstri devrimi ve kapitalist sistem sonucu işçilerin yaşamları çalışma hayatlarıyla iç içe geçmiştir. İnsanın yaşamının çoğunluğunu çalışma hayatı oluşturduğunda hayatının ona göre şekillenmesi gerekmektedir. Bunun sonucu insanın temel gereksinimi olan konut da çalışma hayatına göre şekillenmiştir. Yapılan konutlar işyerlerine yakın, çalışan bir insanın ev yaşantısına ve sosyal hayatına uygun konumlandırılmıştır.

Le Corbusier'e göre de sanayileşen dönemin en önemli sorunu konut sorunudur. "Bir Mimarlığa Doğru" kitabında seri üretim kültürünü övmektedir. Çözümün seri üretim kültüründe yattığını bu sözlerle belirtmiştir.

> "Seri üretim anlayışını, seri konut üretimi anlayışını, seri üretilen konutlarda yaşama anlayışını, seri üretilecek konutları tasarlama anlayışını yaratmak gerekmektedir."

Eğer yüreğimizden ve aklımızdan konutun donmuş kavramlarını çekip çıkarırsak, soruna eleştirel ve tarafsız yaklaşırsak sonunda konuta, varlığımıza eşlik eden çalışma araçlarının estetiğiyle güzelleşen, sağlıklı seri üretilen konuta ulaşırız. Sanatçı duyumun, bu katı ve yalın ögelere katabileceği canlılıkla konut daha da güzelleşecektir (Corbusier, 2017). Le Corbusier' in bahsettiği işlev ve konforun ön planda olduğu seri üretim konutları, işlevselliği ve birbirini tekrar eden benzer yapıların bulunması ile işçiler için yapılan lojman yapılarına benzemektedir.

Endüstri devrimi etkisiyle sanayi kentlerindeki nüfus yoğunluğu insanların barınma kalitesini düşürmüştür. Olumsuz koşulların düzeltilmesine yönelik birtakım çalışmalarda bulunulmuş, ekonomik, konforlu, işlevsel, sağlıklı koşullarda yaşanılması için yeni bir konut modeli meydana getirilmiştir. Bu konut modeli lojman yapılarıdır.

Bir sonraki bölümde Endüstri Devriminin etkilerinin en çok hissedildiği ve ilk lojman örneklerinin görüldüğü yurtdışı örnekleri, ülkeler üzerinden ele alınacaktır. Belirlenen ülkelerdeki lojman yapıları ve yerleşimleri incelenecektir.

BÖLÜM 4

YURTDIŞINDA İLK LOJMAN ÖRNEKLERİ

19. yüzyılda, Avrupa'da, sanayi sermayesinin konut sektörü ile doğrudan ilişkisi lojmanlar aracılığı ile sağlanmıştır. Hammadde kaynaklarına bağımlılıklar sonucu mevcut yerleşim yerlerinden uzakta kurulan sanayilerde, özellikle de ağır sanayi sektöründe çalışan işçilerin konut gereksinimini karşılamak için bu kuruluşların kaynaklarının bir bölümünü, lojman üretimine ayırdıkları görülmüştür. Çalışanlara lojman sağlamanın işgücünün üretim maliyetini düşürmek ve iş dışı disiplini sağlamak gibi uzun vadeli işlevleri bulunduğu belirtilmektedir (Uzungüngör, 2008).

Çalışmanın bu bölümünde İngiltere, Amerika, Fransa ve Almanya olmak üzere 4 ülkenin sanayileşme ve konut üretme deneyimleri incelenecektir. Bu dört ülke endüstri devrimi etkilerinden diğer ülkelere göre daha erken ve çok etkilenmeleri, konut sorunu yaşamaları ve farklı çözümler üretmeleri nedenleri ile seçilmiştir. Konut sunumu modelleri içindeki payları çok düşük olsa da lojmanlar, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde önem kazanmış, sonraki dönemler ve diğer ülkeler için model oluşturmuştur (Power, 1993). Ülkeler sanayileşme süreçlerinin başlangıç tarihleri nedeniyle kronolojik sırasıyla incelenmiştir.

4.1. İngiltere'de Lojman Gelişimi

Sanayileşme ile birlikte işçiler için planlı ve iyi koşullarda kentler kurulması amaçlanmıştır. İlk örnekler 1800'lü yılların başlarında küçük ölçekli işçi kentleri olarak İngiltere'de kurulmuştur. 1812 yılında inşa edilen ilk örnek Lowell'dir. İngiltere'de 19. yy. sonlarında sanayi yerleşimlerinin yakınlarında işçi mahallelerinin kurulduğu, bu mahallelerde de eskiye göre daha sağlıklı koşullar sunan sıra evlerin bulunduğu görülmektedir. İngiltere'de sanayi konutları ve yerleşimleri Bahçe kent ya da sermaye eliyle yaptırılmış yerleşkelerden, kent içi tek katlı, ikiz, sıra evlere ve 3-6 katlı büyük

apartmanlara kadar büyük bir çeşitlilik göstermektedir (Akçadoğan, 2014). İşçi konutlarının ve fabrikaların şehir dışına taşınmasını isteyen burjuva sınıfının çabaları nedeniyle, fabrikalar yakınında, konutların ve sosyal birimlerin bulunduğu sanayi yerleşkeleri kurma yaklaşımı oluşmuştur. Şirketlerin kurduğu "şirket kent" modeli ortaya çıkmıştır. Bu model barınma, sosyal alan ve ihtiyaçların karşılandığı şirket yerleşim örüntüleridir. Şirkete bağlılık ve aidiyet de bu şekilde güçlendirilmiştir. Şehir merkezine uzak kurulduğundan işçiye ve ailesine barınma, sağlık ve sosyalleşme imkanları sunulmuştur. Böylece işçilerin işgücünden maksimum yararlanmak ve verim sağlamak amaçlanmıştır.

Geniş ölçekli ilk planlı şirket kenti 'Saltaire', tekstil üreticisi olan Titus Salt tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere Bradford yakınlarında kurulmuştur (Şekil 4.1- 4.2). Dik açılı ağlardan oluşan hippodamos yerleşim planına sahiptir (Şekil 4.3). Kompleks; 4350 kişi için tasarlanmıştır (Üstün, 2011). UNESCO tarafından fabrika binaları ve işçi evlerinin yüksek mimari kalitede inşa edilen olumlu bir endüstri kenti olmasından ve gelecekteki endüstri kentlerini olumlu yönde etkileyebilecek değer barındırdığından dolayı "Unesco Dünya Kültür Mirası" listesine alınmıştır (Lintonbon, 2015). 2001 yılında Dünya Komitesi kararı Saltaire'i Dünya Mirası Listesi'ne (ii) ve (iv) kriterlerine göre kaydetmiştir.

Kriter (ii): Saltaire olağanüstü ve iyi planı "bahçe kenti" hareketinin gelişimi üzerinde önemli etkiye sahip olacak olan, 19. Yüzyıl ortalarında bir sanayi kasabasının korunmuş örneği.

Kriter (iv): Saltaire'nin düzeni ve mimarisi, 19. yüzyılın ortalarında kendinden sonraki benzerlerine örnek olacak nitelikte olması ve tekstil endüstrisinin ekonomik ve sosyal kalkınmada oynadığı önemli rol (Saltairevillage, 2001).

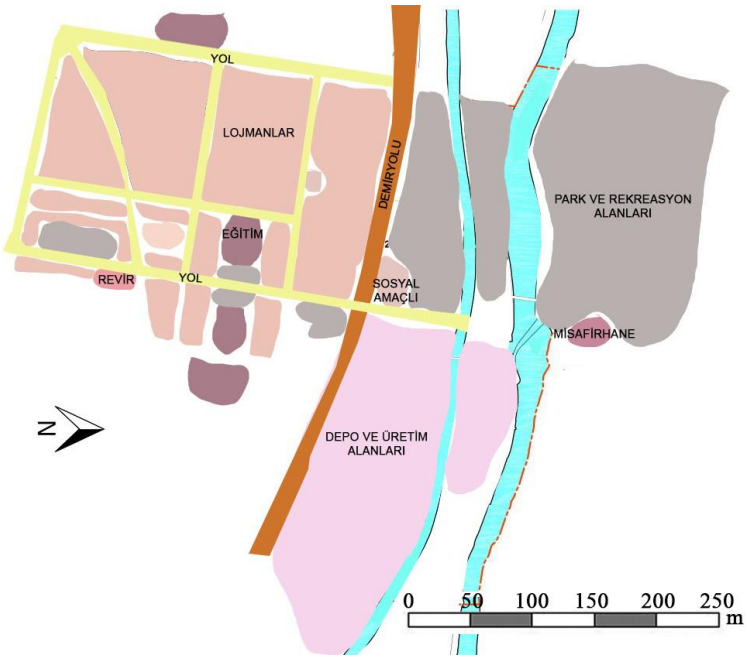
Şekil 4.1. Saltaire Yerleşkesi (prompt.london, 2019)

Şekil 4.2. Saltaire Yerleşkesi (Saltairevillage, 2001)

Saltaire endüstri yerleşkesi; fabrika üretim tesisleri, fabrika çalışanları için lojmanlar, eğitim yapıları, hastane, sosyal amaçlı yapılar, ibadethane ve rekreasyon alanlarından oluşmaktadır. Yerleşke içerisinde yollar ve demiryolu bulundurmaktadır (Şekil 4.4).

Şekil 4.3. Saltaire Vaziyet Planı (Saltairevillage, 2001)

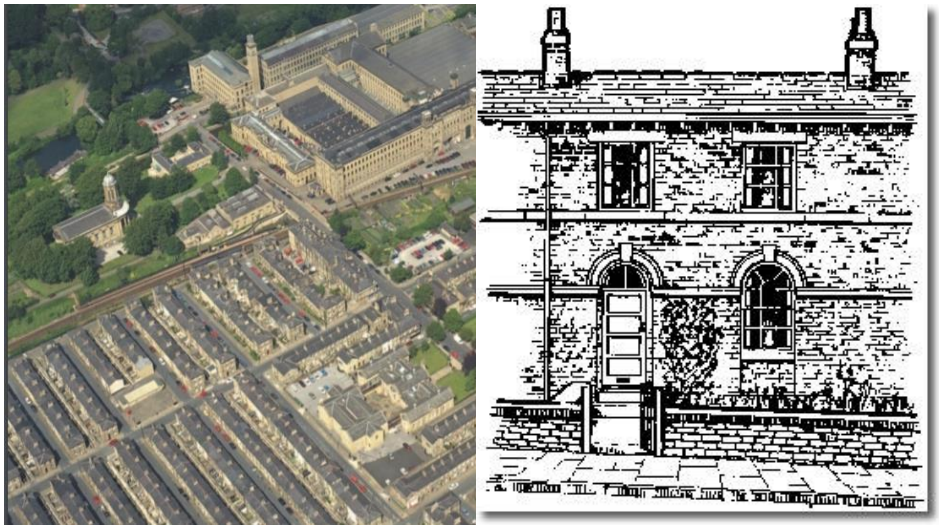

Şekil 4.4. Saltaire Yerleşkesi Leke Diyagramı

Saltaire'deki evler, 19. yüzyıl hiyerarşik işçi evlerinin güzel bir örneğidir. Lojmanların tümü işlenmiş taştan yapılmıştır (Şekil 4.5). Lojmanların her biri kendi su ve gaz kaynağına sahiptir. Lojman büyüklükleri değişmektedir. Yöneticiler için bahçeli çok daha büyük lojmanlar inşa edilmiştir. İşçilerin lojmanları, doğal ışıktan ve doğal havadan yararlanacak şekilde tasarlanmıştır. Tüm lojmanlar yerleşkenin tasarlandığı ızgara planı üzerine yerleştirilmiştir (Şekil 4.6- 4.7).

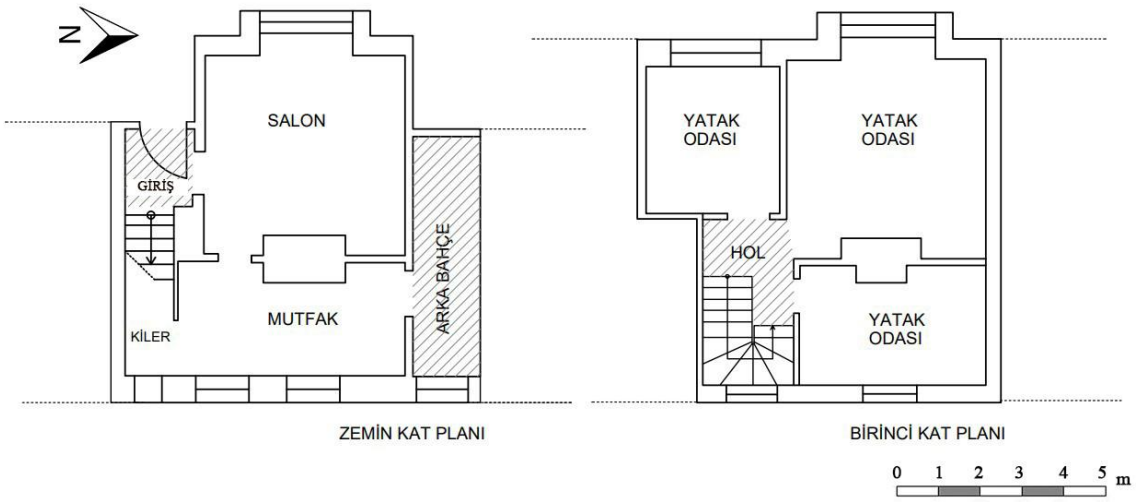
Şekil 4.5. Saltaire Yerleşkesi Lojmanlar (Saltairevillage, 2001)

Şekil 4.6. Saltaire Yerleşkesi Fabrika ve Lojmanlar (Saltairevillage, 2001)

Şekil 4.7. Lojman Görünüşü (Saltairecottages, 2020)

Saltaire yerleşkesi ilk inşa edildiğinde 740 lojman bulunmaktadır. 1871 tarihinden sonra inşa edilenler ile birlikte 840 lojman bulunmaktadır. Bütün evler taştan inşa edilmiştir. Lojmanlar salon, mutfak, kiler, bir, iki, üç ya da dört yatak odası içermektedir. Her lojmanın önünde ve arkasında küçük bir bahçesi ve harici wc'leri bulunmaktadır (Dewhirst. 2021). Lojmana giriş holünden üst kata çıkılan merdivenlere ve salona ulaşılmaktadır. Salondan mutfağa geçiş vardır. Bu esnek kullanım günümüz salon mutfak birleşik amerikan mutfak şekline geçişi gibidir (Şekil 4.8). Mutfakta merdiven altında depolama alanı olarak kiler ve arka bahçeye çıkış bulunmaktadır (Saltairecottages, 2020). Üst kata çıkıldığında hol, gece holüne dönüşmektedir. Üst katta 3 yatak odası bulunmaktadır. Günümüzde bölge emlak piyasasında çok ilgi görmektedir. Bazı lojmanlar dekore edilerek kiralanmaktadır (Şekil 4.9).

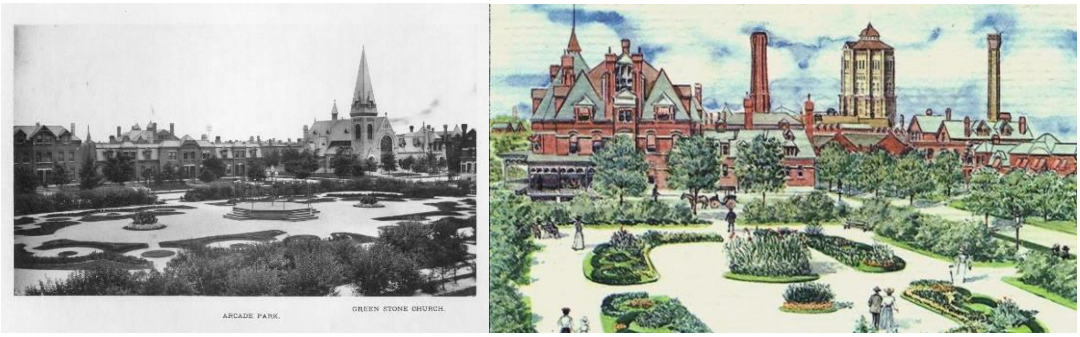
Şekil 4.8. İşçi Lojman Planları, Saltaire (Dewhirst. 2021'den düzenlenmiştir)

Şekil 4.9. Günümüz Lojman İç Mekanı (Saltairecottages, 2020)

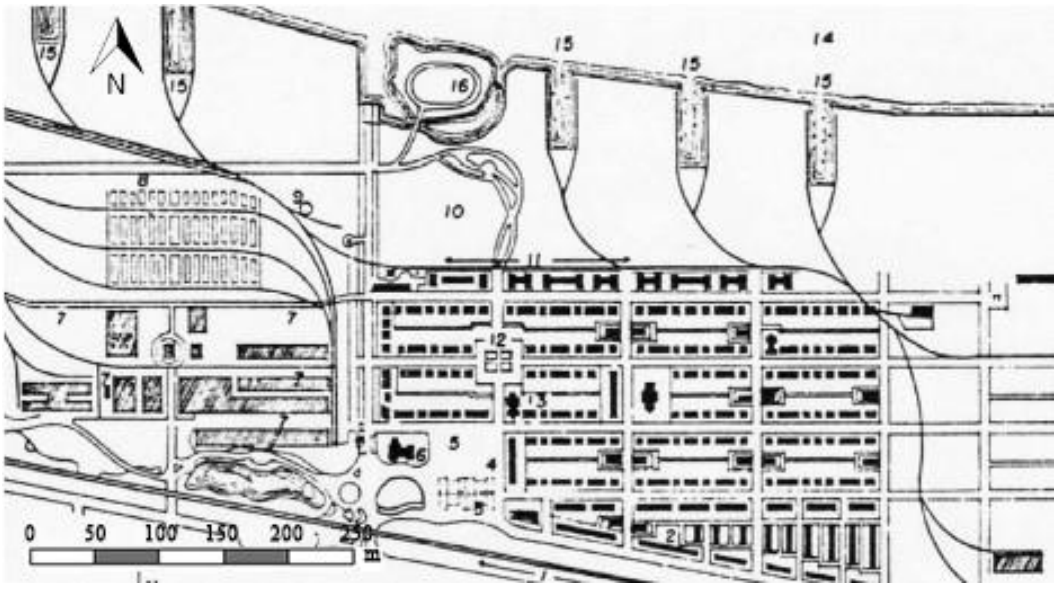
4.2. Amerika'da Lojman Gelişimi

19. yy sonlarında ABD'de hem fabrikalar hem de işçiler için yerleşim yerleri yapıldığı görülmektedir. ABD'deki ilk örnek bu dönemde kurulan Pullman Fabrikası ve konut yerleşimidir (Şekil 4.10- 4.11). Demiryolu vagon üretimi yapan fabrika yerleşkesi, 1896 yılında bu kent "dünyanın en harika kenti ödülü" nün sahibi olmuştur (Yamaçlı, 2017). Konutlardan ve fabrika binalarından oluşan bir yerleşim olan Pulman Köyü, peyzaj mimarı Nathan F. Barton ve Mimar Solon S. Beman tarafından Chicago'nun güneyinde tasarlanmıştır.

Şekil 4.10. Pullman Fabrikası Arcade Park (Anticap.files, 2010)

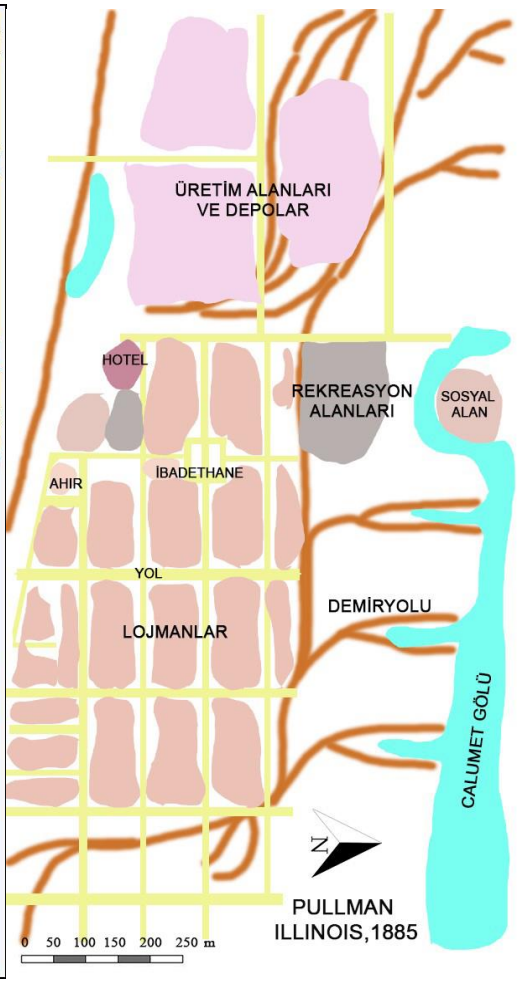
Şekil 4.11. Pullman Yerleşkesi Yeşil Alanlar (History, 2018)

Şekil 4.12. Pullman Kasabası Yerleşim Planı (Crawford, 1995)

Pullman Yerleşkesi 1885 yılında hazırlanan vaziyet planına bakıldığında içerisinde fabrika üretim alanları ve depoları, işçiler için lojmanlar, okul, ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri market ve ibadethanesi bulundurmaktadır. Ayrıca yerleşkede tiyatro binası olması ve spor kursu bulundurması dikkat çekmektedir (Şekil 4.13). Vaziyet planı ızgara plandır ve yapılar bu plana uygun yerleştirilmiştir. Gölün yanında yer alan yerleşkede üretilen ürünler demiryolları ile göle ulaştırılmaktadır ve oradan ulaşımı sağlanmaktadır (Şekil 4.14).

Şekil 4.13. Pullman Yerleşkesi Vaziyet Planı, 1885 (Slidego, 2021)

Şekil 4.14. Pullman Yerleşkesi Leke Diyagramı (Slidego, 2021'dan düzenlenmiştir)

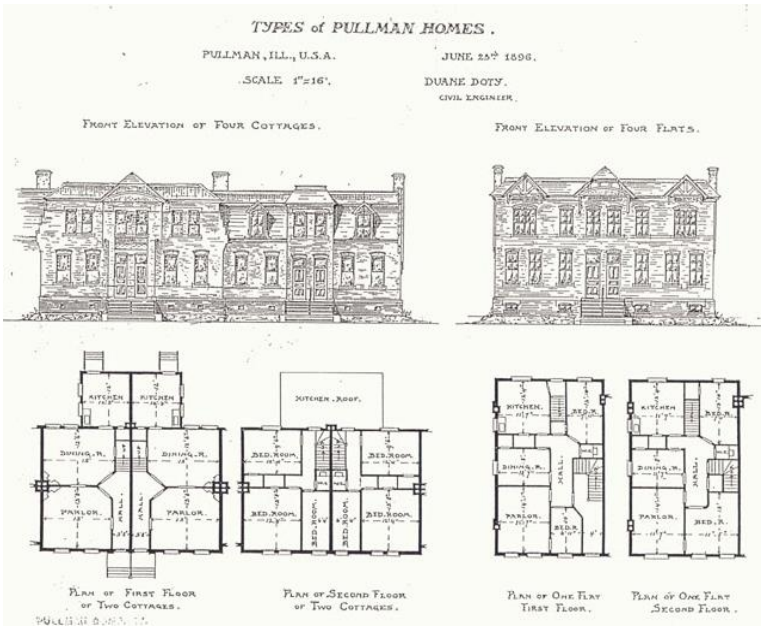
Yerleşkede bulunan yapılarda kırmızı tuğla kullanılmıştır. Kasabanın daha elit kesimlerindeki binaların cephesinde hint preslenmiş kırmızı sırlı tuğla kullanılmıştır. Yönetici evlerinde daha küçük ve detaylı olan süslemeler işçi evlerinde az bulunmaktadır. O dönemde Pullman'da konut, şehrin diğer bölgelerine göre daha pahalıdır. Ancak diğer fabrika lojmanlarına göre daha kalitelidir (Pullman museum, 2020).

İşçilere sağlanan imkanları yanı sıra, işçiler ve işverenler arasında statü farklılıkları da gözetilmiştir (Şekil 4.15- 4.16). İşçi evleri tek tip ya çok benzer şekilde inşa edilirken, işverenlerin evleri ayrı bir alanda ve kendi içinde çeşitlilik gösterecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4. 17).

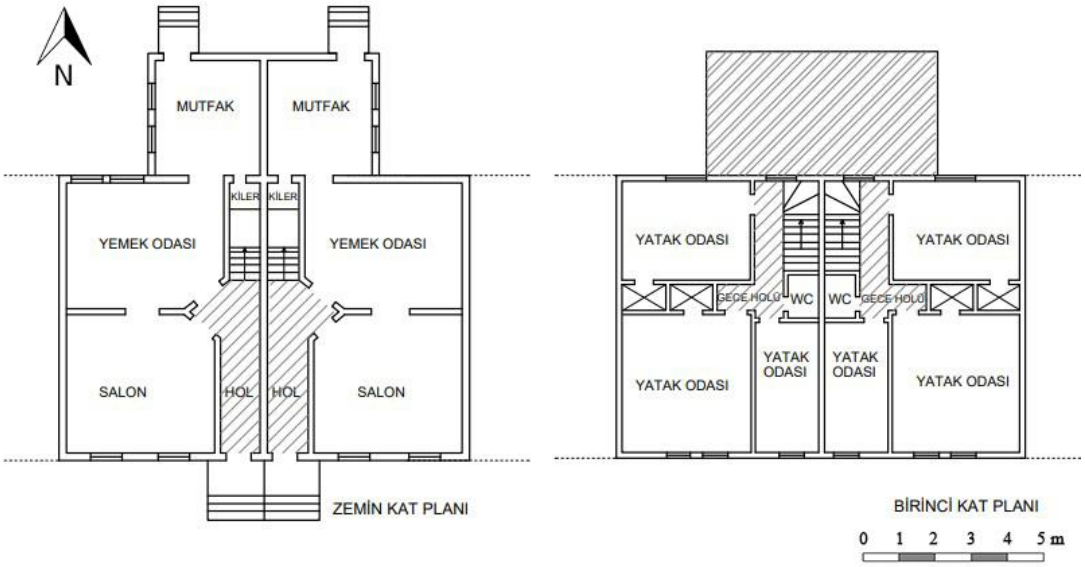
Şekil 4.15. Pullman Yerleşkesi Yönetici Lojmanları (Chicagohousemuseums, 2021)

Şekil 4.16. Pullman Yerleşkesi İşçi Lojmanları (Paleofuture, 2014)

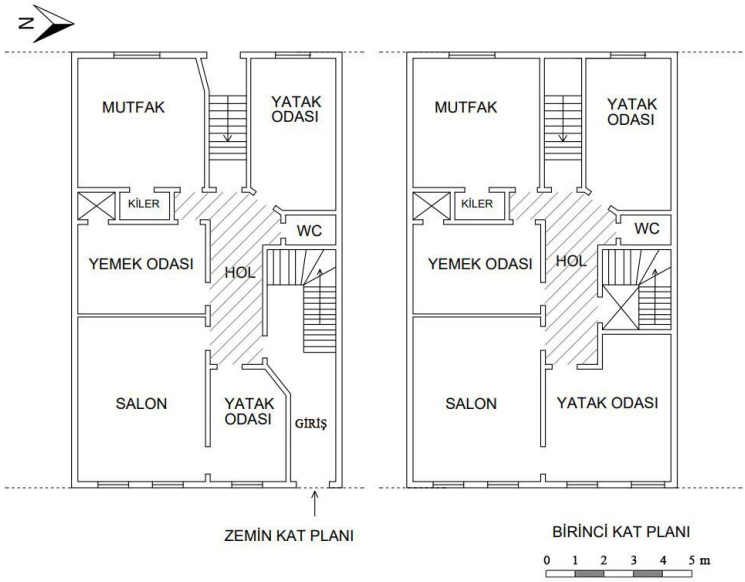

Şekil 4.17. Pullman Yerleşkesi Lojman Tipleri (Essential architecture, 2020)

İşçiler sıra evler şeklindeki lojmanlarda belirli bir ücret karşılığında oturmaktadır. Pullman işçi evlerinde 2 katlı ikiz haneli ya da apartman tipi ortak girişli daire şeklindedir (Şekil 4.18- 4.19). Pullman fabrikasının yöneticileri aileleriyle birlikte müstakil evlerde yaşamaktadır (Paleofuture, 2014).

Şekil 4.18. Pullman Yerleşkesi Lojmanları 1 (Essential architecture, 2020'dan düzenlenmiştir.)

Şekil 4.19. Pullman Yerleşkesi Lojmanları 2 (Essential architecture, 2020'dan düzenlenmiştir.)

İncelenen lojmanların birinde ikiz haneli plan tipolojisi gözlenmektedir. Zemin katında salon, yemek odası ve mutfak bulundurmaktadır. Mutfak mahali arka cephede çıkıntı şeklindedir. Mutfaktan bahçeye direk çıkış bulunmaktadır. Merdiven altında oluşan mekan kiler olarak değerlendirilmektedir. Holden salon ve yemek odasına giriş açılı girişler ile sağlanmıştır. Zemin kattaki bütün mahallerden birbirine geçiş bulunmaktadır. Bu da mekanda esnek kullanıma olanak sağlamaktadır. Merdiven ile üst kata ulaşıldığında hol gece holüne dönüşmüştür. Bu katta üç adet yatak odası bulunmaktadır. Yatak odalarında gömme dolaplar bulunmaktadır.

İncelenen diğer lojmanda ise ortak girişten her katta bulunan dairelere ulaşılmaktadır. Salon, yemek odası, mutfak, wc ve iki adet yatak odası bulunmaktadır. Mutfağın yanında ayrı bir giriş çıkış merdiveni yer almaktadır. Mutfakta destek mekan olarak kiler, yemek odasında da gömme dolap bulunmaktadır.

Lojmanlar ve fabrika yapıları günümüzde bulunmaktadır (Şekil 4.20- 4.21). Chicago'nun ilk ulusal anıtı olan Pullman fabrika yerleşkesi turistik turlar ile yerleşke ve lojmanlar ziyaret edilebilmektedir (Flosfavorites, 2021). Yerleşkede müze bulunmaktadır.

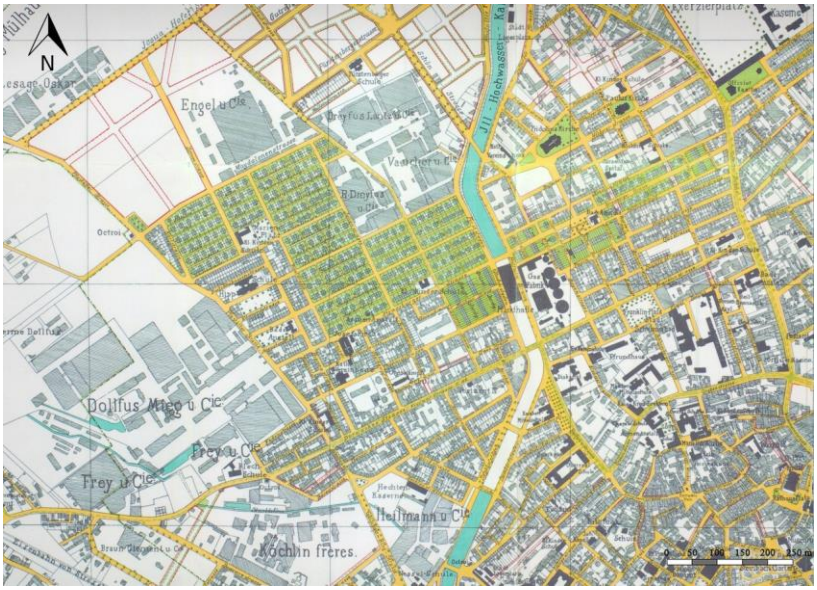

Şekil 4.20. Pullman Yerleşkesi İşçi Lojmanları 1890-1900 yılları (Paleofuture, 2014)

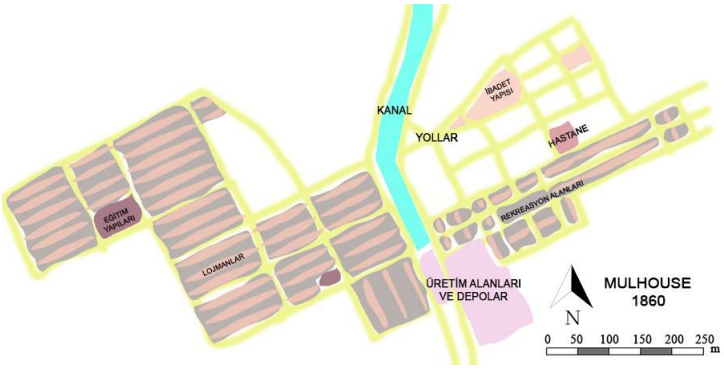
Şekil 4.21. Pullman Yerleşkesi İşçi Lojmanları Günümüz (Earth, 2020)

4.3. Fransa'da Lojman Gelişimi

Fransa'da konut sorunu diğer ülkelere göre uzun süre sonra gündeme gelmiştir. Endüstri devrimi ve demiryollarının inşası ile birlikte Paris'te barınma sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorun göç eden işçiler için oluşturulan model konutlar ile çözülmüştür (Power, 1993). Devlet sermaye ile ortaklaşa "Mullhouse" evlerini inşa ettirmiştir (Şekil 4.22- 4.23). Mülk ya da kira konutları olarak üretilen tek ya da 2 katlı ikiz evler olan Mullhouse evleri işçilerin ihtiyaçlarını belli ölçüde karşılamıştır. İşçilerin yıllık ödemeler ile sahip olduğu evler 1853- 1895 yılları arasında 1200'ü aşmıştır (Clement, 2018).

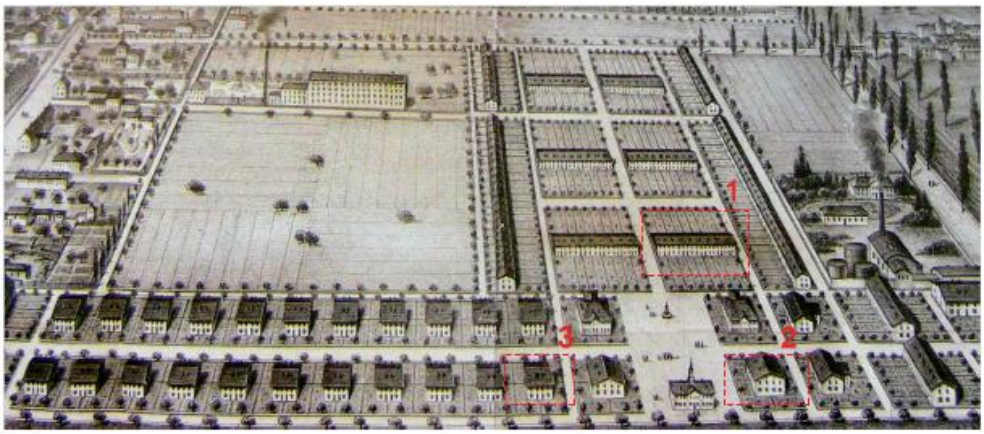

Şekil 4.22. Mulhouse Yerleşkesi Vaziyet Planı (Crdp-strasburg, 2011)

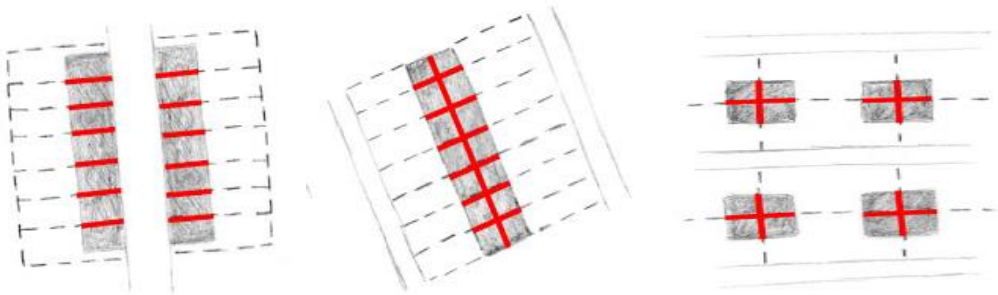

Şekil 4.23. Mulhouse Yerleşkesi Leke Diyagramı (Crdp-strasburg, 2011'den düzenlenmiştir.)

Yerleşke, mimar Emile Muller tarafından ızgara planına göre inşa edilmiştir. 1853'ten 1897' ye kadar yerleşkede 1240' tan fazla lojman inşa edilmiştir. Lojmanlar aralarında dar sokaklar bulunmaktadır (en fazla 2,50 metre genişliğinde) (mon-grand-est, 2018). Ancak her lojmanın kendine ait bahçesi ile mahremiyet sağlanmaktadır. Lojmanlar 3 tipolojide tasarlanmıştır. Birinci tip en çok bulunan bitişik nizamlı ve iki cephesi bahçeye bakan tiptir. İkincisi tek cephesi bahçeye baktığından yalıtımı en güçlü ve ekonomik olandır. Dışarı bakan tek penceresi olduğundan oda sayısı azdır. Üçüncüsü ise bahçe içinde bulunan çok odalı tiptir. Yerleşkede az bulunmaktadır, maliyetlidir (Şekil 4.24- 4.25) (Crdp-strasburg, 2011).

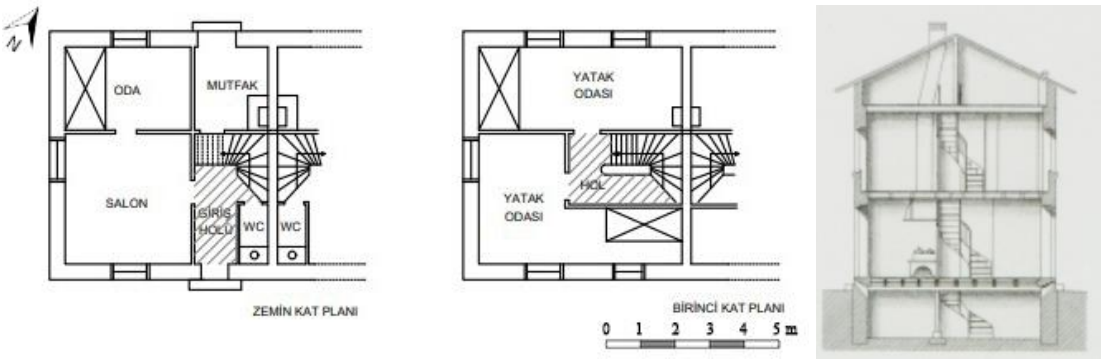
Şekil 4.24. Mulhouse Yerleşkesi Lojman Tipleri (Esh.fr, 2016)

Şekil 4.25. Lojman Tip Diyagramları (Snailinthecity, 2013)

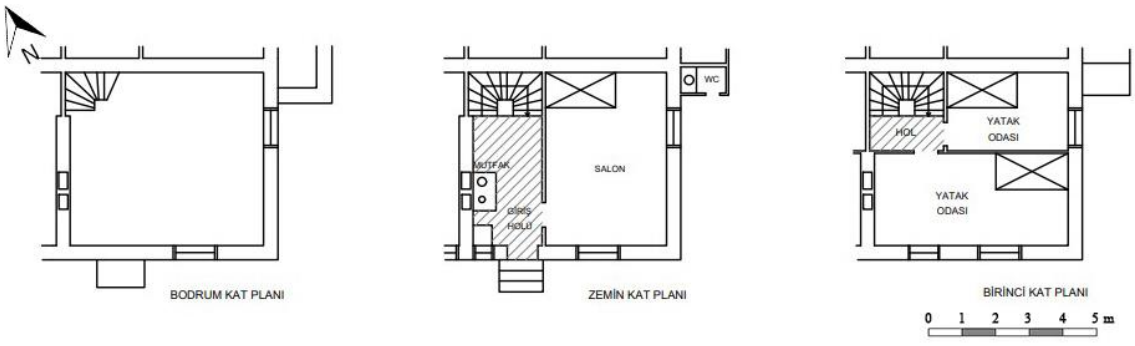
Lojmanlardan ilki sıra evler şeklinde bitişik nizam iki cephesi bahçeye bakan tiptir. Planı incelendiğinde giriş holü hemen yanında wc ve karşısında merdiven bulunmaktadır. Merdivenin altından mutfağa ulaşılmaktadır ve mutfaktan bahçeye çıkış bulunmaktadır. Giriş holünde salona geçilmektedir. Salondan da diğer odaya geçiş

bulunmaktadır. Odadan odaya geçiş esnek planlamaya örnektir. Üst kata geçildiğinde hol gece holüne dönüşmektedir. İki adet yatak odası bulunmaktadır. Ve odalarda dolaplar bulunmaktadır (Şekil 4.26).

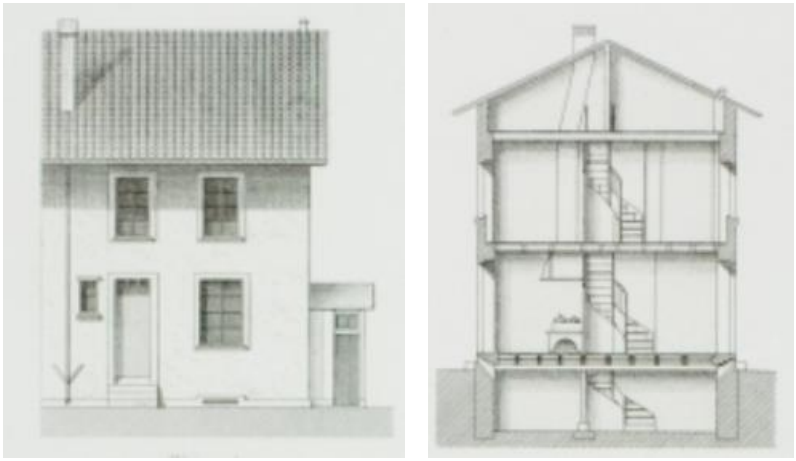

Şekil 4.26. Mulhouse Çift Cepheli Sıraev Lojman Tipi Plan ve Kesiti (Müller E. aktaran Crdp-strasburg, 2011)'dan düzenlenmiştir.

Mulhouse lojmanlarından ikincisi ise tek cephesi olan bitişik evlerdir. Plan sıraevin en sonundaki lojmanın planıdır. Lojman tipi bodrum katı, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Girişte 3 basamak bulunmaktadır. Giriş holü tam karşısında merdiven yer almaktadır. Girişin sağında salon yer almaktadır. Giriş holü aynı zamanda mutfak olarak da kullanılmaktadır. Wc lojmanın dışında yer almaktadır. Üst kata geçildiğinde hol gece holüne dönüşmektedir. İki yatak odası bulunmaktadır ve odalarda dolaplar yer almaktadır (Şekil 4.27-4.28).

Şekil 4.27. Mulhouse Tek Cepheli Sıraev Lojman Tipi Planları (Müller E. aktaran Crdp-strasburg, 2011)'dan düzenlenmiştir.

Şekil 4.28. Mulhouse Tek Cepheli Sıraev Lojman Tipi Kesit ve Görünüşü (Müller E. aktaran Crdp-strasburg, 2011)'dan düzenlenmiştir.

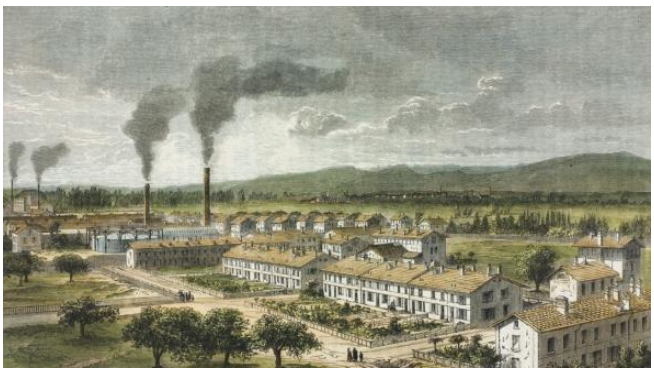
Son lojman tipi ise bahçe içerisinde bulunan tiptir. Maliyetlidir. Bodrum katı ve çatı katı bulunmaktadır. Giriş holü karşısında merdiven bulunmaktadır. Giriş holü aynı zamanda mutfak olarak da kullanılmaktadır. Holden salona, salondan da odaya geçiş bulunmaktadır. Odadan odaya geçiş planda ve kullanımda esneklik sağlamaktadır (Şekil 4.29).

Şekil 4.29. Mulhouse Bahçeli Lojman Tipi Plan, Kesit ve Görünüşü (Müller E. aktaran Crdp-strasburg, 2011)'dan düzenlenmiştir.

Bütün lojman tipleri incelendiğinde ikisinde odadan odaya geçiş bulunmaktadır. İki tanesinin wc dışarıda yer almaktadır. Bütün lojman tiplerinde depolama için olanak sağlanmış ve gömme dolaplar eklenmiştir. Lojmanların ikisinde mutfak küçük bir tezgah şeklinde giriş holünde konumlandırılmıştır.

Yerleşke ilk tasarlandığında üretim alanı, lojmanları ve yerleşkenin merkezinde içerisinde mağazalar, hamamlar bulunan büyük bir meydan tasarlanmıştır (Şekil 4.30- 4.31- 4.32). Sonradan küçültülmüştür. Günümüzde çocuk oyun alanı ve park olarak kullanılmaktadır (Studer, 2010).

Şekil 4.30. Mulhouse Yerleşkesi (Crdp-strasburg, 2011)

Yerleşkede bulunan lojmanlar kullananlar tarafından kişilerce bazı eklemeler yapılarak hala kullanılmaktadır.

Şekil 4.31. Mulhouse Lojmanları 1871 (Rutsch.eu, 2018)

Şekil 4.32. Mulhouse Lojmanları Günümüz (Focus-voyage, 2000)

Yerleşkeyi keşfetmek için günümüzde rehberli turlar düzenlenmektedir.

Devletin konut sektörüne diğer müdahalesi ise I. Dünya Savaşı sonrasında kiraların dondurulması ile olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomi zayıflamış ve konut sektörüne yatırım azalmıştır. Fransız nüfusunun çoğunluğu sağlıksız ve konforsuz konutlarda yaşamıştır. Bazı aileler ise otellerde ve kiralık odalarda kalmıştır.

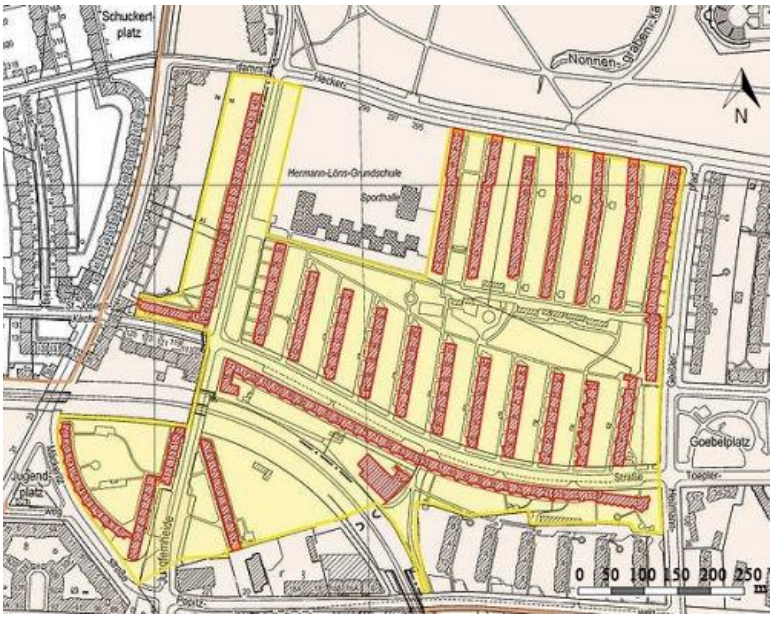
Kiralık odalar Paris'in gelir düzeyi yüksek ailelerine ait olan, en az yedi katlı, tuvalet ve banyoları ortak olan binalar şeklindedir. Daireleri kiraya vermek daha fazla gelir getirdiğinden bodrumdan çatıya kadar her odayı değerlendirmişlerdir. İşçiler sağlıksız, sıkışık ve havasız odalarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Demiryolu, fabrika ve yoksul konutu sanayi kentini anlatan üç faktördür (Ragon, 1998). Fransa'da sağlığa zararlı konutların kiraya verilmesini engelleyen yasa 13 Nisan 1850'de çıkarılmıştır (Ragon, 1998). 1 Eylül 1948'de Fransa'da kabul edilen kanunla, o tarihe kadar belli seviyede tutulan kiraların hesabı için, konfor derecesine ve mevkiine göre bir esasa dayanan sistem kabul edilmiştir (Uzungüngör, 2008). Bu hala Fransa'da uygulanan lojman yardım sistemini oluşturmuştur.

4.4. Almanya'da Lojman Gelişimi

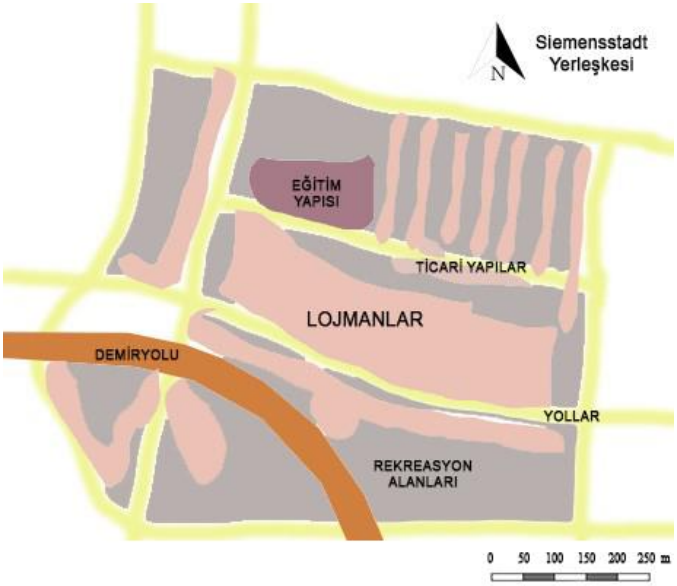
İngiltere ve Fransa'dan sonra sanayileşen, Almanya'da ise endüstri devrimi sonucu artan konut sorununa ilk çözüm kira kışlası konutlarıdır. Bu yapılar iç avlulu, galerili ve 4-5 katlıdır. Her katta 2 ile 12 arası konut birimine sahip bloklar şeklindedir. Konut sahipleri konutunu birden fazla aileye kiralamaktadır. Onlar da odaları başka ailelere kiralayabilmektedir (Fehl, 1992).

Örneğin, AEG (Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft) ve Siemens gibi şirketlere ait fabrikalar çevresinde, günümüzde Öberschöneweide, Siemensstdat veya Hennigsdorf olarak bilinen konut yerleşimleri bu yaklaşıma göre kurulmuştur (Asiliskender, 2002).

Alman hükümeti fabrika yakınlarında konut yapımını desteklemiştir. Fabrika inşa edilirken konut yapım gerekliliği de belirtilmiştir. Örneğin 60.000 işçiye istihdam sağlayan Siemens elektrik fabrikası için kurulan Siemensstdat konut yerleşimi bu yaklaşıma bağlı olarak kurulmuştur (Akçadoğan, 2014). Aynı zamanda kent içi ve sanayi bölgelerine yakın büyük komşuluk üniteleri, bahçe kentler gibi yerleşimler planlanmış ve uygulanmıştır. Siemensstadt yerleşim bölgesi 1928'de Berlin Senatosu tarafından yerleşime açılmıştır. Yerleşkede 1370 lojman, 14 adet dükkan ve bir ilkokul bulunmaktadır (Şekil 4.33-4.34) (Karşıyaka, 2016).

Şekil 4.33. Siemensstdat Vaziyet Planı (Karşıyaka, 2016)

Şekil 4.34. Siemensstdat Leke Diyagramı (Karşıyaka, 2016'dan düzenlenmiştir.)

Alman mimar Hans Scharoun tarafından tasarlanan master plan çerçevesinde, 1929 ve 1931 yılları arasında işçi lojmanları inşa edilmiştir (Şekil 4.35-4.36). Tanınmış yedi mimar Hans Scharoun, Fred Forbat, Otto Bartning, Walter Gropius, Paul Rudolph Henning, Hugo Häring kendi stillerinde plan çözümlerinde bulunmuşlardır. Açık alanlar Alman modernist peyzaj mimarı Leberecht Migge tarafından tasarlanmıştır (Karşıyaka, 2016).

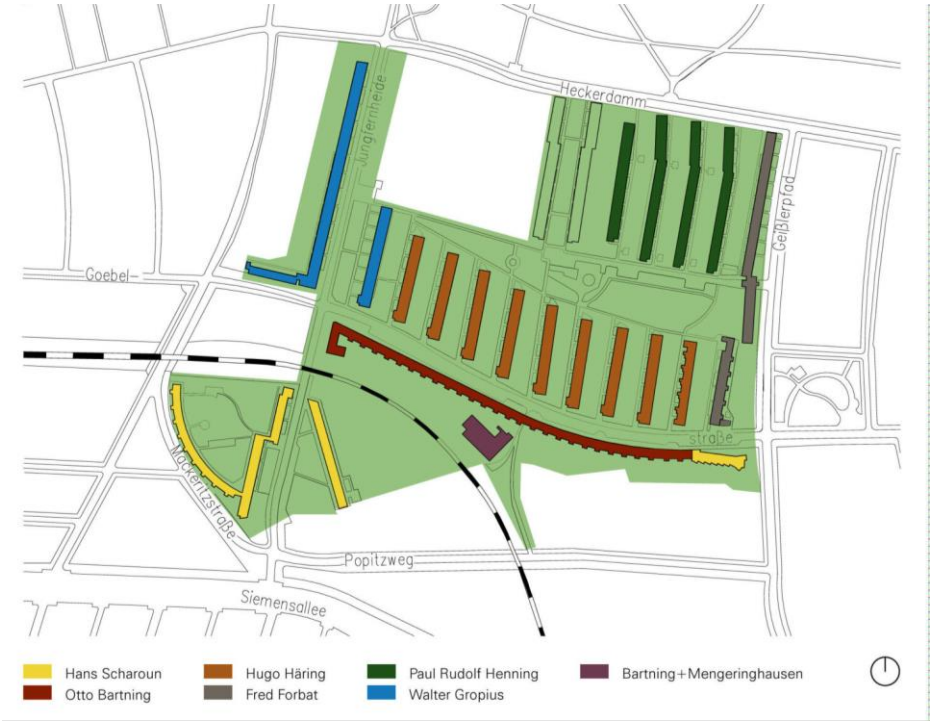

Şekil 4.35. Siemensstdat Konut (Wikiarquitectura, 2018)

Şekil 4.36. Siemensstdat Girişi (Spottinghistory, 2020)

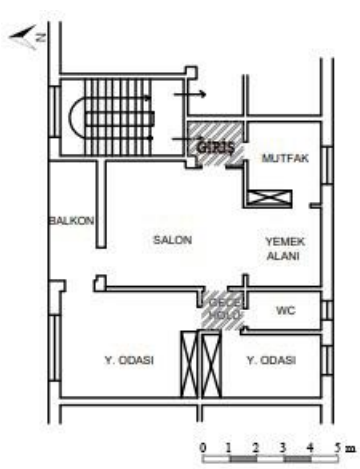
Mimarların tasarladıkları lojmanların dağılımı Şekil 4.37'de görülmektedir.

Şekil 4.37. Mimarların Tasarladıkları Lojman Dağılımı (Brenne-architekten, 2010)

Yerleşkede Hans Scharoun tasarımı olan lojman planı incelendiğinde küçük bir antre ile giriş yapılmaktadır. Antreden mutfak ve salona açılan kapılar yer almaktadır. Geniş bir salondan odalar dağılım vardır. Bir girinti ile salonda yemek alanı

oluşturulmuştur. Bu alana mutfaktan ayrı bir geçiş de bulunmaktadır. Bu geçiş servis kolaylığı sağlamaktadır. Salondan balkona çıkılmaktadır. Gece holü bulunmaktadır. İki adet yatak odası ve wc bulunmaktadır. Balkona yatak odasından da çıkış bulunmaktadır. Mutfakta ve yatak odalarında gömme dolap bulunmaktadır (Şekil 4.38). Cephesi sade ve moderndir (Şekil 4.39).

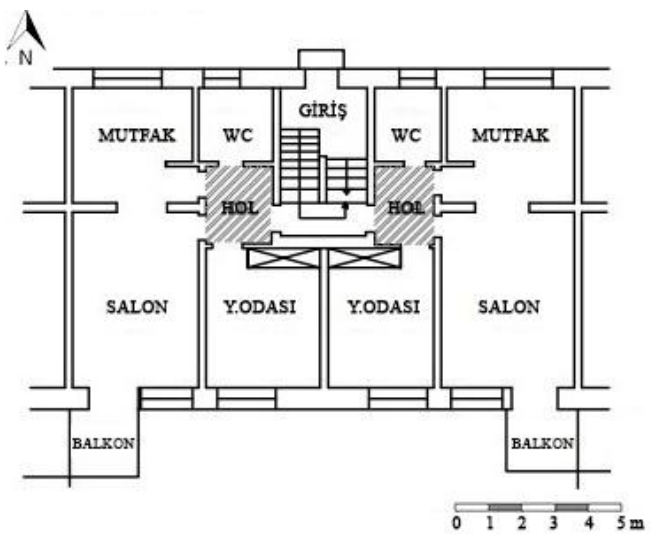

Şekil 4.38. Hans Scharoun Lojman Tasarım Planı (Wikiarquitectura, 2020)

Şekil 4.39. Hans Scharoun Tasarımı Lojman Fotoğrafı (Housingestates, 2020)

Otto Bartning tasarımı olan lojmanın planına bakıldığında ortak merdivenden iki daireye dağılım görülmektedir. Giriş holünden tüm mahallere dağılım mevcuttur. Aynı zamanda salondan mutfağa geçiş bulunmaktadır. Yatak odasında gömme dolap bulunmaktadır. Salondan balkona çıkılmaktadır (Şekil 4.40). Yan daire ile balkonların ayrımında kullanılan seperatör cepheye hareket katmıştır. Cephe yalındır yatay ve dikey elemanlar ile hareketlendirilmiştir (Şekil 4.41).

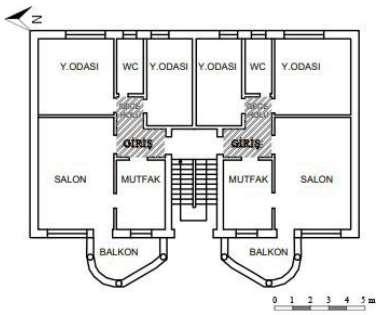

Şekil 4.40. Otto Bartning Lojman Tasarım Planı (Wikiarquitectura, 2020)

Şekil 4.41. Otto Bartning Tasarımı Lojman Fotoğrafı (Imago, 2019)

Hugo Häring tasarımı lojman incelendiğinde merdivenin iki daireye ulaşım sağladığı görülmektedir. Lojman salon, mutfak, iki yatak odası ve wc'den oluşmaktadır. Salondan mutfağa geçiş bulunmaktadır (Şekil 4.42). Salondan çıkılan balkon eğrisel formdadır ve cepheye hareket katmıştır (Şekil 4.43). 1370 konutun, % 30'u 48 m², % 50'si 54 m², %10'u ve 63 m² ve %10'u 70 m²'dir. Dönemin aşırı kalabalık ve sağlıksız konutlarının aksine, zamanın bol ışıklı, havadar, geniş bahçeli ve modern özelliklere sahip olması nedeniyle yerleşke 2008 yılında UNESCO Dünya Mirası olarak ilan edilmiştir (Wikiarquitectura, 2020).

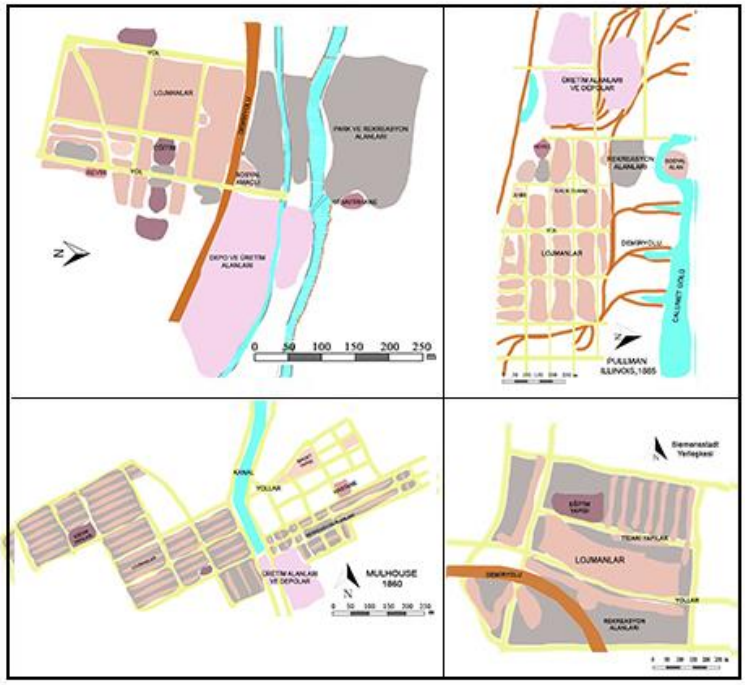
Şekil 4.42. Hugo Häring Lojman Tasarım Planı (Wikiarquitectura, 2020)

Şekil 4.43. Hugo Häring Tasarımı Lojman Fotoğrafı (Grandtourdermoderne, 2020)

Fabrika yakınlarındaki sanayi kentlerinde evler, hatta odalar kişilere kiralanmaktadır. Arsalara en çok binayı yapabilmek için bitişik nizam konutlar yapılmaktadır. Bitişik nizam yapılarda gün ışığı odalara iyi bir şekilde alınamamakta aynı zamanda iyi havalandırılamamaktadır. Kırsal kesimden gelen işçi geçim sıkıntısı çekerken bir oda bulmak lüks haline gelmiştir. Yeterli beslenemeyen işçi ve aileleri söz edilen olumsuz koşullar sonucunda sağlık problemleri yaşamaktadır.

Dünyada incelenen ilk lojman örneklerinde ihtiyaç sonucu oluşan yerleşim kompleksleri "Şirket Kent" şeklinde tasarlanmıştır. Bunlar daha önce de bahsedilen ütopik endüstri yerleşkelerinden de özellikler bulunduran yerleşimlerdir. Bu yerleşimlerde amaç işçilerin ve ailelerin sağlıklı bir şekilde yaşaması, fabrikaya yakın oturup en yüksek verimin alınması, sosyal ve temel ihtiyaçların karşılanmasıdır. Uzun vadede ise fabrikaya bağlılık ve aidiyet amaçlanmaktadır. Bu yerleşim kurgularının temelinde kategorilendirme vardır. Lojmanlar, sosyal alanlar, eğitim alanları gibi alanlar birleşerek yerleşimi oluşturmaktadır. Konut sorununa çözüm olan bu yerleşimler sonraki dönemlerde kurulan endüstri yerleşimlerine örnek olmuşlardır.

Yurtdışında incelenen örneklere bakıldığında tümü ulaşım yollarına dikkat edilerek konumlandırılmıştır. Demiryolu ve su yolu yakınlığı gözetilmiştir. Yerleşkeler planlanarak, yaşayanların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur. Eğitim yapıları, sosyal amaçlı yapılar, ibadethaneler, rekreasyon alanları da yerleşkede yer almaktadır (Şekil 4.44). Üç yerleşke ızgara plana uygun konumlandırılmıştır.

Şekil 4.44. Yurtdışı Yerleşke Leke Diyagramları

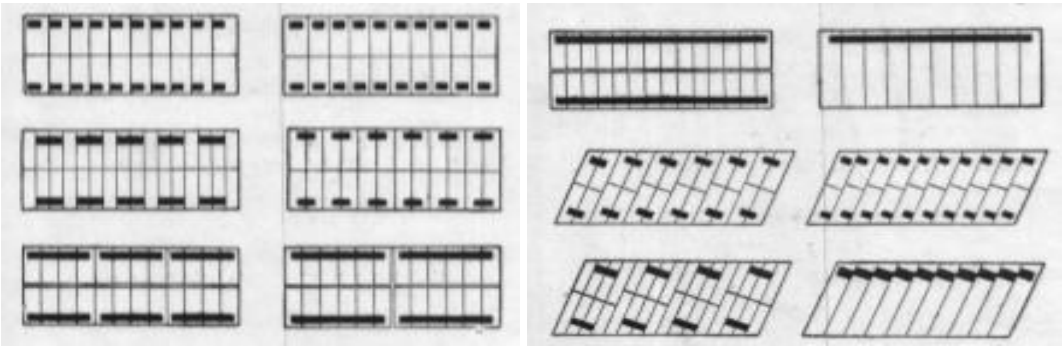
Lojman yapıları incelendiğinde ise ilk dikkat çeken dönemin ilerisinde tasarımlar olmasıdır. Gerek cephede gerek plan tasarımlarında bu görülmektedir. Yapılar çok katlı olarak tasarlanmıştır tek katlı yapı bulunmamaktadır. Doğa ile ilişki önemlidir. Zeminde bulunan yapılarda mutfaktan bahçeye çıkış sağlanmıştır. Üst katlarda bulunanlar da ise muhakkak balkon bulunmaktadır. Planlarda dikkat çeken bir diğer unsur odadan odaya geçişlerdir. Odadan odaya geçişler kullanımda esneklik sağlamaktadır. Kalabalık kullanımlarda aradaki kapı açılıp geniş mekanlar elde edilebilmektedir. Mutfaktan salona ayrıca geçişler bulunan yapılarda servis kolaylığı sayesinde rahat bir kullanım sağlamaktadır. Yapıların çoğunda görülen gömme dolap, kiler gibi destek mekanların varlığı dikkat çekici bir unsurdur. Cephe tasarımlarına da özen gösterilmiştir. Gerek bazı mahaller ile çıkıntı yaparak gerek balkonların tasarımı ile cephelerde hareketlilik sağlanmıştır.

Yurtdışında ülkemizden önce gerçekleşen konut sıkıntısı ve çözüm olarak planlanan fabrika yerleşkeleri ülkemizden bir grup mimar, mühendis tarafından incelenmiştir. İncelenen ülkelerdeki işçi mahallelerinde göze çarpan temel unsurlar; arsaların iyi bir şekilde etüt edilmesi, iş yerlerine yakın konumları, doğal hava ve bol

ışıktan maksimum düzeyde faydalanmalarıdır. Bu mahalleler şehre giden ana taşıt yollarına yakın konumlanmaktadır ve geniş yeşil alanları bulunmaktadır.

Bu nedenle yeni mahalle planlarında burada oturacak halkın gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir çarşısı bulunmalı ve acil ihtiyaçlar karşısında sakinlerin şehre gitmelerine gerek olmamalıdır. İşçi mahallelerinde; çarşı, ufak bir kilise, bir okul, bir Halkevi, halkın toplanabileceği meydan ve küçük bir spor sahası düşünülmüştür.

Zeminin iyi veya kötü olmasının, binaların planlarını da etkilediği görülmektedir. Arsanın özelliğine göre farklı tiplerde yerleşimler planlanmıştır (Şekil 4.45). Arsada lojmanların yerleşimleri çeşitlendirilmiştir. Lojmanlar tek haneli, ikiz, dört ya da altı haneli blok şeklinde tasarlanmışlardır (İşçi Mahalleleri, 1937).

Şekil 4.45. İşçi Mahallesi Yerleşimleri (İşçi Mahalleleri, 1937)

Dünyada çoğu ülkenin yaşadığı hızlı sanayileşme ve bu durumun sonucu olan konut sorunu ortak bir problem olmuştur. Bu bölümde konut sorununu çözüme kavuşturan fikir ve planlamalar incelenmiş ve örneklendirilmiştir. Bir sonraki bölümde ülkemizin endüstrileşme süreci ve bu süreçte tasarlanan ve uygulanan endüstri kompleksleri açıklanacaktır.

BÖLÜM 5

TÜRKİYE'DE ENDÜSTRİLEŞME SÜRECİ

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet kuruluncaya kadar Türkiye'de, genel olarak dünya pazarlarına ve yabancı sermayeye açık, tarıma ve küçük ölçekli imalatçılığa dayalı bir ekonomik durum bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nden devralınan sanayileşme ve sermaye yetersizliği devletin ekonomiye el atmasını gerektirmiştir (Bilgin, 2018). 1923-29 yılları arası Türkiye için "yeniden inşa" dönemidir. Yerli ve yabancı sermaye ortaklığında yatırımlar desteklenmiştir. Cumhuriyet döneminin endüstrileşme yaklaşımı, devletin kurduğu sanayi tesislerinde etkili kaynak kullanımını sağlamıştır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik girişimlerde bulunulmuştur.

1923 yılında yapılan İktisat kongresinde ulusal ve liberal bir iktisat eğilimi öne çıkmış ve bu çerçevede Teşvik-i Sanayi Kanunu ile dış ticarette önlemler alınmış ve sanayi bankaları kurulmuştur (Kopar, 2013). Endüstriyi özendiren maddeler bulunduran Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edilmesi sonucunda 1923 hükümet programında yabancı uzmanlardan yararlanılabileceği belirtilmiştir ve 1927 yılında çıkan yasa ile Türkiye'de yabancı uzmanlara çalışma olanağı tanınmıştır. Bu yasanın ardından kent planlaması ve mimarlıkta yabancı mimarlardan yararlanılmıştır (Ödekan, 1990). Cumhuriyetin ilanı ve bu yasa sonucu yaşantının çağdaşlaşması (kadının iş hayatına girmesi, çalışma saatlerinin belirli zamanlarda olması, çekirdek aile yaşamı vb.) ile mekânsal düzenlemede de belirgin değişimler görülmektedir. Tek konutlara giriş, alt kata salon, mutfak, üst kata yatak odaları ve banyo yerleştirilmiştir. Konutlarda strüktür kargirdir. Genellikle betonarme iskelet kullanılmıştır. 1930'lardan sonra çatılar düz tasarlanmaktadır (Ödekan, 1990).

Türkiye'de devlet öncülüğünde 1933-1950 döneminde kalkınma modeli uygulanarak çok önemli bir kalkınma hamlesi gerçekleştirilmiştir. Bu kalkınma sosyal,

ekonomik ve kültürel bir kalkınmadır (Ertuna, 2004). Devletçilik ilkesine göre ilk düzenlemeler önceden ithal edilen kumaş, şeker ve un sektörlerinde yapılmıştır. Modernleşme hareketi ekonomiyi düzenleme ile başlamıştır. Bu hareketin ilk aşaması devlet eliyle kurulan fabrikalardır.

Cumhuriyetin ilanı ile 61 Anayasası arasındaki zamanda, Türkiye politik ve ekonomik bir çok evreden geçmiştir. I. ve II. Dünya Savaşları arasında dünya çapında bir kriz yaşanmıştır. Ekonomik kriz endüstri devrimi ile birlikte konut sorunu, şehir planlama, sanayileşme gibi etkileri beraberinde getirmiştir. II. Dünya Savaşından sonra Türkiye'de de bir çok değişim ve gelişim yaşanmıştır. Sanayileşmenin hissedildiği ülkemizde çok partili siyasal yaşama geçilmiş; Dernekler Yasası'ndaki bir değişiklikle sendikalar ve 1958'de de İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuştur (Uzungüngör, 2008).

5.1. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Ekonomik Gelişmeler

Türkiye, cumhuriyet yeni kurulduğunda altyapısı, sanayisi olmayan; yetersiz üretimi olan, yoksul bir ülkedir. Ülkede sermaye birikimi de yoktur. Cumhuriyetin ilanından sonra çözülmesi gereken ekonomik sorunlar vardır. 1923'te ürettiği buğday ülkeye yetmemektedir. Şeker üretimi bulunmamaktadır. 1938 yılına gelindiğinde yapılan çalışmalar ile hem tarım hem de sanayi malları ihraç eden bir ülke haline gelmiştir. Türkiye 1927-1938 yılları arasında ortalama %8,72 oranında reel büyüme gerçekleştirmiştir (Durmuş & Aydemir, 2016).

5.1.1. İzmir İktisat Kongresi (1923)

Cumhuriyet sonrası ekonomi politikasının ilk ürünü İzmir İktisat Kongresi'dir. Ülkede milli gelirin düşük olması, modern üretim ve pazarlamanın gelişmemiş olması kısacası güçlü bir ekonomiye sahip olmaması bu durumu düzeltmek için atılımlar yapılmasını gerektirmiştir. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan bazı kararlar şunlardır:

- Özel sektörün gelişmesini sağlamak için mevcut kanunlar düzenlecektir.
- Yerli malların ucuza taşınması için ulaşım sistemi geliştirilecektir.
- Devlet sanayicilere uygun krediler sağlayacak ve özel sektörün yapamayacağı yatırımları yapacaktır.

- Sanayi eğitiminin sağlanması için sanat okulları, çırak okulları, usta kursları açılacaktır.
- Sanayi odaları, esnaf dernekleri kurulacaktır.
- Sanayi bankaları kurulacaktır (Özyurt, 2011).

1923-1931 dönemi devlet müdahalesinin az olduğu özel sektörün teşvik edildiği bir dönem olmuştur. Bu nedenle bu dönem "Liberal Ekonomi Dönemi" olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde özel sektör tarafından fabrika yerleşkeleri kurulmuştur. Ancak bu dönem sonucunda ülke ekonomisinde belirgin bir çözüme ulaşılamadığından değişen koşullara göre yeni bir planlama arayışına gidilmiştir. Yöneticiler kalkınmanın devlet sermayesi ile yapılmasına , özel teşebbüsü devlet denetimi altına almaya ve ekonomiyi planlamaya yönelik fikirler geliştirmiştir. Devletçilik ilkesinin benimsenmesi ile, devlet sanayi kesiminin büyük bir kısmının hem sahibi hem de işleticisi durumuna girmiştir.

5.1.2. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934-1938)

1933 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1934 yılında uygulamaya koyulmuştur. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, başlangıçta belirlenen hedeflere beş yıllık süresi bitmeden önce ulaşmıştır. Böylece 1936 yılı sonlarında İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı hazırlanarak 1938 Eylül ayında hükümet tarafından resmen kabul edilmiştir. Ancak 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle uygulanamamıştır (Özyurt, 2011).

Birinci beş yıllık sanayileşme planının hedef ve stratejileri şu şekilde sıralanabilir (Özyurt, 2011) ;

- Hammadde kaynaklarını değerlendirecek sanayilerin kurulması; böylece ülkenin temel ihtiyaç maddelerinin (dokuma, kâğıt, şeker) üretilmesi.
- Kurulması öncelik ve ekonomik koşullarımıza uygun olan ana sanayi şubelerinin incelenmesi ve fabrikaların beş yıllık bir dönemde meydana getirilebilme imkânlarının belirlenmesi.
- Ana hammaddesi ülkemizde bulunan veya tedarik edilebilen sanayi kollarının ele alınması.

- Kurulacak sanayi tesislerinin büyüklüğünün belirlenmesinde ülkemizin kredi ihtiyacının göz önüne alınması.
- Özel sektör tarafından kurulmasına imkân olmayan sanayi şubelerini kapsayacak şekilde devlet teşebbüslerinin kurulması.
- Bu ana sanayilerin kurulması ile özel teşebbüslere gelir sağlanması.
- Sanayileşmeye öncelik verilmesi.

Devletçi uygulamalar sanayi alanında kendisini göstermiştir. Türkiye'de ilk defa bu tip bir uygulama yapılmıştır (Şağan, 2005). Böylece değerlendirilecek ham maddeye ve konumuna göre seçilen illerde dokuma, maden, selüloz ve kimya ana dallarında 20 kadar fabrikanın kurulması gündeme gelmiştir (Arıtan, 2004). Yerleşkelerin kurulması ve devam etmesi çeşitli bazı ekonomik yardımlar ile gerçekleştirilmiştir. Amerika ve Sovyetlerden alınan krediler, 1948-1952 yılları arasında toplam 352 milyon dolar alınan Marshall yardımı gibi yardımlar tarım ve sanayinin çeşitli alanlarında kullanılmıştır (Avşaroğlu, 2008). Sanayi yapıları bulundukları kentte önemli bir unsurdur. Sanayileşme ve sonrasında kentsel yapıda ve sosyal yapıda değişimler olmuştur (Kaprol, 1992).

5.1.3. İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı (1936)

İkinci beş yıllık sanayileşme planının ana hedef ve stratejisi şu şekildedir (Özyurt, 2011);

- "Ekonomik kalkınma için yeniden hangi sanayinin kurulması ve mevcutlarından hangilerinin genişletileceği"' belirlenecektir.
- Büyük sermaye ve teknik güç gerektiren ve hammaddesi tamamen yurt içinden sağlanabilen, Türkiye iktisadi yapısı ve şartlarına uygun olan sanayi kollarına yönelinecektir.
- İç piyasada talebi düşük, dış talebi yüksek olan madenler ihracata elverişli hale getirilecektir.
- Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılayacak elektrik santrallerinin kurulması sağlanacaktır.
- Kurulmakta olan Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarının yan mamullerini işleyecek fabrikalar kurulacaktır.

- Su ürünleri ve hayvancılık geliştirilecektir. Meyvelerin içte ve dışta sürümünü sağlayacak faaliyetlerde bulunulacaktır.

İkinci beş yıllık sanayileşme planının ana hedefi yer altı kaynaklarına yönelmektedir. Bunlar kömür, demir-çelik ve petroldür.

İkinci planın ana stratejisi bir yandan devlet sanayinin gelişmesiyken, diğer yandan özel kesimin ve tarımın geliştirilmesi şeklinde belirlenmektedir. Ağırlık sanayi sektörüne verilmiştir. Daha çok madenlerin çıkarılıp işlenmesine yönelik olan bu sanayileşme stratejisi doğrultusunda Etibank kurulmuştur. İkinci planın uygulanmasında Etibank'a görev verilmiştir.

Bu ekonomik gelişmeler ve planlar doğrultusunda:

- 1926 yılında Türkiye'nin ilk şeker fabrikası Alpullu Şeker Fabrikası ve ardından Uşak Şeker Fabrikaları açılmıştır.
- 1927 yılında Bursa ve Bünyan Dokuma Fabrikaları açılmıştır.
- 1928 yılında Ankara Çimento Fabrikası açılmıştır.
- 1929 yılında İstanbul Ford Otomobil Montaj Fabrikası açılmıştır.
- 1932'de Kırıkkale Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü bünyesinde demir çelik fabrikası (Bu yıldan sonra toplam 12 ilde Kırıkkale dahil Karabük, Zonguldak, İstanbul, İzmir, Hatay, Bursa, Samsun, Kocaeli, Sivas, Tekirdağ, Çanakkale'de demir çelik fabrikaları) açılmıştır
- 1933 yılında Eskişehir Şeker Fabrikası kurulmuştur.
- 1934 yılında Keçiborlu Kükürt Fabrikası, Turhal Şeker Fabrikası, Diyarbakır Rakı Fabrikası açılmıştır.
- 1935 yılında Zonguldak Türk Antrasit Fabrikası ve Kayseri Bez Fabrikası açılmıştır.
- 1936 yılında Sümerbank Malatya İplik ve Bez Fabrikası, İzmit SEKA Birinci Kağıt Fabrikası açılmıştır.
- 1937 yılında Ankara Bira Fabrikası, Sümerbank, Konya Ereğlisi Dokuma Fabrikası, Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası ve Ereğli Bez Fabrikası açılmıştır.

- 1938 yılında Gemlik Suni İpek Fabrikası, Bursa Merinos Fabrikası açılmıştır.
- 1939 yılında Karabük Demir Çelik Fabrikası, Sivas Demiryolu Makineleri Fabrikası, Tekirdağ Şarap Fabrikası, Sivas Çimento Fabrikası, Malatya Sigara Fabrikası açılmıştır (Doğan M. , 2013).
- (1923-1950 dönemi açılan bütün fabrikaların listesi Ek 1 de verilmiştir.)

5.1.4. Sümerbank'ın Kurulması ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı kapsamında devletin büyük sanayi işletmeleri kurabilmesi için gerekli sermayeyi sağlayarak yatırım yapacak bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur (Eren & Tuna, 2018). Bunun sonucunda hem bir tekstil fabrikası hem de banka olan Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank'ın görevleri arasında sanayi kurumları kurma, özel sektöre ve devlet kuruluşlarına kredi sağlama, sanayiye süreklilik kazandırmak yer almaktadır. Ayrıca kurumun sanayi kuruluşlarında çalışacak personel yetiştirme görevi de vardır (Arıtan, 2004).

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan sanayi işletmelerinde nitelikli işçi yetersizliği söz konusudur. Yapılan sanayi alanlarında sürekli işçi değişimi oluşmaması, kalıcı ve nitelikli işçiler yetiştirilmesi için işçilerin konforlu yaşamaları sağlanmıştır. Bu nedenle kurulan fabrikalar yerleşke şeklinde kendine yetebilen, modern, sağlıklı lojmanlar ve birçok sosyal birim barındırmaktadır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Sümerbank yatırımları ile kurulan fabrika yerleşkeleri Çizelge 5.1. de belirtilmektedir.

Çizelge 5.1. Sümerbank Yatırımları (1934-1939) (Altınöz, 2020'den düzenlenmiştir.)

Yatırım	**Kuruluş Tarihi**	**Üretim**
Kayseri Bez Fabrikası	1934	1935
İzmit Kağıt Fabrikası	1934	1936
Ereğli Bez Fabrikası	1934	1937
Nazilli Bez Fabrikası	1935	1937
Bursa Merinos Fabrikası	1935	1938
Gemlik Yapay Kumaş Fabrikası	1936	1938
Karabük Demir Çelik Fabrikaları	1937	1939

Bu dönemde, dokuma, ağır sanayi, maden sanayi, selüloz sanayi, seramik, şişe cam, kimya sanayi dallarında çok sayıda fabrika kurulmuştur. Bu fabrikalar, işletme ve idari binaları, lojmanları ve sosyal hizmet binaları ile dönemin önemli sanayi kompleksleri olmaları yanında kuruldukları yerleşimler için modernleşme modeli olmuştur. Bu sanayi kompleksleri mahalle ölçeğinde planlanmıştır. Sümerbank Ereğli, Karabük, Kayseri, Nazilli fabrikaları bu uygulamanın önemli örnekleridir. Bu mahallelerde işçi lojmanları, kadın ve erkek bekâr işçi pavyonları, ilkokul, hal, kreş, çocuk bahçesi, spor sahaları, eğitim yapıları, sosyal alanlar tasarlanması düşünülmüştür. Her evin kendine ait bahçesi olmasına ve bahçe ile konutun ilişki içerisinde olmasına özen gösterilmiştir. Lojman modelinin değerlendirilmesinde, hükümet programlarında yer alan söylemler, yürürlüğe konulan yasal düzenlemeler oldukça önemli verilerdir. Bir yandan memurlar, işçiler, dar ve orta gelirli gruplar için memur siteleri, işçi mahalleleri inşa edilmesi için kararlar alınmaktadır (Coşgun, 2011), diğer taraftan da çıkarılan yasalarla, kiralamaya elverişli evler bulunmayan yörelerde görev yapan memurlara konut yaptırılmasına olanak tanınmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan fabrikalarda aidiyetin sağlanması, modern hayata geçiş döneminin bir aracı olarak görülmesi nedeniyle küçük ölçekte kendi kendine yetebilen bir kent şeklinde tasarlanmışlardır. Ancak 1950 yılı sonrasında özel girişimcilik yükselmiştir. Bu dönemde kurulan fabrikaların (Ek 2) büyük çoğunluğu sadece üretim alanı şeklinde tekil olarak tasarlanmıştır. Sümerbank'ın görevlerinden olan ve dönemin nitelikli işçi eksikliği sorununu gidermek amacıyla da yapılan bu uygulama günümüze yaklaştıkça gerek nitelikli işçi sayısının artması gerek ulaşımın gelişmesi, işçilerin fabrikaya servis aracılığıyla ulaştırılması sonucu bu şekilde komplekslerin yapımı azalmıştır. Ancak 1950-1980 yılları arasında bazı istisnai örnekler de bulunmaktadır. Örneğin 1950'lerin sonlarında kurulan Aydın Tekstil Yerleşkesi, ekonomide özel girişimin benimsendiği bir süreçte kurulduğu halde Cumhuriyet dönemine ait sanayi yapılanmalarının niteliklerini yerleşke ve bina ölçeğinde yinelemektedir. Yerleşkede üretim dışı birimlerin yer alması bu benzerliklerin en önemlilerindendir (Kolsal, 2017). 1952 yılında kurulan Adapazarı Şeker Fabrikası, 1953 yılında kurulan Amasya Şeker Fabrikası, 1956 yılında kurulan Erzincan Şeker Fabrikası da böyle bir istisnadır. Yerleşke şeklinde olup içlerinde lojmanları ve sosyal tesisleri bulunmaktadır.

1980 yılından günümüze olan dönem Post-Fordist dönem ve küreselleşme dönemi olarak tanımlanabilir. 1980 darbesinin ardından neoliberal ekonomi politikaları benimsenmiştir ve Cumhuriyet'in başından beri Türk ekonomisini belirlemiş olan ulusal kalkınma stratejilerine son verilir. 1987'den sonra Sümerbank'ın özelleştirilmesi bu dönüşümün en önemli simgesidir. Bu dönemde fabrikaların tasarımı da cumhuriyet döneminde olduğu gibi dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Üretim gibi mimarlık da uluslararası standartları ve küresel eğilimleri yansıtmaktadır. Ekonomi, üretim, yaşayış koşulları, imkanlar değişmiştir. Tüm bunlar değişirken, sayıları gün geçtikçe artan eski, gözden çıkarılmış fabrikalar ve sanayi yerleşkeleri yeni bir anlama, işlevlendirme ve değerlendirilmeyi beklemektedir (Valeri, et al., 2016).

1923-50 arası cumhuriyet sonrası döneme ait bu endüstri yerleşkeleri dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenmiş ve dönemin insanlarını yeni modern hayata uyarlamayı hedefleyen adeta okul niteliğindeki yerleşkelerdir. Dönemin simgesi niteliğinde olan yapılar ve yeni yaşam biçimlerini deneyimledikleri endüstri kompleksleri toplumsal bellekte önemli bir yer tutmaktadır. Lojmanlar ait oldukları dönemin toplumsal, siyasi, mimari anlayışı, ekonomik yansımaları açısından önemlidir. Bununla birlikte lojmanlar dönemin yaşam biçimini ve kalitesini önemli ölçüde yansıtmaları nedeniyle anısal ve sosyolojik öneme sahiptir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında açılan, toplumsal bellekte yer eden ve mimari açıdan da oldukça değerli olan endüstri yerleşkelerinden bu çalışmada dört örnek incelenecektir. Bu dört yerleşke seçilirken türünün ilk örnekleri olması, toplumsal bellekte oldukça yer etmiş olmaları ve yerleşke ile ilgili mimari ve genel bilgilerin arşivlerde bulunmasına dikkat edilmiştir. Çünkü çalışmada mimari çizimler aracılığıyla Endüstri yerleşkesi ve lojman gelişimleri tipolojik olarak incelenip değerlendirilmiştir. Değerlendirmede endüstri yerleşkelerinin yerleşim şeması, barındırdıkları sosyal birimler, olanaklar ve lojman yapılarının tipolojileri karşılaştırılarak ortaklık veya farklılıklar belirlenmiştir. Ele alınan ilk endüstri yerleşkesi Türkiye'nin ilk şeker fabrikası olan ve 1926 yılında yapımına başlanan Alpullu Şeker Fabrikasıdır. İkinci örnek modern konutları ve olanakları ile Kayseri kentsel belleğinde önemli yer edinmiş 1934 yılında inşa edilen Kayseri Bez Fabrikasıdır. Üçüncü örnek 1935 yılında inşasına başlanan Türkiye'nin ilk basma fabrikası Nazilli Basma Fabrikasıdır. Son olarak da

1937 yılında inşasına başlanan Türkiye'nin ilk demir çelik fabrikası olan Karabük Demir Çelik Fabrikası incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduktan sonra yaşanan çağdaşlaşma ekonomik hayatın yanı sıra sosyal hayatı, yaşam şeklini etkilemiştir. Bu değişim konut planlarına dolayısıyla incelenen lojman planlarına da yansımıştır. Geleneksel plandan izler taşıyan bazı noktalarda farklılaşan plan şemaları gözlenmektedir (Kaprol, 2000).

Devletçi dönemde kurulan fabrika yerleşimleri, kurumsal olma özelliğini ve konut işlevini bir araya getirmiştir. Daha sonraki fabrikalar için örnek olabilecek mekansal ve toplumsal model oluşturmuşlardır. Ne yazıkki işçi konforu ve yaşamındaki olanaklar özel sektör fabrikalarında hiçbir zaman bu örneklerdeki boyutlara ulaşamamıştır. Bu dönemin Endüstri yerleşkeleri ulus devletin "daha iyi bir geleceğe" yönelik tasarımlarını temsil etmektedir. Bu yerleşkelerde çalışanların refahı, donanımı ve modern yaşamı uygarlığın önemli işaretlerinden sayılmıştır. Türkiye'nin modernleşme ve sanayileşme sürecinde bu fabrika yerleşkelerinin incelenmesi ile toplumsal değişime yönelik yeni stratejilerin sanayi mekanlarında nasıl denendiği görülmektedir (Cengizkan, 2009). Çağdaş bir toplumun bireylerini oluşturma aşamasında, tarıma dayalı nüfusun sanayi alanına yöneltilmesi süreci ve modern işçi sınıfının ilk örnekleri bu yerleşkelerde görülmektedir. Bu endüstri yerleşkeleri dönemin koşullarını yansıtan, bir toplumun yaşam şeklinin değiştiği örneklerdir. Bu yerleşkeleri incelemek ve sonunda ortak noktalarını bulmak dönemin mimarisi ve modern insanını anlamamızı sağlayacaktır. Modern insan nasıl yaşar? sorusu ile o dönemde yapılmış lojmanları incelemek hem mimari hem toplumsal açıdan önemlidir. Çalışmanın asıl amacı bir devrin önemli bir izi niteliğinde olan ve toplumsal belleğe kazınan Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra devlet eliyle kurulmuş olan sanayi komplekslerinin, detaylı incelemelerinin yapılarak, ortak yönlerinin tespiti ile yeni iş çevresi konut yapılarına örnek oluşturmasıdır.

BÖLÜM 6

FABRİKALAR

Erken Cumhuriyet döneminde kurulan yerleşkeler simgesel ve kentsel bellekte bir iz niteliğindedir. Bu nedenle dönemin mimari anlayışı ve toplumsal yapısını anlamak açısından bu yerleşkeleri incelemek önemlidir. Bu bölümde ele alınan dört örnek genel bilgileri ve tarihsel gelişimleri ile incelenmektedir. Fabrika yerleşkelerinin tablolar halinde tipolojik değerlendirmeleri yapılmıştır. Lojman tipleri, koruma durumları, yerleşkelerdeki fonksiyon çeşitliliği ve yerleşim bilgilerini bulunduran kataloglar oluşturulmuştur. Bütün kataloglar birbiriyle kıyaslanarak çıkarımlarda bulunulmuştur.

6.1. Alpullu Şeker Fabrikası

500.000 lira sermaye ile 14 Haziran 1925 tarihinde "İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları Türk Anonim Şirketi" tarafından kurulmuştur (Veldet, 1958). Şirket, fabrikanın yapımını Almanya'da Magdeburg'daki "Maschinen-fabrik Bukau R. Wolf" firmasına vermiştir. Alpullu Şeker Fabrikası; İstanbul, Babaeski, Edirne, Kırklareli hatlarının birleştiği önemli bir konumda Alpullu tren istasyonunun hemen yanında, 26.11.1926 tarihinde açılmıştır (Kopuz, 2018).

Genel yerleşim; üretim, depo, eğitim, spor alanları, sosyal amaçlı binalar ve lojman yapılarından oluşmaktadır (Çizelge 6.1.). Merkezde fabrika binası yanında üretime yardımcı birimler, üretimin yakınında depolama birimleri, yolun karşısında ibadethane olarak cami, spor alanı (futbol sahası) ve sosyal tesisler, alanın dış çeperlerinde ise eğitim yapılarının ve lojmanların, misafirhanelerin, hastanenin ve işçi pavyonlarının bulunduğu bir yerleşim gözlenmektedir. Bütün binalar birbirine uygun mesafelerde, yoğun bir yeşil doku içerisinde yer almaktadır.

Lojman planlarındaki sadelik ve içinde bulundukları doğal çevreyle uyumlu olmaları, kentin geleneksel dokusundan farklılaşan, kendine özgü ve düzenli bir

yerleşke oluşturmuştur. Lojmanlar tek katlı ve iki katlı, ikiz ve tek bloklardan oluşmaktadır. Tüm plan tiplerinde parselin yaklaşık yarısını bahçe oluşturmaktadır. Tek katlı lojmanlar fabrika üretim tesisiyle birlikte 1926 yılında, iki katlı lojmanlar ise 1934 yılında inşa edilmiştir (Kopuz, 2018). Konutların, düz hatlı yollarla birbirlerine ulaşımı sağlanmıştır. Yolların kenarında yer alan ağaçlar, fabrika yerleşkesi kurulduğu günden bu yana varlığını korumuşlardır. İş çıkışı çalışanlar bahçelerinde, ekim-biçim işleriyle uğraşarak, hem hobi edinmişler hem de üretim gerçekleştirmişlerdir. Benzer bir yaklaşımı siyasetçi Ernst Reuter 1930'lu yıllarda gündeme getirmiştir. Endüstri işçilerinin aidiyet hissetmeleri ve yerleşik bir konuma geçebilmeleri için, modern yerleşke kurmanın önemine değinmiştir. Yapılacak lojmanlarda, işçiler aileleri ile birlikte güvenli ve konforlu bir şekilde, bahçeli ve ikiz evlerde yaşayacak, bahçelerinde kendi ürünlerini yetiştirebilecektir. Alpullu Şeker Fabrikası yerleşkesinde yer alan barınma amaçlı binalar, 4 kategoride incelenebilir;

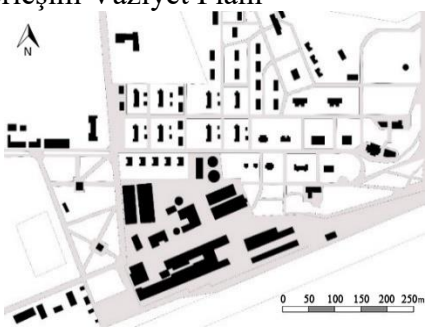
- İşçi pavyonları (bekâr işçi, kampanya işçi ve devamlı işçi pavyonu)
- Fabrika oteli
- Misafirhaneler (Ergene Köşkü ve Büyük Köşk)
- İşçi-memur lojmanları (Kopuz, 2018)

Alpullu beldesinin girişinde bulunan fabrika yerleşkesinde ilk binalar, işçi pavyonlarıdır. Doğanın içerisinde konumlanan işçi pavyonları, kırsal alandan çalışmaya gelen işçiler için birden endüstriyel alana geçmeden, kendilerini yabancılaştırmadan, daha kolay adapte olabilecekleri yeni bir hayat sunmaktadır (Şekil 6.1- 6.2). Bu konutlar Alpullu ve Trakya'nın ilk toplu konut örneğini oluşturması bakımından da oldukça önemlidir. Toplam 120 adet lojman binası vardır.

Şekil 6.1- Şekil 6.2. Alpullu Fabrikası ve Lojmanları (Alpullu, 2019)

Çizelge 6.1. Alpullu Şeker Fabrikası

<table>
<tr><th colspan="7">Alpullu Şeker Fabrikası</th></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td>YAPI İSMİ</td><td colspan="2">Alpullu Şeker Fabrikası</td></tr>
<tr><td>YAPIM YILI</td><td colspan="2">1926-1936</td></tr>
<tr><td>MİMARI TASARIM</td><td colspan="2">Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td>ADRES</td><td colspan="2">Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta : -</td><td>Parsel:1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="7">Yapı Günümüzde Kullanılıyor. Anıt Eser.</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Şeker fabrikası</td><td colspan="2">GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Şeker fabrikası</td></tr>
<tr><td colspan="3">1934 Tarihli Fotoğraf
</td><td colspan="4">Güncel Fotoğraf
</td></tr>
<tr><td colspan="7">Endüstri kompleksi yerleşim özellikleri ve barındırdığı yapılar</td></tr>
<tr><td>Lojman Binaları</td><td>Eğitim Yapısı</td><td>Sosyal Alan</td><td>Sağlık Yapısı</td><td>Spor Alanı</td><td>Depo</td><td>Atölye</td></tr>
<tr><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yerleşim Vaziyet Planı
</td><td colspan="4">Yerleşim Şeması
</td></tr>
</table>

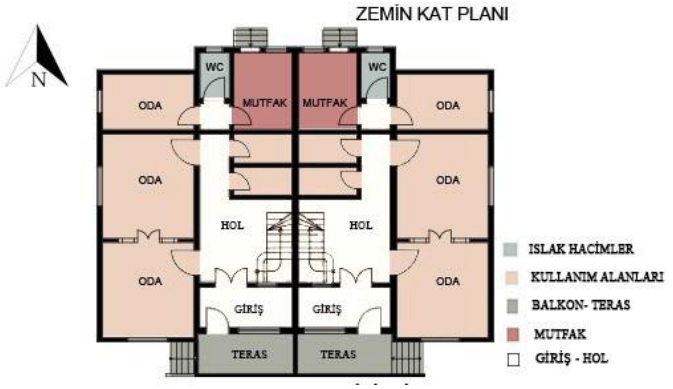
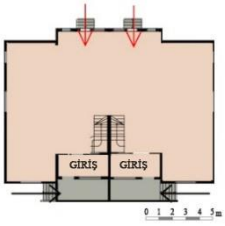
6.1.1. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tipleri

Türkiye'nin ilk şeker fabrikası olan Alpullu Şeker Fabrikası kentsel ve toplumsal bellekte öneme sahiptir. Bu kadar önemli olmasının bir sebebi de fabrika yerleşkesi içindeki lojmanlardır. Yerleşke çalışma, barınma ve sosyal alanların olduğu bir komplekstir. Dönem koşullarının ötesinde olan bu yerleşke lojman yapıları ile insanları yeni yaşam stili ve toplu yaşam ile tanıştırmıştır.

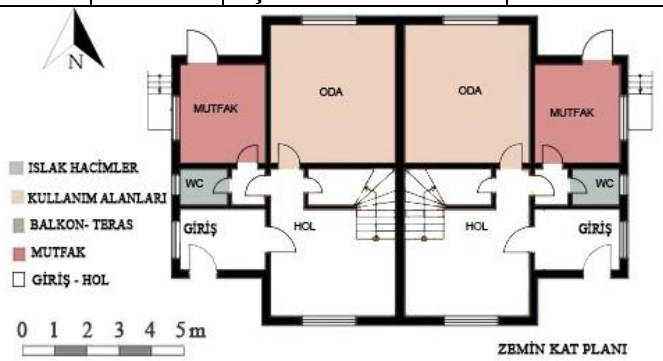
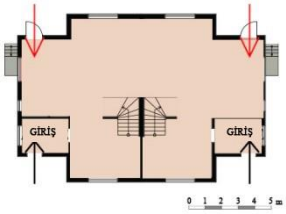
Çalışmanın bu bölümünde Alpullu Şeker Fabrikası lojman tipleri incelenecektir. Alpullu Şeker Fabrikası yerleşkesinde 19 tip lojman incelenmiştir. Beyaz yaka ve mavi yaka çalışan lojmanları olarak kategorilendirilmiştir. 10 beyaz yaka, 9 mavi yaka lojman incelenmiştir. Değerlendirmede lojmanların yerleşkedeki konumu, günümüz işlevleri, koruma durumları incelenmiştir. Mimari özellikleri bakımından kat sayısı, oda sayısı, bahçe ilişkisi, odadan odaya geçiş, gece holü, destek mekan, mutfak, wc, banyo bulundurmaları bakımından incelenmiştir. Sonuçlar tablolaştırılarak dönemin mimari anlayışı ve toplumsal yaşam hakkında çıkarımlar yapılmıştır.

Tabloda kullanılan lojman çizimleri (Kaprol ve Minez, 2009) ve (Kopuz, 2018)' un Alpullu Şeker Fabrikası arşivlerinden aktardığı çizimlerden düzenlenerek oluşturulmuştur.

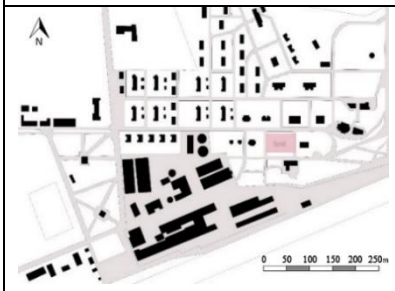
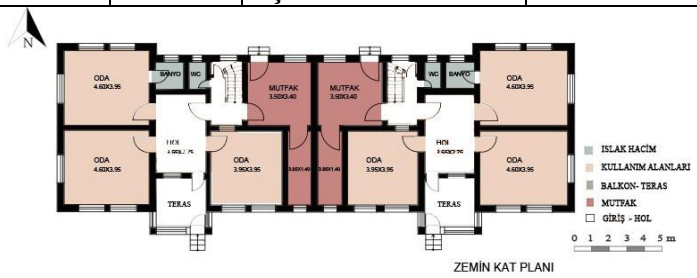
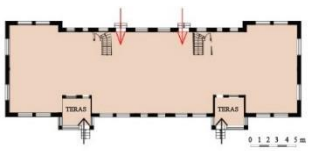
Çizelge 6.2. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 1

<table>
<tr><th colspan="8">GECE HOLLÜ ÜÇ KATLI YEDİ ODALI YÖNETİCİ LOJMANI (1 ADET)</th></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="5">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 1</td></tr>
<tr><td colspan="5">YAPIM YILI
1926-1936</td></tr>
<tr><td colspan="5">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="5">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td colspan="2">KULLANICI NİTELİĞİ
Yönetici Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="5">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="5">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="4">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">
</td></tr>
<tr><td colspan="8">TİP-1 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">3</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">7</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td colspan="5">Ortadan giriş sağlanmıştır. Bu plan tipolojisi 7 odalıdır ve mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Üst katı ve bodrum bulunmaktadır. Yönetici evi olarak tasarlanmıştır (Çizelge 6.2.) (Ek 3).</td></tr>
</table>

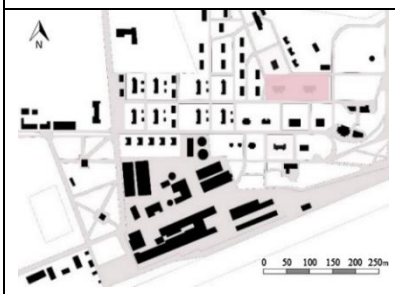
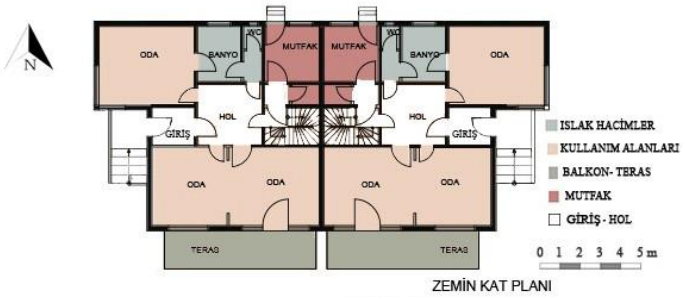
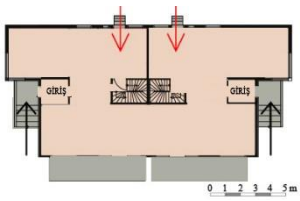
Çizelge 6.3. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 2

<table>
<tr><td colspan="6">GECE HOLLÜ ÜÇ KATLI DÖRT ODALI YÖNETİCİ LOJMANI (4 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="5"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 2</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926-1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
Yönetici Lojmanı</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td colspan="2">Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-2 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">3</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">4</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td colspan="3">Giriş aksı lojmanın kenarlarındandır. Bu plan tipolojisi toplam 4 odalıdır ve mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Üst katı ve bodrum bulunmaktadır. Bu plan tipolojisine sahip 4 adet lojman bulunmaktadır (Çizelge 6.3.) (Ek 4).</td></tr>
</table>

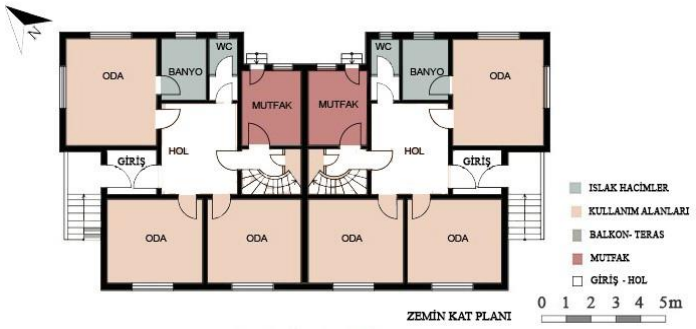
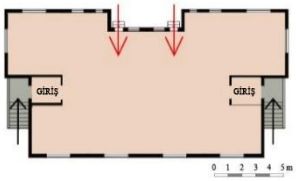
Çizelge 6.4. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 3

<table>
<tr><td colspan="7">GÜNDÜZ HOLLÜ İKİ KATLI BEŞ ODALI YÖNETİCİ LOJMANI (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 3</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926-1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
Yönetici Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td colspan="2">Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="5">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="5">Koruma Derecesi</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="4">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td>Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">
ZEMİN KAT PLANI</td></tr>
<tr><td colspan="7">TİP-3 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">5</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">Giriş aksı ortadadır. Ön kısımda giriş eklenti ile güçlendirilmiştir. Plan tipolojisi 5 odalıdır, mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Üst katı da bulunmaktadır. Merdivenleri arka kısımda çözülmüştür (Çizelge 6. 4) (Ek 5).</td></tr>
</table>

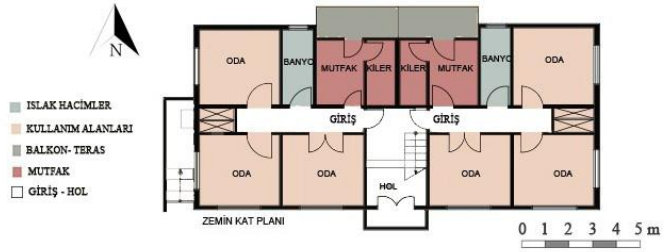
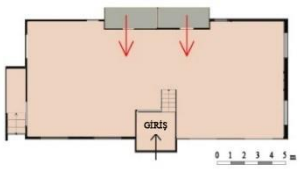
Çizelge 6.5. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 4

<table>
<tr><td colspan="6">ORTA SOFALI ÜÇ KATLI SEKİZ ODALI YÖNETİCİ LOJMANI (2 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="4"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 4</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926-1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td colspan="2">KULLANICI NİTELİĞİ
Yönetici Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Evet √</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td>Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-4 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">3</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">8</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="2">
</td><td colspan="4">Giriş aksı kenardadır. Holden odalara dağılım sağlanmıştır. Bu plan tipolojisi 8 odalıdır ve mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Üst katı ve bodrum bulunmaktadır. Bu plan tipolojisinden 2 adet bulunmaktadır (Çizelge 6.5.) (Ek 6).</td></tr>
</table>

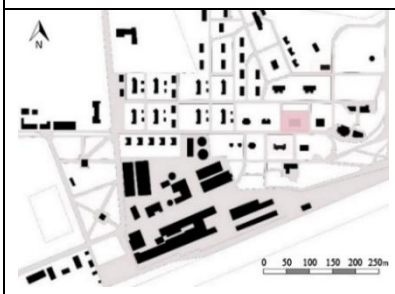
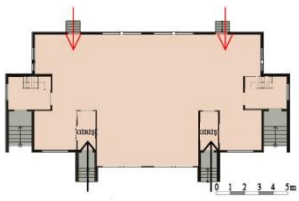
Çizelge 6.6. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 5

<table>
<tr><td colspan="6">ORTA SOFALI İKİ KATLI BEŞ ODALI MEMUR LOJMANI (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="5"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 5</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926-1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
Memur Lojmanı</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td colspan="2">Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-5 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td colspan="6"><table>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">5</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
</table></td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">Giriş aksı kenardadır. Holden odalara dağılım sağlanmıştır. Bu plan tipolojisi 5 odalıdır ve mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Üst katı bulunmaktadır (Çizelge 6.6.) (Ek 7).</td></tr>
</table>

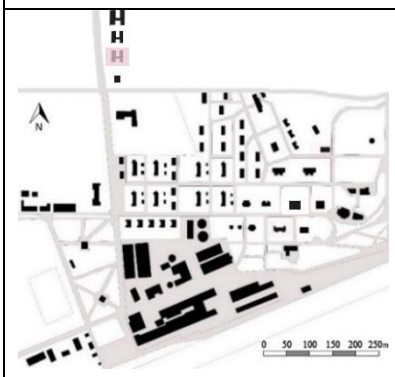
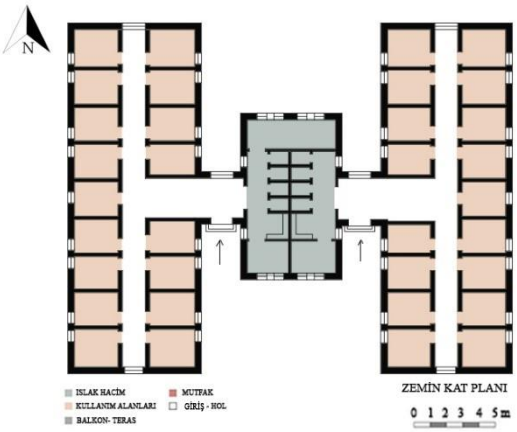
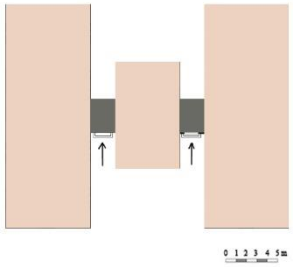
Çizelge 6.7. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 6

<table>
<tr><td colspan="6">GİRİŞ HOLLÜ ÜÇ KATLI ÜÇ ODALI MEMUR LOJMANI (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 6</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1926-1936</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
Memur Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td>Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-6 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Orta √</td><td>Kenar</td><td>√</td><td>İkiz Yapı</td><td>3</td><td>-</td><td>-</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">Üç katlı ikiz yapıdır. Arka cephede bahçeye çıkış vardır ve küçük bir zemin terası bulunmaktadır. Dışarıdan bir merdiven ile bodrum kata ulaşılmaktadır (Çizelge 6.7) (Ek 8).</td></tr>
</table>

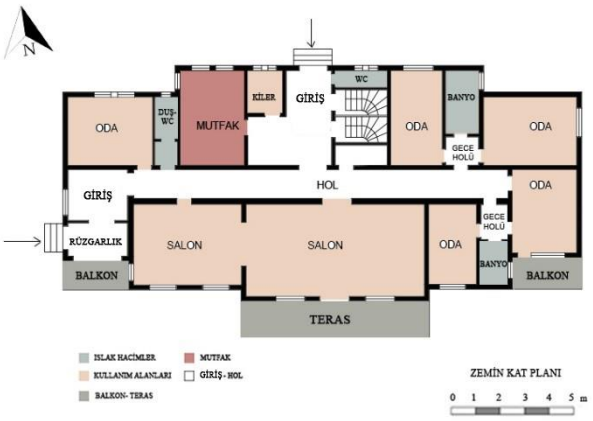
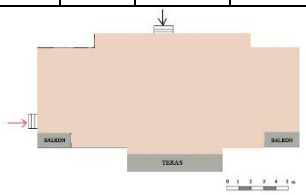
Çizelge 6.8. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 7

<table>
<tr><td colspan="6">ORTA SOFALI ÜÇ KATLI ÜÇ ODALI MEMUR LOJMANI (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 7</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1926-1936</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
Memur Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td>Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-7 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">3</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">Üç katlı ikiz yapıdır. Arka cephede mutfaktan bahçeye çıkış vardır. Yapının kenarlarında bodurum kata ve birinci kata ulaşmayı sağlayan merdivenler mevcuttur (Çizelge 6.8) (Ek 9).</td></tr>
</table>

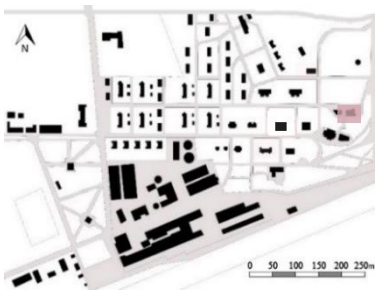
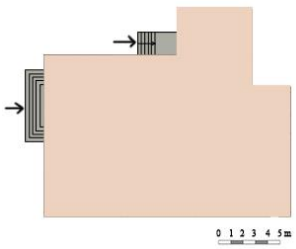
Çizelge 6.9. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 8

<table>
<tr><td colspan="8">TEK KATLI BEKAR MEMUR PAVYONU (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="5">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 8</td></tr>
<tr><td colspan="5">YAPIM YILI
1939</td></tr>
<tr><td colspan="5">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="5">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="5">KULLANICI NİTELİĞİ
Bekar Memur Pavyonu</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td colspan="2">YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="4">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td colspan="2">GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Atıl durumda</td></tr>
<tr><td colspan="4"></td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="8">TİP-8 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>Orta</td><td>Kenar</td><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td>1</td><td>√</td><td></td><td>-</td><td>Koğuş düzeni</td><td>34</td><td>-</td><td>-</td><td>-</td><td>-</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">Tek katlı bekar memurlar için tasarlanmış koğuş düzeninde olan pavyondur. Ortada ıslak hacimler yer almakta, iki kenarda konaklama alanları bulunmaktadır (Çizelge 6.9.) (Ek 10).</td></tr>
</table>

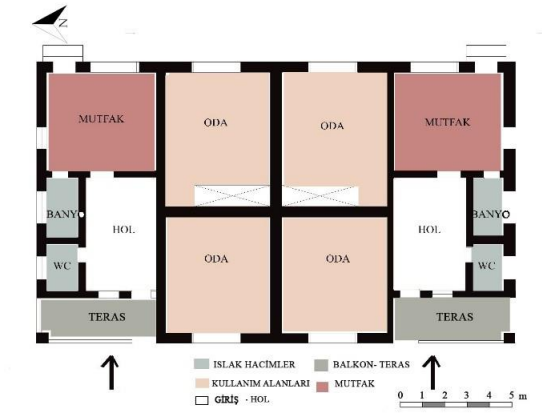
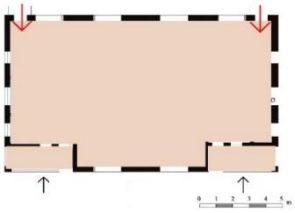
Çizelge 6.10. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 9

<table>
<tr><td colspan="6">ERGENE KÖŞKÜ (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 9</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1926</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
Üst Düzey Misafirhane</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td colspan="2">Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Misafirhane</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Müze</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-9 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">Tek Yapı</td><td rowspan="2">7</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">Zemin ve bodrum kattan oluşan Ergene köşkü misafirhane olarak tasarlanmıştır. Ön cephesin teras bulunmaktadır (Çizelge 6.10) (Ek 11).</td></tr>
</table>

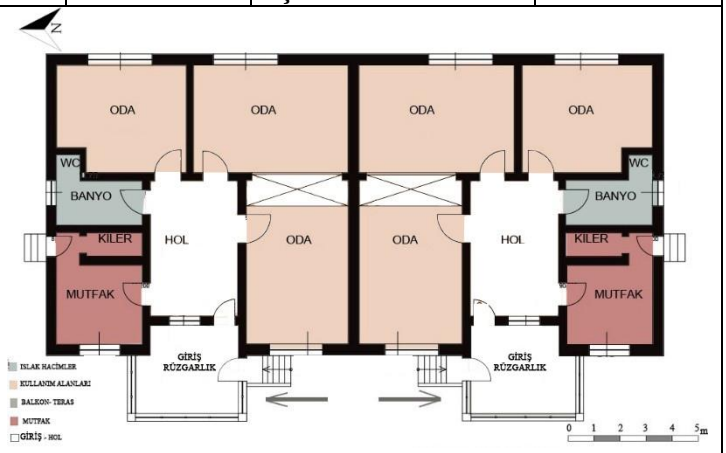
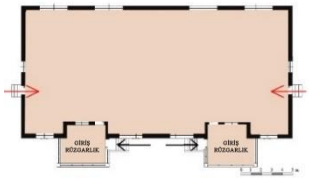
Çizelge 6.11. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 10

<table>
<tr><td colspan="6">BÜYÜK KÖŞK (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 10</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1926</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
Üst Düzey Misafirhane</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Misafirhane</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Çay salonu ve Müze</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-10 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">3</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">Tek Yapı</td><td rowspan="2">14</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td colspan="3">Zemin katta büyük bir salon yer almaktadır. Bu salonda çay kahve servisi yapılmaktadır. Salon hariç misafirler için 13 oda bulunmaktadır (Çizelge 6.11.) (Ek 12).</td></tr>
</table>

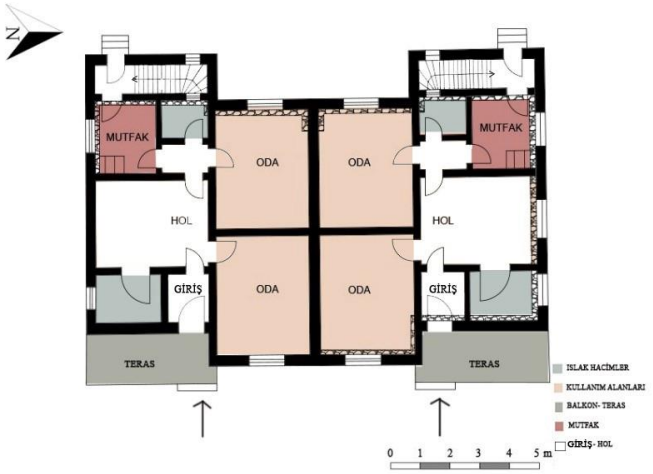
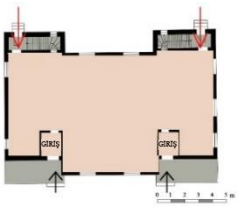
Çizelge 6.12. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 11

<table>
<tr><td colspan="7">İKİZ HANELİ TEK KATLI İKİ ODALI İŞÇİ LOJMANLARI (6 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 11</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926- 1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="3">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">
</td></tr>
<tr><td colspan="7">TİP-11 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">Gündüz Holünden odalara dağılım sağlanmıştır. Bu plan tipi, daha sonraki yıllarda yapılacak olan modern konut tipini anımsatmaktadır. Bu plan tipolojisi 2 odalıdır ve tek katlı lojmanlarda mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Bu faktör doğa ile iç içe olmayı desteklemektedir (Kopuz, 2018) (Çizelge 6.12) (Ek 13).</td></tr>
</table>

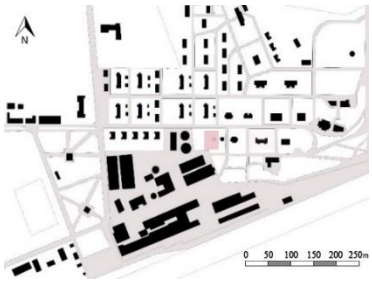
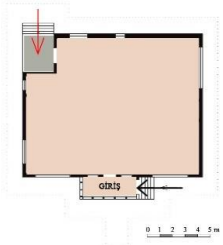
Çizelge 6.13. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 12

<table>
<tr><td colspan="6">İKİZ HANELİ TEK KATLI ÜÇ ODALI İŞÇİ LOJMANLARI (6 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="5"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 12</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926- 1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi Lojmanı</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td colspan="2">Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-12 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">Ortadan bir giriş ve hol ile odalara dağılım sağlanmıştır. Bu plan tipolojisi 3 odalıdır ve tek katlı lojmanlarda mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Gömme dolap ve kiler varlığı bu plan tipolojisinde dikkat çekmektedir (Çizelge 6.13) (Ek 14).</td></tr>
</table>

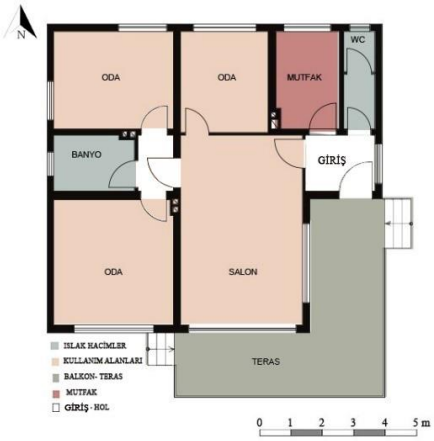
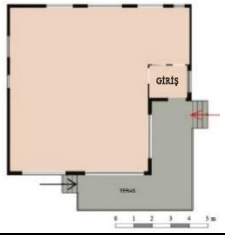
Çizelge 6.14. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 13

<table>
<tr><td colspan="6">İKİZ HANELİ İKİ KATLI İKİ ODALI İŞÇİ LOJMANLARI (5 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="5"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 13</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926- 1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi Lojmanı</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td colspan="2">Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-13 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">Giriş aksı kenardadır. Ön kısımda giriş eklenti ile güçlendirilmiştir. Plan tipolojisi 2 odalıdır, mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Bodrum katı bulunmaktadır. Merdivenler arka kısımda çözülmüştür
(Çizelge 6. 14.) (Ek 15).</td></tr>
</table>

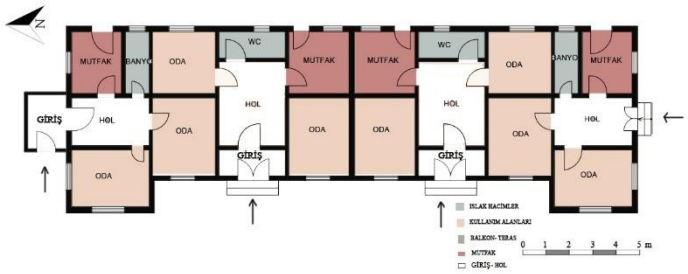
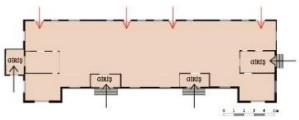
Çizelge 6.15. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 14

<table>
<tr><td colspan="6">TEK HANELİ TEK KATLI ÜÇ ODALI İŞÇİ LOJMANLARI (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="5"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 14</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1926- 1936</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi Lojmanı</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet √</td><td colspan="2">Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-14 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">Tek Yapı</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">Orta akstan giriş sağlanmıştır. Holden odalara dağılım sağlanmıştır. Bu plan tipolojisi 3 odalıdır ve tek katlı lojmanlarda mutfaktan bahçeye giriş çıkış vardır. Bu faktör doğa ile iç içe olmayı desteklemektedir (Kopuz, 2018) (Çizelge 6. 15) (Ek 16).</td></tr>
</table>

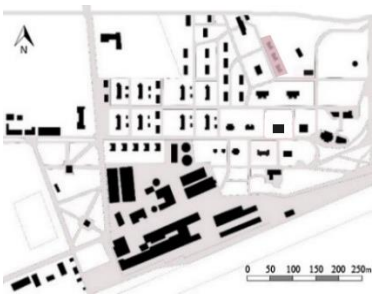
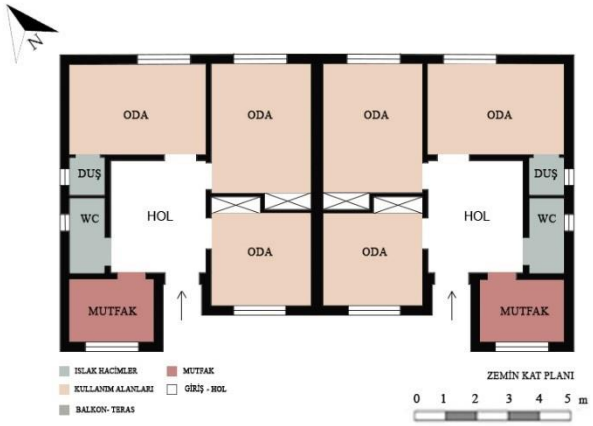
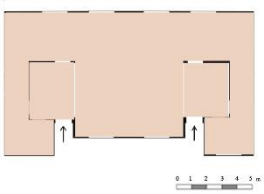
Çizelge 6.16. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 15

<table>
<tr><td colspan="6">TEK HANELİ TEK KATLI DÖRT ODALI TERASLI İŞÇİ LOJMANI
(1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 15</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1926- 1936</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-15 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td>1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td>-</td><td>Tek Yapı</td><td>4</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>-</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td>√</td><td colspan="6"></td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="6">Kenardan giriş sağlanmıştır. Ortadaki hol salon olarak kullanılmaktadır. Ve buradan odalara dağılım sağlanmıştır. Ön cephesinde L şeklinde bir zemin terası bulunmaktadır (Çizelge 6.16) (Ek 17).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.17. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 16

<table>
<tr><td colspan="6">DÖRT HANELİ TEK KATLI İKİ ODALI İŞÇİ LOJMANLARI (8 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 16</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1926- 1936</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-16 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">Dört Haneli</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">Dört haneli ve tek katlı bir lojman tipolojisidir. Ön kısımdan iki daireye yanlardan iki daireye giriş sağlanmıştır. Bahçe giriş çıkışı vardır. Banyo-wc bir arada kullanılmıştır. Soldaki hane girişi kuzey yönünde olduğundan rüzgarlık eklenmiştir (Çizelge 6.17) (Ek 18).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.18. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 17

<table>
<tr><td colspan="6">İKİZ HANELİ TEK KATLI ÜÇ ODALI İŞÇİ LOJMANI (3 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 17</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1926- 1936</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="2">√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-17 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td></td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">İkiz haneli ve tek katlı bir lojman tipolojisidir. Üç odalıdır. İki odasında gömme dolap bulunmaktadır. Yatak odasında ebeveyn banyosu bulunmaktadır. Bu döneminin çok ilerisinde bir özelliktir (Çizelge 6.18) (Ek 19).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.19. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 18

DEVAMLI İŞÇİ PAVYONU (1 ADET)

YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 18

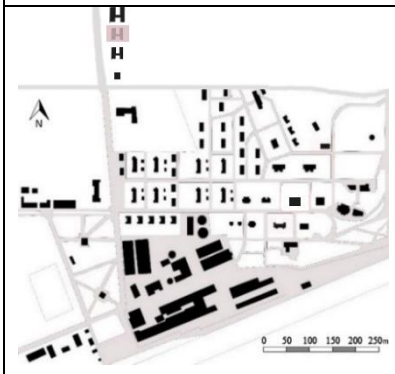
YAPIM YILI
1939

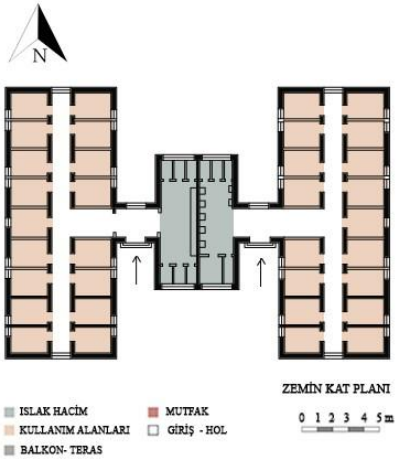
MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması

ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ

KULLANICI NİTELİĞİ
Devamlı İşçi Pavyonu

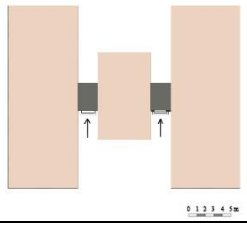
Ada: 155	**Pafta:** -	**Parsel :**1	**YAPIM TEKNİĞİ**	Yığma - Betonarme
Yapı Günümüzde Var mı?			Evet √	Hayır
Koruma Derecesi			-	
ÖZGÜN İŞLEV	Lojman		**GÜNCEL İŞLEV**	Atıl Durumda

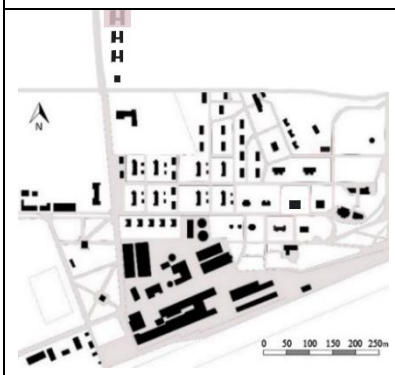
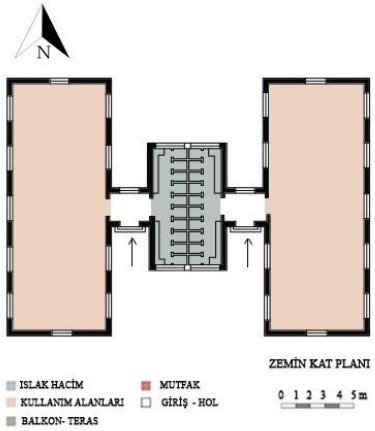
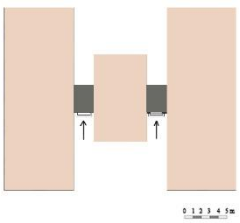
TİP-18 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ

Kat	Giriş Aksı		Bahçe çıkışı	Tek – İkiz Yapı	Oda Sayısı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
								M.	Destek mekan	Banyo	Wc
1	Orta	Kenar	-	Koğuş Düzeni	34 koğuş	-	-	-	-	√	√
	√										

Tek katlı devamlı işçi pavyonu olarak tasarlanmıştır. Koğuş düzenindedir. Ortada ıslak hacimler yer almakta, iki kenarda konaklama alanları bulunmaktadır (Çizelge 6.19) (Ek 20).

Çizelge 6.20. Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 19

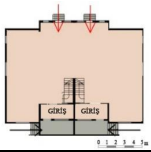
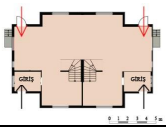
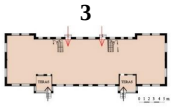
<table>
<tr><td colspan="6">KAMPANYA İŞÇİ PAVYONU (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Alpullu Şeker Fabrikası Lojman Tip 19</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1939</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Buckau Wolf Firması</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Alpullu / Babaeski / KIRKLARELİ</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
Kampanya İşçi Pavyonu</td></tr>
<tr><td>Ada: 155</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel :1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Atıl Durumda</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-19 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">Koğuş Düzeni</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">Kampanya işçi pavyonu geçici işçiler için tasarlanmıştır. Ortada ıslak hacim iki kenarda yatakhaneler bulunmaktadır. Yatakhane bölümü odalara bölünmemiştir. Alana yataklar konarak işçiler toplu bir şekilde konaklamaktadır (Çizelge 6.20) (Ek 21).</td></tr>
</table>

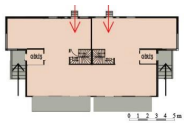
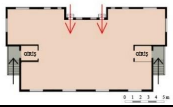
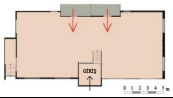
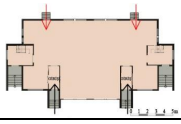
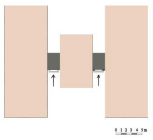
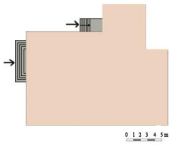
6.1.2. Alpullu Şeker Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz

Alpullu Şeker Fabrikası ekonomik bir yatırım olmasının yanı sıra aynı zamanda bir "modernleşme" projesidir. Alpullu Şeker Fabrikası gibi cumhuriyet sonrası kurulan diğer fabrikalar da kuruldukları bölgelerde modernleşmenin halka ulaştırılmasında bir yol olarak kullanılmıştır. İşçi evleri, ilkokul binası, itfaiye binası, hastane, yemekhane, balo salonu, restoran, basketbol sahası, yüzme havuzu, futbol sahası, Türkiye'nin ilk mini golf sahası, sinema salonu, spor salonu, çamaşırhane gibi sosyal amaçlı yapılar modernleşmenin yerleşkedeki örneklerindendir (Kaprol&Mülayim, 2016). Fabrika yerleşkeleri çağdaşlaşma hedefi yüklenmiş simgelerdir (Asiliskender, 2009).

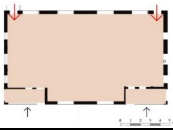
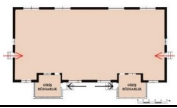
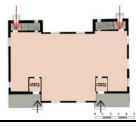
Cumhuriyet sonrası dönemde sosyal yaşam yeniden şekillenmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde nüfus genel olarak tarım ile geçimini sağlamakta ve doğduğu kırsalda, doğduğu evde ve varsa aile büyükleri ile yaşamaktadır. Fabrika yerleşkelerinin kurulması ile çalışacak olan işçiler çekirdek ailesi ile birlikte fabrikadaki lojmanlara yerleşmektedir. Fabrikadaki lojmanlar da bu unsurlar gözetilerek modern bir şekilde tasarlanmıştır. Endüstri yerleşkesinin, kentin çağdaşlaşma hareketinin baş rolünde olması ilgi çekicidir. Fabrika, lojmanları ile birlikte, o dönem için ideal gösterilen "modern" yaşamın ne olduğunu öğreten uygulamalı bir okul niteliğindedir (Asiliskender, 2004). Modernleşme çalışmalarında mimari dil kullanılması dikkat çekicidir.

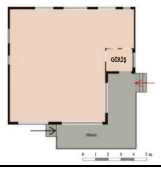
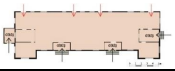
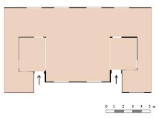
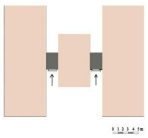
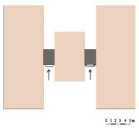
Çizelge 6.21. Alpullu Şeker Fabrikası Beyaz Yakalı Fabrika Çalışanları Lojmanları

TİPLER	Kat	Giriş Aksı		Bahçe çıkış	Tek-İkiz Yapı	Oda sayı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
									M.	Destek mekan	Banyo	Wc
1 	3	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	7	√	√	√	√	√	√
		√										
2 	3	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	4	-	√	√	√	√	√
			√									
3 	2	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	5	-	-	√	√	√	√
		√										

4 	3	Orta	Kenar √	√	İkiz Yapı	8	√	-	√	√	√	√
5 	2	Orta	Kenar √	√	İkiz Yapı	5	-	-	√	√	√	√
6 	3	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	-	√	√	√	√
7 	3	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	3	√	-	√	-	√	√
8 	1	Orta √	Kenar	-	Koğuş Düzeni	34	-	-	-	-	√	√
9 	2	Orta √	Kenar	√	Tek Yapı	7	√	√	√	√	√	√
10 	3	Orta	Kenar √	√	Tek Yapı	14	√	√	-	√	√	√

Çizelge 6.22. Alpullu Şeker Fabrikası Mavi Yakalı Fabrika Çalışanları Lojmanları

TİPLER	**Kat**	**Giriş Aksı**		**Bahçe çıkış**	**Tek-İkiz Yapı**	**Oda sayı**	**Odadan Odaya Geçiş**	**Gece Holü**	**Islak Hacim**			
									M.	**Destek mekan**	**Banyo**	**Wc**
11 	1	Orta	Kenar √	√	İkiz Yapı	2	-	-	√	√	√	√
12 	1	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	-	√	√	√	√
13 	2	Orta	Kenar √	√	İkiz Yapı	2	-	-	√	-	√	√

14 	1	Orta √	Kenar	√	Tek Yapı	3	-	-	√	√	√	√
15 	1	Orta	Kenar √	-	Tek Yapı	4	√	√	√	-	√	√
16 	1	Orta	Kenar √	√	Dört Haneli	2	-	-	√	-	√	√
17 	1	Orta	Kenar √	-	İkiz Yapı	3	-	-	√	√	√	√
18 	1	Orta √	Kenar	-	Koğuş Düzeni	34	-	-	-	-	√	√
19 	1	Orta √	Kenar	-	Koğuş Düzeni	-	-	-	-	-	√	√

Alpullu şeker fabrikası tasarlanırken yeni bir yaşam sistemi de tasarlanmak istenmiştir. Bu nedenle sosyolojik olarak da önemlidir. Bu durumu göz önünde bulunduran yapı işletmecileri bu yaşam sistemine alışkın olmayan işçileri, yerleşkeye ilk geldiklerinde alışmaları için daha çok bahçe ile ilişkisi olan işçi pavyonlarında barındırmış ardından lojmanlara geçişleri sağlanmıştır. Mekanlar minimum ölçülerde tutulmuştur. Sofadan tüm odalara dağılan geleneksel yapı tipi yerine, lojmanlarda bir teras ve ardından hol ile odalara dağılım sağlayan plan tipi uygulanmıştır. Bu plan tipi, sonraki yıllarda yapılacak olan modern konut tipini anımsatmaktadır. Tek katlı lojman tiplerinde mutfaktan bahçeye giriş-çıkış sağlanmıştır. Bu kapı ile bahçeyle doğrudan ilişki kurulmaktadır. Plan tipolojilerinde dikkat çeken başka bir nokta ise oda büyüklükleridir. Çoğu plan tipinde oda büyüklükleri yakınken, bazı tiplerde daha büyük bir şekilde tasarlanmıştır. Bu farklılıkların, fabrika çalışanlarının pozisyonlarına ya da

aile büyüklüklerine göre tasarlanmış hiyerarşik bir sıralama olduğu düşünülebilir. Tüm lojmanlar, yığma yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Temellerde taş, döşemelerde ahşap, duvarlarda tuğla kullanılmıştır. Çatı, marsilya kiremit kaplı masif ahşap oturtma çatıdır.

Alpullu Şeker Fabrikası'nda işçi ve memur lojmanları, misafirhane köşkler ve pavyonlar olmak üzere 19 adet plan tipi incelenmiştir. 10 tanesi beyaz yaka fabrika çalışanlarına 9 tanesi de mavi yaka fabrika çalışanlarına aittir. Beyaz ve mavi yaka çalışanlarına ait lojmanlar ayrı tablolar halinde incelenmiştir.

İncelenen lojmanlarda kat sayıları karşılaştırıldığında beyaz yaka çalışan lojmanların çok katlı genellikle üç kat olduğu (bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere), mavi yaka çalışanlarının geneli tek katlı olduğu görülmektedir. Giriş aksları beyaz yaka çalışan lojmanlarda çoğunlukla ortadadır. Bunun sebebi lojmanların genelinin ikiz haneli olması ve ortak giriş kullanılmasıdır. Mavi yaka çalışanlarının tek haneli ve tek katlı lojmanları çoğunlukta olması nedeni ile kenar giriş aksı çoğunluktadır. Bahçe çıkış varlığı incelendiğinde lojmanların genelinde önem verilmektedir ve bahçe çıkışı bulunmaktadır. Beyaz yaka ve mavi yaka çalışan lojmanları olarak bakıldığında ise beyaz yaka lojmanlarında 10 tanesinde 9'unda bahçe çıkışı bulunurken, mavi yaka lojmanlarında 9 tanesinde 5' inde bulunmaktadır. Beyaz yaka çalışanların yöneticilerin, memurların lojmanları daha çok odaya sahip ve daha büyüktür. En az odaya sahip lojman 3 odalıyken koğuş düzeni hariç misafirhane olarak kullanılan 14 odalı tip bulunmaktadır. Mavi yakalıların lojmanlarında en az 2 odalı koğuş düzeni hariç en çok 4 odalı tip bulunmaktadır. Buna bağlı olarak da beyaz yaka çalışan lojmanlarında odadan odaya geçişler daha fazladır. Aynı şekilde plan organizasyonu değişimi ile beyaz yakalı çalışan lojmanlarında gece holü de görülmektedir. Yatak odaları ve banyonun olduğu ayrı bir holün varlığı beyaz yakalı lojmanlarında 10 tane lojmanda 4 iken, mavi yakalılarda 9 tane de yalnızca 1'dir. Kiler, gömme dolap, yüklük gibi destek mekanlar beyaz yakalıların lojmanlarında daha fazladır. 10 tane lojmanın 8'inde destek mekan bulunmaktadır. Mavi yakalı lojmanlarında beyaz yakalı lojmanlarındaki gibi ayrı bir kiler olmasa da 9 tane lojmanın 4'ünde gömme dolap gibi destek mekanlar bulunmaktadır. O dönemde destek mekanların önemi bu oranlardan görülmektedir.

6 numaralı beyaz yaka çalışan lojman tipinde bir merdivenin iki haneyi beslediği, bahçe içinde, bodrumu olan, iki katlı bir yapı olarak tasarlandığı gözlemlenmiştir. Merdiven altlarının depo olarak kullanıldığı, mutfağın da bir kileri bulunduğu dikkati çekmektedir. Bu yapının, ortak kullanım merdiveni ile iki farklı daireye hizmet etmesi günümüz apartmanlarını anımsatmaktadır. Alpullu 6 numaralı lojman tipinin yapımı, ülkede az sayıda apartmanlaşmanın olduğu zamana denk gelmektedir. Apartman olarak "kira evi" adında gelir elde edilen özel mülkiyete ait apartmanlar çoğunluktadır. Kira evlerinde oturanlar da gelir düzeyi belli bir seviyede olan insanlardır. Hizmetçi odası, garaj gibi lüks olanaklar da kira evlerinde bulunmaktadır. 1950 yılı ve sonrasında apartmanlar orta sınıfın görece çağdaş ve modern yaşam sürdüğü konutlardır. 6 numaralı lojman tipi de tek bir merdiven ile dairelere dağılım sağlaması, orta sınıfa hitap etmesi, mütevazi ölçülerde modern bir yapı olması nedeniyle günümüzdeki apartmanlaşmayı anımsatmaktadır.

Bunun yanı sıra dönemin çok ilerisinde bazı özellikler bulunmaktadır. Örneğin Tip 17'de ebeveyn banyosu bulunmaktadır. O dönem için çok ileri bir özelliktir. Lojman yerleşimlerine de dikkat edilmiştir. Kuzey yönlerinde giriş olan lojmanlara rüzgarlık eklenmiştir. Tip 16'da kuzey yönündeki girişine rüzgarlık eklenirken, güney yönündeki girişinde bu şekilde bir eklenti görülmemektedir. Lojman yerleşimlerinde bekar ve evli ayrımı da yapılmıştır. Bekar memur, bekar işçi ve kampanya işçi pavyonu olmak üzere üç pavyon bulunmakta ve yerleşimin kuzeyinde yer almaktadır. Koğuş düzeninde olan yapılar benzer plan tipindedir. Orta kısımda ıslak hacimler yer almakta ve kenarlarda bulunan iki kol da yatakhane olarak kullanılmaktadır.

Yerleşimde üst düzey misafirleri ve yöneticileri misafir eden iki adet misafirhane bulunmaktadır. Birincisi Ergene Köşkü'dür. Ergene köşkü zemin kat ve bodrum kattan oluşmaktadır. Yeşil alan içerisinde yer alan Ergene köşkü' nün ön cephesinde geniş bir teras, iki adet balkon bulunmaktadır. Büyük salon birbirine geçişli iki mekandan oluşmaktadır. Ergene Köşkü'nde salon dışında 4 yatak odası, 2 banyo ve 1 wc bulunmaktadır. Bu köşkte Atatürk'ün 20 Aralık 1930 yılında konakladığı oda yer almaktadır. Odada Atatürk'ün kullandığı eşyalar, mobilyalar ve fabrika ile görüşlerinin bulunduğu anı defteri bulunmaktadır ve binaya müze niteliği kazandırmaktadır (Kaprol ve Minez, 2009).

Yerleşkede bulunan Büyük Köşk de misafirhane amaçlı kullanılmıştır. Alt katı toplantı, çay salonu üst katları misafirhane olarak kullanılmaktadır (Kaprol ve Minez, 2009). Salon dışında 13 odası mevcuttur ve her birinin içerisinde wc- duşu bulunmaktadır. Isıtma sistemi kaloriferdir. Köşkte kalanlar yemek ihtiyaçlarını yerleşkedeki gazinoda gidermekte, köşkte çay- kahve servisi bulunmaktadır (Alpullu.org, 2020).

İlk kurulduğunda lojmanlar kömür sobası ile ısınmaktadır. 1970'li yıllardan sonra makine mühendisi Haluk Direskeneli projesi hazırlanarak merkezi ısıtma sistemine geçilmiştir (Odtumist, 2020). Elektrik üretimi, kurulma maksadı enerji veya elektrik üretmek olan kazan dairesinde gerçekleşmektedir. Bugünlerde Enerji Üretim Dairesi olarak adlandırılmaktadır. Suyu buhara dönüştüren kazanlar vardır. Buhar türbinlere yönlendirilerek elektrik üretilmektedir. Fabrika kendi elektriğini kendisi üretmektedir ve o dönemde inşası tamamlanmış lojmanlara da elektrik verilmiştir. Teliçi evlerine yani Alpullu lojmanlarına yaygın olarak 1930'lu yıllarda elektrik verilmeye başlanmıştır. O dönemde Alpullu'da evlerde elektrik bulunmamaktadır. 1958 yılında Alpullu'ya elektrik gelmiştir (Alpullu.org, 2020). 32 yıl sonra. Bu da fabrika yerleşkesinin dönemine göre ne kadar ileri olanakları olduğunun göstergesidir.

Endüstri mirası niteliği taşıyan yerleşke, dönemin önemli verilerini günümüze yansıtmaktadır. Fabrika yerleşkesinde bulunan üretim alanı yanı sıra sosyal amaçlı binaların bulunması, toplumsal yaşamın değişimini gösteren belge niteliğindedir. Yerleşkenin endüstriyel miras değeri, dönemin ilerisinde olanaklara sahip lojmanları, sosyal alanları Trakya'da inşa edilmiş belge niteliğindeki yerleşkedir (Kaprol ve Zencirkıran, 2019).

6.2. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası

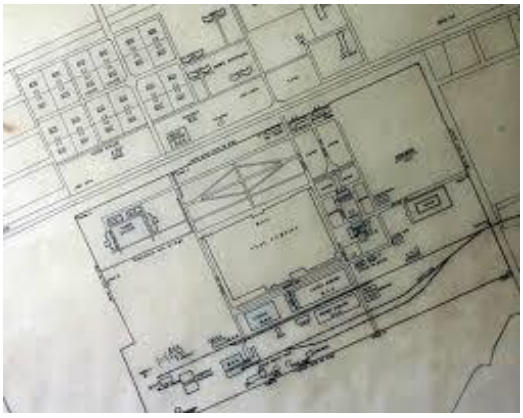
Cumhuriyet dönemine hakim olan modernleşme düşüncesine göre, dış sermayeden bağımsız üreten ve tüketen bir ekonomik sistem kurulması hedeflenmiştir. 1930 sonrası dönemde devlet merkezli sanayi yatırımları için çalışmalara başlanmıştır. İsmet İnönü döneminde destek amaçlı Sovyetler Birliği'nden bir heyet gelmiştir. Aralarında mimar Prof. Nikolayef 'in de bulunduğu heyet 1932 yılında üç dört ay boyunca çalışmalar yapmıştır. Öncelikle Kayseri ve Nazilli'de dokuma, Karabük' de ise demir çelik fabrikası kurulması gerektiği sonucuna varmışlardır. Devletin sanayileşme hareketini Kayseri kentinde başlatması, kentin konumu ve çevresini yönlendiren kültürü ile alakalıdır. Geçmişi M.Ö. 800'lere kadar dayanan bir ticaret kentidir. Aynı zamanda 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin önem verdiği tren yolu ağına bağlanmıştır (Cengizkan, 2009).

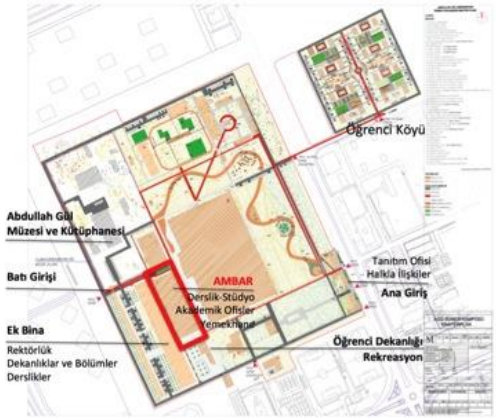
Kayseri'de gerçekleştirilen en önemli yatırımlardan biri olan Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, Turkstroj Şirketi bünyesindeki Prof. Ivan Nikolaev yönetiminde 1933- 1934 yılları arasında tasarlanmıştır. 20 Mayıs 1934'de temeli atılmış, 16 Eylül 1935'te de hizmete açılmıştır (Asiliskender, 2009). Fabrika yerleşkesi modern bir yaklaşım ile planlanmıştır. Yerleşkenin içinde bulunan eğitim, eğlence, sosyal olanaklar kentin gelişimine de katkıda bulunmuştur. Fabrika yerleşkesi istihdam sağlaması ve olanakları sayesinde zamanla çevresinde konut gelişimine sebep olmuştur. 1935 yılında İstatistik Umum Müdürlüğünün sayımına göre Kayseri 312.469 nüfusa sahiptir. Fabrikanın açılışına denk gelen bu süreden beş yıl sonra 1940 yılında 342.969 sayılmıştır (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden aktaran Erdem, 2016).

Fabrikanın üretiminin sonuna gelindiği süreçte 2001 yılında yerleşke Erciyes Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 12.12.2003 ve 3484 sayılı kararla kültür varlığı olarak koruma altına alınmıştır (Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, 2013). 2008 ve 2009 yıllarında alınan ek kararlarla yerleşkenin koruma alanı genişletilmiş ve içindeki tüm önemli yapılar "anıt" statüsü kazanmıştır. Yerleşkede bulunan Fabrika İşletme Binası, Büyük Ambar, Memur Lokali ve Yemekhanesi, Elektrik ve Buhar Santrali, Bakım ve Onarım Atölyesi, Müdüriyet, İç Vazife Evleri ve Dış Vazife Evleri gibi önemli binalar 2008 yılında birinci derece anıt yapı statüsü kazanmışlardır. Yerleşke 2012 yılında yeni

kurulan Abdullah Gül Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Ardından alanda belgeleme, planlama, koruma ve onarım çalışmaları başlamıştır (Asiliskender, 2018).

Fabrika yerleşkesi Kayseri ili, Kocasinan ilçesi, Sümer mahallesinde yer almaktadır. 286-302-355-358 pafta, 1591 ada, 1872-1892 parsellerinde kayıtlıdır. Alanın doğusunda Fabrika İşletme Binası, batısında demir yolu, ambarlar ve Elektrik ve Buhar Santrali, güneyinde Büyük Ambar Binası ve kuzeyinde görece boş bir alan bulunmaktadır (Şekil 6.3- 6.4).

Şekil 6.3. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Eski Vaziyet Planı (Ayten, 2017)

Şekil 6.4. AGÜ Sümer Kampüsü Master Planı (AGÜ,2014)

Yerleşkede bulunan bakım ve onarım atölyesi özgün işlevini yitirdikten sonra kullanılmadığı için bakımsızlıktan yıpranmıştır. Yapı 68x40m ölçülerinde bir alanda inşa edilmiştir. Yapı geneli tek katlıdır ancak atölyelerin yer aldığı bölümde üst örtü pencereli düzenle yükseltilmiştir. Yapı betonarme iskelete ve betonarme plak üst örtüye sahiptir. Duvarlar tuğla olup dış cephe taş kaplamadır. Alanın kuzeyinde bulunan dökümhane iki katlıdır. Dökümhaneye bağlanan servis ve ofis hacimleri ise iki ve üç katlıdır. Yapıda pencereler demir doğramalı betonarme söveli, kapılar ise demir ve ahşap doğramalıdır. Yapıda çok sayıda makine, havalandırma sistemi, baca özgün durumdadır. Yapısal hasar bulunmamakla birlikte rutubet, sıva kaybı ve bazı makineler de kayıplar bulunmaktadır (Sayar, 2015).

Sanayileşme hedefi ile kurulan Kayseri Fabrikası ve lojmanları, aynı zamanda bulunduğu kentte "modernleşme" hareketini tetikleyen kentsel bir düzenlemedir (Cengizkan, 2009). Kurulduğu yıllarda 2100 işçi ile 155 memurun çalıştığı fabrikada; lojmanlar, kreş, revir, işçi ve memur lokali, market, fırın gibi temel ihtiyaçların karşılanacağı birimler yer almaktadır. Fabrika yerleşkesinin tasarımı Moskova'da yapılmış olup inşası 16 ayda Türk- Sovyet iş birliği ile tamamlanmış ve dönemin başbakanı İsmet İnönü tarafından 16 Eylül 1935'te hizmete açılmıştır. Yerleşke; sinema, 1000 kişilik kapalı tribünlü futbol sahası, tenis kortu, müzikli eğlenceler de düzenlenen yarı-olimpik bir yüzme havuzu gibi dönemin olanaklarının üzerinde olanaklara sahiptir.

Fabrika çalışanları ve emeklilerine 1950 yılında kooperatif kurma hakkı tanınmış ve lojmanların çevresindeki araziler konut yapımı için tahsis edilmiştir. Yeni Mahalle, Bebek Evler, Memur Evleri ve İki yüz Evler olarak bilinen semtler bu şekilde oluşmuştur. Sümerbank Kayseri Yerleşkesi, hem kent kültüründeki önemi hem de ulusal kimliğin kurulmasındaki öneminden dolayı, 2003 yılında "anıt" olarak tescillenmiştir (Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, 2013).

Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüs projesi ile EAA (Emre Arolat Architects, İstanbul) 2016 Ulusal Mimarlık ödülüne layık görülmüştür. Sümerbank yerleşkesinin üniversite kampüsüne dönüşüm çalışmaları, 2014 yılında Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanan ve AGÜ Mimarlık Fakültesi tarafından tasarlanan master plan çerçevesinde sürdürülmüştür. Kampüsün kuzeydoğusunda bulunan lojmanlar, öğrenci köyü gibi barınma hizmetlerine ayrılmış, çevrelerine rekreasyonel yeşil alanlar ve spor alanları yerleştirilmiştir. Sümer Kampüsü Master Planının amacı, özgün mimari korunarak yapısal sisteme zarar vermeden gerektiğinde ayrılabilecek yeni bir mimari oluşturmaktır (agu.edu.tr). Master plan kapsamında Büyük Ambar Binası stüdyolar, sınıflar, öğretim üyesi ofisleri, yemekhane ve kafe, öğrenci çalışma ve yaşam alanları gibi birimleri içermektedir. Yerleşke ve kent arasında sosyal iletişim sağlaması amacıyla İtfaiye ve Büro Binaları restoran ve öğrenci merkezi olarak işlevlendirilmiştir. Yapılar niteliksiz eklerinden arındırılarak, yeni işlevlerine göre modern eklentiler ile desteklenmiştir (Şekil 6.5).

Şekil 6.5. AGÜ Büyük Ambar Binası (Asiliskender, 2002)

Elektrik ve buhar santrali binaları, Emre Arolat tarafından hazırlanan projeler ile restore edilerek T.C. Cumhurbaşkanlığı Abdullah Gül Müze ve Kütüphanesi olarak yeni işlev kazandırılmıştır (Şekil 6.6- 6.7).

Şekil 6.6. Buhar Santrali Binası (Asiliskender, 2002)

Şekil 6.7. Elektrik Santrali Binası (Asiliskender, 2002)

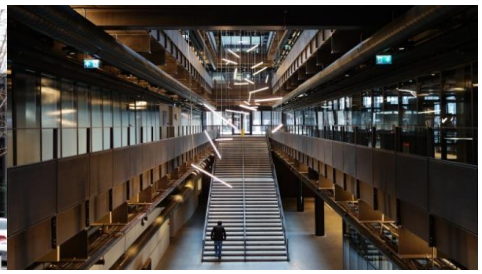
Giriş Binaları ise kampüsü kent ve kentliler ile buluşturacak mekansal bir arayüz olarak tasarlanmıştır (Şekil 6.8).

Şekil 6.8. Giriş Binaları (AGÜ Mimarlık Fakültesi), (agu.edu.tr)

AGÜ Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Erhan Kutanoğlu eski Sümer Lojmanları diye bilinen 16 bloktan oluşan alanın öğrenciler için yurda dönüştürüldüğünü belirtmiştir (Hürriyet, 2014). AGÜ Sümer Kampüsü'nde gerçekleştirilen restorasyon projelerinde sadece yapıların korunması değil, bu yapıların oluşumuna neden olan ve bir dönemi yansıtan "yerin ruhunun" da (genius loci) korunması ve gelecek nesillere aktarılması, toplumsal bellek ve kültürel sürdürülebilirlik açısından çok önemlidir. Projede özgün mimari tasarım, yapı malzemelerinin, toplumsal ve kültürel izlerin korunması hedeflenmiştir (Şekil 6.9- 6.10-6.11).

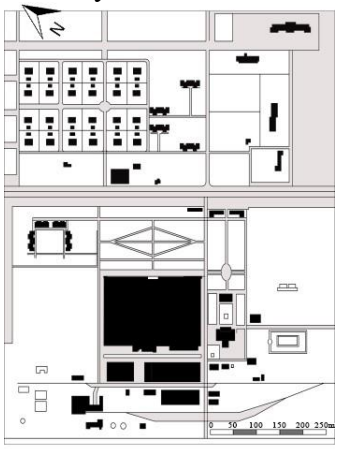

Şekil 6.9 - Şekil 6.10 AGÜ (emrearolat, 2014)

Şekil 6.11. AGÜ Öğrenci Köyü Tip 4 Lojman ve Tek Katlı Depoları (Earth, 2020)

Çizelge 6.23. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası

<table>
<tr><th colspan="6">KAYSERİ SÜMERBANK BEZ FABRİKASI</th></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="4"></td><td colspan="2">YAPI İSMİ</td><td colspan="2">Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası</td></tr>
<tr><td colspan="2">YAPIM YILI</td><td colspan="2">1934-1935</td></tr>
<tr><td colspan="2">MİMARİ TASARIM</td><td colspan="2">Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="2">ADRESİ</td><td colspan="2">Kocasinan /KAYSERİ</td></tr>
<tr><td>Ada: 1591</td><td>Pafta: 286-302-355-358</td><td>Parsel :1872-1892</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="6">Yapı Günümüzde Kullanılıyor. Anıt Eser.</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Bez fabrikası</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Abdullah Gül Üniversitesi</td></tr>
<tr><td colspan="3">1937 Tarihli Fotoğraf
</td><td colspan="3">Güncel Fotoğraf
</td></tr>
<tr><td colspan="6">Endüstri kompleksi yerleşim özellikleri ve barındırdığı yapılar</td></tr>
<tr><td>Lojman Binaları</td><td>Eğitim Yapısı</td><td>Sosyal Alan</td><td>Sağlık Yapısı</td><td>Spor Alanı</td><td>Depo</td><td>Atölye</td></tr>
<tr><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yerleşim Vaziyet Planı
</td><td colspan="3">Yerleşim Şeması
</td></tr>
</table>

6.2.1. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tipleri

Fabrika kompleksi Prof. Ivan Nikolaev yönetiminde Turkstroj Şirketi tarafından 1933-1934 yıllarında tasarlanmış olup 1934-1935 yıllarında inşa edilmiştir (Asiliskender, 2009). Yerleşkede bulunan lojmanlar, sosyal alanlar ve spor alanları yeni ve modern yaşam stilini belirlemiştir. Modern lojmanlar ve bunun sonucunda oluşan modern yaşam biçimi bütün kenti etkilemiştir. Yeni yapılan yapı ya da mahalleler fabrika yerleşkesinin etkisi ile modernist yaklaşım ile planlanmıştır. Gelenekselden farklı, modern bir yaşam biçimi sunan bu konutlar ve fabrikanın sunduğu kültürel, sosyal olanaklar, kentin toplumsal hayatına katkıda bulunmuştur. Kentte yaşam biçimini etkileyen Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası lojmanları 6 tiptir (Şekil 6.12-6.13-6.14-6.15-6.16-6.17).

Bu bölümde Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası lojmanlarının mimari planları değerlendirilerek incelemeler yapılacaktır. Tablolarda kullanılan plan çizimleri (Asiliskender, 2009) verileri üzerinden yeniden çizilerek düzenlenmiştir.

Şekil 6.12. Kayseri Bez Fabrikası Lojman Tip 1 (Asiliskender, 2002)

Şekil 6.13. Kayseri Bez Fabrikası Lojman Tip 2 (Asiliskender, 2002)

Şekil 6.14. Kayseri Bez Fabrikası Lojman Tip 3 (Asiliskender, 2002)

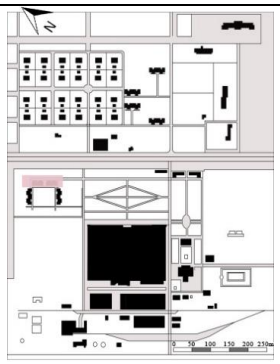
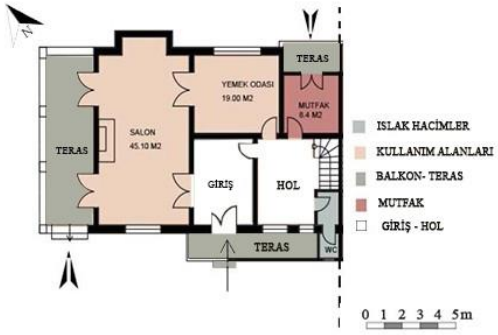

Şekil 6.15. Kayseri Bez Fabrikası Tip 4 Lojman (agu.edu.tr)

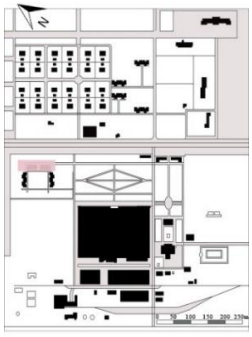
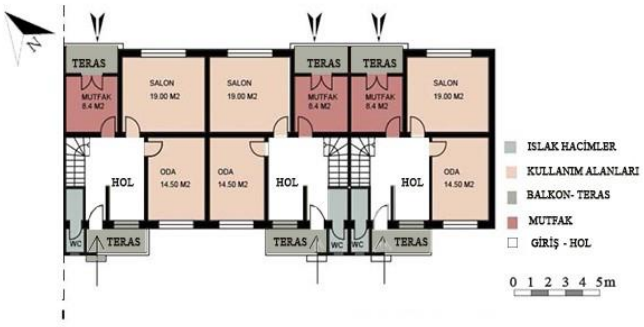
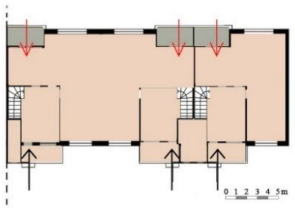
Şekil 6.16. Kayseri Bez Fabrikası Tip 5 Lojman (Asiliskender, 2002)

Şekil 6.17. Kayseri Bez Fabrikası Tip 6 Lojman (Asiliskender, 2002)

Çizelge 6.24. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 1

<table>
<tr><td colspan="6">ORTA SOFALI İKİ KATLI YEDİ ODALI MÜDÜR LOJMANI (1 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tip 1</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1934-1935</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Kocasinan/ KAYSERİ</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
Müdür Lojmanı</td></tr>
<tr><td>Ada: 1591</td><td>Pafta: 286-302-355-358</td><td>Parsel :1872-1892</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="2">Anıtsal</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Misafir evi</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-1 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek – İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">7</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td colspan="3">Tip 1 lojman tipi genel müdür lojmanı olarak kullanılmıştır. İki katlı ve yedi odalıdır. 252.92 m^2'dir.1980'lerin sonunda teras üzeri kapatılarak kış bahçesi yapılmıştır (Asiliskender, 2002) (Çizelge 6.24) (Ek 22).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.25. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 2

<table>
<tr><td colspan="6">GECE HOLLÜ İKİ KATLI BEŞ ODALI MÜDÜR YARDIMCISI LOJMANI(2 BLOK 7ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="4"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tip 2</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1934-1935</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Kocasinan/ KAYSERİ</td></tr>
<tr><td colspan="6">KULLANICI NİTELİĞİ
Müdür Yardımcısı ve Bölüm Müdürleri</td></tr>
<tr><td>Ada: 1591</td><td>Pafta: 286-302-355-358</td><td>Parsel :1872-1892</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Misafir evi</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-2 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">4 bitişik lojman</td><td rowspan="2">5</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">Müdür yardımcıları ve bölüm müdürleri için yapılmıştır. 2 katlı ve 5 odalıdır.2 ayrı blokta toplam 153,5 $m^{2'}$ lik 7 konuttan oluşmaktadır. Mutfaktan binaların arasında oluşmuş olan iç bahçeye çıkış bulunmaktadır (Asiliskender, 2002) (Çizelge 6.25.) (Ek 22).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.26. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 3

GİRİŞ HOLLÜ İKİ KATLI ÜÇ ODALI İDARİ PERSONEL LOJMANI
(2 BLOK 16 ADET)

YAPI İSMİ
Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tip 3

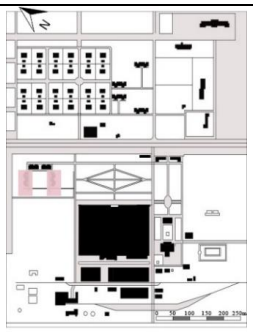
YAPIM YILI
1934-1935

MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev

ADRES
Kocasinan/ KAYSERİ

KULLANICI NİTELİĞİ
İdari Personel

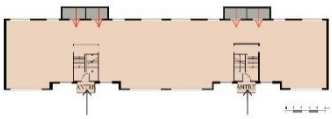
Ada: 1591	**Pafta:** 286-302-355-358	**Parsel :**1872-1892	**YAPIM TEKNİĞİ**	Yığma -Betonarme		
Yapı Günümüzde Var mı?			Evet	√	Hayır	
Koruma Derecesi			Anıtsal			
ÖZGÜN İŞLEV	Lojman	**GÜNCEL İŞLEV**	Misafir evi			

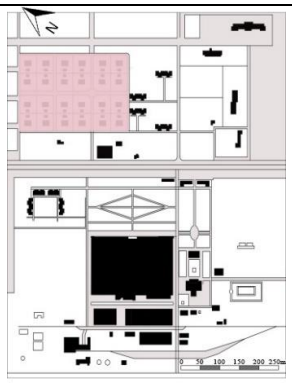
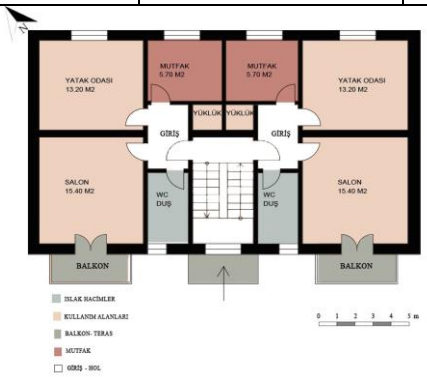
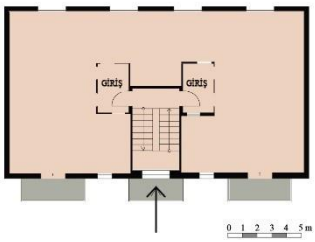
TİP-3 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ

Kat	Giriş Aksı		Bahçe çıkışı	Tek-İkiz Yapı	Oda sayısı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
								M.	Destek mekan	Banyo	Wc
2	Orta	Kenar	-	4 bitişik lojman	3	-	-	√	-	√	√
	√										

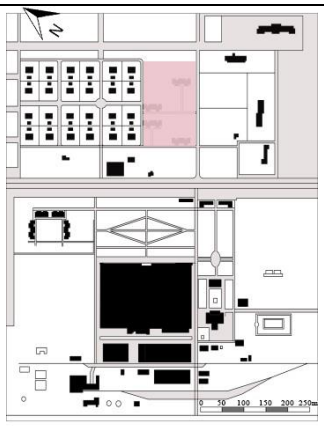
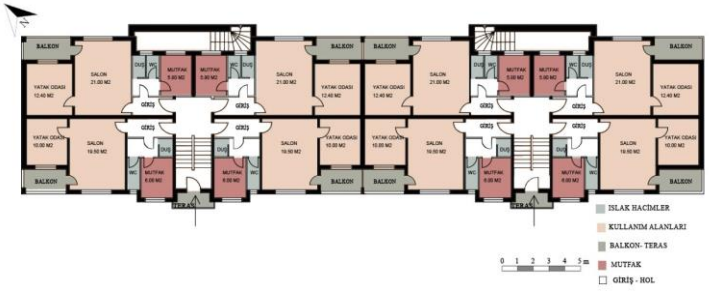
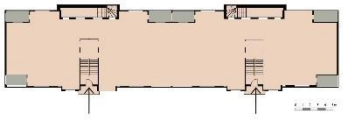

İdari personel için yapılmıştır. 2 bloktan oluşmaktadır. Her katta 4'er daireden toplam 16 daire bulunmaktadır. Tip 1 ve Tip 2 gibi sade bir cephe düzenine sahiptir ancak bu lojman tipinde salon mahali öne çıkarılarak cephede hareketlilik sağlanmıştır (Asiliskender, 2002) (Çizelge 6.26.) (Ek 23).

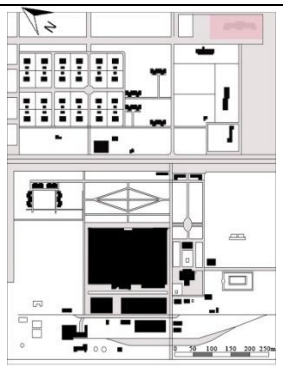
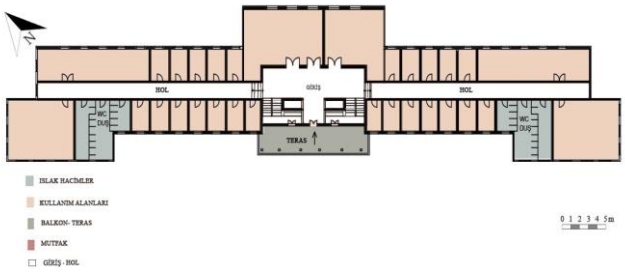
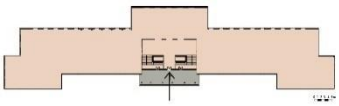
Çizelge 6.27. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 4

<table>
<tr><td colspan="6">ÜÇ KATLI İKİ ODALI İDARİ PERSONEL LOJMANI (24 BLOK 96 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tip 4</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1942-1945</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Kocasinan/ KAYSERİ
KULLANICI NİTELİĞİ
İdari Personel</td></tr>
<tr><td>Ada: 1591</td><td>Pafta: 286-302-355-358</td><td>Parsel :1872-1892</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">ÖĞRENCİ YURDU</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-4 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td colspan="6"><table>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">3</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
</table></td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td colspan="3">Fabrikada çalışan idari personel için yapılmıştır. 2 normal, 1 bodrum kat olmak üzere toplam 3 katlıdır. 62 m^2'dir. Her konut bahçenin içerisindedir. Ayrıca bu konut bloklarına ait ortak tek katlı depolar bulunmaktadır. Günümüzde öğrenci köyü olarak kullanılmaktadır (Asiliskender, 2002) (Çizelge 6.27) (Ek 24).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.28. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 5

<table>
<tr><td colspan="6">İKİ KATLI İKİ ODALI İŞÇİ LOJMANI (4 BLOK 64 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tip 5</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1934-1935</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Kocasinan/ KAYSERİ</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçi</td></tr>
<tr><td>Ada: 1591</td><td>Pafta: 286-302-355-358</td><td>Parsel :1872-1892</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td></td><td>Hayır √</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td>ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-5 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">8 bitişik lojman</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">Her katta 8 konuttan toplam 64 konuttan oluşan 2 katlı 4 bloktan oluşmaktadır Fabrikada çalışan işçiler için inşa edilmiştir. 67,5 m^2'lik konutlardır. İlk kullanıma başlandığında banyo-wc ortak kullanımda bodrumdaki ıslak hacimler kullanılmıştır. Bu özelliği ile, sosyal bir konut olarak inşa edildiği düşünülebilir (Çizelge 6.28) (Asiliskender, 2002) (Ek 25).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.29. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Tip 6

<table>
<tr><th colspan="8">GENEL KULLANIM KOĞUŞ DÜZENİ BEKAR APARTMANI (1 BLOK)</th></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="5">YAPI İSMİ
Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Lojman Tip 6</td></tr>
<tr><td colspan="5">YAPIM YILI
1937</td></tr>
<tr><td colspan="5">MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="5">ADRES
Kocasinan/ KAYSERİ</td></tr>
<tr><td colspan="5">KULLANICI NİTELİĞİ
Bekar İşçiler</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 1591</td><td>Pafta: 286-302-355-358</td><td>Parsel :1872-1892</td><td colspan="2">YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="4">Anıtsal</td></tr>
<tr><td colspan="3">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Bekar Apt.</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="3">Kayseri Mesleki Eğitim binası</td></tr>
<tr><td colspan="4"></td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="8">TİP-6 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">Çoklu yapı</td><td rowspan="2">64 koğuş</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">1937 yılında fabrikada çalışan bekar işçiler için yatakhane olarak yaptırılmıştır. Koğuşlardan oluşan Bekar Apartmanı'nın içinde berber, terzi gibi birimler, yemekhane ve dinlenme odaları vardır. Günümüzde Kayseri Mesleki Eğitim ve Kültür A.Ş. binası olarak kullanılmaktadır (Asiliskender, 2002) (Çizelge 6.29) (Ek 26).</td></tr>
</table>

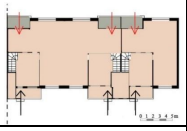
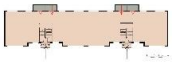
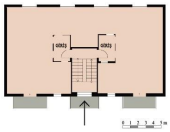
6.2.2. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz

İşletme binaları 1934-1935 yıllarında tamamlanan, ardından çalışanları için 1935-1945 tarihleri arasında lojmanları inşa edilen Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, mimarlık, toplum ve toplumsal bellek için büyük önem arz etmektedir. Dönemin batılılaşma çalışmaları kapsamında yaşam şeklini büyük ölçüde bu yerleşke ve konutları şekillendirmiştir. 1927 nüfus sayımına 250.000 olan Kayseri nüfusu, 1935 yılında 310.000'e 1945 yılında ise 370.000'e yükselmiştir (Cengizkan, 2009).

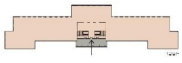
Fabrikanın genel tipolojisine bakıldığında sosyal alanlara önem verildiği görülmektedir. Geniş rekreasyon alanları, havuz ve stadyum yer almaktadır. Eğitim alanları da kompleksin içerisinde yer almaktadır. Konum olarak incelendiğinde yol kenarında, girişte işletme binaları bulunmaktadır. Lojman yapıları işletme binalarının arkasında yer almaktadır. Sosyal alanlar bu iki ana alanın arasında yer almaktadır. Bu fabrika kompleksinde geniş bahçeler, bina blokları ile oluşturulmuş iç avlular sayesinde bolca yeşil alan yaşamla bütünleştirilmiştir. Fabrikada 6 adet lojman tipi belirlenmiştir Kullanım alanları geniş olup hiyerarşik bir konut tasarımı görülmektedir. Daha büyük ölçülerde ve iki katlı olan yapı tipi fabrika yöneticileri ve memurlar gibi beyaz yaka olarak adlandırılan çalışanlar için tasarlanmıştır. İş gücüne dayanan işler yapan çalışanlar ise mavi yaka olarak nitelendirilmiştir. Lojmanlar ayrı gruplar halinde incelenmektedir (Çizelge 6.30- 6.31).

Lojmanlar, fabrika binaları ile beraber tasarlanmıştır ancak belirli zaman aralıklarında inşa edilmiş konutlardır. İlk etapta 1935 yılında fabrika yerleşkesinde memurlar için apartmanlar inşa edilmiştir. 1937 yılında, 350 yatak kapasiteli betonarme bekar pavyonu inşa edilmiştir. Lojmanların tasarımında, işlev ön plandadır. Cephede yerel malzeme olan taş kullanılmıştır. 1935-1950 yılları arasında yerleşkede toplam 6 ayrı tip lojman tasarlanıp, inşa edilmiştir (Mimarlıkdergisi, 2004).

Çizelge 6.30. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Beyaz Yakalı Çalışanların Lojman Tipleri

TİPLER	Kat	Giriş Aksı		Bahçe çıkış	Tek-İkiz Yapı	Oda sayı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
									M.	Destek mekan	Banyo	Wc
1 	2	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	7	√	√	√	-	√	√
		√										
2 	2	Orta	Kenar	√	4 Bitişik Yapı	5	-	√	√	-	√	√
		√										
3 	2	Orta	Kenar	-	4 Bitişik Yapı	3	-	-	√	-	√	√
		√										
4 	3	Orta	Kenar	-	İkiz Yapı	2	-	-	√	√	√	√
		√										

Çizelge 6.31. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Mavi Yakalı Çalışanların Lojman Tipleri

TİPLER	Kat	Giriş Aksı		Bahçe çıkış	Tek-İkiz Yapı	Oda sayı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
									M.	Destek mekan	Banyo	Wc
5 	2	Orta	Kenar	√	8 Bitişik Yapı	2	√	-	√	-	√	√
		√										
6 	2	Orta	Kenar	√	Çoklu Yapı	64 koğuş	-	-	√	-	√	√
		√										

Tip 1: 2 katlıdır ve 7 odadan oluşmaktadır. Genel müdür lojmanı olarak kullanılmıştır. 252,92 m^2'dir. 1980'lerin sonunda, salonun önündeki terasın üzeri örtülerek, kış bahçesine dönüştürülmüştür. Bina, Tip 2 İç Vazife Evleri ile aynı bloktadır.

Tip 2: Müdür yardımcıları ve bölüm müdürleri için yapılmış 2 katlı 5 odalı yapılardır. 2 ayrı blokta 7 konut bulunmaktadır. 153,5 m^2'dirler. Konutların mutfağında bulunan giriş çıkışlarındaki alan, binaların arasında bir avluya dönüşmüştür ve iç bahçeye açılmaktadır. Lojmanın bahçe ile ilişkisi kuvvetlidir.

Tip 3: İdari personel için yapılmıştır. 2 blok şeklinde katta 4 daire olacak şekilde 16 konuttan oluşmaktadır. 97 m^2'dirler. Bloklar, Tip 1 ve Tip 2 lojman tiplerinin bulunduğu bloklara dik şekilde konumlanmıştır. Tip 1 ve Tip 2 bloğu gibi sade cepheye sahiptir ancak salon, cephede daha öne çıkarılıp cephede hareket oluşturulmuştur.

Tip 4: Fabrikada çalışan idari personel için yapılmıştır. Bu tip lojmanlar 2 normal, 1 bodrum kat olmak üzere toplam 3'er katlı, 24 ayrı bloktan ve her katta 62 m^2'lik, 2 daire olmak üzere toplam 96 konuttan oluşmaktadır. 1945 yılında inşa edilmiştir. Her 4 konut bloğu geniş bir bahçeye konumlandırılmıştır. Konut, etrafında yaya ve araç yolu ile çevrelenmiştir. Ayrıca bu 4'lü konut grubunun tek katlı bir deposu bulunmaktadır. İlk inşa edildiği zamanlarda çamaşırhane olarak kullanılmıştır. Katların arasında bulunan betonarme hatıllar, cephe düzenini hareketlendirmektedir. Lojmanlar günümüzde Abdullah Gül Üniversitesi öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır.

Tip 5: Fabrikada çalışan işçilerin kullandığı 67,5 m^2 büyüklüğündeki konutlardır. 2 katlı 4 bloktan oluşmaktadır. Her katta 8 tane olmak üzere toplam 64 konut bulunmaktadır. İlk inşa edildiğinde her konuta özel bir ıslak hacim bulunmamaktadır. Bodrumdaki ıslak hacimler ortak olarak kullanılmıştır. Bu özelliği ile sosyal bir konut olarak inşa edildiği düşünülebilir. 1940'ların sonunda hazırlanan tadilat projeleri ile konutların mutfağı bölünerek birer tuvalet ve duş ilave edilmiştir. Cephede bazı bölümler geriye çekilmiştir. İçe alınmış kısımların genişliğinin ve yüksekliğinin birbirine yakın olması nedeni ile cephede hareketlilik sağlanmıştır.

Tip 6: Fabrikada çalışan bekar işçiler için 1937 yılında yatakhane olarak yapılmıştır. 2 bloktan oluşmaktadır. Sonradan yapılan ikinci blok fabrikada çalışanların çocukları için okul binasına –Sümer Orta Okulu- dönüştürülmüştür. Koğuşlardan oluşan Bekar Apartmanı'nın içinde genel ihtiyaçların karşılandığı birimler, berber, terzi, yemekhane ve dinlenme odaları vardır. Bina, 90'lı yılların başında, Sümerbank'ın özelleştirilmesi için alınan kararlar sonucunda kurulan Sümer Halı A.Ş.' ye

devredilmiştir (mimarlıkdergisi, 2004). Halı dokuma atölyesi olarak kullanılmıştır. Günümüzde Kayseri Mesleki Eğitim ve Kültür A.Ş. binası olarak kullanılmaktadır.

6 adet lojman tipi içerisinde tek katlı lojman tipi yoktur. Genellikle iki katlıdır. Tip 4, 3 katlıdır bodrum katı da bulunmaktadır. Tip 1 ve Tip 2 aynı bloktadır ve Tip 3 ile dikey şekilde konumlanmıştır. Tip 1 tek örnektir ve bir adet bulunmaktadır. Tip 2 ve Tip 3 katta 4 adet olacak şekilde tasarlanmıştır. Tip 4 katta 2 adet konut vardır. Tip 5'te katta 8 adet, Tip 6 bekâr pavyonudur ve koğuşlardan oluşmaktadır. Konutlardaki genel özellik bahçe ile ilişkisinin kuvvetli olmasıdır. Tip 1, Tip 2 ve Tip 4 lojman tiplerinde ıslak hacim olarak banyo-wc birlikte çözümlenmiştir. Tip 3, Tip 5 lojman tiplerinde banyo ve wc ayrı çözümlenmiştir. Tip 6 ise koğuş şeklindedir ve ıslak hacimleri ortak olarak kullanılmaktadır. Lojman tiplerinde kiler gibi depolama alanı bulunmamaktadır Tip 4'te yüklük bulunmaktadır. Dikkat çeken bir diğer özellik de Tip 4 lojman tiplerinin her dördüne 1 adet ayrı depo yapılmasıdır.

Beyaz yaka ve mavi yaka çalışanların lojmanları karşılaştırıldığında beyaz yakalıların lojmanlarında ikiz haneli ya da katta en fazla 4 hane olacak şekilde tasarlanmıştır. Mavi yakalıların lojmanlarında ise tip 5 katta 8 adet tip 6 ise koğuş düzeninde tasarlanmıştır. Oda sayısı ve büyüklükleri de mavi yakalıların daha azdır. Buna bağlı olarak plan organizasyonlarında değişiklik bulunmaktadır. Tip 1 ve 2 de görülen gece holü diğerlerinde bulunmamaktadır. Ve bu lojmanların birinin genel müdür lojmanı diğerinin ise bölüm müdürlerinin lojmanları olması dikkat çekicidir.

6.3. Nazilli Basma Fabrikası

Sümerbank, I. beş yıllık sanayi planının gerçekleştirilmesi için faaliyetlerine 1933'te Kayseri'de bir bez fabrikası açarak başlamıştır. Ereğli'den sonra pamuklu dokuma fabrikası açılması planlanmıştır. Projenin uygulanacağı şehirde demiryolunun varlığı ve hammadde potansiyeli aranmaktadır. Bu kriterler özellikle sanayi planında tanımlanmıştır. Bu nedenle ülkenin en önemli pamuk üretim merkezlerinden birini değerlendirmek üzere Aydın ilinin Nazilli ilçesine karar verilmiştir.

Nazilli Sümerbank Basma Yerleşkesinin Nazilli'de kurulmasının başlıca sebepleri kısaca aşağıdaki gibidir:

- Nazilli'nin demiryolu üzerinde olması,
- Pamuk üretim merkezinde bulunması,
- Nazilli iklimin elverişliliği, toprağın verimi,
- Nazilli'nin komşu ilçelere bir transit merkezi durumunda olması,
- Nazilli yakınlarında işletmeye yetecek maden kömürünün bulunması,
- Büyük Menderes ırmağının şehre yakın yerde olması (Dilek, 2006).

Türkiye'de kurulan ilk basma fabrikasının temeli 24 Eylül 1935'te Nazilli'de atılmıştır ve 9 Ekim 1937'de açılmıştır. Başlangıç tarihindeki erteleme ve inşaat sırasında projelerde yapılan değişikliklere rağmen planlanan süreden 10 ay sonra açılarak oldukça kısa sürede tamamlanmıştır. Fabrika arşivinde bulunan bilgiye göre ilk kısım müteahhidi Ahmet Burhanettin Tamcı tarafından Sümerbank Genel Müdürlüğü'ne yazılmış mektuplarda gecikmenin birinci sebebi olarak uygulama projelerinde yapılan değişiklikler belirtilmiştir. Ayrıca bu proje detaylı incelemeler sonucu gerçekleşmiştir. Zemin etüdü, enerji ihtiyacı, su ve kanalizasyon tertibatı incelemeler için kullanılan verilerdendir (Cengizkan, 2009).

Açılışına bizzat Atatürk katılmıştır. Halktaki coşku, umut ve heyecan fotoğraflara ve gazetelere yansımıştır (Şekil 6.18-6.19).

ULUS
ADIMIZ, ANDIMIZDIR
İlk basma fabrikamız
NAZILLI BAYRAM YAPIYOR
Atatürk altın anahtarla fabrikayı bizzat açtılar
B. CELAL BAYAR GÜZEL BIR NUTUK SÖYLEDI
ATATÜRK SÖKEDE
Ege manevraları dün başladı

Şekil 6.18. Atatürk Fabrika Açılışında (Günver Güneş arşivinden aktaran Bigat, 2017)

Şekil 6.19. 9 Ekim 1937 Tarihli Ulus Gazetesi Nazilli Basma Fabrikası Açılış Haberi (gastearsivi, 2020)

İnşaat başladığında ana binalar haricinde bir kantin, bir garaj, iki ambar, bir müdüriyet, bir idare binası, dört memur apartmanı, otuz iki odalı bekarlara ait pansiyon, ikişer odalık on altışar dairelik üç usta apartmanı ve 700 işçiyi barındırabilecek iki işçi pavyonu inşa edilmiştir (Şekil 6.20-6.21). Ayrıca kanalizasyon tesisatı düzenlenmiş ve elektrik santrali kurularak şehre de elektrik sağlayabileceği düşünülmüştür.

Şekil 6.20. İnşaat Aşaması (kocaelibarisgazetesi, 2018)
Şekil 6.21. 1936 Yılı Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın İnşaatı (Günver Güneş Arşivinden aktaran Bigat, 2017)

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, 1937 yılında Atatürk tarafından açılan ilk sosyal fabrika projesidir. 213,875 m² bir alan üzerine kurulmuş olan Sümerbank fabrika yerleşkesinde, eğitim, sağlık yapıları, konut alanları, park ve rekreasyon alanları yer almaktadır. Yerleşimin ilk hastanesi yerleşke içerisinde açılmıştır (Aydın & Aksoy, 2012). Yerleşkedeki olanaklar kent için de yararlı olmuştur. Fabrikanın enerji ihtiyacını karşılamak için kurulan enerji santralinden, 1958 yılında Kemer hidroelektrik santrali açılana kadar kent de yararlanmıştır (Doğan Ç. E., 2009).

Fabrika yerleşkesinde işçilere ücretsiz yemek verilmesi önemli sosyal politikalardandır. Kantin yapısı yemekhane ve kulüp olarak işleyen, işçilerin gıda ihtiyaçlarının karşılandığı ve sosyalleşmenin yaşandığı yerdir. Sinema olarak da kullanılan çok amaçlı salon Nazilli kenti için de kültür merkezi görevi görmüştür. Sinema kapatıldıktan sonra da tiyatro ve çeşitli eğlenceler bu salonda yer almıştır. Ayrıca fabrika işçilerinin de katıldığı müzik kursları ve müsamere toplulukları da burada sahneye çıkmaktadır (Şekil 6.22- 6.23- 6.24- 6.25).

Şekil 6.22. Yerleşkede Sosyal Hayat (Öden, 2008)

Şekil 6.23. Yerleşkede Sosyal Hayat (kocaelibarisgazetesi, 2018)

Şekil 6.24. Piyano Çalan İşçi Kızı (Öden, 2008)

Şekil 6.25. Sinema Salonu (Öden, 2008)

Fabrika yerleşkesinde spor faaliyetlerine de oldukça önem verilmiştir. Yerleşkede standart ölçülerde futbol sahası bulunmaktadır. Fabrika işçilerinden oluşan "Sümerspor" isimli spor kulubü kurulmuştur. Bu kulüp amatör ligde mücadele etmiştir (Şekil 6.26-6.27). Futbol dışında voleybol, güreş ve boks takımları da bulunmaktadır (Doğan, 2009).

Şekil 6.26- Şekil 6.27. Spor Etkinlikleri (Öden, 2008)

Birçok genç kız Halkevi biçki-dikiş kursları sayesinde meslek sahibi olmuştur. Yakınlardaki köylere yardım edilmiş, ilaç ve sağlık elemanı gönderilmiştir. Ayrıca okuma yazma bilmeyenler için Sümer İlköğretim okulunda kurslar düzenlenmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk Türk operası olan "ÖZSOY" operası, Atatürk isteğiyle Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenmiştir. 15 Şubat 1948 tarihinde ise fabrika salonunda sergilenmiştir. Çalışan annelerin çocukları için kreş yapılmıştır. Fabrika bünyesinde 40 yataklı hastane, eczane ve laboratuar da bulunmaktadır (Öden, 2008) (Şekil 6.28-6.29).

Şekil 6.28- Şekil 6.29. Fabrika Hastanesi (Öden, 2008)

Çalışanlar için her şeyin düşünüldüğü, bir fabrikadan çok kendi kendine yeten, ileriye götüren, hatta çevresine yardım eden bir kent gibi tasarlanmıştır. Nazilli ilçesinde fabrika kurulduğu yıllarda 1935 yılında nüfusu 60.404 iken 1940 yılında 68.720'dir. Sonraki 5 yıldaki artışa bakıldığında 1945 yılında 68.011'dir. Diğer yıllara göre 1935-1940 arasındaki yüksek orandaki nüfus artışına fabrika yerleşkesi sebep gösterilebilir (Nazilli Nüfus Müdürlüğü'nden aktaran Tavlan, 2008). Ayrıca 1941 yılında çalışan kadın sayılarının bütün işçilere oranı %44 iken 1942- 1944 yıllarında %50'nin

üzerindedir (Cengizkan, 2009). Fabrika kadınların çalışma hayatına girişine de katkı da bulunmuştur.

Çalışanların bu komplekste modern koşullarda uygun ücretler ödeyerek yaşayıp, sosyal anlamda kendilerini geliştirmesi istenmiştir. Ayrıca çalışanların ihtiyaçlarının bu kompleks içerisinde karşılanması hedeflenmiştir. Kompleks içerisinde lojmanlar bölgesi de yer almaktadır. Bekar ve evliler için ayrı tiplerde tasarlanan lojmanlar da bulunmaktadır. Lojmanlar işlevsel ve ferah olarak tasarlanmıştır. Ayrıca işçileri taşıyan ve çıkardığı sesten dolayı "Gıdı Gıdı" adı verilen bir tren (Şekil 6.30- 6.31) ve aynı isimli mizah gazeteleri de bulunmaktadır (Şekil 6.32- 6.33).

Şekil 6.30- Şekil 6.31. Gıdı Gıdı (Öden, 2008)

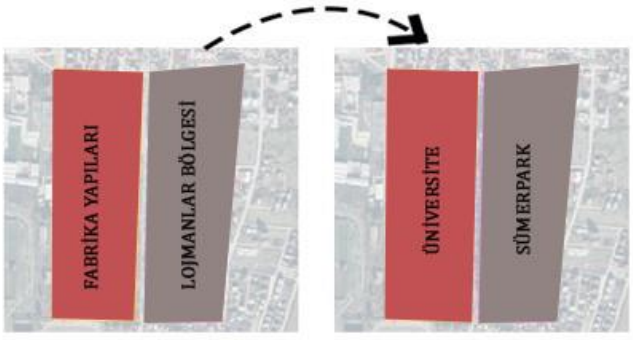

Şekil 6.32- Şekil 6.33. Gıdı Gıdı Gazetesi (Öden, 2008)

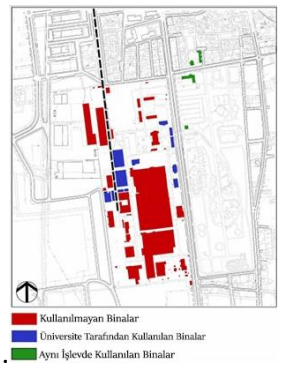
Her detay düşünülerek tasarlanmış bir kompleks fikri ile üretimin olduğu sürekli gelişen ve insanın ön planda olduğu bir yaşam tarzı; karmaşıklaşmış, insani şartları ve ihtiyaçları sürekli geri plana atan günümüz yapılarına bir nebze olsun ışık tutabilir. Sanayileşme ve modernleşmenin öncüleri olarak kurulan bu fabrikalarda şirket aidiyeti (corporate identitity) "Sümerbanklılık" adı altında Sümerbank yayınlarında yer almaya

başlamıştır (Doğan, 2009). Bu aidiyet hissi toplumsal ve kentsel bellekte önemli yer tutmaktadırlar.

Fabrika alanının ortasından bir taşıt yolu geçmektedir. Özgün işlevinde fabrika bölgesi ve lojmanlar bölgesi olarak yol ile ikiye ayrılmaktadır. Günümüzde Fabrika alanı Adnan Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü olarak kullanılmakta, lojmanlar bölgesi ise rekreasyon alanı olan Sümerpark olarak kullanılmaktadır (Şekil 6.34). Fabrikanın 2002 yılında faaliyetinin durdurulmasıyla işçi evlerinin bulunduğu alan belediyeye tahsis edilmiştir. Bu alandaki lojmanlar yıkılmıştır. Yalnızca işletme içerisinde bulunan yönetici lojmanları yıkılmamıştır. Onlar da üniversite kampüsüne aittir (Şekil 6.35). Belediye lojmanlar bölgesini sosyal tesisleri içerisinde barındıran yaşanılabilir aktif bir yeşil alana dönüştürmüştür. Günümüzde hala işlevini bu şekilde sürdürmektedir. Parkın içerisinde hayvanat bahçesi, kafeler, park, yürüyüş alanları bulunmaktadır (Aydın & Aksoy, 2012) (Şekil 6.36- 6.37- 6.38- 6.39- 6.40).

Şekil 6.34. Nazilli Basma Fabrikası İşlev Değişikliği Diyagramı

Şekil 6.35. Günümüzde Binaların Var Olma ve Kullanım Durumları (Bayındır, 2019)

Şekil 6.36. Sümer Park (gezilecekyerler, 2015)

Şekil 6.37. Sümer Park (yeşil-ege, 2014)

Şekil 6.38- Şekil 6.39- Şekil 6.40. Adnan Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü (akademik, 2020)

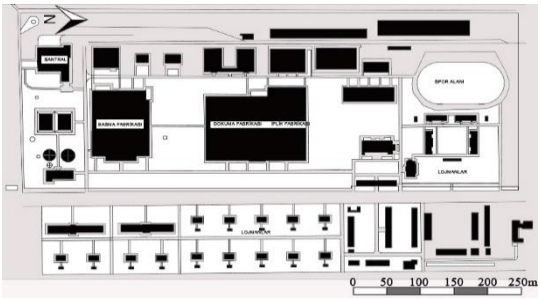
İlk başlarda inşaat malzemesi taşıyan fabrikanın kuruluşunun ardından işçilerini taşıyan "Gıdı Gıdı" 2016 yılında restore edilmiştir (CNN, 2016) (Şekil 6.41- 6.42). Adnan Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü öğrencilerini ilçe merkezinden üniversiteye taşımasına karar verilmiştir (CNN, 2016).

Şekil 6.41. Gıdı Gıdı Yıpranmış Hali (nazillihavadis, 2012)

Şekil 6.42. Gıdı Gıdı Restore Edilmiş Son Hali (CNN, 2016)

Çizelge 6.32. Nazilli Basma Fabrikası

<table>
<tr><td colspan="6">6.3. Nazilli Basma Fabrikası</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="4"></td><td colspan="2">YAPI İSMİ</td><td colspan="2">Nazilli Basma Fabrikası</td></tr>
<tr><td colspan="2">YAPIM YILI</td><td colspan="2">1935-1937</td></tr>
<tr><td colspan="2">MİMARİ TASARIM</td><td colspan="2">Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="2">ADRES</td><td colspan="2">Nazilli/AYDIN</td></tr>
<tr><td>Ada: 992</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel:1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="6">Yapı Günümüzde Kullanılıyor. Anıt Eser.</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Basma fabrikası</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Adnan Menderes Üniversitesi Sümer Kampüsü-Sümer Park</td></tr>
<tr><td colspan="3">Tarihi Fotoğraf
</td><td colspan="3">Güncel Fotoğraf
</td></tr>
<tr><td colspan="6">Endüstri kompleksi yerleşim özellikleri ve barındırdığı yapılar</td></tr>
<tr><td>Lojman Binaları</td><td>Eğitim Yapısı</td><td>Sosyal Alan</td><td>Sağlık Yapısı</td><td>Spor Alanı</td><td>Depo</td><td>Atölye</td></tr>
<tr><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yerleşim Vaziyet Planı</td><td colspan="3">Yerleşim Şeması</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3"></td></tr>
</table>

6.3.1. Nazilli Basma Fabrikası Lojman Tipleri

Atatürk çoğaltmayı düşündüğü "sosyal fabrika projeleri" nden biri olan Nazilli Basma Fabrikası' nın açılışına bizzat katılmıştır. Yerleşkede taşıt yolu ile ayrılmış üretim alanı ve yolun karşı tarafında lojmanlar bölgesi bulunmaktadır. Bulunduğu kente birçok olanak sağlayan, adeta modern yaşam okulu olan yerleşkelerden biri de Nazilli Basma Fabrikasıdır.

Lojmanlar üretim tesisinin doğusunda yer almaktadır. Lojmanlar üretim tesisi ile aralarında bir yol taşıt ve yaya yolu olacak şekilde bölünmüştür. Sadece iç apartmanlar denilen yüksek kademe yöneticiler, müdürler için tahsis edilen lojmanlar üretim tesisi yanında yer almaktadır. Vaziyet planının organizasyonunda bu hiyerarşik düzen hakimdir. İşçiler için yapılan lojmanlar bölgesinde 3 farklı lojman tipi görülmektedir (Şekil 6.43- 6.44- 6.45). Bu bölümde lojman tiplerinin mimari planları incelenerek tipolojik değerlendirmeleri yapılacaktır. Mimari planlar, Doğan (2009) çizimleri üzerinden düzenlenerek yeniden çizilmiştir.

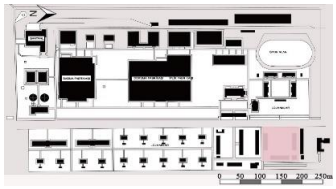
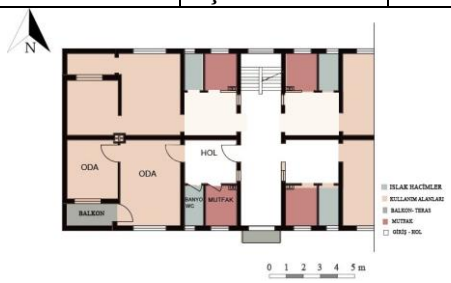
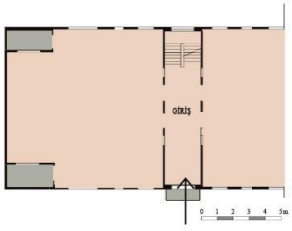

Şekil 6.43. Nazilli Basma Fabrikası Tip 1 Lojman (Cengizkan, 2009)

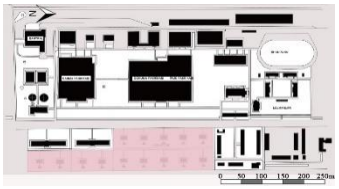
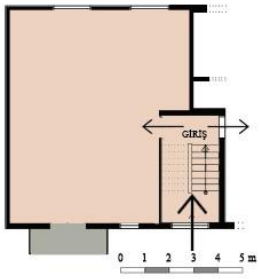
Şekil 6.44. Nazilli Basma Fabrikası Tip 2 Lojman (Öden, 2008)

Şekil 6.45. Nazilli Basma Fabrikası Tip 3 Lojman (Öden, 2008)

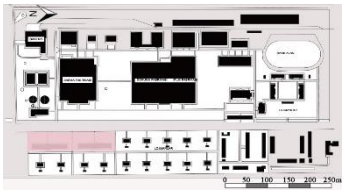
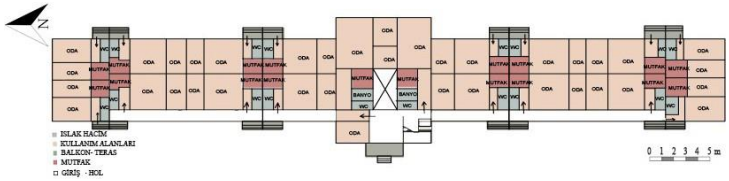
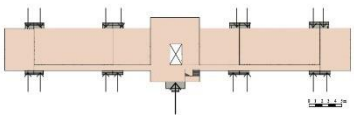
Çizelge 6.33. Nazilli Basma Fabrikası Tip 1

<table>
<tr><td colspan="8">GİRİŞ HOLLÜ İKİ KATLI İKİ ODALI EVLİ MEMUR LOJMANI
(3 BLOK 48 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">YAPI İSMİ
Nazilli Basma Fabrikası Lojman Tip 1(U tipi evli memur apartmanları)
YAPIM YILI
1935-1937
MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev
ADRES
Nazilli/AYDIN
KULLANICI NİTELİĞİ
Evli Memur Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 992</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel: 1</td><td colspan="2">YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td></td><td>Hayır</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="4">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="3">Sümer Park</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5"></td></tr>
<tr><td colspan="8">TİP-1 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek yapı-Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">Sekiz bitişik yapı</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">1937 ve 1945 tarihli vaziyet planında evli memur apartmanı olarak gösterilmektedir. Her dairede oturma odası ve bu mekandan geçilen bir yatak odası mevcuttur. Ruslar tarafından tasarlandığı için Rusların yaşantısına göre tasarlandığı düşünülmektedir. 1960 tarihine kadar bir bloğunun bir süre hastane olarak kullanıldığı bilinmektedir (Cengizkan, 2009), (Çizelge 6.33) (Ek 27).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.34. Nazilli Basma Fabrikası Tip 2

<table>
<tr><td colspan="6">ÜÇ KATLI İKİ ODALI EVLİ İŞÇİ LOJMANI (14 BLOK 56 ADET)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="3">YAPI İSMİ
Nazilli Basma Fabrikası Lojman Tip 2(evli işçi apartmanları)</td></tr>
<tr><td colspan="3">YAPIM YILI
1942</td></tr>
<tr><td colspan="3">MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="3">ADRES
Nazilli/AYDIN</td></tr>
<tr><td colspan="3">KULLANICI NİTELİĞİ
Evli İşçiler</td></tr>
<tr><td>Ada: 992</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel: 1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td></td><td>Hayır √</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Sümer Park</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">
</td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-2 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Orta √</td><td>Kenar</td><td>-</td><td>İkiz Yapı</td><td>2</td><td>-</td><td>-</td><td>√</td><td>gömme dolap</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="2">
</td><td colspan="4">Sümerbank tarafından üretilen tip projelerden biridir. Kayseri bez fabrikasındaki Tip 4 ile aynı projedir. Evli işçiler için tasarlanmıştır. Bodrum, zemin ve normal katlardan oluşmaktadır (Cengizkan, 2009) (Çizelge 6.34) (Ek 28).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.35. Nazilli Basma Fabrikası Tip 3

<table>
<tr><td colspan="8">KOĞUŞ DÜZENİ BEKAR İŞÇİ PAVYONU (1 BLOKTA 20 DAİRE)</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="5"></td><td colspan="5">YAPI İSMİ
Nazilli Basma Fabrikası Lojman Tip 3
(Amele Bekar Pavyonları)</td></tr>
<tr><td colspan="5">YAPIM YILI
1937</td></tr>
<tr><td colspan="5">MİMARİ TASARIM
Ivan Nikolaev</td></tr>
<tr><td colspan="5">ADRES
Nazilli/AYDIN</td></tr>
<tr><td colspan="5">KULLANICI NİTELİĞİ
Bekar İşçi Pavyonu</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 992</td><td>Pafta:-</td><td>Parsel: 1</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="3">Yığma -Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td></td><td>Hayır</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="4">-</td></tr>
<tr><td colspan="3">ÖZGÜN İŞLEV</td><td>Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="3">Sümer Park</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5"></td></tr>
<tr><td colspan="8">TİP-3 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1 (sadece orta kısım 2)</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">18 bitişik yapı</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">İlk başta koğuş düzenine göre yapılmıştır. 1940 yılında tadilat planı ile konut birimlerine bölünmüştür. Yenileme projesine göre 12 adet 50 m², 4 adet 40 m², iki adet 78 m², 1 adet 70 m² ve 1 adet 88 m² olmak üzere 20 daire elde edilmiştir (Cengizkan, 2009) (Çizelge 6.35) (Ek 29).</td></tr>
</table>

6.3.2. Nazilli Basma Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz

7 Ekim 1953'te Nazilli'ye gelen şair ve ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nazilli'deki olumlu değişimi gözlemlemiştir. İlk olarak aydınlatmaları gören Bedri Rahmi Eyüboğlu, Anadolu'nun küçük bir kazası olarak görülen Nazilli'de elektrik oluşunu ve sevincini belirtmiştir. Halktan aldığı bilgileri yazıya döken Bedri Rahmi Eyüboğlu, gıdı gıdı adlı trenin işçileri fabrikaya taşıdığını, bisiklet kullanımının yüksek oranda olduğunu öyle ki fabrikada bisiklet garajı olduğunu, işçilerin heykel yaptığını, balo düzenlediklerini, sinemalarının olduğunu, spor kulüplerinin olduğunu belirtmiştir. Fabrika yerleşkesini gezme fırsatı da bulan Bedri Rahmi Eyüboğlu, işçilerin konutlarını, yedikleri yemekleri, yerleşkenin sahip olduğu hastane, kreş, kantin ve geniş bahçelerin varlığını da gözlemlemiştir. Bu izlenimlerden dönemin olanaklarının üzerinde olan modern yerleşke hakkında ve dönem hakkında fikir edinilmektedir (Meydan, 2014). Yerleşke dönemin ilerisinde olanaklar bulundurmaktadır. Dikkat çeken olanaklar aşağıdaki gibidir;

- Kurulan elektrik santralinden şehrin de yararlanabilmesi,
- Okuma yazma bilmeyenlere kurslarda eğitim verilmesi ve kreş bulunması,
- Dikiş-nakış gibi kursların verilmesi,
- Fabrika ressamının bulunması,
- Spor kulubünün olması,
- Sinema salonunda haftada 6 kez film gösterimi yapılması,
- Balolar düzenlenmesi,
- Halkevinin olması ve çevrelerine yardım etmeleri,
- Hastane, eczane ve laboratuarlarının olması ve kente de hizmet vermesi,
- Tiyatro, opera düzenleyip sergilemeleri, fabrikanın korosunun olması,
- Fabrikanın hamamının olması,
- Fabrika halka bedava basma dağıtılması (bir sosyal fabrika olarak tasarlanan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, altı ayda bir halka "ıskarta basma" dağıtmıştır.) (Hürriyet, 2014),
- Ve Fabrika'da ar-ge bölümü bulunmasıdır. Fabrika açılmadan kaliteli pamuk yetiştirebilmek için 200 adet modern tohum ekme makinesi satın alınmıştır. Ayrıca çiftçilere yine pamuk üretiminde kullanılan makineler tanıtılmış ve öğretilmiştir.

Fabrika bünyesinde fizik laboratuarı, tarım laboratuarı, mekanik odası bulunmaktadır. Ar-ge bölümlerinde üretimi verimi arttıracak çalışmalar yapılmıştır (haberturk, 2014).

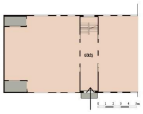
- "Ekonoma" adında yardım sandıkları bulunmaktadır. (Yardım sandığı ise düğün sünnet ya da başka ihtiyaç halinde üyelerine çok düşük faiz ile kredi veren, banka benzeri bir dernekti. Bu dernek "Ekonoma" adı verilen bir "kooperatif mağaza" işleterek, aidatlardan toplanan parayı çalıştırıp kazanç elde etme esasına göre çalışır, kazancını yılsonunda yine üyelerine geri dağıtırdı. Aynı zamanda ucuz ve kaliteli malları üyelerine çok düşük taksitlerle kazandırmak bakımından yararlı hizmetler yaparlardı. Satış yelpazesi bugünkü süpermarketler kadar genişti.(Gıda, kırtasiye, dayanıklı tüketim malları, temizlik malzemeleri, giyim, av tüfeği, yakacak vb.) Ayrıca eğer çalışan aniden ölür ise, çocuklarından biri ya da eşi yaşına (eğer 30 yaş üstünde ise) bakılmaksızın işe alınır, lojman imkanı sağlanır, ailenin ayakta kalması için her türlü yardım yapılırdı (Öden, 2008)).

Bütün bunlara bakıldığında insan faktörünün ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Sanayi ve eğitim arasındaki ilişkiyi de gözler önüne sermektedir. İşçilerin yetiştirilmesi, daha verimli olması, aidiyet hissinin gelişmesi ve boş zamanların kültürel aktivitelerle doldurulması oluşabilecek olumsuzlukların engellenmesinde de önemli bir faktördür.

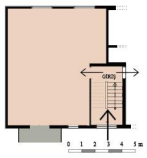
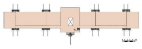
Fabrika lojmanlarının genel değerlendirmesine bakıldığında; Lojmanlar üretim tesisi doğusunda yer almaktadır. Sadece iç apartmanlar denilen yüksek kademe yöneticiler, müdürler için tahsis edilen lojmanlar üretim tesisi yanında yer almaktadır. Konumlandırmada bu nedenle hiyerarşik bir düzenden bahsedilebilir. Lojmanlar bölgesinde yer alan 3 farklı lojman tipi görülmektedir (Çizelge 6.36- 6.37).

Bunlardan ilk incelenen, Tip 1 olarak adlandırılan U tipi evli memur apartmanlarıdır. Bir katta sekiz daire bulunmaktadır. 2 katlıdır. 3 bloktan oluşmaktadır. Her dairede mutfak, banyo, bir oturma odası ve oturma odasından geçilen bir yatak odası bulunmaktadır. Yatak odasında bir balkon bulunmaktadır. Bahçe çıkışı bulunmamaktadır. Odadan odaya geçiş haricinde günümüz apartmanlarına en çok benzeyen tiptir.

Çizelge 6.36. Nazilli Basma Fabrikası Beyaz Yakalı Çalışanların Lojman Tipolojileri Değerlendirme

TİPLER	Kat sayı	Giriş Aksı		Bahçe Çıkış	Tek-İkiz Yapı	Oda Sayısı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
									Mutfak	Destek mekan	Banyo	Wc
1 	2	Orta	Kenar	-	Sekiz bitişik yapı	2	√	-	√	-	√	√
		√										

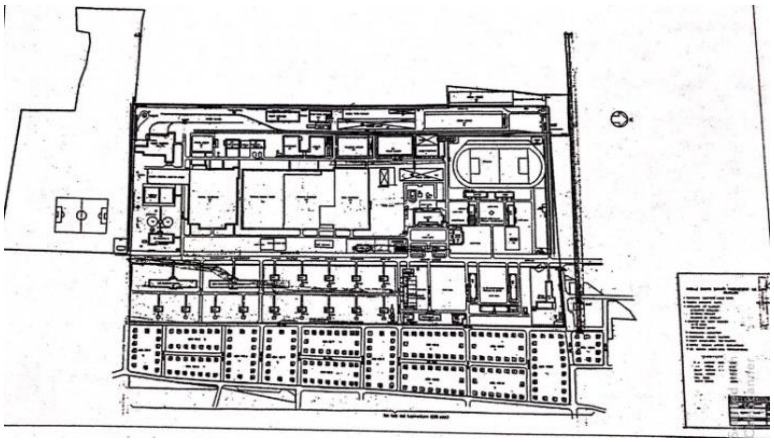
Çizelge 6.37. Nazilli Basma Fabrikası Mavi Yakalı Çalışanların Lojman Tipolojileri Değerlendirme

TİPLER	Kat sayı	Giriş Aksı		Bahçe Çıkış	Tek-İkiz Yapı	Oda Sayısı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
									Mutfak	Destek mekan	Banyo	Wc
2 	3	Orta	Kenar	-	İkiz Yapı	2	-	-	√	√	√	√
		√										
3 	1	Orta	Kenar	-	18 bitişik yapı	2	√	-	√	-	√	√
		√										

Tip 2 olarak adlandırılan evli işçi evleridir. Kayseri bez fabrikasında görülen Tip 4 lojman ile aynı Sümerbank tip projesine aittir. Bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Her katta 2 daire bulunmaktadır. Her dairede yatak odası, oturma odası, banyo, mutfak ve balkon bulunmaktadır. Bu plan tipinde dikkat çeken bir özellik de gömme dolap bulunmasıdır. Bodrumda bulunan çamaşırhane gibi mahaller sonradan daireye çevrilmiş ve bir blokta toplam 6 daire oluşturulmuştur. Bu değişiklik İkinci Dünya Savaşı sırasında fabrikada iskan edilen ve çoğunlukla Ege adalarından göç etmiş kişilere barınma olanağı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Tip 3 olarak adlandırılan lojman tipi Bekar işçi pavyonudur. İki blok şeklindedir. İlk yapıldığında koğuş düzenindedir. 1940 yılında yapılan düzenlemeye göre dairelere çevrilmiştir. Konut birimlerine bölünmüştür. Önerilen yenileme projesine göre 12 adet 50 $m^{2'}$ lik, 4 adet 40 $m^{2'}$ lik, iki adet 78 $m^{2'}$ lik, 1 adet 70 m^2 ve 1 adet 88 m^2 olmak üzere 20 daire elde edilmiştir. Buradaki işçiler için askeri disiplini andıran yönetmelik de dikkat çekmektedir. Bu yönetmeliğe göre işçilerin sağlıkları, bedensel hijyenleri sıkı bir denetim altındadır. Bekar pavyonlarında mobilya, aydınlatma, ısıtma, yatak, çarşaf gibi malzemeler ve bunların temizlikleri fabrikaya aittir. 1946 vaziyet planında bu yapıdan "İşçi Pavyonu ve Yeni Cezaevi" olarak bahsedilmektedir. Bu tarihte konut alanına daha sonra yıkılacak olan göçmen barakaları yapıldığı bilinmektedir. Anlaşılan koğuş sistemine uygun olduğunda cezaevi olarak kullanılması planlanmıştır (Cengizkan, 2009).

1953 yılındaki vaziyet planına bakıldığında sonradan inşa edilen işçi mahallesinin de parselasyon planı ile fabrika arazisine dahil edildiği gözlenmektedir (Şekil 6.46).

Şekil 6.46. Parselasyon Planı (İşçi Mahallesi) 23.12.1953 Sümerbank Genel Müdürlüğü Arşivi (Cengizkan, 2009)

İlk vaziyet planına göre incelenen üç tip lojman tipi değerlendirildiğinde genel olarak tek haneli tek katlı yapı tipi bulunmamaktadır. İkiz yapı Kayseri Bez Fabrikası Tip 4 lojman ile aynı tipolojiye sahiptir. Bekâr pavyonu girişin bulunduğu orta kısım iki katlıdır. Yapının iki yanında bulunan simetrik uzantıları tek katlıdır. Tip 1 ve Tip 3'te odadan odaya geçiş bulunmaktadır. Esnek kullanım sağlayan geçişler ile oturma odasından yatak odasına geçilmesinden dolayı planların Rus mimarların kendi yaşantılarını göz önünde bulundurarak tasarladıklarına inanılmaktadır. Önceki yıllarda yapılan fabrika lojman tiplerine bakıldığında müstakilden ziyade apartman modelinin arttığı görülmektedir. Özellikle Tip 1 odadan odaya geçiş özelliği haricinde günümüzdeki apartmanlara benzemektedir. Bahçeye çıkış lojmanların hiçbirinde bulunmamaktadır. Çok katlılık buna neden olarak gösterilebilir. Ancak yerleşkede bulunan rekreasyon, spor ve yeşil alanları ile insan- doğa ilişkisi sağlanmıştır. Lojman tiplerinin hiçbirinde gece holü yer almamaktadır. Hepsinde bulunan ortak girişlerden lojmana girildiğinde mümkün olduğunca küçük holler ile odalara dağılım sağlanmıştır.

6.4. Karabük Demir Çelik Fabrikaları ve Yerleşimi

Karabük Demir Çelik Fabrikası cumhuriyetin ilanı ile birlikte alınan kararlar doğrultusunda ağır sanayiye adımda kurulan ilk demir çelik fabrikasıdır (Şekil 6.47). Demir Çelik endüstrisinin kurulması için 1925 yılında incelemelere başlanmıştır. Kömür havzalarına yakın olması, demir yoluna yakın olması, işçilerin yerleşimine ve ağır sanayi fabrikası yapımına uygun olması nedeniyle Karabük seçilmiştir (Çizelge 6.38). Arkitekt dergisinde yer verilen modern Türk kentlerinin oluşumu ile ilgili Martin Wagner yazısında şu şekilde bahsetmiştir:

"Ülkesinin endüstrileşmesi de bir zamanlar sadece bir tasavvur idi ve bugün bu tasavvurdan büyük fabrikaların fışkırdığını görüyoruz, ki bunların da tabiatı icabından çıkacak bir netice büsbütün yeni şehirlerin inşa olunmasıdır. Sadece, Türk Devleti'nin Karabük'teki en yeni teşebbüsünü düşünelim. Issız bir yerde, en modern bir şehir yerleşmesi ile birlikte bir büyük çelik fabrikası yetişecektir" (Wagner, 1937).

Şekil 6.47. Karabük Demir Çelik Fabrikası (mulkiyehaber, 2015)

Çizelge 6.38. Karabük Demir Çelik Fabrikası

<table>
<tr><th colspan="6">KARABÜK DEMİR ÇELİK FABRİKALARI VE YERLEŞİMİ</th></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="3">
</td><td colspan="2">YAPI İSMİ</td><td colspan="2">Karabük Demir Çelik Fabrikası</td></tr>
<tr><td colspan="2">YAPIM YILI</td><td colspan="2">1937 -1939</td></tr>
<tr><td colspan="2">MİMARİ TASARIM</td><td colspan="2">İngiliz H.A. Brassert and Co. Ltd. müteahhitliği ve yabancı mimar</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada:106</td><td>Pafta:
-</td><td>Parsel:
10-11-12-14</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma -Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="6">Yapı Günümüzde Kullanılmaktadır. 3. Derece Doğal Sit Alanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Demir Çelik Fabrikası</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Demir Çelik Fabrikası</td></tr>
<tr><td colspan="3">Tarihi Fotoğraf
</td><td colspan="4">Güncel Fotoğraf
</td></tr>
<tr><td colspan="7">Endüstri kompleksi yerleşim özellikleri ve barındırdığı yapılar</td></tr>
<tr><td>Lojman Binaları</td><td>Eğitim Yapısı</td><td>Sosyal Alan</td><td>Sağlık Yapısı</td><td>Spor Alanı</td><td>Depo</td><td>Atölye</td></tr>
<tr><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>√</td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td colspan="4">
</td></tr>
</table>

Fabrika 3 Nisan 1937 tarihinden 13 Mayıs 1955 tarihine kadar Sümerbank'a bağlı kalmıştır. Türkiye'nin ilk ağır sanayi hamlesi Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın 1937 yılında temelleri atılmıştır. Temel atma törenine katılan İsmet İnönü bu tesislerin sağlayacağı katkıları şu şekilde ifade etmiştir:

"Bu müessese içtimai bakımdan da ayrıca dikkati celbedecek bir kıymet haizdir. Burada çalışanların ikamet ve çalışma sıhhat şartları, mektep ihtiyaçları ayrıca hazırlanacak, bunlar için ayrı ayrı müesseseler kurulacaktır. Görüyorsunuz ki Karabük Demir Çelik Fabrikaları ile memleketin her sahada çok kıymetli olan başlıca ihtiyacına cevap verecek bir müessese kurmakla kalmıyoruz. Cumhuriyetçi ve milliyetçi Türkiye'nin manevi ve içtimai bir medeniyet ve kültür müessesesini de meydana getirmiş oluyoruz" (Öktem S. , 2004).

Kurum, 13 Mayıs 1955 yılında Sümerbank'tan ayrılarak bağımsız duruma gelmiş ve Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü adını almıştır. Zamanla zarar etmeye başlayan fabrika, 5 Nisan 1994 tarihli Ekonomik Tedbirler Programı kapsamında yıl sonuna kadar özelleştirilmesine, bunun sağlanamaması durumunda kapatılmasına karar verilmiştir. 1995 yılında özelleştirilerek Kardemir adını almıştır. Türkiye'nin ilk entegre demir çelik fabrikasıdır (Milliyet, 2015). Müteahhiti İngiliz H.A. Brassert and Co. Ltd. şirketidir. Yerleşim planının yabancı bir mimar tarafından yapıldığı 1938 yılında arkitekt dergisinde yabancı mimarlara harcanan para ile ilgili yazıdan bilinmektedir. 1995 yılına kadar fabrikanın arşivinde mimarı belirtilmiş olmasına rağmen sel sonucu belgeler ve bu bilgi kaybolmuştur (Cengizkan, 2009).

Dönemin en etkili kurumlarından olan Sümerbank ile kurulmuştur (Şekil 6.48). Diğer Sümerbank yerleşkelerinde geçerli olan ilkeler bu yerleşkede de geçerlidir. Bu ilkeler 1944 yılındaki Arkitekt dergisinde şu şekilde anlatılmaktadır: İşçi evlerinin oturtuluşunda işçi sınıfları arasındaki kıdem farkına dikkat edilmektedir. Mahallenin en iyi kısmına ustabaşılar; sonra sırasıyla mütehassıs işçiler, birinci, ikinci ve üçüncü sınıf işçilere ait evler sıralanmaktadır. Amele pavyonları mahallenin mümkün olduğu kadar en sakin yerinde inşa edilmektedir (Arkitekt, 1944).

Endüstri hayatımızda mühim bir hadise

Karabük Demir ve Çelik fabrikasının temel atma resmi bugün yapılıyor

Karabük demir ve çelik fabrikalarının temel atma resmi bugün yapılacaktır. Dün akşam Ankaradan iki hususî trenle hareket eden davetliler bu sabah Karabüke varacaklar ve temel atma resmi saat 11 de yapılacaktır. Bu münasebetle Başvekilin ve İngiliz büyük elçisi B. Persi Loren'in birer nutuk söylemeleri muhtemeldir.

Ankara 2 (Telefon) — Karabük demir ve çelik fabrikalarının temel atma merasiminde bulunacak davetliler bu akşam saat 21 de iki hususî trenle hareket etmişlerdir. İlk kalkan trende davetliler, ikinci trende de Başvekil İsmet İnönü, vekiller, mebuslar vardı. Yarın sabah (bugün) saat 9 da Karabüke varılacaktır. Temel atma merasiminden sonra saat 14 buçukta Karabükten ayni trenlerle Ankaraya hareket edilecektir.

Demir ve çelik fabrikalarının kurulacağı Karabükün mevkiini gösterir harita

Şekil 6.48. 03 Nisan 1937 Tarihli Akşam Gazetesi (gecmisgazete, 2013)

İlk etapta yerleşkeye 400 işçi yerleştirilmiştir. Karabük'ün iktisadî durumu doğrudan doğruya demir çelik fabrikası ile ilgilidir (Şekil 6.49). 7.000 civarında olan personelinden başka, şehirde yaşayan 25.000 insanın büyük bir kısmı da fabrika ile ilişkilidir. 1935-1955 yılları arasında inşa edilen konut sayısı 1011 civarındadır (Fındıkoğlu, 1963) (Çizelge 6.39).

Şekil 6.49. Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda İlk Üretilen Demir (Gebzegazetesi, 2016)

Çizelge 6.39. Yıllara göre inşa edilen konut sayısı (Cengizkan, 2009)

Yıllar	1939	1940	1941	1942-43	1944	1945	1946	1948	1951	1952	1953-54	1955
Konut Sayısı	101	172	75	190	145	167	20	50	7	7	72	5

Konut yerleşimi ayrı bir mahalle gibi değerlendirilmiş ve içinde hastane, ibadethane, eğitim yapıları, stadyum tasarlanmıştır. Havuzlu bahçe, sinema, anaokulu, mühendisler kulübü, memurlar kulübü, işçiler lokali, yazlık sinema da kompleks içerisinde yer alan sosyal alanlardır.

6.4.1. Karabük Demir Çelik Fabrikası Lojman Tipleri

Karabük Demir Çelik Fabrikası lojmanlarının bulunduğu yerleşkede 11 lojman tipi bulunmaktadır. Yüzevler olarak adlandırılan lojman tipi 1942 yılında sıra evler şeklinde 190 konut birimi şeklinde inşa edilmiştir. İşçiler için inşa edilen bu lojman tipi iki odalıdır ve her eve bahçe imkanı sağlanmıştır. 1945 yılında inşa edilen ve Dereevler olarak bilinen lojman tipi sıra evler şeklinde 10 sıra 163 konut biriminden oluşmaktadır. Arkalarında bahçeleri yer almaktadır. Çamlık ve Memur Evleri olarak bilinen lojman tipleri yerleşimde tek katlı evlerden oluşan bölgedir (Şekil 6.50- 6.51- 6.52- 6.53). İkiz yapılardan oluşup memur ve mühendisler için inşa edilmiştir. Bekar işçiler için tasarlanan işçi pavyonları daha sonra ailelerin yaşayacağı şekilde yeniden düzenlenmiştir. Günümüzde iş eğitimi merkezine dönüştürülen bir birim örneği kalmıştır. Memur Apartmanları olarak bilinen lojman tipi üç ayrı apartman tipidir. Sade formlu ve modern tarzdadırlar. Otuzsekiz Evler, 1952 yılında tasarlanan otuz sekiz daire bulunduran lojman tipidir ve daireler 70 m²' dir.

Lojman tiplerinden daha geniş ve iyi konumda bulunanlar üst düzey yönetici, memur ve mühendisler için tasarlanmıştır. Müdür Evleri beş, ikiz, üç sıra evden oluşmuş dubleks lojman tipidir. Genel Müdür Evleri üç adet bulunan 220 m²'lik üst düzey yöneticiler için tasarlanmış dubleks lojman tipidir. Misafirhane üst düzey ziyaretçilerin kalması için tasarlanan dubleks konut tipidir. Bekar Lojmanları üst düzey memur ve mühendisler için iki çeşit beş binadan oluşmaktadır. 1959 yılında tasarlanan Kübana Apartmanları yerleşimdeki en yüksek binalardır. Üst düzey memur ve mühendisler için tasarlanmıştır. Dört katlı ve sekizer dairelidirler. En üst kattaki daireler dubleks olarak tasarlanmıştır. Bu çalışmada planlarına ulaşılabilen 5 tip incelenmiştir. Lojman çizimleri (Öktem, 2004)' den geliştirilmiştir.

Şekil 6.50. Çamlık Evleri Tip 2-Tip 3 (Earth, 2020)

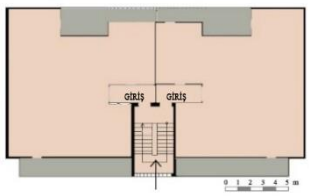
Şekil 6.51. Tip 4 Memur Apartmanları (Earth, 2020)

Şekil 6.52. Tip 1 Kübana Apartmanları (Earth, 2020)

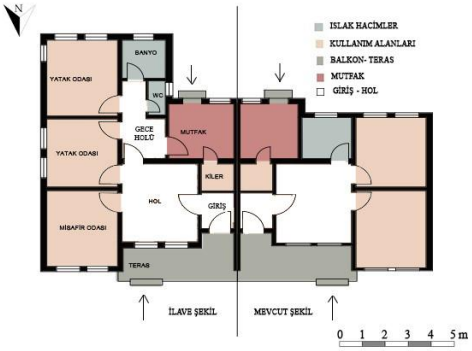
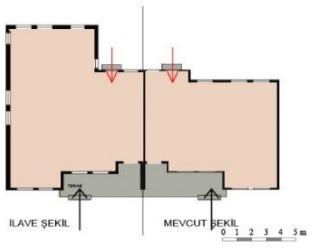

Şekil 6.53. Vaziyet Planı (Öktem, 2004)

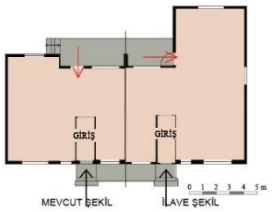
Çizelge 6.40. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 1

<table>
<tr><td colspan="8">GECE HOLLÜ DÖRT KATLI ÜÇ ODALI ÜST DÜZEY MEMUR-MÜHENDİS LOJMANI</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="5">YAPI İSMİ
Karabük Demir Çelik Fabrikası Lojman Tip 1</td></tr>
<tr><td colspan="5">YAPIM YILI
1959</td></tr>
<tr><td colspan="5">MİMARİ TASARIM
-</td></tr>
<tr><td colspan="5">ADRES
Merkez/ KARABÜK</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">KULLANICI NİTELİĞİ
Üst düzey Memur ve Mühendis Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 106</td><td>Pafta: -</td><td colspan="2">Parsel 10-11-12-14</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td colspan="2">Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Sit Alanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5"></td></tr>
<tr><td colspan="8">TİP-1 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">4</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">İkiz Yapı</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="5">Yerleşimin en yüksek yapılarıdır. Dört katlı ve sekizer dairelidirler. En üst katları dublekstir. Yerleşimdeki tek teras çatılı yapıdır. Mozaik cephe kaplamalıdır. Cephe boyunca balkonu vardır (Öktem, 2004), (Çizelge 6.40) (Ek 30).</td></tr>
</table>

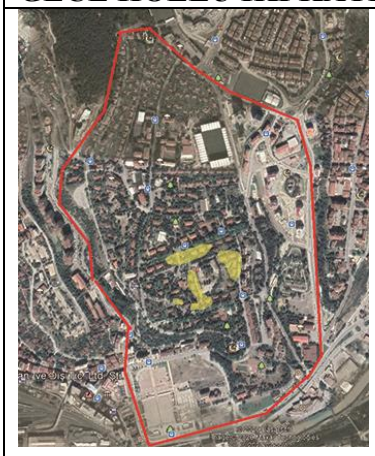
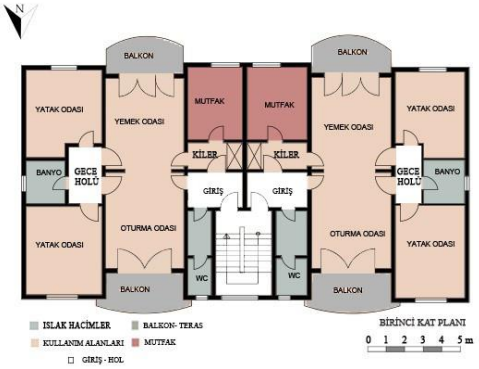
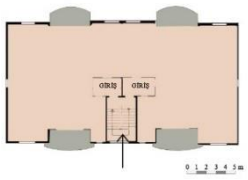
Çizelge 6.41. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 2

<table>
<tr><td colspan="6">GECE HOLLÜ TEK KATLI ÜÇ ODALI MEMUR- MÜHENDİS LOJMANI</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="4"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Karabük Demir Çelik Fabrikası Lojman Tip 2</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
bilinmiyor.</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
-</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Merkez/ KARABÜK</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 106</td><td>Pafta: -</td><td colspan="2">Parsel 10-11-12-14</td><td colspan="2">KULLANICI NİTELİĞİ
Memur- Mühendis Lojmanı</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="2">Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Sit Alanı</td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">
</td></tr>
<tr><td colspan="7">TİP-2 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz yapı</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">
</td><td colspan="4">Farklı birimlerinin öne çıkarılması ile oluşturulan farklılıklarla tek katlı lojmanlardır. Memur ve mühendisler için tasarlanmışlardır. Zaman içerisinde ek oda ve ıslak hacim eklenerek genişletilmiştir. İşçi evlerine göre geniş mekanlara sahiptir.75 m2'dirler.Bahçe ile ilişkisi kuvvetlidir (Öktem, 2004) (Çizelge 6.41) (Ek 31).</td></tr>
</table>

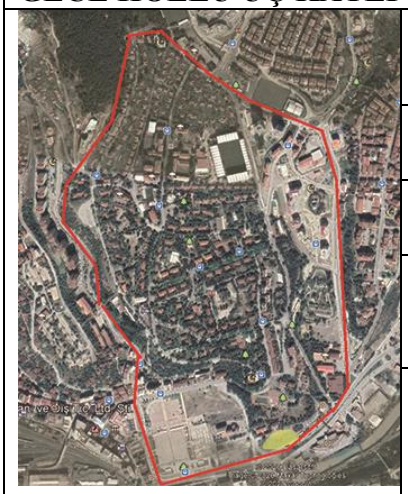
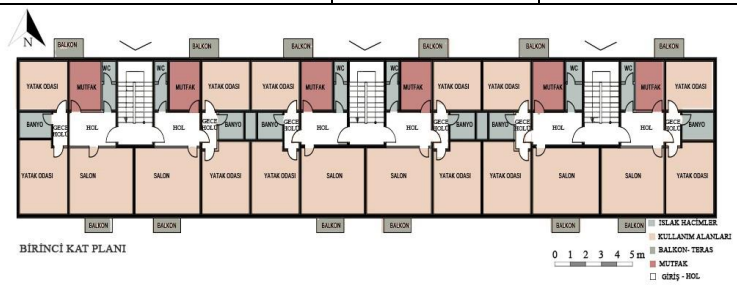
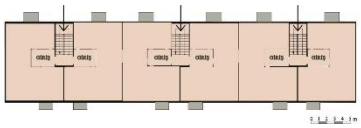
Çizelge 6.42. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 3

<table>
<tr><td colspan="7">ORTA SOFALI TEK KATLI ÜÇ ODALI MEMUR- MÜHENDİS LOJMANI</td></tr>
<tr><td colspan="3" rowspan="4"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Karabük Demir Çelik Fabrikası Lojman Tip 3</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
bilinmiyor.</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
-</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Merkez/ KARABÜK</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ada: 106</td><td>Pafta: -</td><td colspan="2">Parsel 10-11-12-14</td><td>YAPIM TEKNİĞİ
Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td colspan="2">Evet √</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Sit Alanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td><td colspan="2">GÜNCEL İŞLEV</td><td>Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="7">TİP-3 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek Mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">İkiz yapı</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="4">Farklı birimlerinin öne çıkarılması ile oluşturulan farklılıklarla tek katlı lojmanlardır. Memur ve mühendisler için tasarlanmışlardır (Öktem, 2004). Bahçe ile ilişkisi kuvvetlidir (Çizelge 6.42) (Ek 32).</td></tr>
</table>

Çizelge 6.43. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 4

<table>
<tr><td colspan="6">GECE HOLLÜ İKİ KATLI DÖRT ODALI MEMUR LOJMANI</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="5"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Karabük Demir Çelik Fabrikası Lojman Tip 4</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
bilinmiyor.</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
-</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Merkez/ KARABÜK</td></tr>
<tr><td colspan="4">KULLANICI NİTELİĞİ
Memur Lojmanları</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 106</td><td>Pafta: -</td><td>Parsel 10-11-12-14</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td>√</td><td>Hayır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">Sit Alanı</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td>Lojman</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="6">TİP-4 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">2</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">İkiz yapı</td><td rowspan="2">4</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="4">2 katlı ve yüzer metrekarelik 4 daireden oluşmaktadır (Öktem, 2004). İki yatak odası, yemek odası, salon bulunmaktadır. Bir dairenin iki balkonu vardır (Çizelge 6.43) (Ek 33).</td></tr>
</table>

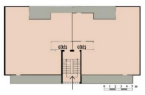
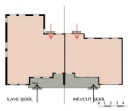
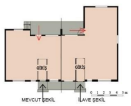
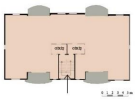
Çizelge 6.44. Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşimi Lojman Tip 5

<table>
<tr><td colspan="6">GECE HOLLÜ ÜÇ KATLI ÜÇ ODALI İŞÇİ LOJMANI</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="4"></td><td colspan="4">YAPI İSMİ
Karabük Demir Çelik Fabrikası Lojman Tip 5</td></tr>
<tr><td colspan="4">YAPIM YILI
1952</td></tr>
<tr><td colspan="4">MİMARİ TASARIM
-</td></tr>
<tr><td colspan="4">ADRES
Merkez/ KARABÜK</td></tr>
<tr><td colspan="6">KULLANICI NİTELİĞİ
İşçiler</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ada: 106</td><td>Pafta: -</td><td colspan="2">Parsel 10-11-12-14</td><td>YAPIM TEKNİĞİ</td><td>Yığma - Betonarme</td></tr>
<tr><td colspan="4">Yapı Günümüzde Var mı?</td><td>Evet</td><td></td><td>Hayır √</td></tr>
<tr><td colspan="4">Koruma Derecesi</td><td colspan="3">-</td></tr>
<tr><td colspan="2">ÖZGÜN İŞLEV</td><td colspan="2">Lojman</td><td>GÜNCEL İŞLEV</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="5">
BİRİNCİ KAT PLANI</td></tr>
<tr><td colspan="7">TİP-5 LOJMAN TİPOLOJİSİ PLAN ÖZELLİKLERİ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Kat</td><td colspan="2" rowspan="2">Giriş Aksı</td><td rowspan="2">Bahçe çıkışı</td><td rowspan="2">Tek-İkiz Yapı</td><td rowspan="2">Oda Sayısı</td><td rowspan="2">Odadan Odaya Geçiş</td><td rowspan="2">Gece Holü</td><td colspan="4">Islak Hacim</td></tr>
<tr><td>M.</td><td>Destek mekan</td><td>Banyo</td><td>Wc</td></tr>
<tr><td rowspan="2">3</td><td>Orta</td><td>Kenar</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">6 bitişik lojman</td><td rowspan="2">3</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">-</td><td rowspan="2">√</td><td rowspan="2">√</td></tr>
<tr><td>√</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="5">3 katlıdır ve her katta 6 daire bulunmaktadır. İşçiler için tasarlanan yapılarda daireler yetmiş metrekaredir. 2 oda ve salondan oluşmaktadır. Banyo ve wc ayrıdır. Her dairede iki balkon yer almaktadır (Öktem, 2004), (Çizelge 6.44) (Ek 34).</td></tr>
</table>

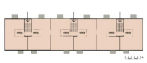
6.4.2. Karabük Demir Çelik Fabrikası Sonuç ve Tipolojik Analiz

Bu komplekste dikkat çeken lojman bölgesi ayrı bir mahalle olarak kurgulanmıştır. Fabrikaya yakın yer alan yerleşke, kreş, spor alanları, memur, işçi kulüpleri, sinema, ibadethane, eğitim kurumları, hastane bulundurmaktadır.

Çizelge 6.45. Karabük Demir Çelik Fabrikası Beyaz Yakalı Çalışanların Lojman Tipolojileri

TİPLER	Kat sayı	Giriş Aksı		Bahçe Çıkış	Tek-İkiz Yapı	Oda Sayısı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
									Mutfak	Destek mekan	Banyo	Wc
1 	4	Orta	Kenar	-	İkiz Yapı	3	-	√	√	√	√	√
		√										
2 	1	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	√	√	√	√	√
		√										
3 	1	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	-	√	-	√	√
		√										
4 	2	Orta	Kenar	-	İkiz Yapı	4	√	√	√	√	√	√
		√										

Çizelge 6.46. Karabük Demir Çelik Fabrikası Mavi Yakalı Çalışanların Lojman Tipolojileri

TİPLER	Kat sayı	Giriş Aksı		Bahçe Çıkış	Tek-İkiz Yapı	Oda Sayısı	Odadan Odaya Geçiş	Gece Holü	Islak Hacim			
									Mutfak	Destek mekan	Banyo	Wc
5 	3	Orta	Kenar	-	6 bitişik lojman	3	-	√	√	-	√	√
		√										

Yapılan analizler ve çizelgeler (Çizelge 6.45- 6.46) incelendiğinde tek katlı yapıların çoğunlukta olduğu, ikiz olarak kullanıldığı görülmektedir. Genel olarak lojman tiplerinin hepsinde, o lojmanda yaşayan fabrika çalışanlarının kullanabileceği bahçelere yer verilmiştir. 1950'li yıllardan sonra lojmanlarda merkezi sistem ile ısıtma sağlanmıştır (Cengizkan, 2009).

Tip 1 Kübana Apartmanları olarak anılmaktadır. 4 katlı olarak planlanmıştır ve bu nedenle yerleşimdeki en yüksek yapılardır. Yerleşimdeki tek teras çatılı yapıdır. Mozaik kaplamalı cephe, boyunca uzanan pencere ve balkonlar gibi modern detaylar barındırmaktadır. Bu modern yapı tipinin üst düzey memur ve mühendisler için tasarlanmış olması da yerleşimdeki hiyerarşiyi vurgulamaktadır.

Tip2- Tip 3 lojman tipleri memur ve mühendisler için tasarlanmıştır. Tek katlı olarak incelenen Tip 2 ve Tip 3 lojmanları çamlık evleri olarak anılmaktadır. Zaman içerisinde ilave odalar planlarda gösterilmiştir. Arka cephelerinde bahçe çıkışları bulunmaktadır. Lojmanların ön kısımlarında zemin terası yer almaktadır. Tip 2 lojmanda gece holü ve kiler bulunmaktadır. Bu yapı tiplerinin Alpullu Şeker Fabrikası lojmanlarına benzerliği dikkat çekmektedir.

Tip 4 Memur Apartmanlarıdır. Apartmanlaşma ve toplu yaşam bu yapıda açıkça görülmektedir. Oval balkonlar dikkat çekicidir. Gece holü bulunmaktadır. Mutfağa girişte depo alanı olarak ayrılmış kısım görülmektedir. Bu lojman tipi Kayseri Bez Fabrikası Tip 4 ve Nazilli Basma Fabrikası Tip 2 lojman tipi ile benzerlik göstermektedir fakat bodrum katı bulunmamaktadır.

Tip 5 otuz sekiz evler olarak anılmaktadır. Sıra ev şeklinde tasarlanmıştır. Katta 6 hane bulunmaktadır. Uzun cepheye sahip bu yapılarda balkonlar yatay yüzey olarak kullanılmıştır. Gece holü bulunmaktadır. Binaya giriş beş metrelik köprüler ile sağlanmıştır. Bu özelliği ile de diğer tiplerden ayrılmaktadır. Günümüzde bulunmamaktadır.

İncelenen 5 lojman tipinde 4 tanesi beyaz yaka çalışanların,1 tanesi ise mavi yaka çalışanlar için tasarlanmıştır. Beyaz yakalıların lojmanları katta 2 hane olacak

şekilde tasarlanırken, mavi yakalıların lojmanında 6 hane bulunmaktadır. Üst düzey memurlara ait olan tip 1 lojman yerleşkedeki en yüksek binadır.

Odadan odaya geçiş yalnızca memur lojmanı olan tip 4'te bulunmaktadır. Yemek odası ve salon arasında bulunan geçiş, kullanımda esneklik ve avantaj sağlamıştır. Yerleşkede tip 3 hariç hepsinde gece holü bulunmaktadır. Ayrıca beyaz yakalıların lojmanlarının 4 tanesinden 3 tanesinde kiler vb. depolama alanları yer almaktadır.

1995 yılında özelleştirilen fabrika KARDEMİR adını almıştır. Karabük Demir Çelik Fabrikası yerleşkesi ve içerisinde bulunan lojman yapıları günümüze kadar farklı kişi veya kurumların mülkiyetine geçmemiş olması nedeniyle orjinalliğini kaybetmeden günümüze kadar gelebilmiştir. 1996 yılında lojmanların bulunduğu Yenişehir mahallesi aşağıdaki gerekçeler nedeni ile kentsel sit ve üçüncü derece doğal sit alanı ilan edilmiştir.

- Demir Çelik Fabrikası'nın Karabük tarihinde önemli bir yer tutması ve gelişmesi açısından simgesel bir değere sahip olması.
- Yoğunluk, yapı- açık alan kullanımı bakımından günümüze ve geleceğe ışık tutabilecek örnek bir yerleşim alanı olması (Cengizkan, 2009) olarak söylenebilir.

Erken cumhuriyet dönemi yapılarının harap olduğu, işlevini kaybettiği ya da yapılan değişikliklerle günümüze geldiği bu dönemde bu yerleşke dönemin toplumsal durumunu, modernleşme sürecini, yaşam tarzını ve mimari ideallerini sergilemesi açısından büyük önem arz etmektedir.

7. BÖLÜM

SONUÇ

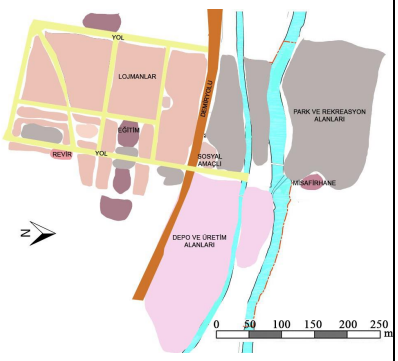
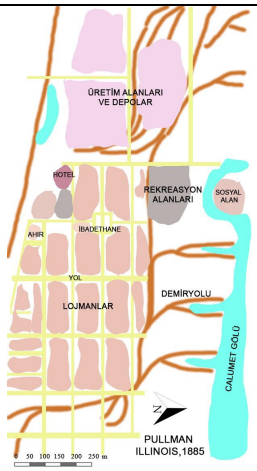
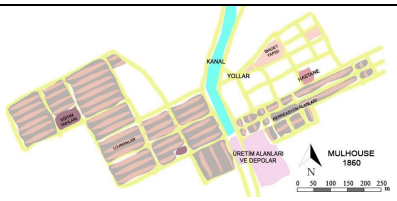
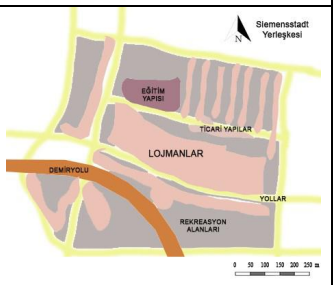
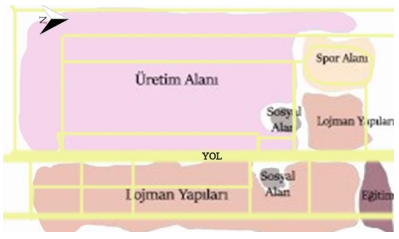
Cumhuriyetin ilanı ile ülkemizde endüstri devrimi etkileri görülmeye başlanmış ve üretim şekli değişmiştir. Bu da insanların çalışma ve yaşam şeklini değiştirmiştir. Çalışmada ilk olarak dünyada üretilen çözümler ve bunun sonucunda kurulan endüstri yerleşkeleri, işçiler için tasarlanan lojman yapıları incelenmiştir.

Çizelge 7.1. de görülen endüstri yerleşkeleri işçilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanmış yurtdışı ve yurtiçi örnekleri bulunmaktadır. Ülkemizde de bu yerleşkeler incelenerek tasarlanmış endüstri kompleksleri de bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan modernleşmenin ve modern insanı oluşturmanın yolu olarak kullanılan dört adet endüstri kompleksi incelenmiştir;

- Alpullu Şeker Fabrikası
- Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası
- Nazilli Basma Fabrikası
- Karabük Demir Çelik Fabrikası ve Yerleşkesidir.

Fabrika yerleşkeleri için bu şehirler seçilirken, ülkenin ihtiyaç duyduğu, üretim yapılması gereken alanlar belirlendikten sonra şehrin ham madde olanağı ve işgücü rezervi dikkate alınmıştır. Fabrikaların kurulduğu şehirlerde o yıllarda iş için göç edilmesiyle nüfus artışı görülmektedir. Aynı zamanda su ve enerji kaynaklarına yakın mesafelerde bulunmaları, dönemin önemli ulaşım yollarından olan demiryolu ulaşımına yakın olmaları en önemli etkenlerdendir. Yerleşkeler incelendiğinde yurtdışı ve ülkemizde bulunan yerleşkelerde ilk olarak ulaşım ağlarına yakınlığına dikkat edilmiştir. Yurtdışındaki yerleşkelerde anayol yakınlığı haricinde üç yerleşkede demiryolu, üç yerleşkede de su yolu görülmektedir. Ülkemizde incelenen yerleşkelerde de anayola yakınlığı dikkat edilip Alpullu Şeker Fabrikası ve Nazilli Basma Fabrikası'nda demiryoluna yakınlığı da gözlenmektedir.

Çizelge 7.1. Endüstri Yerleşkeleri

Saltaire Fabrikası		Pullman Fabrikası	
Mulhouse Yerleşkesi		Siemensstdat Yerlesimi	
Alpullu Şeker Fabrikası		Kayseri Bez Fabrikası	
Nazilli Basma Fabrikası		Karabük Demir Çelik fabrikası	

Genel olarak tüm yerleşkelerde üretim alanı, lojman bölgesi, rekreasyon alanları, spor alanları, eğitim yapıları, sosyal amaçlı yapılar, ibadet yapıları bulunmaktadır. Buradaki ana fikir kendi kendine yetebilen ve hatta dışarıya olanak sağlayan bir şirket kent tasarımıdır. Yerleşkelerde ortak nokta üretim alanının ulaşım ağına yakın olması ve arkasında lojmanların bulunmasıdır. Lojmanlar, sosyal amaçlı yapılara yakın ve rekreasyon alanları içerisindedir. Yerleşke diyagramlarına bakıldığına lojmanların ızgara plan sisteminde yerleştirildiği görülmektedir. Endüstri yerleşkelerinin hepsinde hiyerarşik bir örgütlenme söz konusudur ve lojman tipleri bu hiyerarşiye göre tasarlanıp yerleştirilmiştir. Eğitim yapıları örneklerin hepsinde yerleşimlerin kenarında yer almaktadır. Bu durum eğitim yapılarının kent ile ortak kullanılıp endüstri yerleşkesi ve kent arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde birbirlerine yakın tarihlerde yapılan fabrikalar için Arkitekt dergisinde şu şekilde bahsedilmektedir. Dönem fabrikalarının çoğunun yapılmasında rol alan Sümerbank heyetinin dikkat ettiği kriterler üzerinde durulmuştur. Fabrikalarda işçilerin konforlu evlerde yaşaması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Sağlayacağı faydalar ise şu şekilde sıralanmıştır (Arkitekt, 1944);

- İşçilerin fabrikaya yakın oturması işçilerin yorgunluğunu azaltıp verimi arttıracaktır.
- Lojmanlarda sıhhi tesisatın önemine vurgu yapılmıştır. İşçi ve ailesi hijyen koşullarında yaşayacaklardır.
- Her evin asgari 250 m² bahçesi vardır. İşçilerin boş zamanlarında ekip biçebileceği bahçeleri, işçilere hem ekonomik yönden hem de fiziksel, ruhsal açıdan faydalı olacaktır.
- Evlerin ve çevrenin temizliği, kullanılan mobilyaların temizliği işçilerin toplumsal refah seviyelerini arttıracağından bahsedilmektedir.
- Fabrikaya ait spor sahaları, toplanma ve sinema salonları işçi ailelerinin yaşamında olumlu bir değişime neden olacaktır.

Tesiste işçilerin ve ailelerin ihtiyacı olabilecek her şey bulundurulmaya çalışılmıştır. İşçiler böylece gerekmedikçe fabrika alanından uzaklaşmayacaktır. Tasarlanan fabrika alanlarında yine 1944 yılında Arkitekt dergisinde yayınlanan yazıda (Arkitekt, 1944) bulunması gereken yapılar şu şekilde sıralanmıştır:

- İşçi evleri
- Kadın ve erkek bekâr pavyonları
- İlkokul
- Hal
- Kreş ve çocuk bahçesi
- Spor sahaları
- İhtiyaç halinde umumî banyo
- Amele pavyonları

Kompleksler yapılırken civardaki ham maddeye göre malzeme tipi değişmektedir. Örneğin Kayseri Bez Fabrikası Tip 4 lojman taştan yapılmıştır. Ancak tip proje olarak üretilen Nazilli Basma Fabrikası Tip 2 de taş değildir. Yer altı sularına bakılarak seviyesi aşağıda olanlara bodrum kat yapılırken su seviyesi zemine yakın olanlarına bodrum kat yapılmamaktadır. Alanın geniş olduğu yerlerde sıra evler Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda olduğu gibi, dar olduğu yerlerde ise blok apartmanlar yapılmaktadır (Şekil 7.1). Çalışma kapsamında Birinci ve İkinci Sanayi planı sonucu alan kararlar sonucu kurulan fabrikalar ele alınmıştır. İkinci Sanayi Planı sonucu Karabük Demir Çelik Fabrikaları kurulmuştur. İkinci Sanayi planı daha geç bir tarihte yapıldığında bunun sonucunda kurulan fabrikada da lojmanlar daha gelişmiş yapım teknikleri ve daha yüksek katlı yapılar görülmektedir.

Şekil 7.1. Karabük Vaziyet Planı

Vaziyet planlarında yerleşim ise hiyerarşik bir düzen içerisindedir. Yöneticiler arazinin fabrikaya yakın konumunda yer almaktadır. Dikkat edilen bir diğer huşus da bekar işçiler ile evli işçilerin lojmanlarının ayrı konumlandırılmasıdır.

Fabrika yerleşkeleri toplumsal bellekte dönemin bir simgesi halindedir. O dönemde oluşturulmaya çalışılan yaşam şekli, lojman yapıları, plan tipolojileri, ekolojik denge sağlanıp yeşil alanın bol olması, yapı- açık alan kullanımı, doğa ile yapıların ilişkisi, yapılarda kullanıcıya yeterli oda ayrılması, depolama alanları, balkon ve teras kullanımı günümüz tasarımlarına örnek olacak niteliktedir.

Türkiye'de o dönemde uygulanan halkı eğitmek hedefi doğrultusunda (Cengizkan, 2009) eğitim mekanları, sosyal alanlar ve fabrika yapıları konut mimarisi bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu bütün ile birlikte modernleşme hedefinde ileri gidilmiştir. Halkın uygulanan mimari ile görsel olarak ilgisi çekilmiş ve yapıların yönlendirdiği aktiviteler ile yeni yaşam biçimini benimsemesi empoze edilmiştir. Modernleşmede mimari de araç olarak kullanılmıştır. Ülkemizde mimarinin bu kadar etkin kullanılıp, modern çalışma ve yaşama şeklini, modern insanı oluşturmayı hedefleyen bu kompleksler ve fikirleri daha iyi korunmalı, anlamalı ve anlatılmalıdır. Modernleşme yolunda adeta bir okul niteliğinde olan bu yerleşkelerde çalışanların her türlü ihtiyaçları düşünülmüştür. En önemli ihtiyaçlardan biri olan barınma ihtiyacı da özenle kurgulanmıştır. Geniş ve modern lojmanlar, güzel ve kuvvetli yemekler, hijyen ortamı, sosyal ve kültürel doygunluk, dayanışma ve topluluk olma ihtiyacı bu

komplekslerde sağlanmıştır. Bulundurduğu birçok imkan ile çalışanlar için iş yerinden daha fazlası, ait oldukları evleri olmuştur (Çizelge 7.2- 7.3).

Yerleşkelerin hepsi korunarak günümüze ulaşmıştır. Dönemin simgesi ve kentsel bellekte önemli yer edinmiş bu yerleşkelerin değeri, Dünyada ve ülkemizde gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır ve korunmaya değer bulunmaktadır. İngiltere Saltaire Endüstri Yerleşkesinin Unesco dünya kültür mirasına girmesi, Alpullu Şeker Fabrikası, Kayseri Bez Fabrikası, Nazilli Basma fabrikasının anıtsal olarak tescillenmesi ve Karabük Demir Çelik Fabrikası ve yerleşiminin sit alanı olarak korumaya alınması bu durumun örneklerindendir. İncelediğimiz fabrika yerleşkelerinden Alpullu Şeker Fabrikası ve Karabük Demir Çelik Fabrikaları aynı işlevine devam etmektedir. Kayseri Bez Fabrikası ve Nazilli Basma Fabrikası üniversite yapısı olarak kullanılmaktadır. Yerleşkelerin dönüşümü ile yeni işleve sahip olsalar bile kullanılmaları yerleşkeleri koruyan faktörlerdir. Ne yazık ki bazı lojman tipleri günümüze ulaşamamıştır. Kayseri Bez Fabrikası'nda bulunan lojmanlara yeni işlev yüklenerek öğrenci köyü yapılmıştır ve dönem lojmanları için iyi bir örnektir. Bu değerleri yok etmek yerine, işlevine devam ettirmek ya da yeni bir işlev yükleyip yaşatmak dönemin izlerini günümüze taşımak açısından oldukça önemlidir.

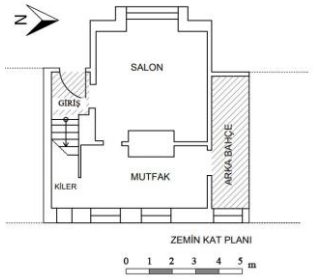
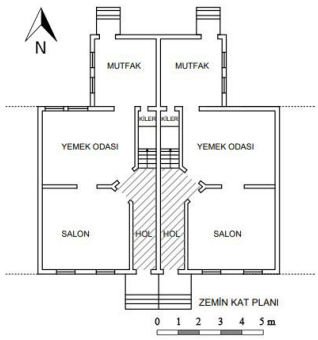
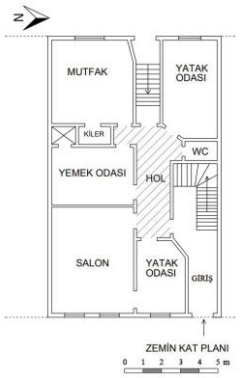
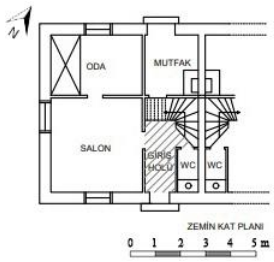
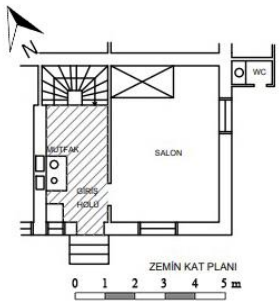
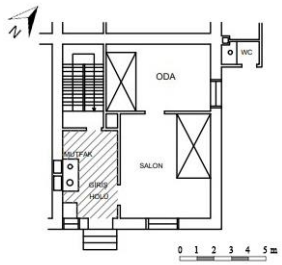
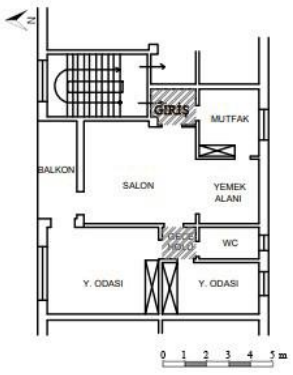
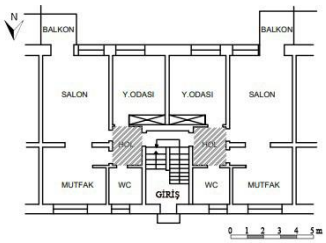
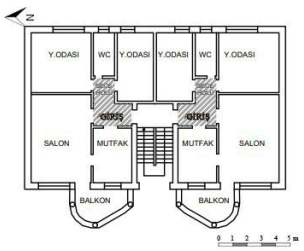
Fabrikalar imkanlarından yararlanan kent halkının belleklerinde önemli yer edinmiştir. Aynı zaman da halk için okuma yazma kursları da düzenlenmiştir (Nazilli Basma Fabrikası). Sinemalar, tiyatrolar, operalar, balolar, spor kulüpleri katılanlar ve izleyenler için dönemin ilerisinde modern insanın aktiviteleridir. Modern konutlar, eğitim alanları, sosyal alanlar ve spor alanları bu görevi üstlenmektedir. Bütün fabrikalarda sağlık yapıları bulunmaktadır. Hatta tüm halka hizmet etmiş olan hastaneler o dönemde oluşan salgınların önüne geçmekte oldukça önemli yer tutmuştur. Aynı zamanda bir laboratuvar olarak da kullanılan fabrikalarda Ar-ge çalışmaları da yapılmıştır. Fabrikalarda ısıtma sistemleri ve elektrik, dönemin ilerisinde bulundukları kentlerden önce tarihlerde bulunmaktadır. Fabrika için kurulan elektrik trafoları ve kömür kazanlarını lojmanlarda da kullanılmıştır. Kendi kendine yeten bu yerleşkeler zamanla kente de yarar sağlamıştır.

Sürdürülebilir, bahçe kent anlayışına uygun tasarlanan fabrika yerleşkeleri, yoğun bir yeşil doku içerisinde yer almaktadır. Yoğun yeşil doku içerisinde ızgara plan sistemine göre yerleştirilen lojmanlar, kentin genelinden ve gelenekselden farklılaşan bir yerleşim sistemine sahiptir. Lojmanlar arasındaki yeşil akslar, lojmanlar arası mahremiyeti sağlarken genelden özele doğru ekosisteme, kente ve insana da yararlıdır. Yeşil doku kentsel ısı adalarının oluşumunu engellemektedir. Fabrikadaki yeşil alanlar, bir araya gelinip zaman geçirilen sosyalleşme ve rekreasyon alanlarıdır. Sağlıklı bir toplumun ihtiyacı olan nefes alma noktalarıdır. Fabrikadaki yeşil alanlar, kullanıcıları tarafından zaman zaman düğünlere, kutlamalara, toplu yemeklere de ev sahipliği etmiş ve birlikteliği güçlendirecek alan sağlamıştır. Lojman kullanıcılarının kendilerine ayrılan sebze- meyve üretecekleri bahçeleri de vardır. Fabrika yerleşkeleri kendi kendine yeten yerleşkelerdir. Fabrikanın ve lojmanların sıhhi tesisatları, elektrik tesisatları bulunmaktadır. Kömür kazanları bulunmaktadır, zamanla merkezi ısıtma sistemine geçilerek ısıtma sağlanmıştır.

Çizelge 7.2. Fabrikaların Özellikleri

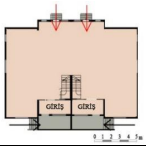
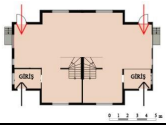
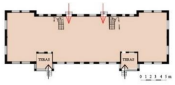
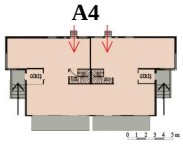
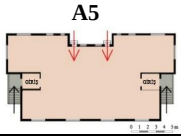
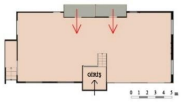
Fabrika İsmi	**Lojman Yapısı**	**Eğitim Yapısı**	**Sosyal ve Spor Alanları**	**Sağlık Yapıları**	**Koruma Durumu**	**İncelenen Lojman Tipi Sayısı**
Saltaire Yerleşkesi (19. Yy sonu)	√	√	√	√	√	1
Pulman Yerleşkesi (19. Yy sonu)	√	-	√	-	√	2
Mulhouse Yerleşkesi (1853)	√	√	√	√	√	3
Siemensstad Yerleşkesi (1929)	√	√	√	-	√	3
Alpullu Şeker Fabrikası (1926-36)	√	√	√	√	Anıtsal	19
Kayseri Bez Fabrikası (1934-35)	√	√	√	√ (revir)	Anıtsal	6
Nazilli Basma Fabrikası (1935-37)	√	√	√	√	Anıtsal	3
Karabük Demir Çelik Fabrikası (1937-39)	√	√	√	√	3.derece doğal sit alanı	5

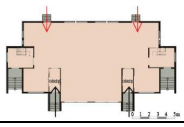
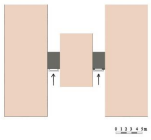
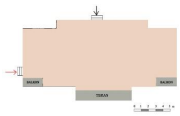
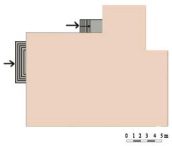
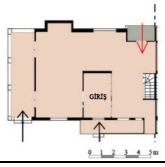
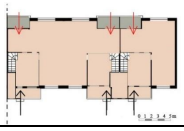
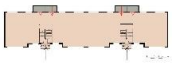
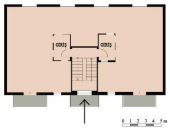
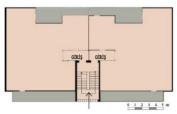
Çizelge 7.3. Yurtdışı Yerleşkeleri Lojmanları

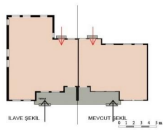
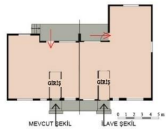
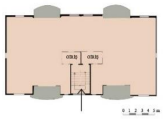
Saltaire Yerleşkesi			
Pulman Yerleşkesi			
Mulhouse Yerleşkesi			
Siemensstad Yerleşkesi			

Yurtdışı lojman örnekleri incelendiğinde çoğunluk iki ve daha fazla katlıdır. 9 lojmanın sekizinde destek mekanlar yer almaktadır. Gömme dolap veya kiler varlığı görülmektedir. Müstakil olanlarda bahçe çıkışları bulunmaktadır. Apartman tipindeki lojmanlarda balkon bulunmaktadır. Pulman yerleşkesi lojman planlarında açılı girişler dikkat çekmektedir. Mulhouse yerleşkesi lojmanlarının ikisinde giriş holü aynı zamanda mutfak olarak kullanılmaktadır. Dokuz lojmanın yedisinde odadan odaya geçişler mevcuttur. Bu geçişler genellikle mutfak ve yemek salonu ya da mutfak ve salon arasındadır. Bu geçişler servis kolaylığı ve kullanımda esneklik sağlamaktadır. Daha sonraki yıllarda yapılan ve günümüz konutlarına yakın olan Siemensstad lojmanlarının ikisinde gece holü bulunmaktadır. 4 tanesinde ise üst kata çıkıldığında hol gece holüne dönüşmüştür. Aynı zamanda modern denemeler de görülmektedir. Cephede dikey ve yatay detaylar, odadan odaya geçişler ve oval balkon tasarımları bu denemelerin örneklerindendir.

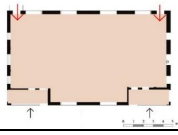
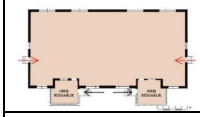
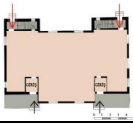
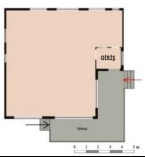
Çizelge 7.4. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları

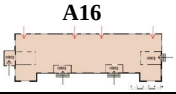
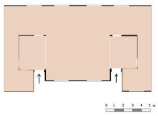
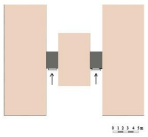
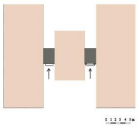
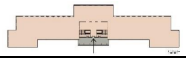
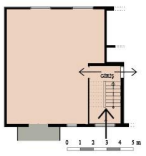
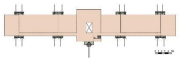
TİPLER	**Kat**	**Giriş Aksı**		**Bahçe çıkış**	**Tek-İkiz Yapı**	**Oda sayı**	**Odadan Odaya Geçiş**	**Gece Holü**	**Islak Hacim**			
									M.	**Destek mekan**	**Banyo**	**Wc**
A1 	3	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	7	√	√	√	√	√	√
A2 	3	Orta	Kenar √	√	İkiz Yapı	4	-	√	√	√	√	√
A3 	2	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	5	-	-	√	√	√	√
A4 	3	Orta	Kenar √	√	İkiz Yapı	8	√	-	√	√	√	√
A5 	2	Orta	Kenar √	√	İkiz Yapı	5	-	-	√	√	√	√
A6 	3	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	-	√	√	√	√

A7 	3	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	3	√	-	√	-	√	√
A8 	1	Orta √	Kenar	-	Koğuş Düzeni	34	-	-	-	-	√	√
A9 	2	Orta √	Kenar	√	Tek Yapı	7	√	√	√	√	√	√
A10 	3	Orta	Kenar √	√	Tek Yapı	14	√	√	-	√	√	√
K1 	2	Orta √	Kenar	√	İkiz Yapı	7	√	√	√	-	√	√
K2 	2	Orta √	Kenar	√	4 Bitişik Yapı	5	-	√	√	-	√	√
K3 	2	Orta √	Kenar	-	4 Bitişik Yapı	3	-	-	√	-	√	√
K4 	3	Orta √	Kenar	-	İkiz Yapı	2	-	-	√	√	√	√
N1 	2	Orta √	Kenar	-	Sekiz bitişik yapı	2	√	-	√	-	√	√
KA1 	4	Orta √	Kenar	-	İkiz Yapı	3	-	√	√	√	√	√

KA2 	1	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	√	√	√	√	√
		√										
KA3 	1	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	-	√	-	√	√
		√										
KA4 	2	Orta	Kenar	-	İkiz Yapı	4	√	√	√	√	√	√
		√										

Çizelge 7.5. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları

TİPLER	**Kat**	**Giriş Aksı**		**Bahçe çıkış**	**Tek-İkiz Yapı**	**Oda sayı**	**Odadan Odaya Geçiş**	**Gece Holü**	**Islak Hacim**			
									M.	**Destek mekan**	**Banyo**	**Wc**
A11 	1	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	2	-	-	√	√	√	√
			√									
A12 	1	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	3	-	-	√	√	√	√
		√										
A13 	2	Orta	Kenar	√	İkiz Yapı	2	-	-	√	-	√	√
			√									
A14 	1	Orta	Kenar	√	Tek Yapı	3	-	-	√	√	√	√
		√										
A15 	1	Orta	Kenar	-	Tek Yapı	4	√	√	√	-	√	√
			√									

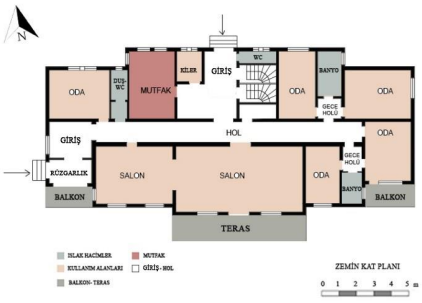
A16 	1	Orta	Kenar √	√	Dört Haneli	2	-	-	√	-	√	√
A17 	1	Orta	Kenar √	-	İkiz Yapı	3	-	-	√	√	√	√
A18 	1	Orta √	Kenar	-	Koğuş Düzeni	34	-	-	-	-	√	√
A19 	1	Orta √	Kenar	-	Koğuş Düzeni	-	-	-	-	-	√	√
K5 	2	Orta √	Kenar	√	8 Bitişik Yapı	2	√	-	√	-	√	√
K6 	2	Orta √	Kenar	√	Çoklu Yapı	64 koğuş	-	-	√	-	√	√
N2 	3	Orta √	Kenar	-	İkiz Yapı	2	-	-	√	√	√	√
N3 	1	Orta √	Kenar	-	18 bitişik yapı	2	√	-	√	-	√	√
KA5 	3	Orta √	Kenar	-	6 bitişik lojman	3	-	√	√	-	√	√

Ülkemizde incelenen örnekler ile yurtdışı örnekleri karşılaştırıldığında lojmanların bazı ortak noktaları görülmektedir. Yurtdışı örneklerine bakıldığında genel olarak iki katlıdır. Ülkemizde de incelenen 33 lojmanın 11 tanesi iki katlıdır (Çizelge 7.4- 7.5). Dönemin yapım teknikleri ve tasarım sonucunda iki katlı lojmanlar çoğunluktadır. Daha geç yıllarda yapılan yapılar daha yüksek katlı ve apartman tipindedir.

İncelenen yurtdışı lojman örneklerinde 3 tanesi apartman tipindedir. Geri kalan 6 tanesinin 3 tanesinde bahçe çıkışı bulunmaktadır. Ve bu çıkışlara bakıldığında mutfaktan olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki örneklerin 33 tanesinin 20 tanesinde bahçe çıkışı bulunmaktadır. Ve çıkışların yere bakıldığında ülkemiz örneklerinde de mutfaktan bahçe çıkışı bulunmaktadır.

Yurtdışı örneklerinde en çok 4 odalı lojman tipi vardır. Ülkemizde örneklerde ise 2 ve 3 odalı tipler çoğunluktadır. Yurtdışı lojmanlarında 9 tanesinden 7 tanesinde odadan odaya geçiş bulunmaktadır. Ülkemizde örneklerde ise 33 lojmandan 11 tanesinde vardır. Bu geçişler genellikle mutfak ve yemek salonu ya da mutfak ve salon arasındadır. Ülkemizde de bu amaçlı geçişler bulunurken. Odadan odaya geçiş şeklinde (Şekil 7.2) ya da salonun geçişli iki mekandan (Şekil 7.3) oluşması şeklindedir.

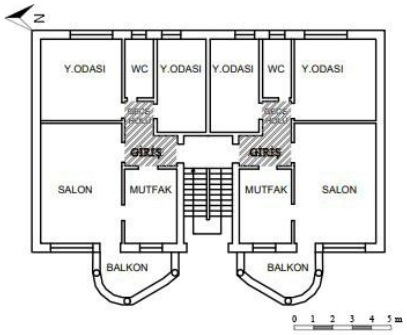
Şekil 7.2. Nazilli Basma Fabrikası Lojmanı Tip 1 Odandan Odaya Geçiş

Şekil 7.3. Alpullu Şeker Fabrikası Ergene Köşkü Salon

Yurtdışı lojmanlarının 9 tanesinden 5'inde yani çoğunda gece holü bulunmaktadır. Ülkemiz lojmanlarının 33 tanesinden 11 tanesinde bulunaktadır. Gece holü bulunma durumu, hiyerarşik düzene bağlı plan şemasına bağlıdır. Ülkemizdeki lojmanların beyaz yaka ve mavi yaka çalışan lojmanlarının karşılaştırıldığı kısımda daha detaylı ele alınacaktır.

Kiler, gömme dolap gibi destek mekanların varlığına bakıldığında, incelenen yurtdışı örneklerinde sadece bir tanesinde bulunmamaktadır. İncelenen 33 adet ülkemiz lojmanlarında ise 17 tanesinde destek mekan bulunmaktadır. Bu durum destek mekanların önemini göstermektedir.

Bu özellikler dışında cephe düzeni bakımından da benzerlikler görülmektedir. Özellikle Siemensstad yerleşkesinde bulunan lojman tipi ile Karabük Demir Çelik Fabrikası tip 4 lojmanının oval balkonları benzerlik göstermektedir (Şekil 7.4- 7.5).

Şekil 7.4. Siemensstad Yerleşkesi Lojman Tipi

Şekil 7.5. Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 4

Yerleşkelerde tek katlı evler, 2, 3 katlı en çok da 4 katlı lojmanlar görülmektedir. Yıla göre sabit bir artış göstermese de incelenen örneklerde en son yapılan lojman en yüksek katlıdır. Bu lojman 1959 yılında yapılan Karabük Demir Çelik Fabrikasının lojmanlarından Kübana Apartmanlarıdır. Lojmanın yapımı, apartmanlaşma eğiliminin 1950 yılları sonrası döneme denk gelmektedir. 1950 yılları sonrası dönem apartmanların kullanımlarının, statü bakımından değiştiği dönemlerdir. Artık apartmanlar Cumhuriyet döneminin yüksek gelirli insanlarının sahip olduğu ve kira elde ettiği yapılar değil, orta sınıfın görece daha çağdaş ve konforlu yaşadığı konutlar haline gelmiştir. Kira apartmanlarındaki lüks olanaklar yerine, yüksek katlı yapılarda konut açığını gidermek amacıyla yapılan, daha fazla orta gelir sınıfında aile barındıran görece modern ve çağdaş konutlardır. Kübana apartmanlarında da bir konutta sekiz aile yaşaması, tek girişten daireler dağılması, yüksek katlı bir yapı olması ve en üst kat dairelerin dubleks tasarlanması yönünden günümüz apartmanlarını anımsatmaktadır.

Bütün lojman tiplerinde ülkede konut değişimi ve gelişimi de gözlemlenmektedir. İlk incelenen Alpullu Şeker Fabrikası Lojmanlarında çoğunlukla tek katlı lojmanlar bulunsa da yine de toplu yaşama geçiş ve toplu yaşam alışkanlıkları bütün yerleşkelerde görülmektedir. Alpullu Şeker Fabrikası lojmanlarının yapıldığı dönemde, ülkenin apartmanlaşma eğilimi, "kira apartmanları" bulunan yüksek gelir grubunun kullandığı konutların hakim olduğu dönemdir. Bu lojman tipinde de tek giriş

ile dairelere dağılan, iki katlı ve mütevazi olanaklara sahip işlevsel bir yapı olması nedeniyle günümüz apartmanlarından ilk erken izleri görmek mümkündür. İncelenen örneklerde iki katlı yapıların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Oda sayılarına bakıldığında odaların yeterli ölçülerde olup işlevsel oldukları görülmektedir. Lojmanlarda genel olarak yatak odası 12-13 m², odalar 10-14 m², banyolar 5 m² ve salonlar 19-25 m² aralığındadır. Müdür konutlarında bu metrekareler artmaktadır. 2017 imar mevzuatına göre minimum mahal metrekareleri şu şekildedir: Salon 12 m², yatak odası ve odalar 9 m², banyo 3 m² (Resmi gazete, 2017) Bu değerlere bakıldığında, lojmanlarda bulunan mahaller, günümüz konutları için belirlenen minimum değerlerin üzerinde ve uygundur.

Yeterli miktarda oda yapılmış, fazlalıktan kaçınılmıştır. Lojmanların geneli bir salon, bir oda, mutfak, banyo mahallerinden oluşmaktadır. Yalnızca üst düzey yöneticilere ait olan dubleks lojmanlar çok odalıdır. Cumhuriyet dönemi yapılarına bakıldığında dikkat çeken bir özellik de kiler, gömme dolap, yüklük gibi depo alanlarıdır. Lojmanların çoğunda dışa açılan en az bir mekân bulunup, balkon ya da teraslar vardır.

Lojmanların planları incelendiğinde alışılmış geleneksel plan dışına çıkılmıştır. Geleneksel Türk evlerinde mekân dağılımı odalar ve sofalar olmak üzere iki ana unsur çerçevesinde şekillenmiştir. Odalar konutun bir birimi olduğu kadar aynı zamanda bağımsız bir yaşama birimi olarak da işlev görmektedir. Bu düzenlemenin temelinde geniş aile yaşam tarzının etkisi büyüktür. Sofalar odalara ulaşımı sağlayan, oda kapılarının açıldığı geniş mekânlardır (Ürer, 2013). Hepsi yabancı mimarlar tarafından tasarlandığından farklı planlar gözlenmektedir. İncelenen lojmanlarda bir antre ile giriş yapılıp sofa kadar geniş olmayan hol ile odalara dağılım sağlanmıştır.

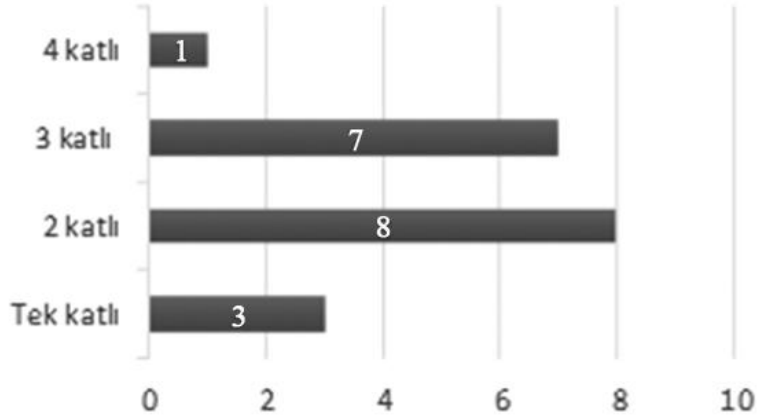
İnşa edilen modern konutlarda değişik denemelerde bulunulmuştur. Örneğin Karabük Demir Çelik Fabrikası lojmanlarında tip 4'te balkonlar eğrisel şekilde tasarlanmıştır. Yine aynı yerleşimde kübana apartmanlarında modern cephe boyunca pencere ve teras çatı tercih edilmiştir. Üst kat daireleri dubleks olarak tasarlanmış ve yapılmıştır. Bu gibi modern değişikliklerin yanı sıra bütün lojmanlar, çağın ilerisinde modern bir şekilde ve toplu yaşama uygun olarak tasarlanmıştır. Geleneksel evlerde

olduğu gibi geniş aileler için değil, yeni aile düzenine uygun çekirdek aile için elverişli konutlardır. Geleneksel konutlarda geniş ailelerin yaşaması nedeni ile odalar birçok işleve sahiptir. Lojmanlarda ise günümüzdeki gibi odada yapılacak işleve uygun boyutlarda ve şekilde tasarlanmıştır. İşlevsel, yalın tasarlanmışlardır. Cephede hareketlilik mahallerin ileri çıkarılması ile ya da geri çekilmesi ile sağlanmıştır. Lojmanlar genel olarak betonarme teknik ile inşa edilmişlerdir. Yapıların ışık alımına da dikkat edilmiştir.

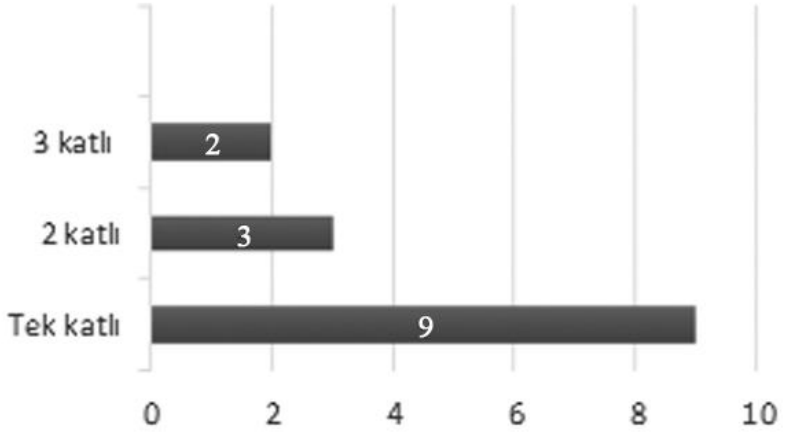
Üretim ortamlarında, sanayide beden gücüne dayalı işlerde çalışan mavi yakalı işçiler olarak adlandırılırken, masa başında, zihin gücüne dayalı işlerde çalışan beyaz yakalılar olarak adlandırılmaktadır (Somuncu, 2020). Fabrika yerleşkelerinde de lojman tasarımlarında ve yerleşimlerinde bu hiyerarşik düzen dikkate alınmıştır. Bu kısımda ülkemizde incelenen lojmanların beyaz yaka, mavi yaka ayrımı yapılarak farkları belirlenmiştir ve irdelenmiştir.

Ülkemizde incelenen lojmanların 19 tanesi beyaz yaka fabrika çalışanlarına aittir. Geri kalan 14 tanesi ise mavi yaka fabrika çalışanlarına aittir. Sayılara bakıldığında lojman çeşitliliğinin beyaz yaka çalışanların daha çok olduğu görülmektedir. 19 beyaz yaka çalışanların lojmanları genellikle 2 ve 3 katlıdır. 8 tanesi 2, 7 tanesi 3, 3 tanesi tek katlı ve 1 tanesi 4 katlıdır. 14 adet olan mavi yaka çalışan lojmanlarında geneli tek katlıdır. 9 tanesi tek katlı,3 tanesi 2 katlı, 2 tanesi 3 katlıdır (Çizelge 7.6- 7.7).

Çizelge 7.6. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanlarının Kat Sayısı Dağılımları

Çizelge 7.7. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanlarının Kat Sayısı Dağılımları

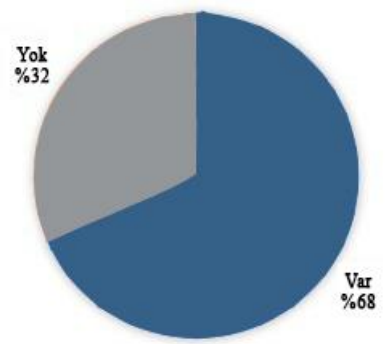
İncelenen lojmanlarda en yüksek katlı yapı 4 katlıdır. Bu lojman Karabük Demir Çelik Fabrikası Yerleşkesindeki Kübana Apartmanlarıdır (Şekil 7.6). Üst düzey yöneticilere ait olan bu lojman incelenen lojmanların arasında en geç tarihlerde yapılan lojmandır. Lojman tasarımında kat yüksekliği de hiyerarşik yerleşimde bir unsurdur.

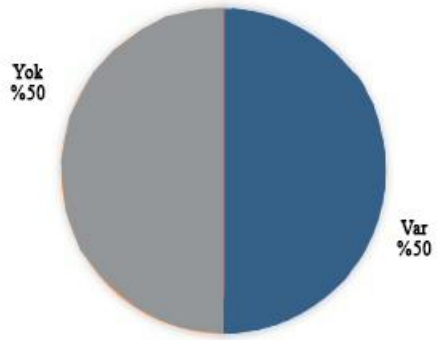

Şekil 7.6. Kübana Apartmanları (Flickr, 2020)

Beyaz yaka ve mavi yaka lojmanların her ikisinde de giriş aksı ortadandır. Bu durum ortak yaşamın bir göstergesi olarak görülebilir. Çünkü ortak giriş orta akstan sağlanarak hanelere dağılım sağlanmaktadır. Beyaz ve mavi yaka çalışanlarının lojmanların tümünde bahçe çıkışına önem verilmiştir. Beyaz yakalıların lojmanlarında 19 tanesinin 13'ünde bahçe çıkışı mevcuttur. Mavi yakalıların lojmanlarında ise 14 tanesinin 7'sinde bahçe çıkışı bulunmaktadır. Apartman tipinde olup üst katlarda yer

alan lojmanlarda bahçe çıkışı mümkün değilken zemin katı olan lojmanların çoğunda bahçe çıkışına önem verilmiş ve genellikle mutfaktan bahçeye ayrı bir giriş-çıkış verilmiştir (Şekil 7.7- 7.8). Apartman tipi olan lojmanlarda da doğa ile bağı koparmamak için balkonlar eklenmiştir.

Şekil 7.7. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Bahçe Çıkış Oranı

Şekil 7.8. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Bahçe Çıkış Oranı

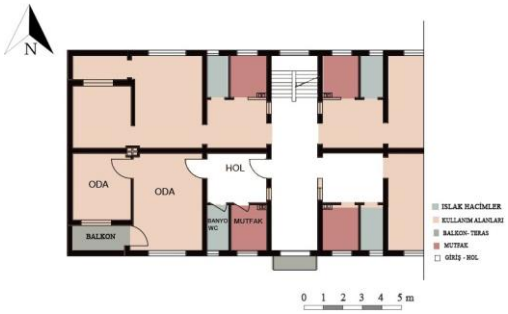
Bir diğer kriter ise lojmanların tek, ikiz ya da çoklu haneleri olmasıdır. İncelenen 33 lojmanda 18 tanesi ikiz hanelidir. 4 tanesi tek haneli, geri kalanlar ise ya bitişik birkaç lojman şeklinde ya da koğuş düzenindedir. Beyaz yaka ve mavi yaka lojmanlarına ayrı ayrı bakıldığında beyaz yaka çalışan lojmanlarında çoğunlukla ikiz haneli yapılar görülmektedir. Toplu yaşama uygun ortak girişli ikiz haneli modern lojmanlar, beyaz yakalı çalışanların lojman tiplerinde sık sık görülmektedir. Mavi yakalı çalışan lojmanlarında ise 4, 6, 8 bitişik lojman ve koğuş düzenindeki yapılardır. Koğuş düzenindeki yapılar genel olarak yerleşkedeki bekar- evli ayrımından kaynaklanmaktadır. Bekarlar koğuş düzenindeki pavyonlarda yaşamaktadırlar (Şekil 7.9). Ayrıca Alpullu Şeker Fabrikası'nda kampanya işçi pavyonu adında pavyon bulunmaktadır. Bu pavyon geçici olarak konaklayan işçiler için tasarlanmıştır. Koğuş düzeninde değildir. Yatakhane olarak kullanılan geniş alanda bütün işçiler konaklamaktadır.

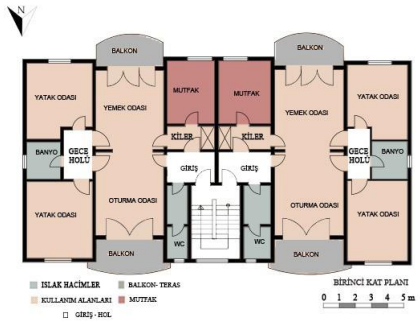
Şekil 7.9. Alpullu Şeker Fabrikası İşçi Pavyonu (Kopuz, 2018)

Beyaz yakalı çalışanların lojmanlarında en az odalı lojman tipi 2 odalıdır. Beyaz yaka çalışanlarının lojman tiplerinin çoğunluğu 3 odalıdır. Mavi yaka çalışanların lojmanlarında çoğunluğu 2 odalıdır. Bu durumda beyaz yaka çalışanlarda, memur, yöneticilerin lojmanları daha fazla odalı olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Odadan odaya geçiş, beyaz yaka çalışan lojmanlarının 19 tanesinin 8' inde bulunurken, mavi yaka lojmanlarının 14 tanesinin 3'ünde bulunmaktadır. Odadan odaya geçiş, kullanışlı bir özelliktir. Oda sayısı, büyüklüğüne bağlı olarak gelişen planlarda beyaz yaka çalışanlarının lojmanlarında daha fazla görülmektedir. Odadan odaya geçişler, yemek servisi kolaylığı için ya da geçişli salonlarda, gerektiğinde mekanı genişletmek için kullanılabilmektedir. Bu durum mekanda esnekliği sağlamaktadır. Esneklik, yeniden ilk şekline dönebilme yeteneği, şekil değiştirebilme, sürekli değişme veya değişme ile sürekli uyum olarak değerlendirilebilir (Yürekli, 1983). Gerektiğinde geçiş açılıp kapanarak mekan genişletilmektedir. Daha sonra mekan eski haline dönüştürülmektedir. İncelenen lojmanlar üç amaçla odadan odaya geçişler görülmektedir. İlki Nazilli Basma Fabrikası Tip 1 lojmanında görülen odadan odaya sadece geçiş amacı görülmektedir. İkincisi salon ve yemek salonu arası ya da mutfak salon arası servis kolaylığı amacıyla Karabük Demir Çelik Fabrikası Tip 4'te geçiş verilmiştir. Üçüncüsü ise Alpullu Şeker Fabrikası Ergene köşkünde geçişli salon, gerektiğinde mekanın büyütülmesi amacıyla yapılmıştır (Şekil 7.10- 7.11- 7.12).

Şekil 7.10. Nazilli Basma Tip 1 Geçiş

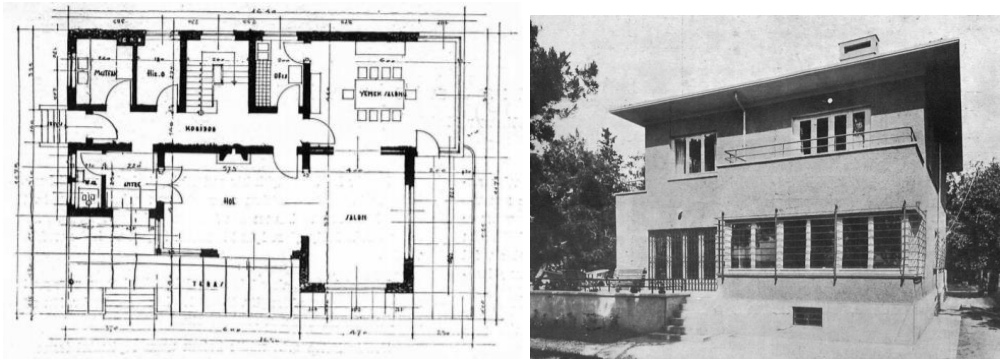

Şekil 7.11. Karabük Tip 4 Geçiş

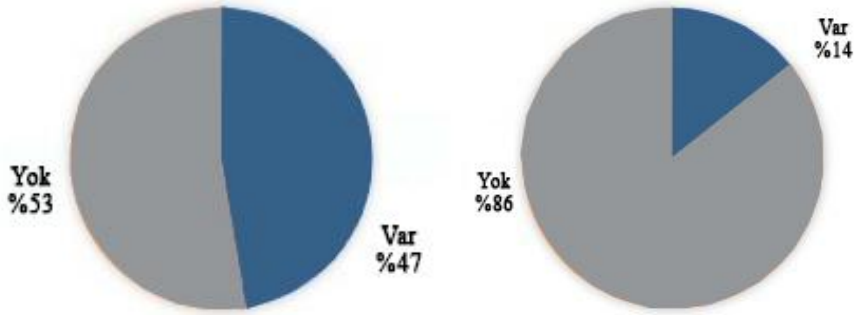
Şekil 7.12. Ergene Köşkü Geçişli Salon (Kırklareli Kültür Envanteri)

Bu geçişler o dönemde ülkemizdeki konutlarda da görülmektedir. O dönemde kira evi olarak adlandırılan 1936 Arkitekt dergisinde yayınlanan Kalamış'taki kira evi örnek olarak verilebilir. Planda hol ve salon arasında geçiş bulunmaktadır. Ayrıca yemek salonu ve salon arasında da geçiş bulunmaktadır (Şekil 7.13- 7.14).

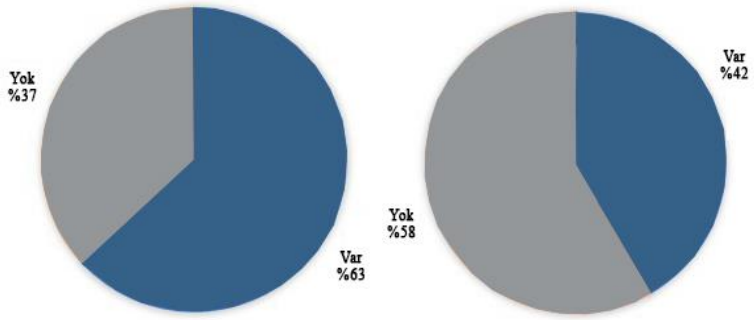
Şekil 7.13- Şekil 7.14. Kalamış'ta Kira Evi (Arkitekt, 1936)

Geleneksel mimaride görülen sofa, Cumhuriyet dönemi ile kentlerde başlayan hızlı, yeni yapılaşma ile iç sofa daralıp koridora, orta sofa ise küçülüp sadece mekanlar arası geçişi sağlayan hole dönüşmüştür (Eruzun, 1989). Bu holler de zamanla gece ve gündüz kullanımına göre ayrılmıştır. Konutlarda gece ve gündüz mekan kullanımı ayrımı görülmektedir. Yatak odalarının ve banyonun yer aldığı gece holü, mekanda kullanıcı mahremiyetini sağlamaktadır (Erman, 2017). İncelenen lojmanlarda, gece holü görülmektedir. Fabrikanın beyaz yaka çalışan lojmanlarının 19 tanesinden 9' unda gece holü bulunmaktadır. Mavi yaka çalışanların lojmanlarında 14 tanesinde yalnızca 2'sinde gece holü bulunmaktadır (Şekil 7.15- 7.16). Beyaz yaka çalışan lojmanlarında belirgin bir şekilde daha fazla gece holü bulunmaktadır. Bu durum beyaz yaka çalışanların lojmanlarının daha büyük ve daha çok odaya sahip olması neden gösterilebilir.

Şekil 7.15. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Gece Holü Bulunma Oranı
Şekil 7.16. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Gece Holü Bulunma Oranı

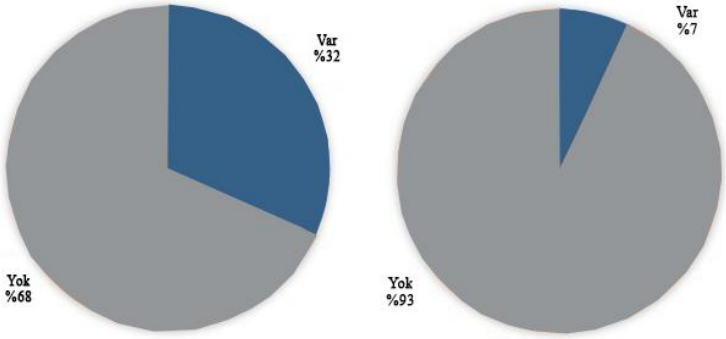
İncelenen lojmanlarda destek mekanların varlığı görülmektedir. Bu destek mekanlar bazen ayrı bir kiler olurken bazen gömme dolap, yüklük olabilmektedir. Beyaz yaka fabrika çalışanları lojmanlarına bakıldığında 19 lojmanının 12'sinde destek mekan bulunmaktadır: Mavi yaka çalışanların lojmanlarının 14 tanesinin 5'inde destek mekan bulunmaktadır. Beyaz yaka çalışanların lojmanlarında destek mekan bulunma oranı daha fazla olduğu gibi destek mekanlar da daha detaylıdır. Mutfağa yakın ayrı bir kiler ya da yatak odalarında geniş gömme dolaplar yer almaktadır (Şekil 7.17- 7.18).

Şekil 7.17. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Destek Mekan Bulunma Oranı

Şekil 7.18. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Destek Mekan Bulunma Oranı

İncelenen lojmanların bazılarında mutfağa yakın konumlanan kilerler bulunmaktadır. Erzakların depolandığı mekanlar, konutlarda kullanıcı için olumlu bir özelliktir. İncelenen 33 lojmanın 7 tanesinde kiler bulunmaktadır. Beyaz yaka çalışan lojmanlarında 19 lojmanın 6 tanesinde kiler bulunurken, 14 mavi yaka lojmanın 1 tanesinde kiler bulunmaktadır. Büyük farkla beyaz yakalarda kiler bulunma oranı daha yüksektir (Şekil 7.19- 7.20).

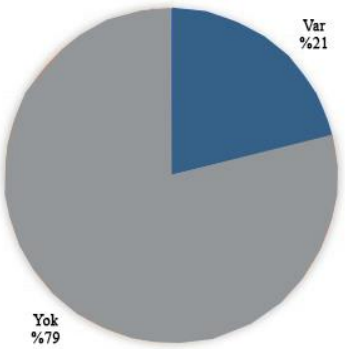

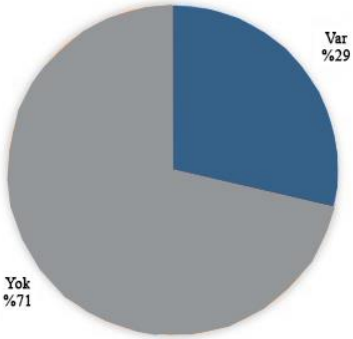
Şekil 7.19. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Kiler Bulunma Durumu

Şekil 7.20. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Kiler Bulunma Durumu

Bir diğer destek mekan ise gömme dolaplardır. Duvarların içine gömülen bu depolama alanları ile normalde kullanılmayacak bir alan değerlendirilmektedir. İncelenen lojmanlarda gömme dolap hem beyaz yaka hem mavi yaka lojmanlarında görülmektedir. Beyaz yaka çalışan lojmanlarında 19 tanesinin 4 tanesinde gömme dolap bulunurken, mavi yaka çalışan lojmanlarının 14 tanesinin 4'ünde bulunmaktadır. Oran olarak mavi yaka lojmanlarında daha fazla görülmesinin nedeni beyaz yaka lojmanlarında kiler bulunma oranının fazla olması olabilir. Mavi yaka lojmanlarında

ayrı bir mahal yerine, alandan tasarruf sağlayan gömme dolaplar daha çok tercih edilmiştir (Şekil 7.21- 7.22).

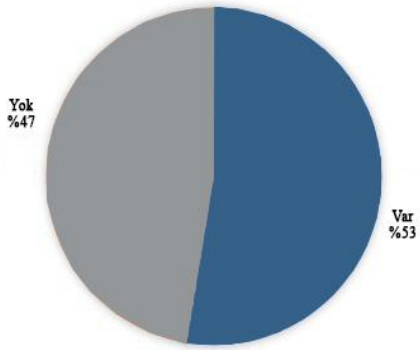

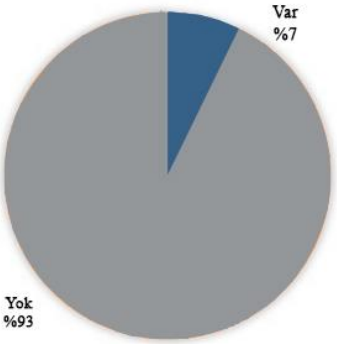

Şekil 7.21. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Gömme Dolap Bulunma Durumu

Şekil 7.22. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Gömme Dolap Bulunma Durumu

Destek mekanlardan birisi de yüklük ve depolardır. Bazı lojmanlarda küçük bir oda ya da yüklük şeklinde, bazılarında merdivenlerin altı, bazılarında ise bodrum katlarında depo alanları olarak yer almaktadır. 19 beyaz yaka çalışan lojmanının 10 tanesinde depo bulunurken, 14 mavi yaka çalışanının yalnızca 1 tanesinde bulunmaktadır. Beyaz yaka lojmanlarında daha fazla bulunmasının sebebi çok katlı olmalarından ve bodrum katının daha fazla bulunmasından kaynaklanabilirken, çok katlı olmaları sebebi ile merdiven bulunması ve merdivenlerin altının depo alanı olarak kullanılması olabilir (Şekil 7.23- 7.24).

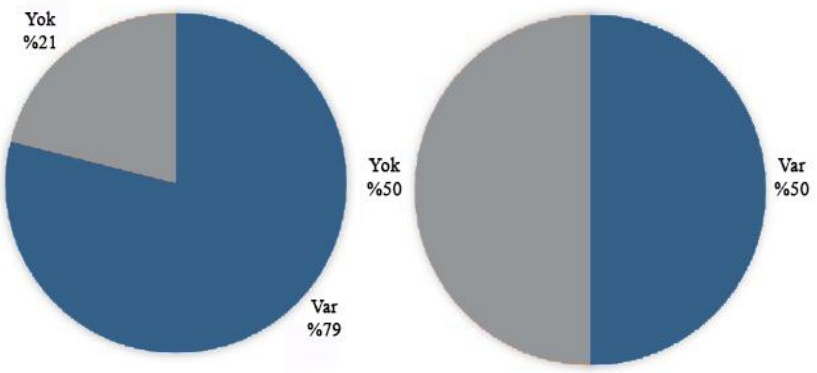

Şekil 7.23. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Yüklük- Depo Bulunma Durumu

Şekil 7.24. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Yüklük- Depo Bulunma Durumu

Soğuk ve rüzgarın eve girişini engelleyen çift kapı ile eve giriş sağlayan rüzgarlıklar, incelenen lojmanlarda görülmektedir. Rüzgarlıklar, lojmanların yerleşimine göre ve girişin yönüne bağlı yapılmaktadır. Kuzey yönünde bulunan girişlere mutlaka rüzgarlık yapılmıştır. Beyaz yaka lojmanlarında 19 tanesinin 15'inde rüzgarlık bulunurken, mavi yaka lojmanlarının 14 tanesinden 7'sinde bulunmaktadır. Beyaz yaka çalışanların lojmanlarında bulunma oranı daha fazladır (Şekil 7.25- 7.26).

Şekil 7.25. Beyaz Yakalı Çalışan Lojmanları Rüzgarlık Bulunma Durumu

Şekil 7.26. Mavi Yakalı Çalışan Lojmanları Rüzgarlık Bulunma Durumu

Bütün lojmanlar ve kriterleri incelendiğinde her bir lojman döneminin ilerisinde özellik göstermektedir. Ancak beyaz yaka çalışanlarının lojmanları daha büyük tasarlanmıştır. Bu durum da plan şemasında değişimlere neden olmuş, bazı olumlu özelliklerin bulunmasına uygun durum oluşturmuştur. Beyaz yaka çalışan lojmanlarının kat sayıları, bahçe çıkış, odadan odaya geçiş, gece holü ve destek mekan varlığı mavi yaka çalışan lojmanlarına göre fazladır. Bu özellikler dışında Alpullu Şeker Fabrikası lojmanları tip 17' de ebeveyn banyosu bulunmaktadır. Bu lojmanların modern tasarımının bir göstergesidir. Lojmanlarda yerleşkede konumlarına da dikkat edilmiştir. Kuzey yönde bulunan lojman girişlerinde rüzgarlık bulunmaktadır.

Ülkemizde konut gelişiminin bir dönemi de bu çalışmada lojmanlar üzerinden incelenmiştir. İşçilerin modern yaşantı ile tanıştıkları lojmanlar çok önemlidir. Ülkemizde tek katlı evlerden apartmanlaşmaya geçilen süreç yaklaşık 120-130 yıllık bir dönemdir (Görgülü, 2016). Çok katlı konutlar "apartmanlar"; inşa edildikleri ilk dönemde prestij sembolü olarak algılanmışlardır. Geliri yüksek kişilerin yaptırdığı ve

kiraya verdiği konutlardır. Cephe düzeni oldukça süslüdür. İlk yapıldığı dönemde sermaye sahibi kişilerin yatırım veya kira amacı apartmanlar, bugün organize inşaat firmaları tarafından gayrimenkul piyasalarına sunulmak üzere inşa edilmektedir. Apartman kelimesinin insanlarda çağrışımı apartmanda yaşamanın zaman zaman prestij, zaman zaman modernlik anlamına geldiği bir ortamdan ev sahibi olma fikrine gelmiştir. Bu fikir ise çoğunlukla orta, orta alt gelir grubuna ait kişiler için; barınma sorununu çözebilecek bir durum olarak görülmektedir. Geçmiş, bugün ve gelecekte, "ev-apartman-çok katlı konut-rezidans" gibi pek çok tanımla bakılabilecek konut olgusunda en temel gereksinim "barınma ve yaşam için gerekli insani eylemleri yerine getirme" biçiminde somutlaşmaktadır. Bunların yanı sıra belirlenen kriterlerde beyaz yaka, mavi yaka lojman ayrımı yapılarak da incelenmiştir. Genellikle beyaz yaka çalışan lojmanlarında olumlu özellikler daha fazla bulunmaktadır. Bu olumlu özellikler günümüz konut tasarımlarına da ışık tutabilecek niteliktedir.

Günümüzdeki konut tasarımlarına bakıldığında ortalama bir apartman dairesinde yüksek katlı, 2- 3 odalı, gece holü, odadan odaya geçiş gibi özellikler bulundurmayan dolaylı olarak mahremiyet, kullanışlılık ve esnek kullanımdan yoksun tasarımlardır. Aynı zamanda ortalama bir konutta destek mekan eksikliği kullanıcıyı oldukça zorlamaktadır. İncelenen lojmanlarda görülen hepsinde önemli olan ancak beyaz yaka lojmanlarında daha çok rastlanan kiler, gömme dolap, yüklük gibi destek mekanların varlığı çok önemlidir. İncelenen lojmanlarda önemli olan bir kriter de bahçe ilişkisidir. Günümüz konutlarının da en büyük problemlerinden olan bu durum, bazen balkon bile bulunmamasına kadar varabilmektedir. Bu konutta ciddi bir problemdir. Bütün bu kriterler bakıldığında doğa ile ilişki içinde, balkonlu, destek mekanların bulunduğu konutlar tasarlamak günümüz konutunu iyileştirecektir. Plan tasarımının uygun olduğu koşullarda gece holü eklemek, kullanıcı için mahremiyet ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Gece ve gündüz alanı ayrılmaktadır. Odadan odaya geçişler, konutlarda esnek kullanım sağlamaktadır. Gerektiğinde genişletilebilen mekanlar günümüzdeki konutlara da uygulanıldığında iyi olacak özelliklerdir. Bütün bu kriterler, lojmanlar incelenildiğinde ortaya çıkan olumlu özelliklerdir. Ve günümüz konutlara uygulanıldığında yaşam kalitesini arttıracak kriterlerdir. Böyle özelliklerin zaman ile kaybolması, uygulanmaması kullanıcılar için problemdir. Bu özellikler yeniden yaşam alanlarına entegre edildiğinde daha kullanışlı konutlar elde edilecektir.

Günümüzde konut tercih etmeden, üretmeden önce Cumhuriyet Dönemi'nde tasarlanmış lojmanlar incelenmelidir. Çünkü o dönemde modern insanın ihtiyaçları doğru şekilde belirlenmiştir. Bahçe ile ilişkili lojmanlar, sosyalleşebilecekleri alanlar, sanat alanları ve fırsatları, spor alanları, doğal havalandırma, doğru ışık ve aidiyet hissi. İnsanın ihtiyaç duyduğu bu yaşam kriterlerini unutmamak ve sürdürmek için Cumhuriyet Dönemi fabrika yerleşkeleri ve lojmanları iyi incelenmeli, korunup işlevlendirilmelidir. Çünkü o yerleşkelerin hem gelecek konut üretimlerine hem de kentsel belleklerde edindikleri yerlere katabilecekleri daha çok veri bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

AGÜ. (2020) 15 Nisan 2020 tarihinde agu.edu.tr: http://arch.agu.edu.tr/tarihce adresinden erişildi.

Akademik. (2020). 6 Mart 2020 tarihinde akademik.adu.edu.tr: https://akademik.adu.edu.tr/myo/nazilli/ adresinden erişildi.

Akçadoğan, M. (2014). Cumhuriyet Dönemi İşçi Yerleşkeleri ve Lojman Alanlarının Kente Olan Etkileri : Zonguldak Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama ve Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı , Yüksek Lisans Tezi.

Alpullu. (2019). 15 Nisan 2020 tarihinde https://www.alpullu.org/T/telici_evleri.html adresinden erişildi.

Alpullu. (2020). 10 Ocak 2020 tarihinde https://www.alpullu.org/B/Buyuk_Kosk.html adresinden erişildi.

Altınöz, M. Ö. (2020). Sanayileşme ve Modernizm. *Sanayileşme ve Modernizm* (s. 1). Ankara: Nobel Yayın.

Anticapfiles. (2010). 18 Kasım 2020 tarihinde https://anticap.files.wordpress.com/2010/12/pulfig4.jpg adresinden erişildi.

Arıtan, Ö. (2004). Kapitalist/Sosyalist Modernleşme Modellerinin Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı'nın Biçimlenişine Etkileri- Sümerbank KİT Yerleşkeleri Üzerinden Yeni Bir Anlamlandırma Denemesi. İzmir: DEÜ FBE yayımlanmamış doktora tezi.

Arkitekt. (1944). Sümerbank Amele Evleri ve Mahalleleri. *Arkitekt*, 9-13.

Arkitekt. (1936). Kalamışda Bir Villa. *Arkitekt*, 133- 138.

Arkitektüel. (2017). 18 Kasım 2020 tarihinde https://www.arkitektuel.com/botter-apartmani/ adresinden erişildi.

Arkitektüel. (2020). 27 Mart 2020 tarihinde https://www.arkitektuel.com/ebenezer-howard-bahce-sehir/ adresinden erişildi.

Arkitera. (2002). 27 Mart 2020 tarihinde https://v3.arkitera.com/v1/gununsorusu/2002/10/07.htm adresinden erişildi.

Asiliskender, B. (2002). Cumhuriyetin ilk yıllarında mimaride modern kimlik arayışı : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Asiliskender, B. (2004, Mart-Nisan). Erken Cumhuriyet'in 'Modern' Mirası: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası ve Lojmanları. *Mimarlık* .

Asiliskender, B. (2009). Anadolu'da Modern Bir Yaşam Kurmak: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası ve Lojmanları. A. Cengizkan içinde, *Fabrika'da Barınmak* (s. 111-131). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Asiliskender, B., & Yöney, N. B. (2017, Ocak 10). *arkitera*. 20 Kasım 2020 tarihinde https://www.arkitera.com/gorus/fabrikadan-universite-kampusune-agu-sumer-kampusu/ adresinden erişildi.

Asiliskender, B. (2018, Nisan 3). *asiliskender.wordpress.com*. 20 Kasım 2020 tarihinde https://asiliskender.wordpress.com/2018/04/03/docomomo-tr-sbk/ adresinden erişildi.

Avşaroğlu, N. (2008). Marshall Planı, Amerikan Dış Kredileri ve Türkiye Madencilik Sektörüne Etkileri. Ankara.

Aydın, D., & Aksoy, E. (2012). Endüstri Yapılarında Yeniden Kullanılabilirlik; Nazilli Sümerbank Fabrikasının Sosyal Tesis Binası'nın İşlevsel Dönüşümü İçin Analizler. *Güney Mimarlık, Dergisi Sanayi Yapıları/Endüstri Arkeolojisi Sayısı*, 40-46.

Ayten, A. M. (2017). Sustainable Urban Living Pratiques in City: Sumerbank Kayseri. *Journal of Current Researches on Social Sciences*.

Bayındır, A. E. (2019, December). Integration Of Industrial Heritage Areas Into The City Through Urban Design: The Case Of Sümerbank Nazilli Textile Factory Campüs. Ankara: Middle East Technical University, Natural And Applied Sciences, Master Thesis.

Bigat, B. (2017). Kuruluşu ve İlk Yıllarında Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.

Bilgin E. A., (2018). 19. Yüzyıl Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak Değerlendirilmesi: Tirilye'deki Zeytinyağı Fabrikası Restorasyon Projesi. Bursa: Nilüfer Belediyesi.

Birol G. (2006). Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. Megaron-Mimarlar Odası Balıkesir Şub. Dergisi, s.3.

Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve Ulusun İnşası.* İstanbul: Metis Yayınları.

Brenne Architekten. (2020) 20 Kasım 2020 tarihinde https://www.brenne-architekten.de/grosssiedlung-siemensstadt/ adresinden erişildi.

Brooks, R. (2017). 27 Mart 2019 tarihinde https://historyofmassachusetts.org/lowell-mills-factory-system/ adresinden erişildi.

Cengizkan, A. (2009). *Fabrika'da Barınmak.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Chicago House Museums. (2020). 25 Kasım 2020 tarihinde http://chicagohousemuseums.org/home/pullman-house-project adresinden erişildi.

Clement, W. (2018, Mart). The 'Unrealizable Chimera': workers' housing in nineteenth-century Mulhouse. *Oxford University Press*, s. 66-85.

CNN. (2016). 6 Mart 2020 tarihinde https://www.cnnturk.com/yasam/nazillinin-tarihi-gidi-gidi-treni-yeniden-hizmete-girdi adresinden erişildi.

Corbusier, L. (2017). *Bir Mimarlığan Doğru.* Yapı Kredi Yayınları.

Coşgun, N. (2011). Konut Sunumunda Lojman Modelinin Türkiye'deki Gelişimi. *Mimarlık Dergisi*.

Crawford, M. (1995). *Building The Workingman's Paradise: The Design of American Company Towns.London:Bath Pres.* London.

Çabuk, S., & Demir, K. (2010, 1). Türkiye'de Metropoliten Kentlerin Nüfus Gelişimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 202.

Çatal S. (2016). 27 Mart 2020 tarihinde https://senacatal.wordpress.com/2016/03/06/tony-garnier-from-an-industrial-city/ adresinden erişildi.

Dewhirst R., (2021). Saltaire, Liverpool University Press, Liverpool.

Dilek, A. (2006, ocak 1). Türkiye'de özelleştirme ve özelleştirme çalışmaları sonucu nazilli sümerbank işletmesinin durumu ile karlılık ve verimlilik analizi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,Aydın.

Direskeneli H. (2020). 10 Ocak 2021 tarihinde https://odtumist.org/sarimsakli-ciftligi/ adresinden erişildi.

Doğan, Ç. E. (2009). Nazilli Basma Fabrikası: Tarihçe ve Yaşantı. A. Cengizkan içinde, *Fabrika'da Barınmak* (s. 77-109). Ankara : Arkadaş Yayınevi.

Doğan, M. (2013). Türkiye Sanayileşme Sürecine Genel Bir Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 211-231.

Durmuş, S., & Aydemir, N. K. (2016). Turkey Economy Of Atatürk's Period (1923-1938). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 155-167.

Earth. (2020). 20 Şubat 2020 tarihinde www.googleearth.com adresinden erişildi.

Edgar, L. (2015, Temmuz 6). 14 Nisan 2020 tarihinde theplanner: https://www.theplanner.co.uk/news/institute-launched-to-developunderstanding-of-great-places-to-live adresinden erişildi.

Emre Arolat. (2020). 18 Kasım 2020 tarihinde https://emrearolat.com/project/agu-sumer-campus/ adresinden erişildi.

Engels, F. (1992/2013). *Konut Sorunu.* Alter Yayıncılık.

Erdem, U. (2016). Cumhuriyet Türkiyesi'nin İkinci Nüfus Sayımı (20 ekim 1935). Karadeniz; (30).

Eren, A. A., & Tuna, S. (2018). Birinci Sanayi Planı Kapsamında Kurulan Sümerbank Dokuma Fabrikalarında Beslenme, Giyim, Kreş ve Okul Olanakları (1935-1950). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* , 165-202.

Eriş, E., D., Özmen, Ö., N., T., Bayam, B., Y. (2020). Mavi-Beyaz Yaka Dönemi Bitti mi? İş Yaşamında Alternatif Yaka Renkleri Üzerine Bir Değerlendirme, Journal of Yasar University, 15/58, 259-269

Erman, O. (2017). Mekansal Komşuluk Kavramı Üzerinden Mimari Mekanın Analizi, Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 165- 176.

Ersoy, M. (2016). Kentsel Planlama Kuramları. M. Ersoy içinde, *Kentsel Planlama Kuramları* (s. 30-32). İstanbul: İmge Kitabevi.

Ertuna, Ö. (2004). 1923'ten Bugüne Türkiye Ekonomisi ve 2023'e Doğru Hedefler. *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 6-17.

Eruzun, C. (1989). Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi, Mimarlık Dergisi 4, İstanbul.

Essential Architecture. (2020). 15 Kasım 2020 tarihinde http://www.essential-architecture.com/ARCHITECT/ARCH-Beman.htm adresinden erişildi.

Eşkinat, D. (2018, Aralık 18). *Ondokuzuncu Yüzyıl Tony Garnier ve Endüstri Kenti.* 18.10.2020 tarihinde http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/413/6056.pdf adresinden erişildi.

Factory Housing Mulhouse. (2013). 20 Kasım 2020 tarihinde http://snailinthecity.blogspot.com/2013/04/ adresinden erişildi.

Fehl, G. (1992). Almanya'da Dar Gelirliler İçin Konut Üretimi:19. Yüzyıl Sonrası Konut- Yerleşme-şehir. *Türkiye'de Son On Yılda Toplu Konut Uygulamaları Sempozyumu.* İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mim. Fak. Eğitim ve Kültür Derneği.

Fındıkoğlu, Z. (1963). *Karabük Sanayileşmesi ve İçtimai Tesirleri.* İstanbul: Türkiye Köy ve Şehir Sosyolojisi Merkezi Yayımı.

Galbraith, D. (2012, Şubat 24). *gizmodo*. 15 Kasım 2020 tarihinde https://gizmodo.com/nine-utopian-architectural-projects-for-a-brave-new-wor-5888173 adresinden erişildi.

Gebze Gazetesi. (2016). 20 Kasım 2020 tarihinde http://www.gebzegazetesi.com/ekonomi/ilk-turk-demiri-kardemir-belgeseli-h8620.html adresinden erişildi.

Geçmiş Gazete. (2020). 19 Mart 2020 tarihinde http://www.gecmisgazete.com/haber/karabuk-demir-ve-celik-fabrikasinin-temel-atma-resmi-bugun-yapiliyor adresinden erişildi.

Gezilecek Yerler. (2020). 6 Mart 2020 tarihinde https://www.gezilecekyerler.biz/nazilli/nazilli-sumer-park/ adresinden erişildi.

Gloopla. (2013). 22 Kasım 2020 tarihinde https://www.gloopla.com/TR/Istanbul/512140548810880/Nish-istanbul--Yurt- adresinden erişildi.

Görgülü, T. (2016). Apartman Tipoloisinde Geçmişten Bugüne; Kira Apartmanından "Rezidans'a" Geçiş. *TÜBA-KED*, 166-178.

Grand Tour Der Moderne. (2020). 20 Kasım 2020 tarihinde https://www.grandtourdermoderne.de/orte/ortedetails/44/ adresinden erişildi.

Güran, T. (2013). İktisat Tarihi. *Anadolu Üniversitesi Yayını*, s. 126.

Habertürk. (2014). 9 Mart 2020 tarihinde https://www.haberturk.com/haber/haber/997783-nazilli-basma-fabrikasi adresinden erişildi.

Hamitoğulları, B. (1986). Çağdaş İktisadi Sistemler. B. Hamitoğulları içinde, *Çağdaş İktisadi Sistemler* (s. 163). Ankara: Savaş Yayınları.

Historic Pulman. (2020). 20 Eylül 2020 tarihinde https://flosfavorites.com/historic-pullman-chicagos-national-monument/ adresinden erişildi.

Housinges states. (2020). 30 Kasım 2020 tarihinde https://housingestates.wordpress.com/seite-2/siemensstadt/ adresinden erişildi.

Hollingsworth, M. (2009). Dünya Sanat Tarihi. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Howard, E. (1981). *Garden Cities of To-Morrow*. London: THE M.I.T PRESS.

Hürriyet. (2014) 18 Nisan 2020 tarihinde http://www.hurriyet.com.tr/egitim/72-yillik-isci-lojmanlari-ogrenci-koyu-oldu-27527776 adresinden erişildi.

Imago. (2019). 20 Kasım 2020 tarihinde https://www.imago-images.de/st/0091145002 2019 adresinden erişildi.

İkiz, S. U. (2018, Ekim 20). *arkitektuel*. 14 Nisan 2020 tarihinde https://www.arkitektuel.com/ebenezer-howard-bahce-sehir/ adresinden erişildi.

İşçi Mahalleleri. (1937). *Arkitekt,* 311-312.

Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri. (2013). 20 Kasım 2020 tarihinde https://kayseri.ktb.gov.tr/Eklenti/53224,muze-kitap--2pdf.pdf?0 adresinden erişildi.

Kaprol, T. (1992). Feriköy ve Kurtuluş (Tatavla) Bölgesinde Yer Alan Çok Katlı Kargir Konutlar (19. yy sonu- 20 yy. başı). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kaprol, T. (2000). Bursa'da 1930- 1950 Yıllarında İnşa Edilmiş Konutların Cephe Özelliklerinin Değerlendirilmesinde Tipolojik Bir Yöntem Denemesi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Kaprol, T, Minez, B., (2009). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Endüstriyel Mirası: Alpullu Şeker Fabrikası, Mimar dergisi, 2009/2, s.21.

Kaprol, T., & Mülayim, A. (2016). İşçi Sınıfı İçin Modern Yaşamın Kodları: Alpullu Şeker Fabrikası. *Electronic Journal of Vocational Colleges,* 25-32.

Kaprol T., Zencirkıran A., (2019). Mimaride Çimentonun Kullanımı ve Pınarhisar Çimento Fabrikası, XI. Uluslararası Sinan Sempozyumu, 11- 12 Nisan 2019, Trakya Üniversitesi. Edirne.

Karşıyaka, O. (2016). 10 Ocak 2021 tarihinde https://358berlin.wordpress.com/2016/03/17/siemensstadt-berlin/ adresinden erişildi.

Kocaeli Barış Gazetesi. (2018). 5 Mart 2020 tarihinde https://www.kocaelibarisgazetesi.com/nazilli-sumerbank-basma-fabrikasi-makale,61006.html adresinden erişildi.

Kolsal, F. (2017). Aydın Tekstil Yerleşkesi'ne Ait Barınma Yapıları. *Ege Mimarlık Dergisi*, 32-35.

Kopar, M. (2013). *Atatürk Dönemi İktisadi Kalkınma* . İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Kopuz, A. D. (2018). *Alpullu Şeker Fabrikası ve İşçi Konutları.* 15 Mayıs 2020 tarihinde http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2018207.pdf adresinden erişildi.

Koruma Kurulları. (2012). 20 Kasım 2020 tarihinde https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-89419/2012-haziran-ayi-kurul-gundemleri.html adresinden erişildi.

Köksal, G. (2005). İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri. İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü , Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Küçükkalay, M. (1997). Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 51-68.

La Cite Ouvriere. (2011). 20 Eylül 2020 tarihinde http://www.crdp-strasbourg.fr/data/albums/cite_ouvriere/ adresinden erişildi.

Lintonbon, J. (2015). Understanding Place Sustaining Saltaire For the Future. *Institute of Historic Building Conservation*, s. 27-28.

Meydan, S. (2014, Nisan 30). *Cumhuriyetin Dev Projesi: Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası*. 9 Mart 2020 tarihinde www.beyaznokta.org.tr: https://www.beyaznokta.org.tr/cms/images/Nazilli%20Basma%20Fabrikasinin%20hikayesi.pdf adresinden erişildi.

Milliyet. (2015). 21 Kasım 2020 tarihinde https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/karabuk/kardemir-in-kurulusunun-78-yildonumu-10707990 adresinden erişildi.

Mimarlık Dergisi. (2004) 19 Şubat 2020 tarihinde http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=28&RecID=3 adresinden erişildi.

Mond Grand Est. (2020). 20 Kasım 2020 tarihinde https://mon-grand-est.fr/cite-ouvriere-de-mulhouse/ adresinden erişildi.

Mulhouse, ville de la Révolution industrielle, par André STUDER - © CRDP d'Alsace, septembre 2010.

Mulhouse. (2000). 05 Ocak 2021 tarihinde https://www.focus-voyage.com/8589498/balade-dans-la-cite-ouvriere-de-mulhouse/ adresinden erişildi.

Mulhouse. (2008). 10 Ocak 2020 tarihinde https://rutsch.eu/mulhouse-bale/mulhouse-la-cite-ouvriere/ adresinden erişildi.

Mülkiye Haber. (2015). 20 Kasım 2020 tarihinde http://mulkiyehaber.net/karabuk-1937-2015-turk-sanayinin-oncusu-78-yasinda/ adresinden erişildi.

Nazilli Havadis. (2012). 6 Mart 2020 tarihinde http://www.nazillihavadis.com/gidi-gidi-treni-tekrar-yasayacak-4966h.htm adresinden erişildi.

Nıx E. (2018). 20 Kasım 2020 tarhinde https://www.history.com/news/5-famous-company-towns adresinden erişildi.

Novak M. (2014). 20 Kasım 2020 tarihinde https://paleofuture.gizmodo.com/blood-on-the-tracks-in-pullman-chicagolands-failed-cap-1574508996 adresinden erişildi.

Ödekan, A. (1990). Çağdaş Türkiye 1908-1980. Türkiye Tarihi. Cem Yayınevi, İstanbul.

Öden, İ. (2018). *sumerbank.blogspot.com*. 6 Mart 2020 tarihinde https://sumerbank.blogspot.com/search?q=nazilli+basma adresinden erişildi.

Öktem, S. (2004, Ocak). Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi ; Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşimi Örneği. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi ,Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Öktem, S. (2009). Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi;Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşimi Örneği. A. Cengizkan içinde, *Fabrika'da Barınmak* (s. 157-175). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Özyurt, H. (2011). Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938). *Istanbul Journal of Sociological Studies* (s. 119-148). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Paşaoğlu, A. (2018, Ekim 29). *www.art-his.com*. 18 Kasım 2020 tarihinde https://www.art-his.com/paranin-uzerindeki-mimardan-tayyare-apartmanlari/ adresinden erişildi.

Platon. (2006). *Devlet.* İstanbul: Kaynak Yayınları.

Power, A. (1993). *Hovels to High Rise: State Housing in Europe Since 1850.* Londra: Routledge.

Promptlondon. (2019). 28 Mart 2019 tarihinde http://prompt.london/saltaire.html adresinden erişildi.

Publicationsnewberry. (2018). 18 Ocak 2018 tarihinde https://publications.newberry.org/pullman/items/show/14 adresinden erişildi.

Pulman Museum. (2021). 20 Şubat 2021 tarihinde https://www.pullman-museum.org/theTown/ adresinden erişildi.

Ragon, M. (1998). Modern Mimarlık ve Şehircilik. *Modern Mimarlık ve Şehircilik* (s. 23). içinde İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Researchgate. (2020). 07 Haziran 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/figure/Plan-of-Industrial-city-Tony-Garnier-1904-1917_fig2_343891707 adresinden erişildi.

Resmi Gazete. (2017). 20 Kasım 2020 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170703-8.htm adresinden erişildi.

Saltaire Cottages. 10 Ocak 2021 tarihinde http://www.saltairecottages.info/overlookers_cottage.html adresinden erişildi.

Saltaire Village. 10 Ocak 2021 tarihinde https://saltairevillage.info/Saltaire_WHS_Building_Plan.html adresinden erişildi.

Sayar, Y. K. (2015). Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası bakım Ve Onarım Atölyesi Restorasyon Projesi. İstanbul: Tez (Yüksek Lisans) -- İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015.

Sayar, Z. (1940). Bir Kira Evi. *Arkitekt*, 241-244.

Skyland İstanbul. (2020). 20 Kasım 2020 tarihinde https://www.skylandistanbul.com/En/Residence/Sky-Premium-Residence adresinden erişildi.

Slidego. (2020). 20 Kasım 2020 tarihinde www.slidego.com adresinden erişildi.

Somuncu, A. (2020). Türkiye'de Mesleki Eğitim ve İstihdam – Hayaller Beyaz Olsa da, Gerçekler Mavi Yaka, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 177-194.

Spotting History. (2020). 20 Aralık 2020 tarihinde https://www.spottinghistory.com/view/4481/siemensstadt-housing-estate/ adresinden erişildi.

Şağan, A. (2005). Birinci Sanayi Planı ve Türkiye'nin Kalkınmasına Etkisi (1933-1938). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Tarihiolaylar. (2019). 9 Ocak 2019 tarihinde http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/sanayi-devrimi-1107 adresinden erişildi.

Tavlan, N. (2008). Nazilli'deki İşgücü Piyasasının Demografik Yapısı ve Göçle İlişkisi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

The Town Planning Review , Jul., 1960, Vol. 31, No. 2 (Jul., 1960), pp. 135-144

Thinklink. (2013). 27 Mart 2020 tarihinde https://www.thinglink.com/scene/492410225161142274 adresinden erişildi.

Tslr. (2007). 18 Haziran 2020 tarihinde https://www.tslr.net/2007/08/quadruple-houses-in-france.html adresinden erişildi.

Topografya. (2018). 27 Mart 2020 tarihinde https://topografya.com/ebenezer-howard-bahce-kent-modeli/ adresinden erişildi.

Ulus Gazetesi (1937). 20 Kasım 2020 tarihinde https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-10/1 adresinden erişildi

Uzman, E. N. (1936). Karşıyaka'da Bir Villa. *Arkitekt*, 189-190.

Uzungüngör, F. (2008). Konut Sunumunda Lojman Modelinin Kocaeli ili Genelinde İrdelenmesi. Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ünsal, B. (1939). Kübik Yapı ve Konfor. *Arkitekt*, 60-62.

Ürer, H. (2013). Geleneksel Türk Evi Ölçeğinde Eskigediz Evlerinin Cephe Düzenlemeleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 189-230.

Üstün, B. (2011). Eskişehir Devlet Demir Yolları Yerleşkesi Lojman Konutları Plan Tipolojileri Üzerine Bir Çalışma. Anadolu Üniversitesi.

Valeri, M., Başyazıcı, B., Eriş, E., İnce, M. Ç., İnce, Ş. C., Salomoni, F., et al. (2016). *Türkiye Tasarım Kronolojisi Sanayi Yapıları.* İstanbul: 3. İstanbul Tasarım Bienali.

Veldet, T. (1958). *30. Yılında Türkiye Şeker Sanayii, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Neşriyatı No.48.* Ankara: Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası.

Yamaçlı, R. (2017). İşçi Evlerinin Tarihsel Gelişimi Bağlamında Eskişehir Tülomsaş İşçi Evleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 34-49.

Yeşil Ege. (2014). 6 Mart 2020 tarihinde http://www.yesil-ege.com.tr/referanslar/nazilli-bel-sumer-rekreasyon-alani-goleti/ adresinden erişildi.

Wagner, M. (1937). İnşa Etmeyen Bir Millet Yaşamıyor Demektir. *Arkitekt*, 276-278.

Wikiarquitectura. (2018). 18 Ocak 2019 tarihinde https://en.wikiarquitectura.com/building/siemensstadt/ adresinden erişildi.

Wikiwand. (2020). 9 Ocak 2019 tarihinde http://www.wikiwand.com/tr/Sanayi_Devrimi adresinden erişildi.

3dkonut. (2010). 20 Kasım 2020 tarihinde https://3dkonut.com/nish-istanbul/projesi/ adresinden erişildi.

EKLER

EK 1

1923-1950 Yılları Arasında İşletilen Fabrikalar

1923 Adana, Cumhuriyet Un ve Çırçır Fabrikası
İstanbul, Paşabahçe İspirto ve İçki Fabrikası
İstanbul, Sütlüce Mezbahası
1924 Ankara, Gazi Fişek Fabrikası
Ankara, Hafif Silah ve Top Tamir Atölyeleri, Fişek ve Marangoz Fabrikaları
Ankara, Kayaş Kapsül Fabrikası
Isparta, İplik Fabrikası
1925 Bursa, Dokumacılık ve Trikotaj (İpekiş)
Bursa Konserve Fabrikası
Çanakkale, Bozcaada Yunatçılar Şarap Fabrikası
Denizli, Şemsi Terakki Debbegat ve Ticaret Türk Anonim Şirketi
Edirne, Dönertaş (Fındıklıyan) Un Fabrikası
Eskişehir, Hava Tamirhanesi
İstanbul, Cav Bisiklet Fabrikası
İstanbul, Nemlizade Tütün Deposu
1926 Ankara, Çimento Fabrikası
İstanbul, Devlet Eroin Fabrikası
Kayseri Uçak Fabrikası
Kayseri, Bünyan Halı İpliği Fabrikası
Kırklareli, Alpullu Şeker Fabrikası
Kocaeli, Gölcük Tersanesi
Kütahya, Sümerbank Tuğla ve Kiremit Fabrikası
Uşak Şeker Fabrikası
1927 Bitlis Sigara Fabrikası
Çanakkale, Bozcaada Ataol (Eski) Şarap Fabrikası
Erzurum, Evyap Sabun Fabrikası
Eskişehir, Kılıçoğlu Tuğla ve Kiremit Fabrikası
Isparta, Yalvaç Eski Deri Fabrikası
İstanbul, Nestlé Fabrikası
1928 Ankara, Elektrik ve Doğal Gaz Fabrikası
Kırıkkale Elektrik Santrali ve Çelik Fabrikası
Kırıkkale Pirinç Fabrikası (mermi)
1929 Adana Elektrik T.A.Ş.
Bandırma, Eski Elektrik Fabrikası
Çanakkale, Kızılsardalya Fabrikası
İstanbul, Beşiktaş Astro Tütün Fabrikası
İstanbul, Ford Otomobil Montaj Fabrikası
İstanbul, Yunus Çimento Fabrikası
Kırıkkale Mühimmat Fabrikası
Sinop, Ayancık Kereste Fabrikası
1930 Edirne Elektrik Fabrikası
İstanbul, Mecidiyeköy Likör ve Konyak Fabrikası
1931 Tekirdağ İçki Fabrikası
1933 Diyarbakır İçki Fabrikası
İstanbul, Göksu Halat Fabrikası
İstanbul, Zeytinburnu Çimento Fabrikası
1934 Ankara Bira Fabrikası
Ankara Buğday Silolan
Bursa Süt Fabrikası (Sayas)
Eskişehir Buğday Silolan
Eskişehir Şeker Fabrikası
İstanbul, Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası
Kayseri, Sümerbank Bez Fabrikası ve Lojmanları
Konya Buğday Silolan
Sivas Buğday Silolan
Tokat, Turhal Şeker Fabrikası
1935 Ankara, Mamak Gaz Maske Fabrikası
Ankara Şeker Fabrikası
Artvin, Murgul Bakır İşletmesi
Aydın, Nazilli Sümerbank Tekstil Fabrikası
Elazığ Etibank Keban Simli Kurşun İşletmesi
Isparta, Birinci Gül Yağı Fabrikası
Isparta Gül Yağı Fabrikası
Isparta, Keçiborlu Kükürt Tesisleri
Mersin, Sümerbank Bez Fabrikası
Zonguldak Taş Kömürü Fabrikası
1936 Elazığ, Etibank Şarkkromlan - Ferrokrom İşletmesi Müessesesi
Kırıkkale Barut, Tüfek ve Top Fabrikaları
İzmit, Sümerbank Selüloz ve Kağıt Fabrikası
Zonguldak Antrasit Fabrikası
1937 Bursa, Gemlik Suni İpek Fabrikası
Bursa, Yalova, Tolon Fabrikası
İstanbul, Nuri Demirağ Uçak Fabrikası
Konya, Ereğli Sümerbank Bez Fabrikası
1938 Bursa, Sümerbank Merinos Fabrikası
Giresun, Fiskobirlik Entegre Fındık İşleme Tesisleri
İstanbul, Nuri Killigil Silah Fabrikası
Muğla, Bodrum Süngercilik Atölyeleri
Iğdır İplik Fabrikası
İzmit Pikrik Asit Fabrikası
1939 Malatya, Sümerbank Pamuklu Sanayii İşletmesi
Malatya Sigara Fabrikası
Sivas, (TÜDEMSAŞ) Türkiye Demiryolu Makinaları Sanayi
Tekirdağ Şarap Fabrikası
Karabük Demir ve Çelik Boru ve Kok Fabrikaları
1941 İstanbul, Eczacıbaşı Seramik Fabrikası
Kocaeli, Kaolin Fabrikası
1942 Ankara, THK Etimesgut Uçak Fabrikası
1943 Sivas Çimento Fabrikası
1944 Elazığ Şarap Fabrikası
İzmit, Sümerbank 2. Selüloz ve Kağıt Fabrikası
1945 Kocaeli Klor ve Sud Kostik Fabrikası
1947 Kastamonu, Taşköprü Kendir Fabrikası
Rize Çay Fabrikası
1949 İstanbul, Topkapı, General Electric Aydınlatma (Ampul) Fabrikası (Getaş)

(Valeri, et al., 2016)

EK 2

1950-1980 Yılları Arasında İşletilen Fabrikalar

1950	Ankara, TürkTraktör Fabrikası
	İzmir, Çimentaş Çimento Fabrikası
1950'ler	Edirne, Nafiz Trakya Kiremit ve Tuğla Fabrikası
	Bursa, İpekçilik Dokuma Fabrikası
1951	Adana, Paksoy Sabun ve Yağ Fabrikası
	Adana, Bossa Tekstil
	Çanakkale, AKFA Salça Fabrikası
	İstanbul, Bodur-Eğinlioğlu Edirnekapı Pamuk İpliği Fabrikası
	Sakarya, Adapazarı Vagon Fabrikası (Tuvasaş)
1952	İstanbul Eczacıbaşı Modern İlaç Fabrikası
	İstanbul, Haliç Feneri İmalathanesi, Alibeyköy Boya Fabrikası
	İstanbul, Unilever - İş Bakırköy Sana Fabrikası
	İstanbul, Kartal Vinil Yer Karosu Fabrikası
	Sakarya, Adapazarı Şeker Fabrikası
1953	Adana Akdeniz Mensucat Fabrikası
	Amasya Şeker Fabrikası
	Balıkesir, Ayvalık, Kırlangıç Zeytinyağı Fabrikası
	Denizli, Sümerbank Bez Fabrikası
	Denizli, Babadağ Zorlu Mensucat
	İstanbul, Kilim Kartaltepe Mensucat Fabrikaları
	İzmir, Bornova Dyo Boya Fabrikası
	Kayseri Orta Anadolulu Mensucat Fabrikası
1954	Ankara, Gazi TürkTraktör
	Aydın Tekstil Fabrikası
	Diyarbakır, Sümerbank Halı (Şayak) Fabrikası
	Isparta, İslamköy (Gülbirlik) Gül Yağı Fabrikası
	İstanbul Sunta Fabrikası
	İstanbul, Squibb İlaç Fabrikası
	İzmit Sümerbank 3. Selüloz ve Kağıt Fabrikası
	Kütahya Şeker Fabrikası
	İstanbul, Topkapı, Marshall Boya Fabrikası
1955	Batman Rafinerisi
	Gebze, Türk Otomotiv Endüstrisi (TOE)
	İzmir, Gaziemir Prekast Beton Fabrikası

EK 2 (DEVAM)

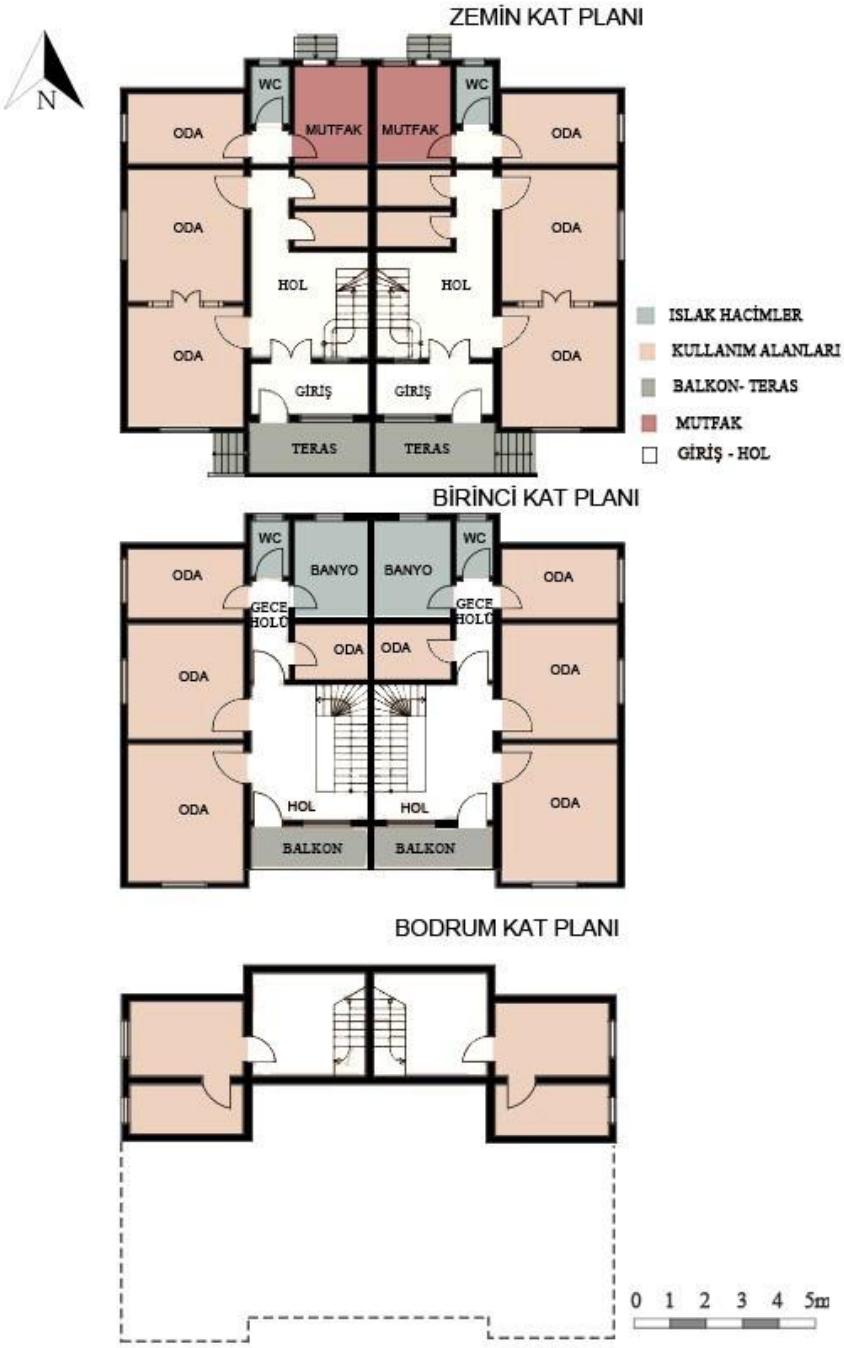
	Kocaeli Metal Boru Fabrikası
	İstanbul, Sütlüce, Arçelik Beyaz Eşya Fabrikası
1956	Adana, Çukobirlik Dokuma Fabrikası
	Antalya, Kepez İplik ve Pamuklu Dokuma Fabrikası
	Bilecik, Bilkon Konserve Fabrikası
	Elazığ Şeker Fabrikası
	Erzincan, Şeker Fabrikası
	Erzurum Şeker Fabrikası
	İstanbul, Bitlis Grup (POLİSAN) Aprę Boya Fabrikası
	İstanbul, Akın Tekstil Fabrikası
1957	Adana Çimento Sanayi T.A.Ş
	Antalya, Ferrokrom Fabrikası
	Çanakkale, Gelibolu Kale Seramik
	Mersin Ataş Anadolu Tasfiyehanesi
1958	Denizli Tekstil Fabrikası
	İstanbul, Halkalı, Anadolu Yakası Borusan
	İstanbul, Aksan Metal Fabrikası
1959	Kocaeli Çayırova Ford Otosan Montaj Fabrikası
1960	İstanbul, Rami Topçular, Alarko Klima Cihazları Fabrikası
	Giresun, Tirebolu Çay Fabrikası
	Zonguldak, Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları (Erdemir)
1961	Çayırova Cam Levha Fabrikası
	Eskişehir Devlet Demir Yolları Fabrikası. TÜLOMSAŞ (1923'teki Eskişehir Car Atölyeleri, ilk yerli otomobil)
	Kocaeli SEKA Kağıt 4. Fabrikası
	Kocaeli, Goodyear Lastik Fabrikası
	Kütahya, Gübre (Tügsaş) ve Azot (İgsaş) Fabrikası (gübre üretimi)
1962	Bolu Suni Tahta (Formika) Fabrikası
	Çanakkale, Tekel, Şarap ve Kanyak Fabrikası
	İzmir, Çamdibi Plastik Boru Fabrikası
	İzmit, Aygaz Yanmca Dolum Fabrikası
	Kocaeli, Kosaköy, Pirelli Lastik Fabrikası
1963	Aydın, Söke Un Fabrikası
	İstanbul, Ataşehir Genoto Kamyon Fabrikası
	Adapazarı, Royal Lastik Fabrikası
1964	Antalya, Guayul Kauçuk Fabrikası
	Balıkesir, Bandırma, Etibank Bor ve Asit Fabrikaları
	İzmit, Tekfen - Philips Ampul Fabrikası
	İstanbul Meşrubat Sanayi (İMSA), Coca Cola Fabrikası
1965	İstanbul, Uçar Oyuncak
	Trabzon, Aşkale Çimento Fabrikası
1966	Bursa Çimento Fabrikası
	İstanbul, Anadol Otomobilleri Fabrikası (Otosan)
	İzmit, Yanmca Petrokimya Kompleksi
	Kocaeli, Nuh Çimento
	Kocaeli, Çayırova Arçelik Çamaşır Makinesi Fabrikası
1967	Adıyaman, Sümerbank İplik Fabrikası
	Bursa, Bisaş İplik ve Tekstil Fabrikası
	İskenderun Demir Çelik Fabrikası
	İstanbul, Maltepe Sigara Fabrikası
	İzmir, Civata ve Somun Fabrikası
	Kocaeli, Kartonsan Fabrikası
1968	Bursa, Tofaş Otomobil Fabrikası
	İstanbul, Ozarar Vinç Fabrikası
	İstanbul, Mercedes-Benz Türk, Hoşdere Otobüs ve Aksaray Kamyon Fabrikası
	İzmir Coca Cola Fabrikası
	Kars Süt Fabrikası
1969	İstanbul, Pendik Tersane ve Ağır Sanayi
	İstanbul, Mortar Vakko Fabrikası
	Kocaeli, Gebze Oluklu Mukavva Fabrikası
	Trakya Sanayi (RABAK) Bakır, Çelik, Alüminyum Fabrikası
	Bursa, Oyak Renault Otomobil Fabrikaları
1970	Çanakkale, İÇDAŞ Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım Sanayi
	Elazığ Süperfosfat Fabrikası
	Giresun, Aksu SEKA Kağıt Fabrikası
	İzmit, Nasaş Alüminyum Tesisi
	Kocaeli, Gebze, Nasaş Alüminyum Tesisleri
	Kocaeli, Yarımca, PETKİM - Petrol Rafinerisi
	Yalova, İpek Kağıt Fabrikası
1971	Erzurum Aşkale Çimento Fabrikası
	Muğla, Dalaman SEKA Kağıt Fabrikası
	Kocaeli, İGSAŞ Gübre Fabrikası
1972	Çanakkale, Biga, DOĞTAŞ Mobilya Fabrikası
	Denizli, Boya Basma Aprę Fabrikası
	İstanbul, Esaş Transformatör Fabrikası
	İzmir, Aliağa Petrol Rafinerisi
	Tekirdağ, Profilo Telra Fabrikası
1973	Denizli Basma ve Boya Sanayi (Denizli Baskılı Pamuk Tekstil Fabrikası)
	İstanbul, Alarko Alamsaş (Ağır Makina Sanayi) Fabrikaları
1974	Afyonkarahisar Şeker Fabrikası
	Bolu Çimento Fabrikası
	Bursa, Yalova Elyaf ve İplik Fabrikası
	Konya, Etibank Seydişehir Alüminyum Tesisleri
	Kütahya Porselen Fabrikası
	Mardin, Mazıdağı Fosfat Tesisi
1975	Ankara, TÜMOSAN Fabrikası (Türk Motor Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi)
	Bolu, Gerede, GERKONSAN Çelik Konstrüksiyon Fabrikası
	Denizli, (Dunapack) Dentaş Ambalaj ve Kağıt Sanayi, Oluklu Mukavva Fabrikası
	Kayseri, TAKSAN (Takım Tezgahları Sanayi)
1976	Kırşehir, PETLAS Lastik Fabrikası
	Kütahya, Kümaş Manyezit Fabrikası
1977	Ankara, TEMSAN (Türkiye Elektromekanik Sanayi)
	Bilecik, Bozüyük Eczacıbaşı Vitra Fabrikası (seramik sağlık gereçleri; lavabo, klozet, oviye, duş teknesi vb.)
	İstanbul, Raff Askeri Tekstil (asker, polis kıyafetleri, malzemeleri ve ekipmanları)
	Kocaeli, Körfez, İgsaş (gübre fabrikası)
	Kocaeli, Lassa Lastik Fabrikası
	Yalova, Akkim Yapı Kimyasalları Fabrikası
1978	İstanbul, Royal Conta Fabrikası
1979	Bilecik, Bozüyük Artema Eczacıbaşı Fabrikası (armatür ve valf üretimi)

(Valeri, et al., 2016)

EK 3

TİP 1

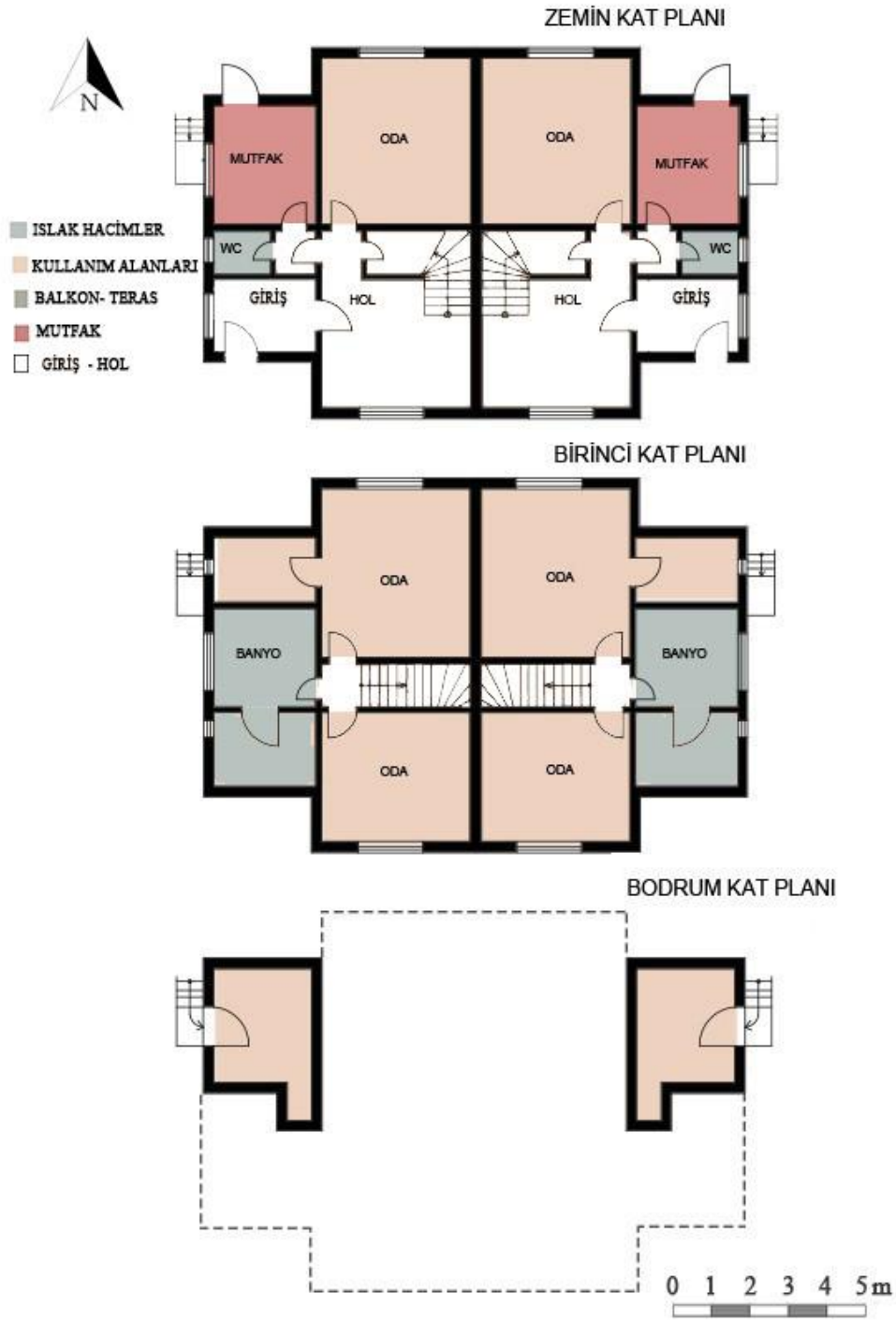
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 4

TİP 2

Alpullu Şeker Fabrikası

EK 5

TİP 3

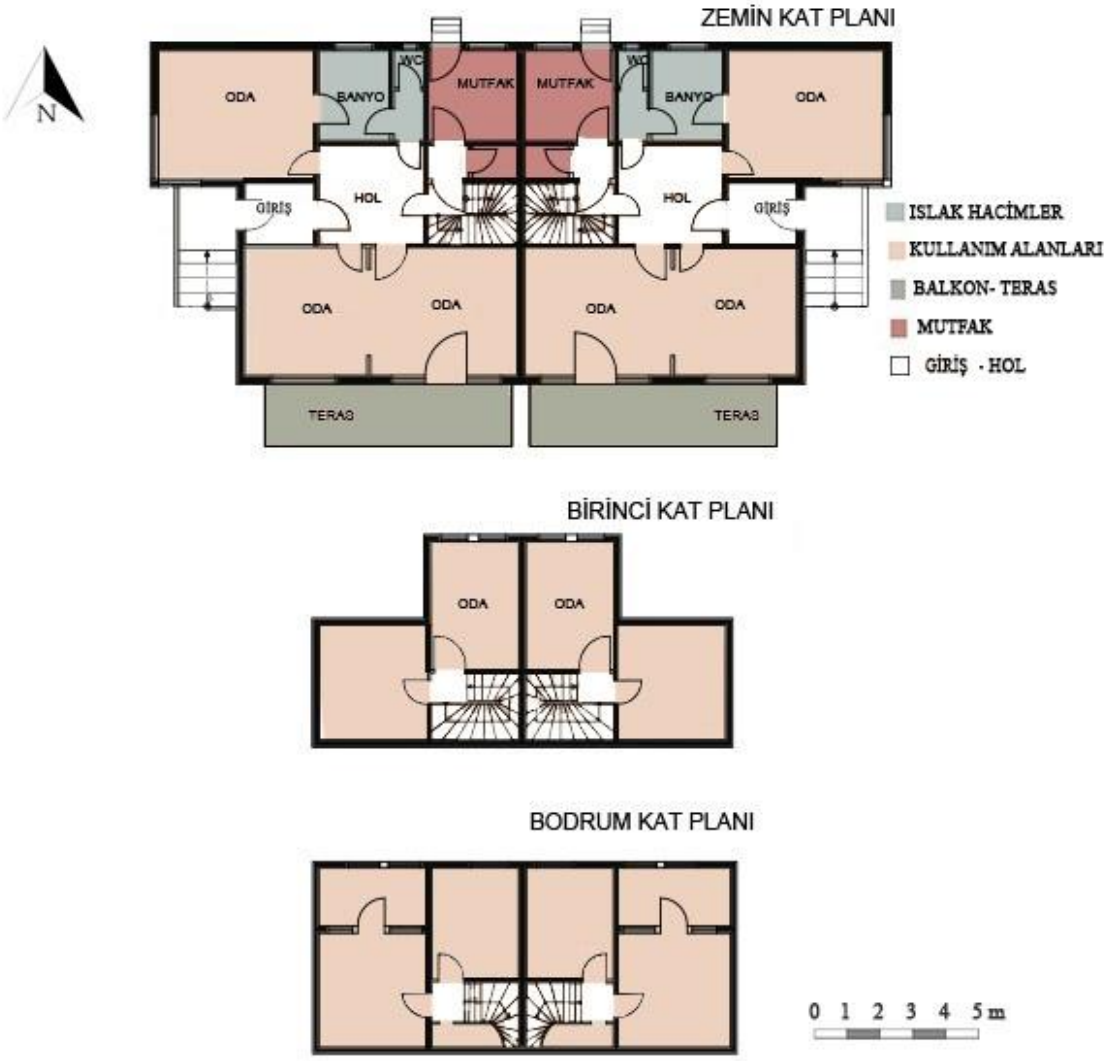
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 6

TİP 4

Alpullu Şeker Fabrikası

EK 7

TİP 5

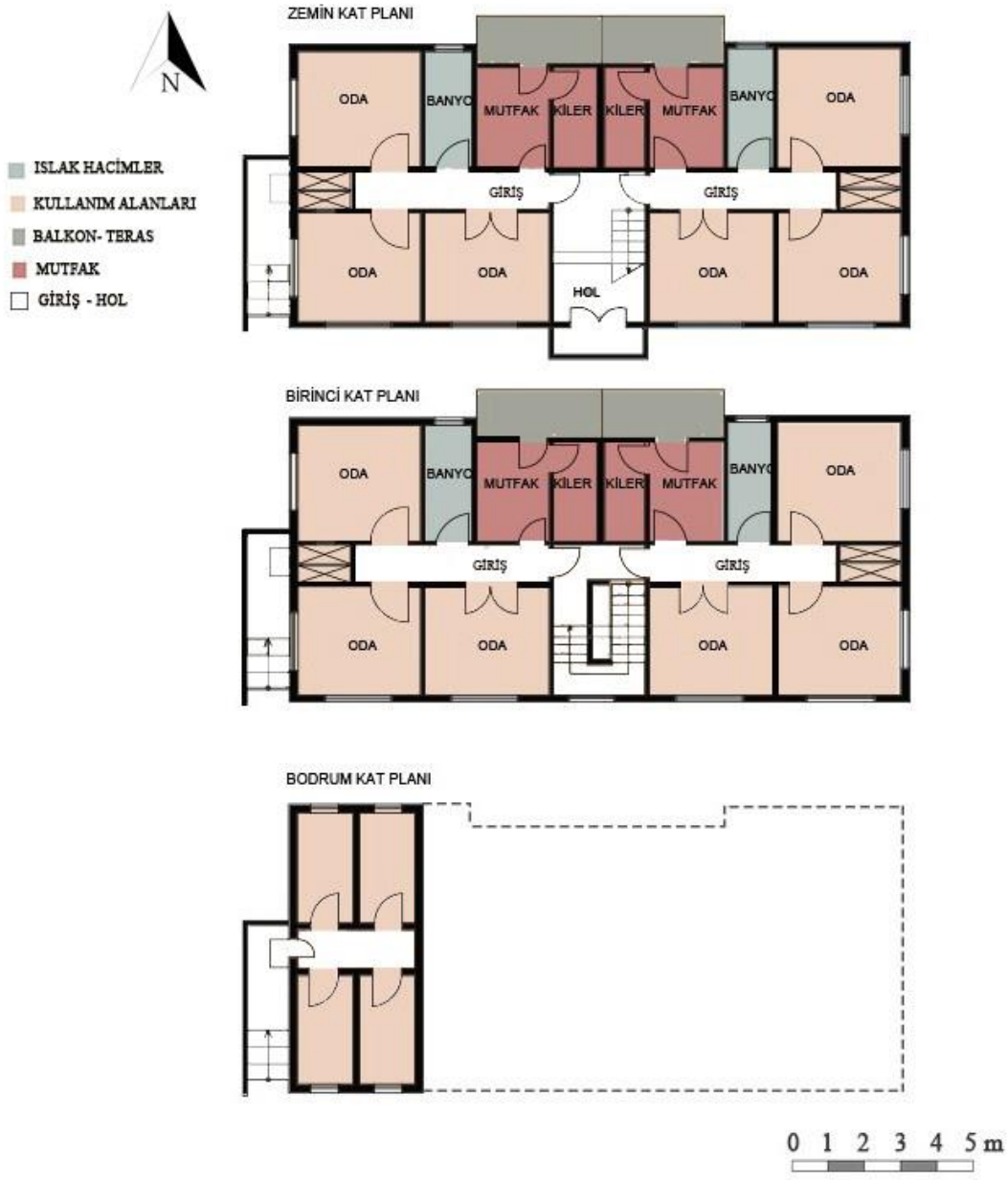
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 8

TİP 6

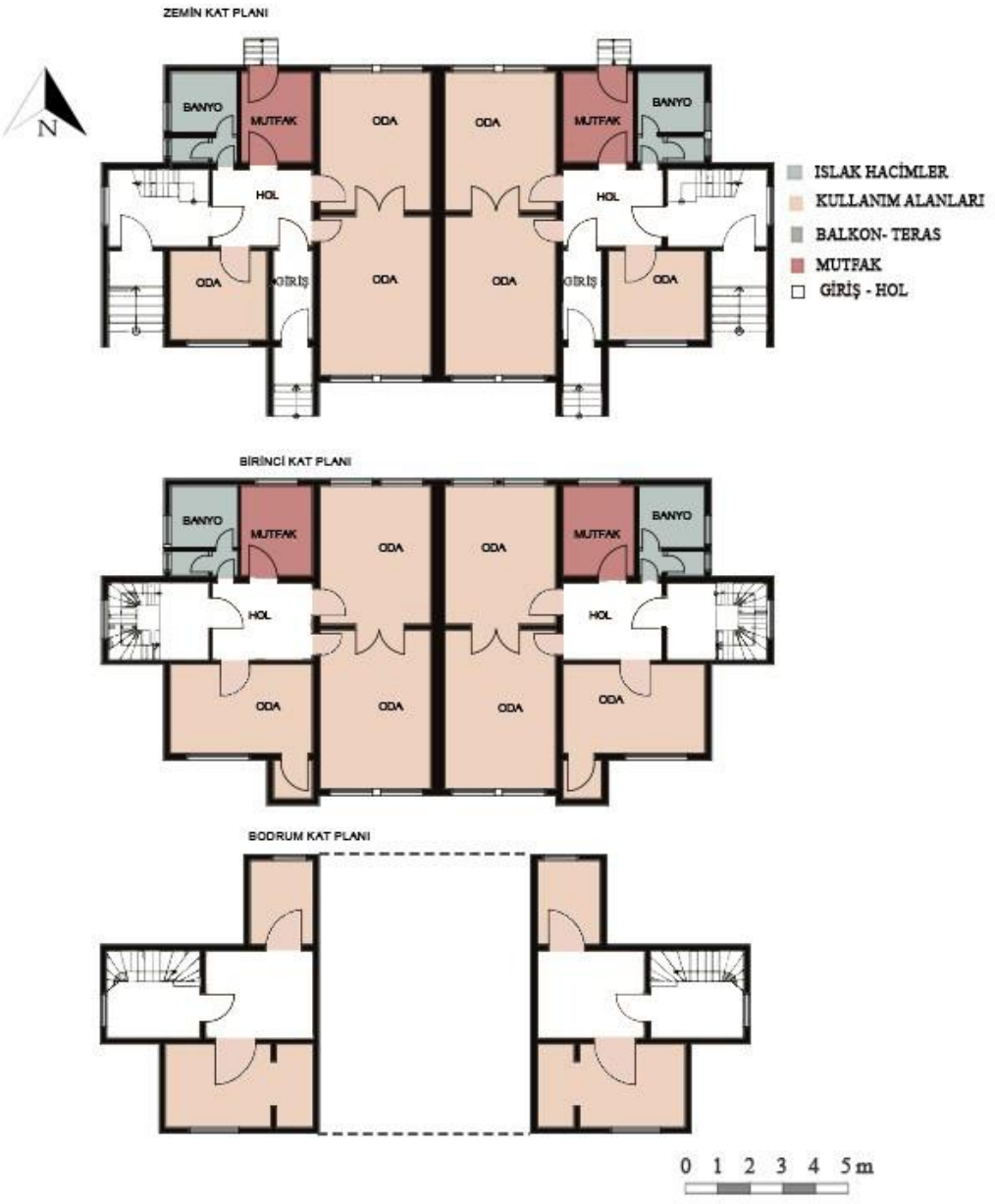
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 9

TİP 7

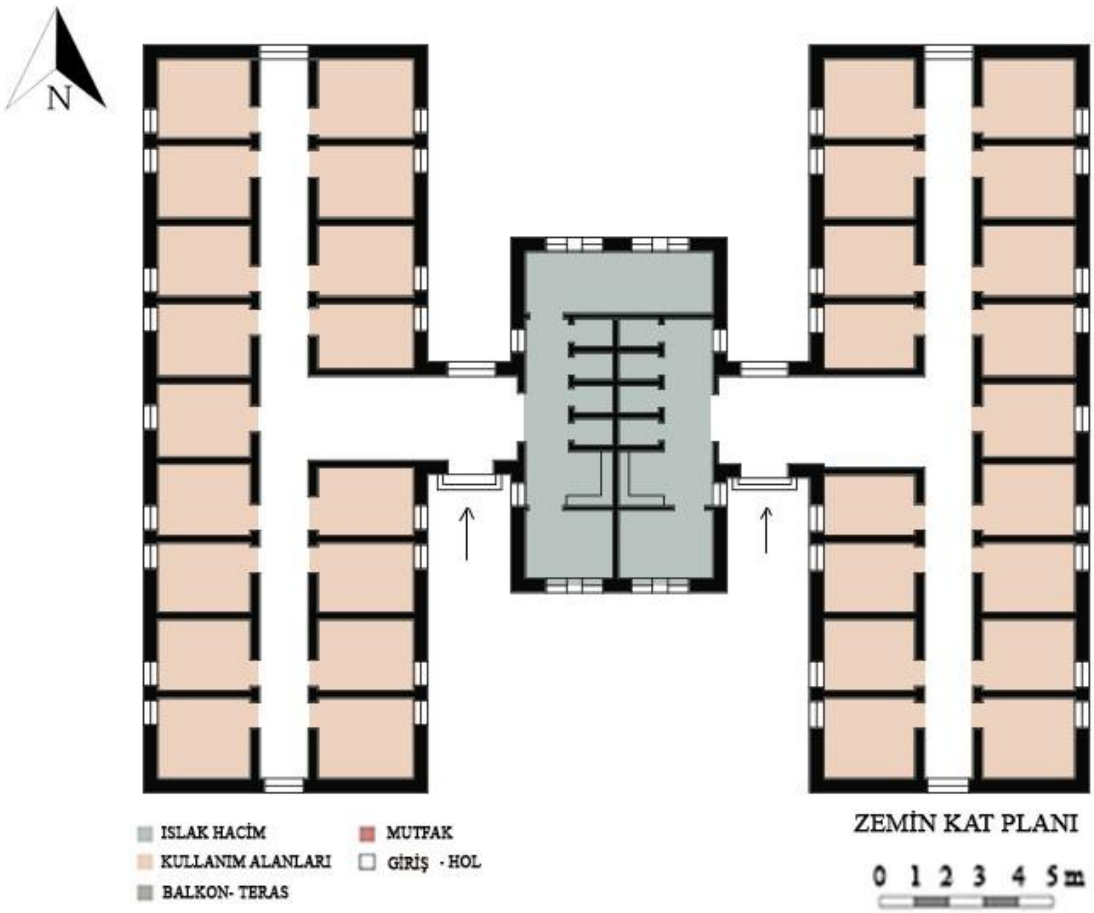
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 10

TİP 8

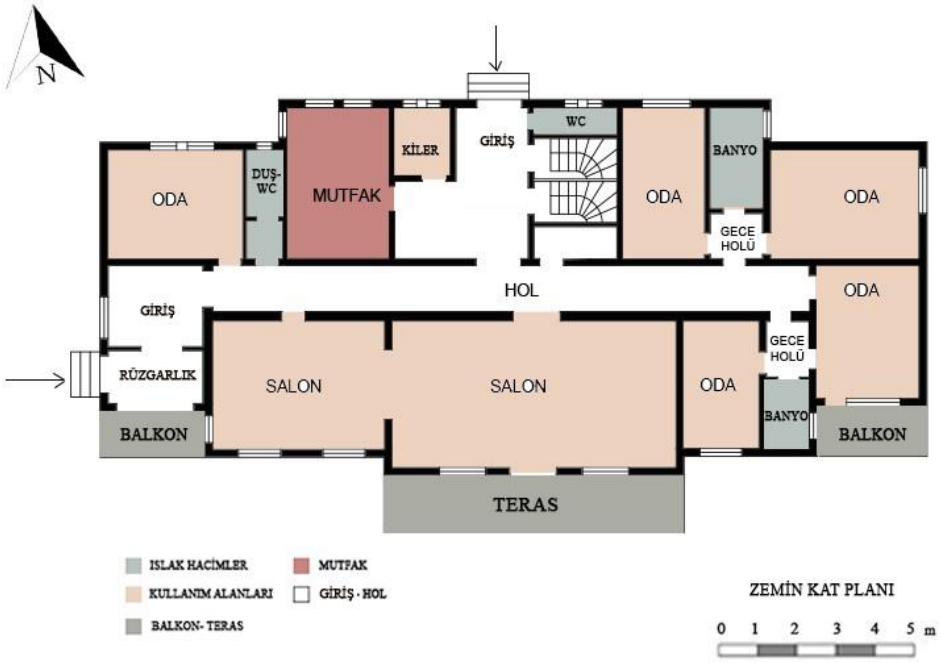
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 11

TİP 9

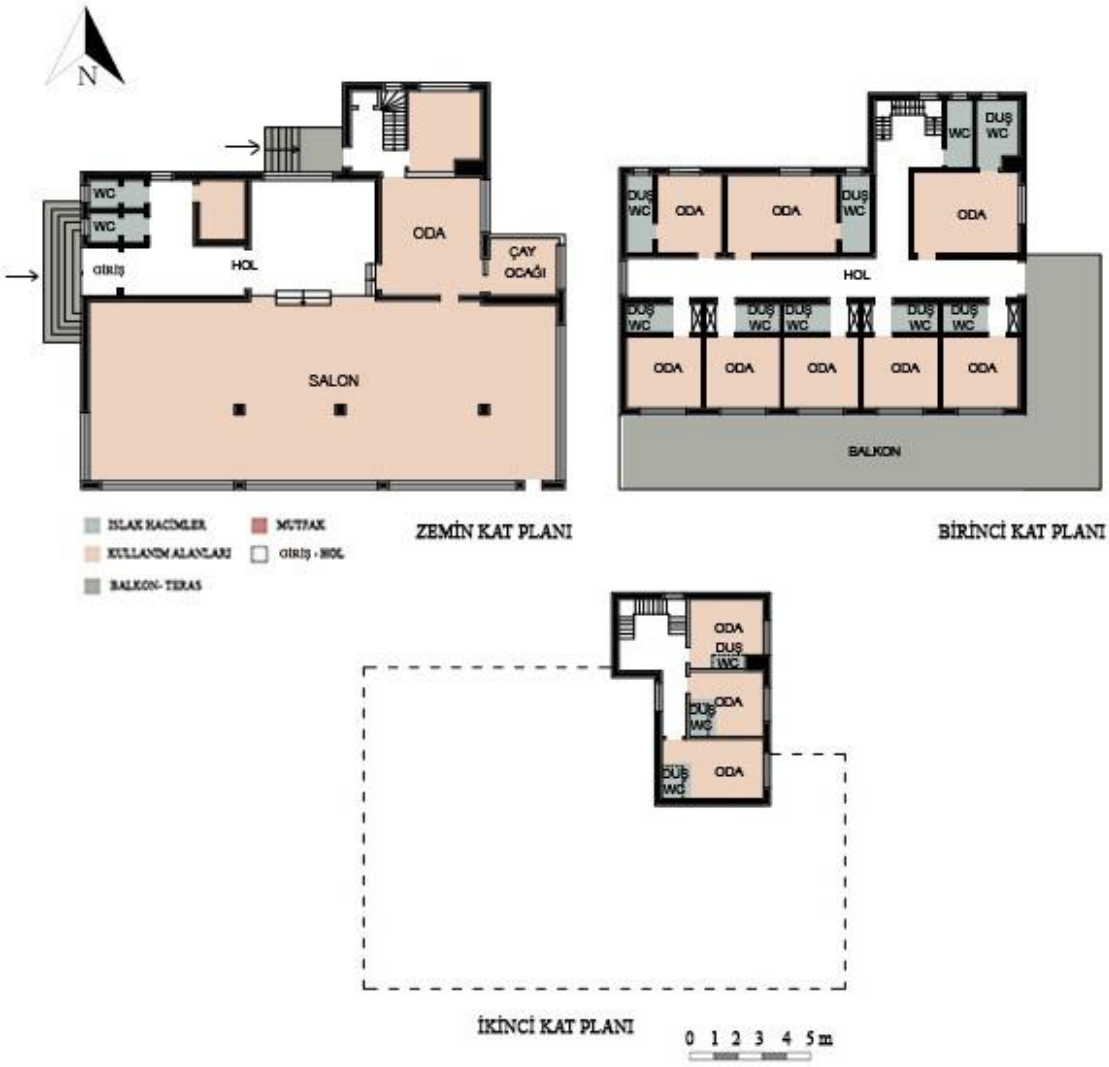
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 12

TİP 10

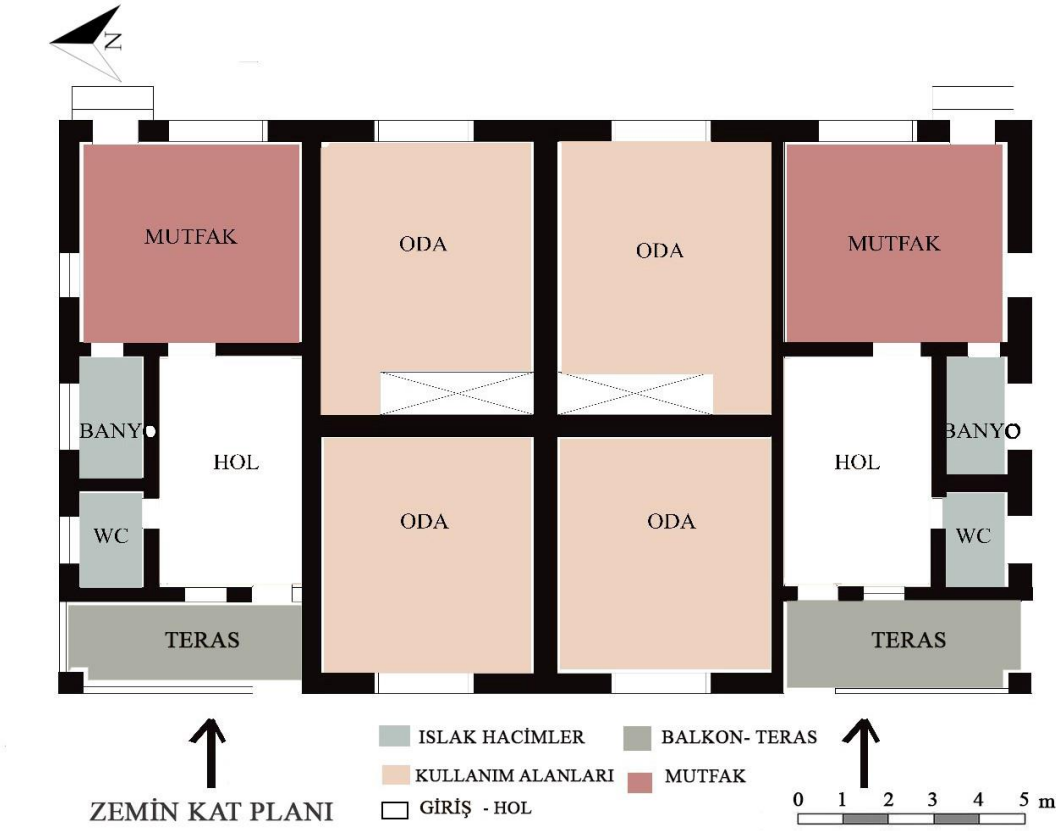
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 13

TİP 11

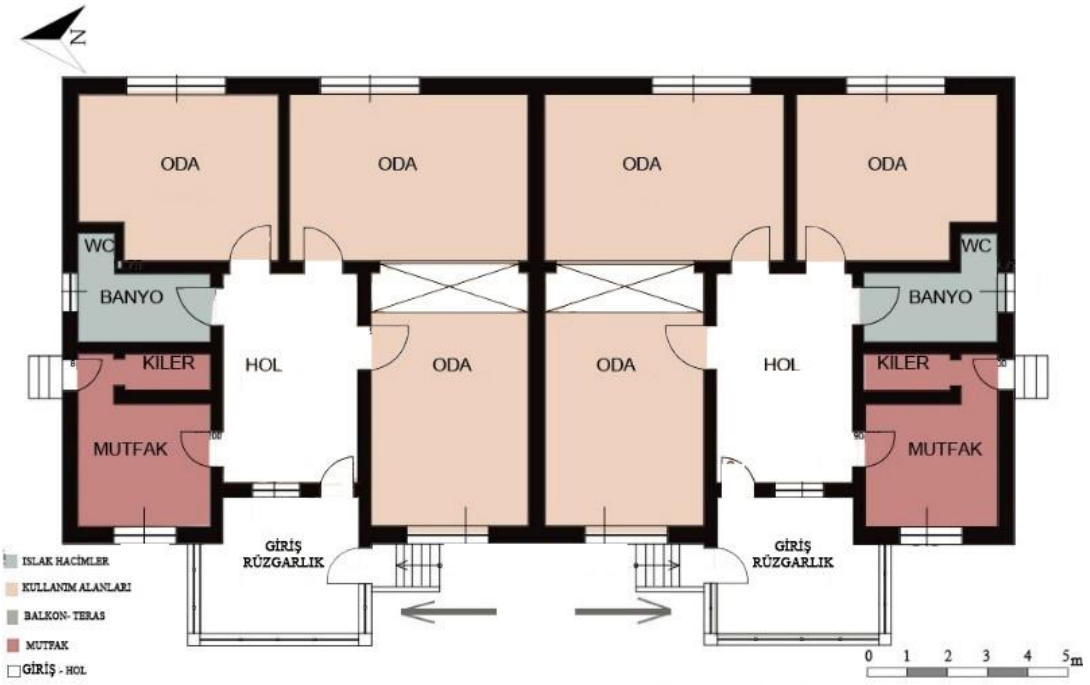
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 14

TİP 12

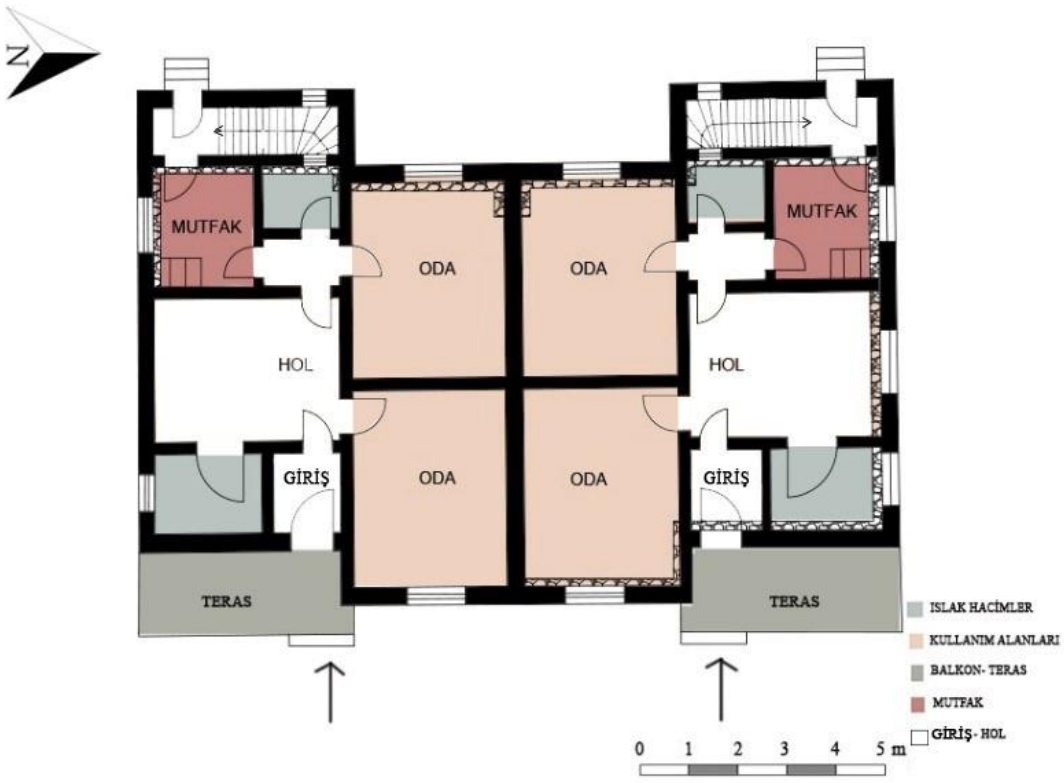
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 15

TİP 13

Alpullu Şeker Fabrikası

EK 16

TİP 14

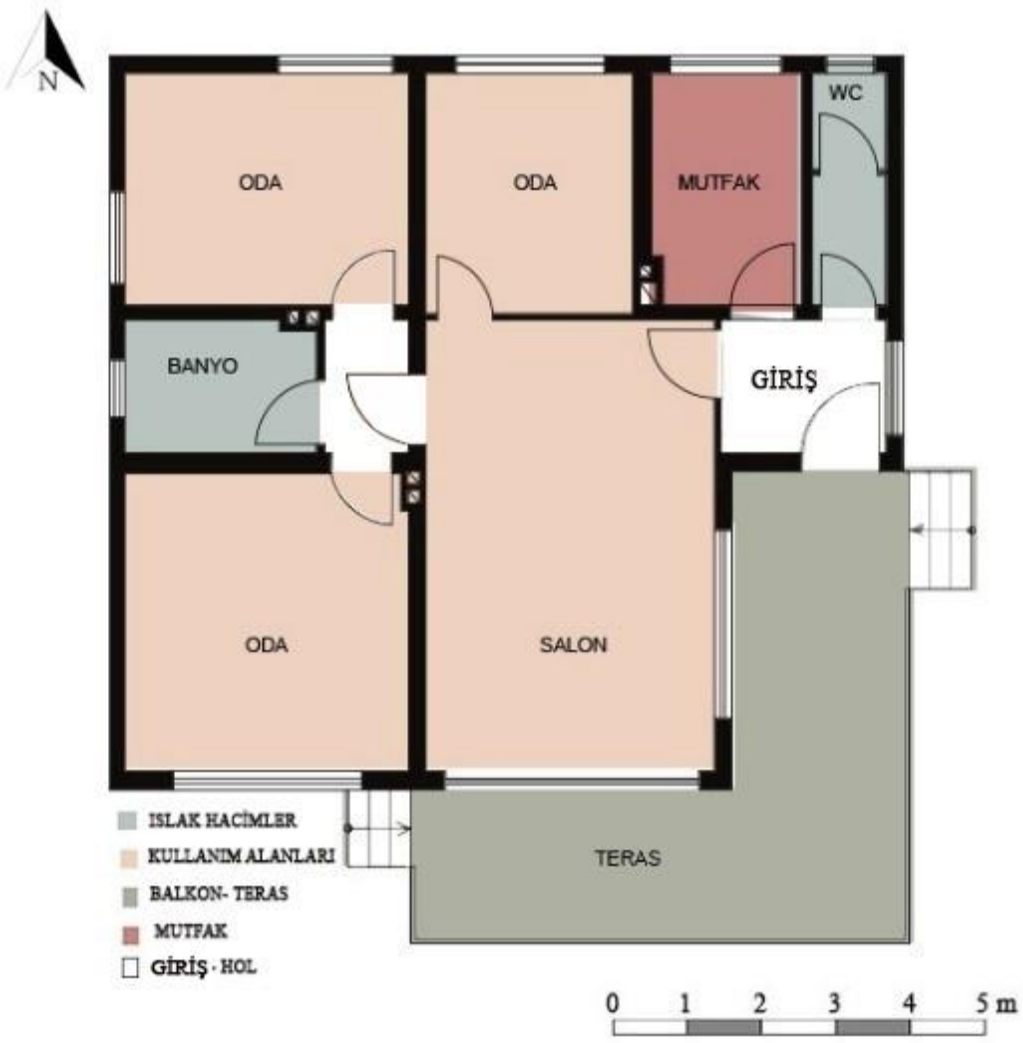
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 17

TİP 15

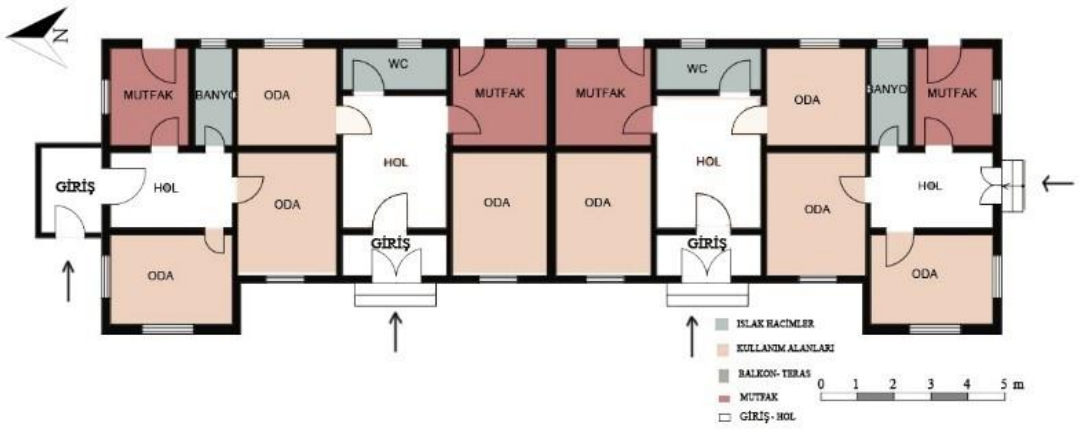
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 18

TİP 16

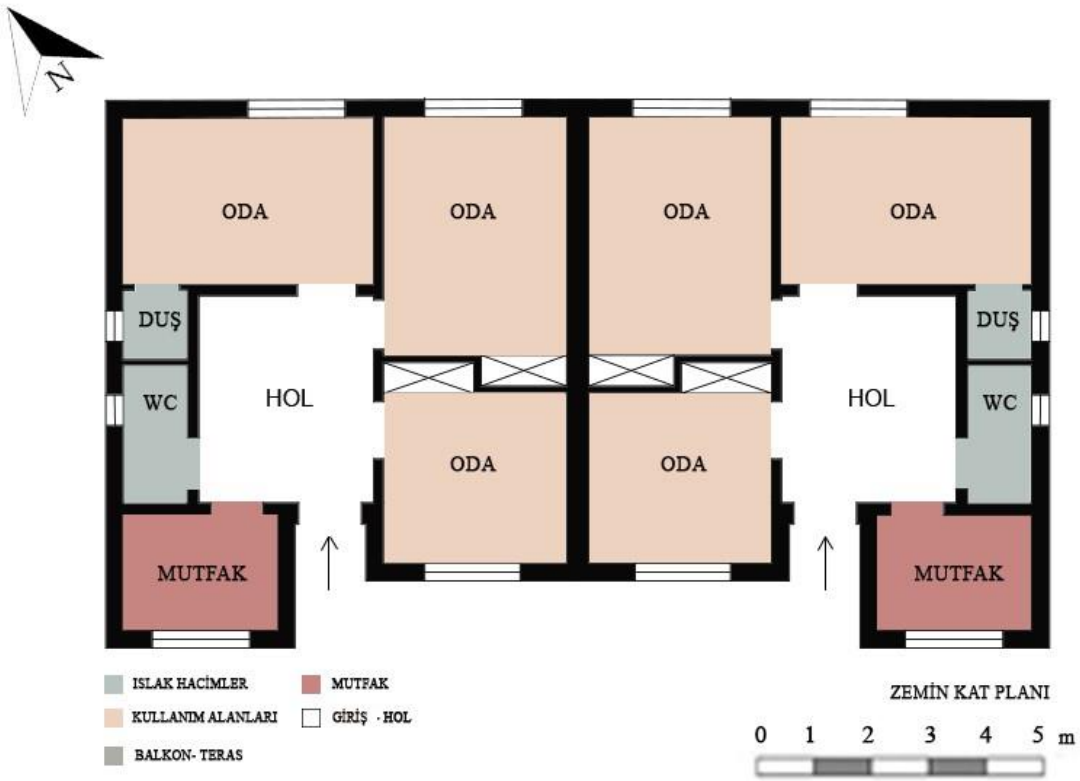
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 19

TİP 17

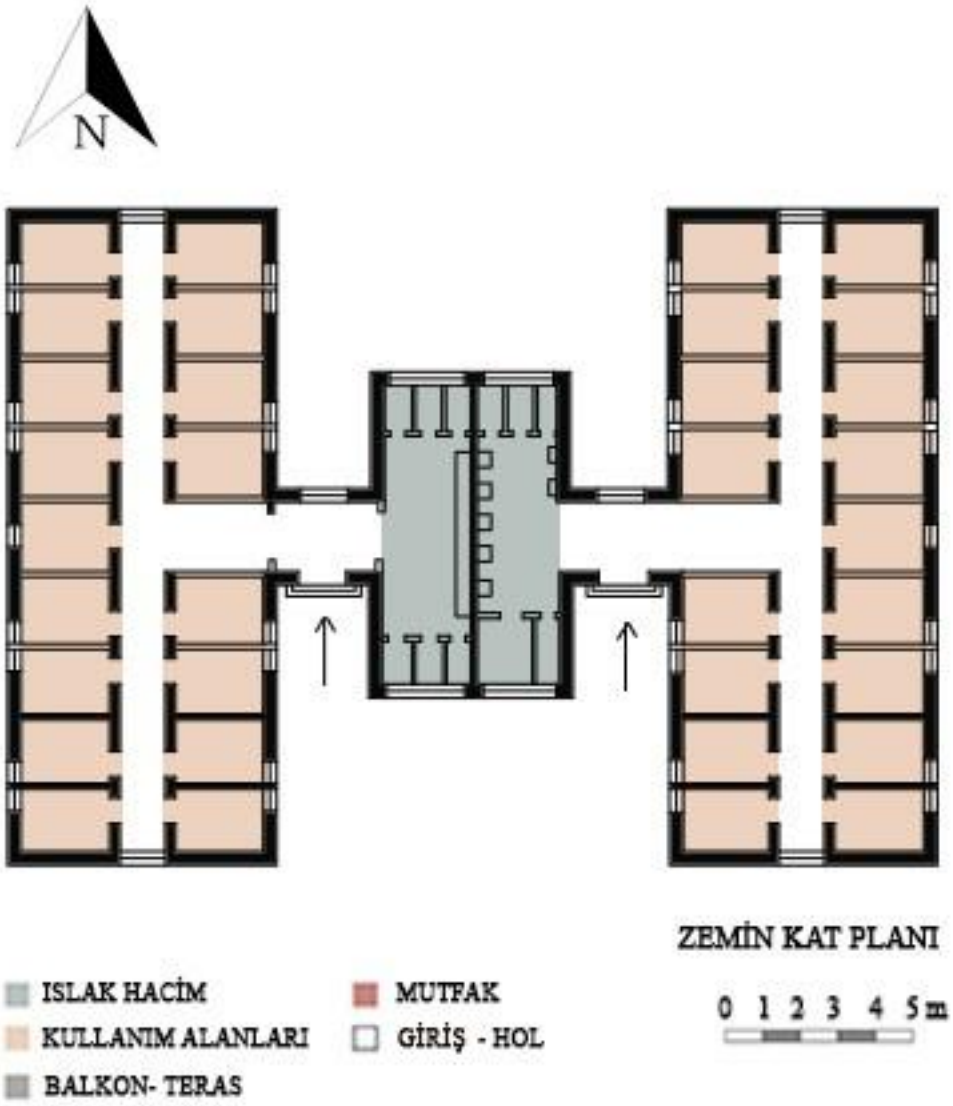
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 20

TİP 18

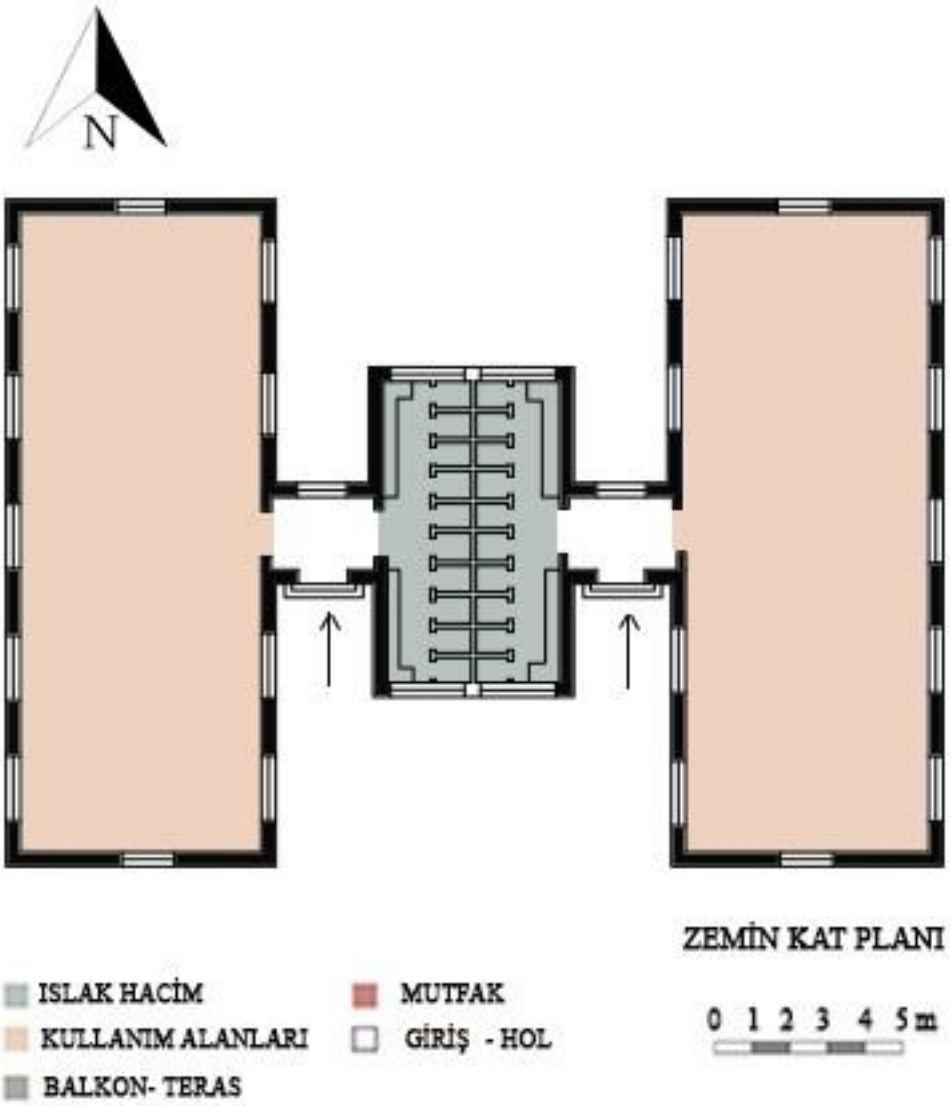
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 21

TİP 19

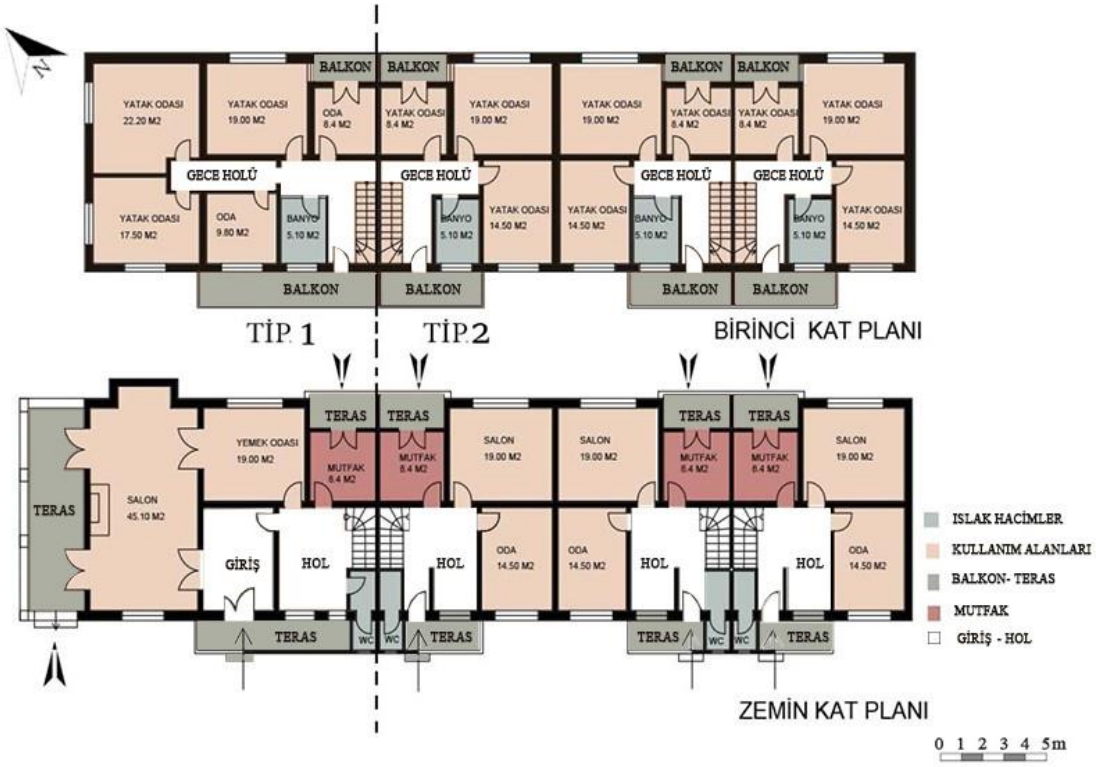
Alpullu Şeker Fabrikası

EK 22

TİP 1- TİP 2

Kayseri Bez Fabrikası

EK 23

TİP 3

Kayseri Bez Fabrikası

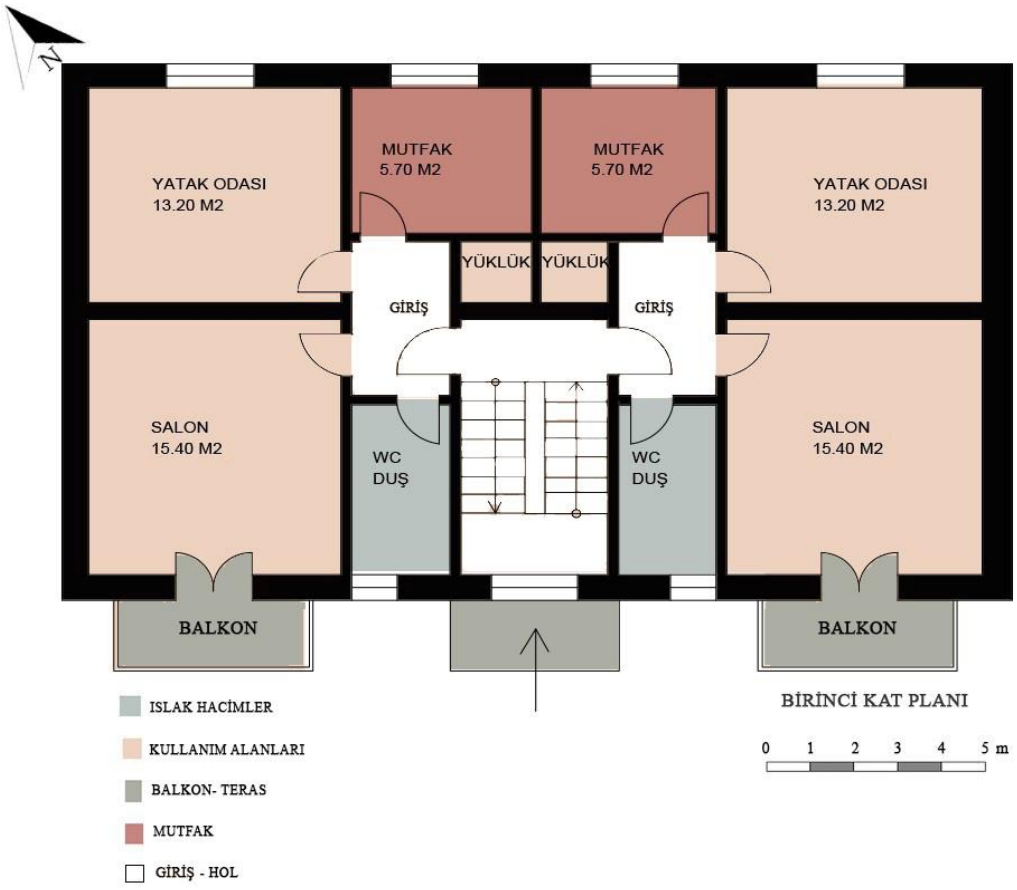

ZEMİN KAT PLANI

EK 24

TİP 4

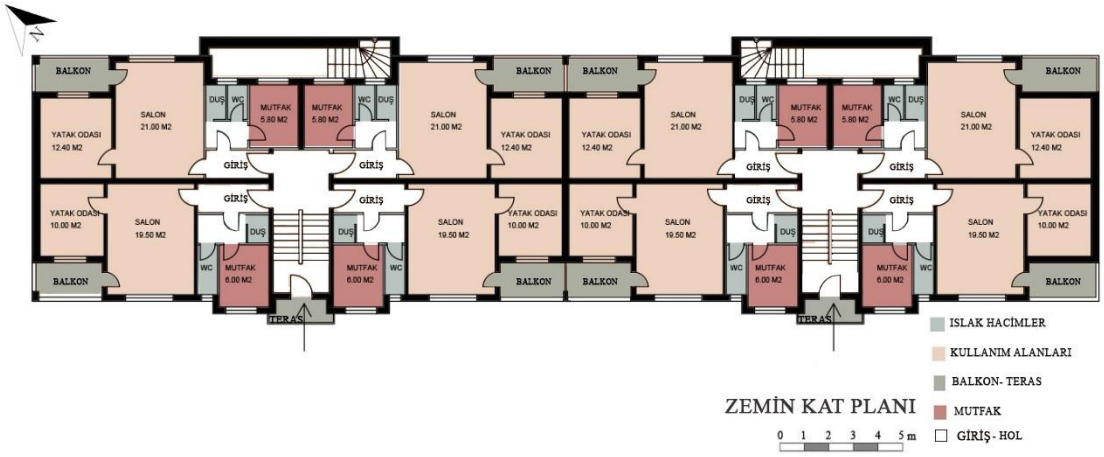
Kayseri Bez Fabrikası

EK 25

TİP 5

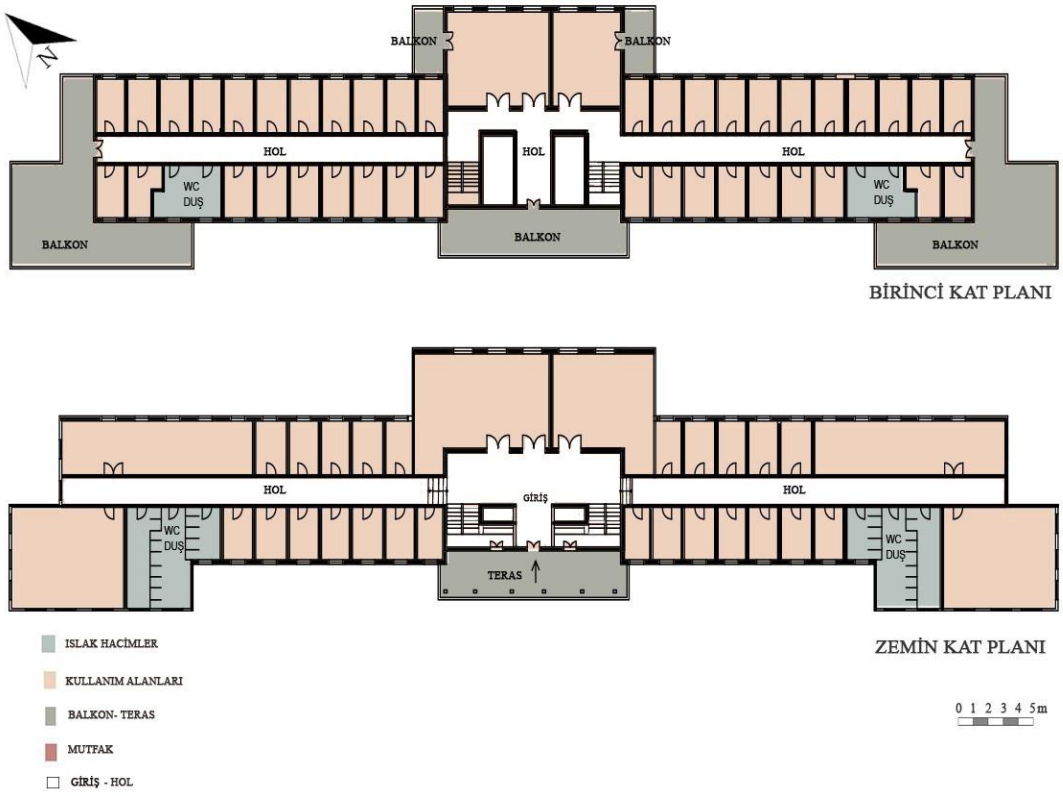
Kayseri Bez Fabrikası

EK 26

TİP 6

Kayseri Bez Fabrikası

EK 27

TİP 1

Nazilli Basma Fabrikası

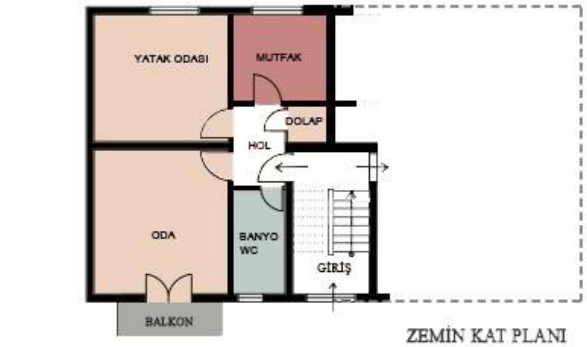
EK 28

TİP 2

Nazilli Basma Fabrikası

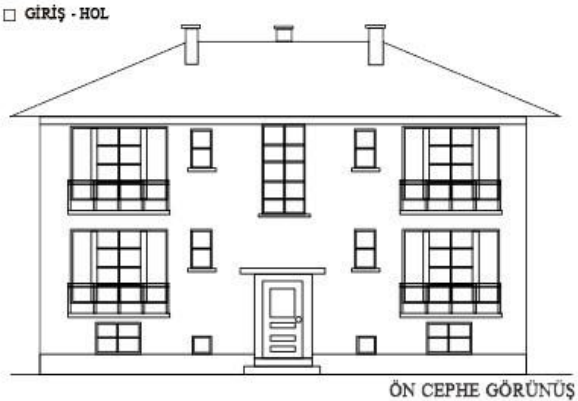

BODRUM KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

ISLAK HACİMLER
KULLANIM ALANLARI
BALKON- TERAS
MUTFAK
GİRİŞ - HOL

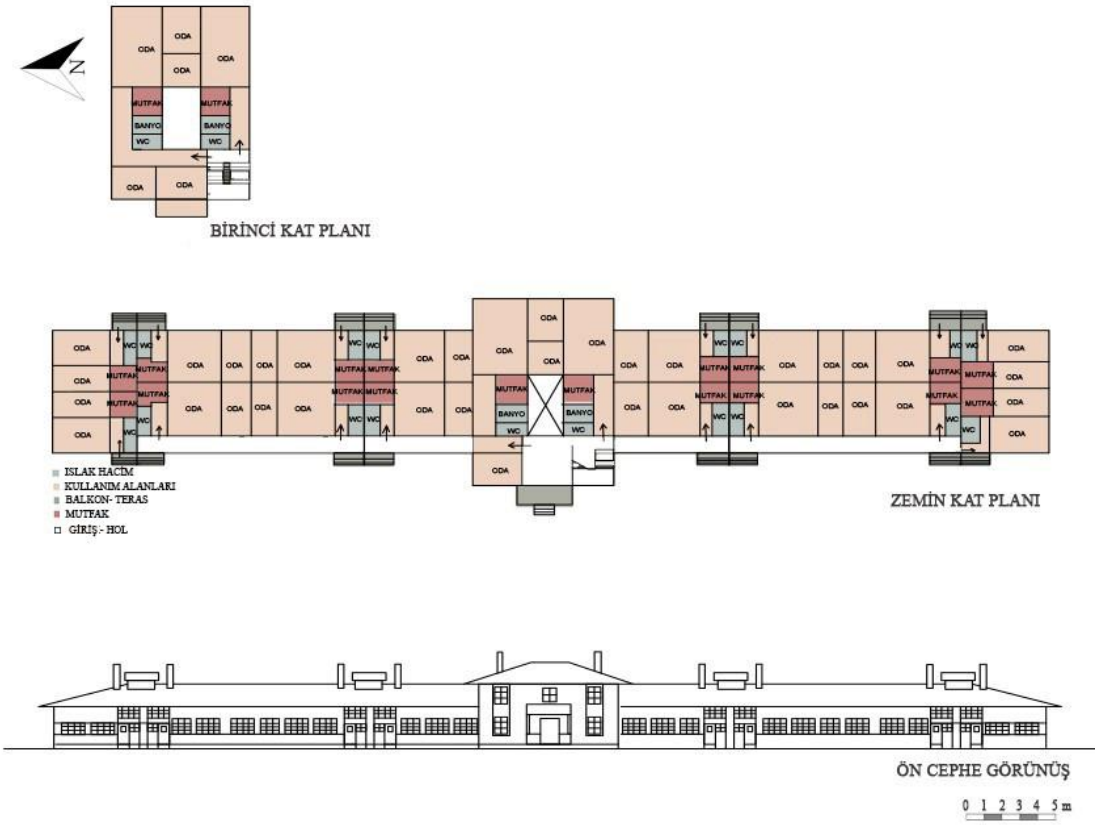
ÖN CEPHE GÖRÜNÜŞ

0 1 2 3 4 5 m

EK 29

TİP 3

Nazilli Basma Fabrikası

EK 30

Tip 1 (KÜBANA APARTMANLARI)

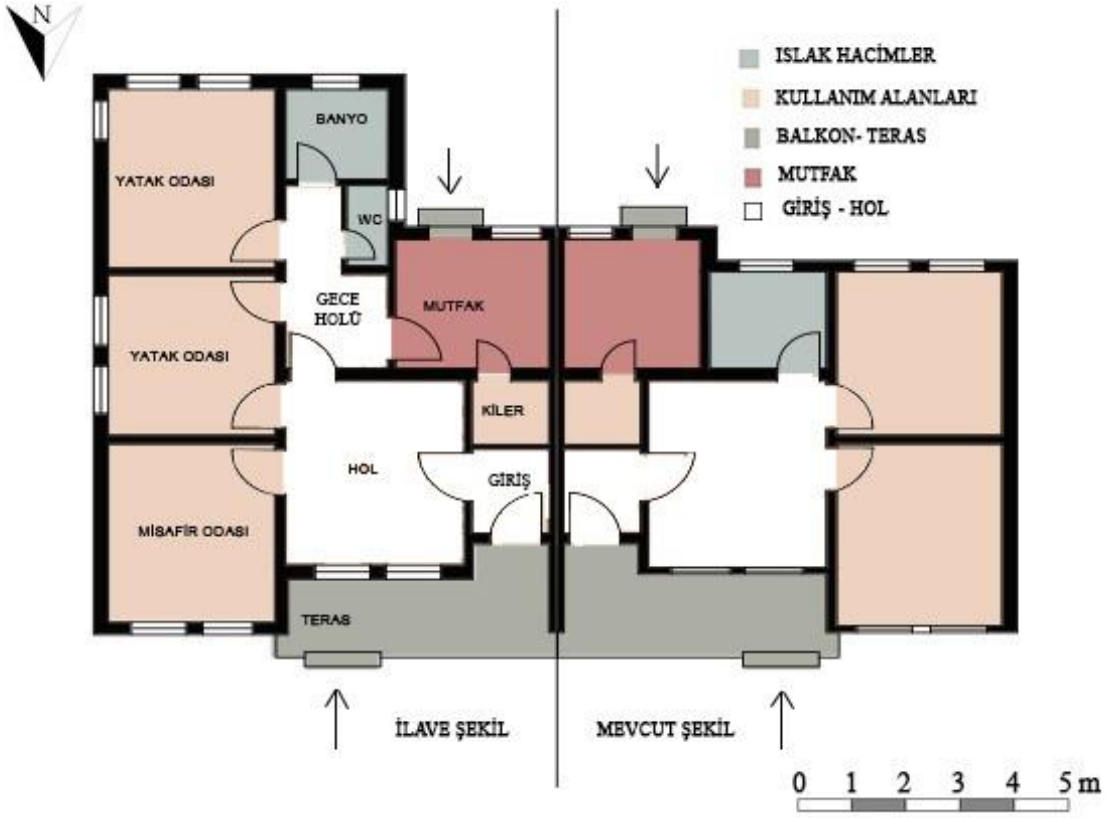
Karabük Demir Çelik Fabrikası

EK 31

Tip 2 (Çamlık Evleri 1)

Karabük Demir Çelik Fabrikası

EK 32

Tip 3 (Çamlık Evleri 2)

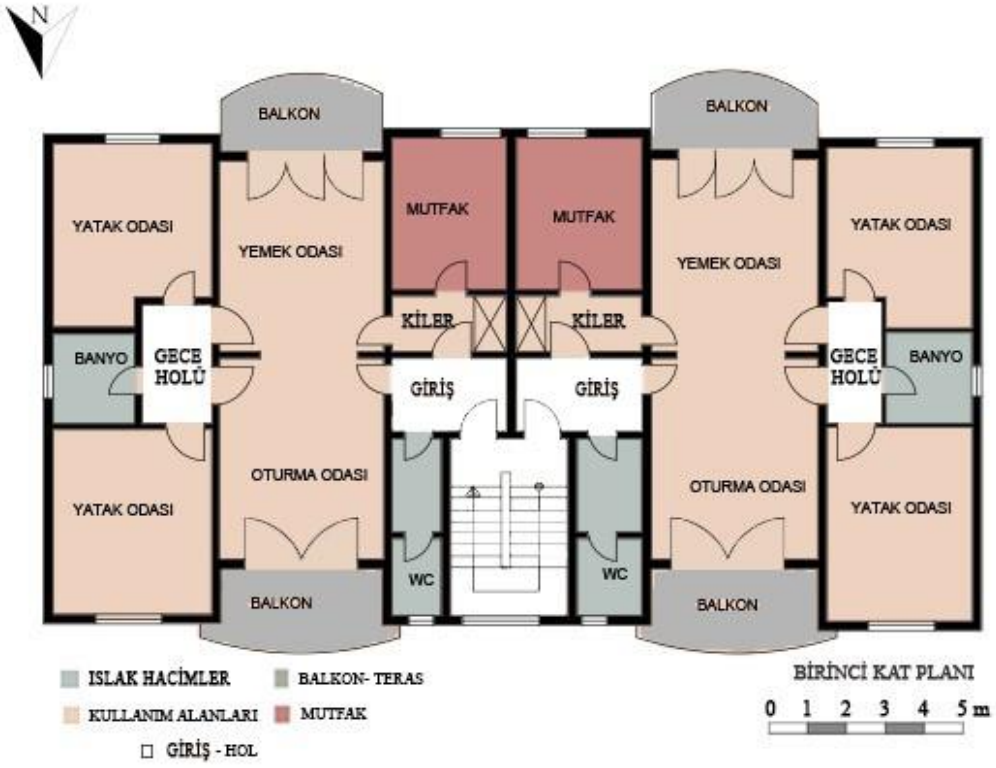
Karabük Demir Çelik Fabrikası

EK 33

Tip 4 (Memur Apartmanları 2)

Karabük Demir Çelik Fabrikası

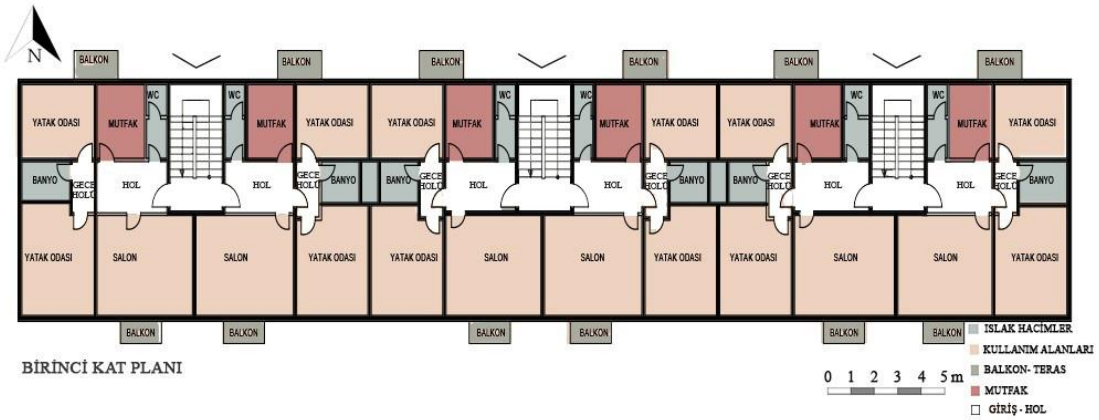

EK 34

Tip 5 (Otuzsekiz Evler)

Karabük Demir Çelik Fabrikası

ÖZGEÇMİŞ

1995 yılında Uzunköprü'de doğdu. İlköğrenimini Bolayır Şehit Nuriye Ak İlköğretim Okulu'nda tamamladı. 2013 yılında Gelibolu Cumhuriyet Anadolu Lisesi'nden, 2017 yılında Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Bina Bilgisi programında yüksek lisans eğitimine başladı. 2018-2020 tarihleri arasında özel sektörde çalıştı. Şuan serbest mimar olarak kariyerine devam etmektedir.